

Филипа Грегъри

Възлюбената красавица

ФИЛИПА ГРЕГЪРИ

БЯЛАТА КРАЛИЦА

Превод: Деница Райкова

chitanka.info

На Антъни

В мрака на гората младият рицар дочу плискането на изворни води, дълго преди да може да види проблясъка на лунната светлина, отразен върху тихата им повърхност. Канеше се да пристъпи напред, копнеещ да потопи глава, да се опие от прохладата, когато затаи дъх при вида на нещо тъмно, което се движеше дълбоко във водата. В хлътналото корито, в което се стичаше изворната вода, имаше зеленикава сянка, нещо като огромна риба; нещо, подобно на удавник. После то се раздвижи и се изправи, и той я видя, стряскащо гола — къпеща се жена. Когато се издигна нагоре, със стичаща се по хълбоците вода, кожата ѝ бе дори още по-бледа от бялото мраморно корито, а мократа ѝ коса — по-тъмна от сянка.

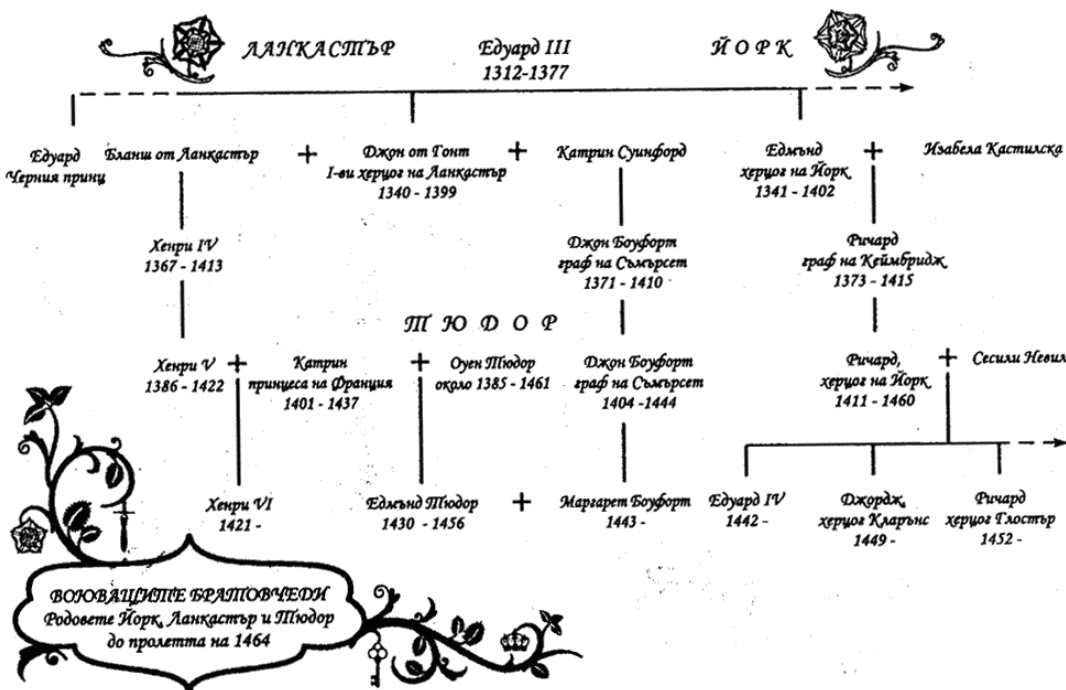
Тя е Мелузина, водната богиня, и може да бъде открита в потайни потоци и водопади във всички гори в християнския свят, дори в онези в далечна Гърция. Тя се къпе и в мавританските фонтани. Под друго име я познават в северните страни, където езерата са покрити с тънка кора от лед и той пука, когато тя се издига. Един мъж може да я обича, ако пази тайната ѝ и я оставя на спокойствие, когато тя иска да се изкъпе, а тя може да го обича в отговор, додето той наруши думата си, както правят винаги мъжете, и тя го запрати в дълбините с рибята си опашка, и превърне невярната му кръв във вода.

Трагедията на Мелузина, на какъвто и език да се разказва, каквато и мелодия да напява е, че един мъж винаги е готов да обещае повече, отколкото може да стори, на жена, която не е способен да разбере.

ПРОЛЕТТА НА 1464 ГОДИНА

Битки от
Войните на розите

Баща ми е сър Ричард Удвил, барон Ривърс, английски благородник, земевладелец и поддръжник на истинските крале на Англия — родът Ланкастър. Майка ми произхожда от херцозите на Бургундия и следователно във вените ѝ тече кръвта на богинята Мелузина, която основала тяхната кралска фамилия с омагьосания си любим, херцога, и все още може да бъде видяна във времена на необичайни беди, докато изрича с плач предупреждението си над покривите на замъците, когато синът и наследникът умира, а родът е обречен. Или така говорят — онези, които вярват в такива неща.

При този мой противоречив произход — твърда английска земя и френска водна богиня — човек би могъл да очаква от мен да бъда каква ли не: чародейка или обикновено момиче. Има такива, които ще кажат, че съм и двете. Но днес, докато реша косата си особено грижливо и я подреждам под най-високата си диадема, докато хващам за ръцете двете си останали без баща момчета и ги повеждам към пътя, който отива към Нортхамптън, бих дала всичко, което съм, за да бъда, само сега, само този единствен път, просто неустоима.

Трябва да привлече вниманието на един млад мъж, потеглящ към поредната битка, срещу враг, който не може да бъде сразен. Той може дори да не ме види. Няма вероятност да е в подходящо настроение за

молители или кокетки. Аз трябва да възбудя съчувствието му към моето положение, да предизвикам у него съпричастност към моите нужди — и да се задържа в паметта му достатъчно дълго, за да направи нещо и по двата въпроса. А това е мъж, в чиито обятия се хвърлят красиви жени през всяка нощ от седмицата и който е заобиколен от по сто претенденти за всеки пост, на който има власт да назначи някого.

Той е узурпатор и тиранин, мой враг и син на мой враг, но аз вече отдавна не съм лоялна към никого, освен към синовете си и към самата себе си. Родният ми баща потегли към битката в Тоутън срещу този мъж, който сега нарича себе си „крал на Англия“, макар да не е много повече от един млад самохвалко; и никога не съм виждала по-сломен човек от баща си, когато той се завърна от Тоутън, с кървяща през жакета дясна ръка, с побеляло лице, с думите, че това момче е пълководец, какъвто не сме виждали никога преди, че нашата кауза е изгубена и че всички сме лишени от надежда, докато той е жив. Двайсет хиляди мъже бяха покосени при Тоутън по заповед на това момче: никой не беше виждал толкова смърт в Англия дотогава. Баща ми каза, че било като жътва, в която покосявали привърженици на Ланкастър, а не битка. Законният крал Хенри и неговата съпруга, кралица Маргарет Анжуйска, избягаха в Шотландия, съкрушени от толкова много смърт.

Онези от нас, които останаха в Англия, не се предадоха лесно. Битката продължаваше все така, за да отблъсне мнимия крал, това момче от династията Йорк. Собственият ми съпруг загина, командвайки нашата конница, само преди три години при Сейнт Олбанс. И сега аз съм вдовица, а всички земи и състоянието, които някога наричах свои, ми бяха отнети от свекърва ми с благоволенieto на победителя, господарят на това момче-крал, великият кукловод, прочут като Създателя на крале: Ричард Невил, граф Уорик, който качи на престола това суетно и горделиво момче, сега едва на двадесет и две години, и ще превърне Англия в ад за онези от нас, които все още бранят династията Ланкастър.

Сега във всеки изтъкнат дом в страната има привърженици на Йорк, и всяко доходно занятие, пост или данък е в тяхна власт. Тяхното момче-крал е на престола, а новият двор е съставен от негови поддръжници. Ние, победените, сме просяци в собствените си домове и чужденци в собствената си страна, нашият крал е в изгнание, кралицата

ни — жадуваща за мъст чужденка, която заговорничи със стария ни враг — Франция. Трябва да уговорим условия за предаване с тиранина Йорк, докато се молим Бог да се обърне срещу него и истинският ни крал да потегли като вихър на юг с армия за нова битка.

Междувременно, подобно на много жени, чиито съпрузи са мъртви, а бащите им — победени, аз трябва да сглобя живота си като покривка от разнородни парчета плат. Трябва да си върна състоянието по някакъв начин, макар да изглежда, че нито роднина, нито приятел може да постигне някакъв напредък от мое име. Всички сме известни като предатели. Ние сме помилвани, но не и обичани. Всички сме напълно безсилни. Ще трябва да бъда застъпница сама на себе си, и да докажа сама правотата си пред едно момче, което зачита справедливостта толкова малко, че дръзва да поведе армия срещу собствения си братовчед — миропомазан крал. Какво може да каже човек на такъв варварин, че той да го разбере?

Моите момчета — Томас, който е на девет години, и Ричард, който е на осем, са облечени в най-хубавите си дрехи, косите им са намокрени и пригладени, лицата им блестят от сапуна. Държа ги здраво за ръце, докато стоят от двете ми страни, защото те са истински момчета и привличат мръсотията към себе си сякаш с магия. Ако ги изпусна за секунда, единият ще си ожули обувките, другият ще си скъса панталона, двамата ще успеят да си напълнят косите с листа и да изкалят лицата си, а Томас със сигурност ще падне в потока. При това положение, възпирани от хватката ми, те подскочат от крак на крак, обзети от мъчително отегчение, и застават както трябва едва когато казвам: „Тихо, чувам коне“.

Отначало шумът напомня барабаненето на дъжд, а после, след миг — гръмотевичен тътен. Звънтенето на сbruите и плющенето на знамената, дрънченето на броните от метални брънки и пръхтенето на конете, звукът, мирисът и врявата от препускането на сто коня са завладяващи и, макар да съм твърдо решена да изляза напред и да ги накарам да спрат, не успявам да устоя и се отдръпвам назад. Какво ли трябва да е усещането да се изправиш срещу тези мъже, влизащи в битка с насочени напред копия като галопираща стена от бойни тояги? Как може някой да се изправи лице в лице с това?

Томас вижда русокосата глава напред целия хаос и шум и изкрещява: „Ура!“, като момче, каквото си е наистина, и при вика на

пронизителното му дискантово гласче виждам как главата на мъжа се обръща, той вижда мен и момчетата, ръката му хваща здраво юздите и той изревава: „Стой!“ Конят му се изправя на задните си крака, принуден от силното дръпване да застане на място, и цялата кавалкада се обръща кръгом, заковава се и ругае внезапното спиране, а после всичко утихва рязко и прахта се издига около нас.

Конят издува ноздри и пръхти, но ездачът е като статуя върху високия му гръб. Гледа ме, а аз гледам него, и е толкова тихо, че чувам един дрозд в клоните на дъба над мен. Как само пее. Боже мой, песента му е като лека вълничка от блясък и красота, като радост, превърната в звук. Никога не съм чувала птица да пее така преди — сякаш възпява щастieto.

Пристъпвам напред, като все още държа синовете си за ръце, и отварям уста да изложа молбата си, но в този миг, в този така важен миг, съм останала без думи. Упражнявах се достатъчно добре. Бях си подготвила истинска малка реч; но сега нямам нищо. И почти се чувствам така, сякаш нямам нужда от думи. Просто го гледам и някак очаквам да разбере всичко — страха ми от бъдещето и надеждите ми за моите момчета; липсата на пари и дразнещото съжаление на баща ми, което прави живота под неговия покрив толкова непоносим за мен; студеното ми легло през нощта, и копнежа ми за друго дете; чувството ми, че животът ми е приключил. Мили Боже, та аз съм само на двайсет и седем години, моята кауза е сразена, съпругът ми е мъртъв. Нима ще бъда една от многото бедни вдовици, които ще прекарат остатъка от дните си край нечие чуждо огнище, като се опитват да бъдат добри гостенки? Никога повече ли няма да бъда целувана? Никога ли няма да изпитам радост? Никога вече?

А птицата все така пее, сякаш за да каже, че насладата е достъпна за онези, които я желаят.

Той махва с ръка на по-възрастния мъж до себе си, мъжът излайва някаква заповед, войниците отбиват конете си от пътя и влизат в сянката на дърветата. После кралят скача от големия си кон, пуска поводите и тръгва към мен и моите момчета. Аз съм висока жена, но той ме превъзхожда на ръст с цяла глава: трябва да е висок далеч повече от шест фута. Моите момчета изпружват шии да го видят: струва им се като великан. Той е русокос, със сиви очи, загоряло, открито, усмихнато лице, изпълнен с обаяние, лесно даващ благоволенieto си. Това е крал,

какъвто никога преди не сме виждали в Англия: това е човек, когото народът ще обикне на мига. Очите му са приковани върху лицето ми, сякаш знам тайна, до която той трябва да се добере, сякаш се познаваме от цяла вечност, и усещам, че бузите ми горят, но не мога да откъсна поглед от него.

В този свят една скромна жена свежда поглед, държи очите си наведени към обувките си; един просител се кланя ниско и протяга умолително ръка. Но аз стоя гордо изправена и непоколебима — удивена съм от себе си, че се вирам като невежа селянка, и откривам, че не мога да откъсна очи от неговите, от усмивката му, от погледа му, който изгаря лицето ми.

— Кой е това? — пита той, като все още ме гледа.

— Ваша светлост, това е майка ми, лейди Елизабет Грей — казва синът ми Томас Грей вежливо, смъква шапката си и пада на едно коляно.

Стоящият от другата ми страна Ричард също коленичи и промърморва, сякаш не могат да го чуят:

— Това кралят ли е? Наистина? Той е най-високият човек, когото съм виждал в живота си!

Снишавам се в реверанс, но не мога да откъсна поглед. Вместо това се вирам нагоре към него, както една жена може да се вира с разгорещен от страст поглед в мъж, когото обожава.

— Изправете се — казва той. Гласът му е нисък, предназначен само за моите уши. — С мен ли дойдохте да се срещнете?

— Имам нужда от помощта ви — отвъръщам. Едва успявам да оформя думите. Чувствам се, сякаш любовната отвара, с която майка ми напои шала, диплещ се от диадемата ми, упоява мен, а не него. — Не мога да вляза във владение на земите, които получих като зестра, които са моето наследство, сега съм вдовица — заеквам, виждайки придружения му с усмивка интерес. — Сега съм вдовица. Нямам с какво да живея.

— Вдовица?

— Съпругът ми беше сър Джон Грей. Загина при Сейнт Олбанс — казвам. Това е все едно да призная измяната му и отхвърлянето, на което са осъдени синовете ми. Кралят ще разпознае името на командира на конницата на своя враг. Прехапвам устна. — Баща им изпълни дълга си, така, както го разбираше, ваша светлост: беше предан

на човека, когото смяташе за крал. Моите момчета не са виновни в нищо.

— Той ви остави тези двама сина?

Кралят се навежда и се усмихва на моите момчета.

— Най-хубавата част от моето състояние — казвам аз. — Това е Ричард, а това е Томас Грей.

Той кимва на синовете ми, които гледат нагоре към него, сякаш е някакъв породист кон — твърде едър, за да го погальт, създание, към което трябва да се отнасят с благоговейно възхищение, а после поглежда отново към мен.

— Жаден съм — казва той. — Домът ви някъде тук наблизо ли е?

— За нас ще е чест... — хвърлям поглед към стражите, които го придружават. Трябва да са поне сто души. Той се подсмива.

— Те могат да продължат нататък — решава. — Хейстингс! — по-възрастният мъж се обръща и чака. — Вие продължавайте към имението Графтън. Ще ви настигна. Смолет може да остане с мен, а също и Форбс. Ще се присъединя към вас след около час.

Сър Уилям Хейстингс ме оглежда от горе до долу, сякаш съм парче красива панделка за продан. Отвърщам му с твърд поглед, а той сваля шапка и ми се покланя, рязко отдава чест на краля и изкрещява на стражите да яхват конете.

— Къде отивате? — пита той краля.

Момчето-крал ме поглежда.

— Отиваме в къщата на баща ми, сър Ричард Удвил, барон Ривърс — казвам гордо, макар да знам, че кралят ще разпознае името на човек, който се ползваше с висше благоволение в двора на династията Ланкастър, би се на тяхна страна, и веднъж бе принуден да чуе тежки думи лично от него, когато положението между Йорк и Ланкастър се изостри. Всеки от нас познава другите достатъчно добре, но е всеобщо съблюдавана проява на вежливост да забравим, че някога всички бяхме верни на Хенри VI, докато те станаха предатели.

Сър Уилям посреща с вдигане на вежда избора на своя крал за място за спиране:

— Тогава се съмнявам, че ще искате да останете много дълго — казва той грубо и продължава нататък. Земята се разтърсва, когато те преминават, после прахта се слята и те ни оставят обгърнати в топла тишина.

— Баща ми беше помилван, а титлата му — възстановена — казвам отбранително. — Вие лично му простихте след Тоутън.

— Помня баща ви и майка ви — казва кралят с равен тон. — Познавам ги от момче, познавал съм ги в добри и лоши времена. Изненадан съм само, че никога не са ме запознали с вас.

Налага се да потуша напирания кикот. Този крал е пословичен прелъстител. Няма родители с достатъчно ум в главата, които биха позволили дъщеря им да се срещне с него.

— Бихте ли желали да минем отгук? — питам. — До къщата на баща ми няма много път.

— Искате ли да пояздите, момчета? — пита ги той. Те рязко надигат глави като любопитни патета. — Можете и двамата да се качите — казва той и повдига Ричард, а после и Томас на седлото. — Сега се дръжте здраво. Ти — за брат си, а ти — Томас, нали? — ти се хвани за лъка на седлото.

Кралят намотава поводата на едната си ръка, а после ми предлага другата, и така вървим към дома ми, през гората, под сянката на дърветата. Усещам топлия допир на ръката му през прорезите в плата на ръкава му. Налага ми се да се възпра да не се навеждам към него. Поглеждам напред към къщата и към прозореца на майка ми и, от лекото движение зад разделените с вертикални колони стъкла на прозорците, разбирам, че е гледала навън и със силата на волята си е призовавала именно това.

Когато приближаваме, тя е на входната врата с иконома до себе си и прави нисък реверанс.

— Ваша светлост — изрича любезно, сякаш кралят идва на гости всеки ден. — Изключително добре дошли сте в имението Графтън.

Един коняр дотичва и поема поводите на коня, за да го отведе в двора на конюшнията. Моите момчета остават вкопчени в животното за последните няколко ярда, докато майка ми отстъпва назад и кани с поклон краля в къщата.

— Ще пиете ли една чаша ейл? — пита тя. — А имаме и много добро вино от моите братовчеди в Бургундия?

— Ще взема ейла, ако ви е угодно — казва той любезно. — От ездата доста се ожаднява. Горещо е за пролетта. Добър ден, лейди Ривърс.

Върху високата маса в голямата зала са подредени най-хубавите чаши и кана с ейл, както и виното.

— Гости ли очаквате? — пита той.

Майка ми му се усмихва:

— Никой мъж на света не може да подмине дъщеря ми — казва тя, — когато тя ми каза, че иска лично да изложи молбата си пред вас, накарах да извадят най-хубавия ни ейл. Предположих, че ще спрете тук.

Той се засмива на гордостта ѝ и се обръща да ми се усмихне.

— Наистина, само слепец би могъл да ви подмине — казва той.

Каня се да подхвърля някаква дребна забележка, но отново се случва същото. Очите ни се срещат, и аз не мога да измисля нищо, което да му кажа. Просто стоим, взирайки се един в друг, в продължение на един дълъг миг, докато майка ми му подава чаша и казва тихо:

— За ваше здраве, ваша светлост.

Кралят разтърсва шава, сякаш са го събудили.

— А баща ви тук ли е? — пита.

— Сър Ричард замина да се види със съседите ни — отвърщам аз. — Очакваме го да се върне за вечеря.

Майка ми взема чиста чаша, вдига я към светлината и цъка неодобрително с език, сякаш там има някакъв недостатък.

— Извинете ме — казва тя и излиза. Кралят ѝ аз сме сами в голямата зала, слънцето нахлува през големия прозорец зад дългата маса, къщата е потънала в тишина, сякаш всички са затаили дъх и слушат.

Той минава зад масата и сяда на челното място.

— Моля, седнете — казва и посочва стола до себе си. Сядам от дясната му страна, сякаш съм неговата кралица, и го оставям да ми налее малка чаша ейл. — Ще разгледам вашето искане относно земите ви — казва той. — Собствена къща ли искате? Не сте ли щастлива да живеете тук с майка си и баща си?

— Те са мили към мен — отговарям аз. — Но съм свикнала със собствено домакинство, привикнала съм да управлявам собствени земи. А момчетата ми няма да имат нищо, ако не успея да си върна земите на баща им. Това е тяхното наследство. Трябва да защитя синовете си.

— Времената са тежки — казва той. — Но ако успея да запазя трона си, ще се погрижа законът на страната отново да се простира от

единия бряг на Англия до другия и вашите момчета ще растат без страх от война.

Кимвам.

— На крал Хенри ли сте вярна? — пита ме той. — Следвате ли възгледите на семейството си като предани привърженици на Ланкастър?

Миналото ни не може да бъде отречено. Знам, че в Кале е имало яростен спор между този крал, тогава просто млад син на династията Йорк, и моя баща, тогава един от великите лордове на династията Ланкастър. Майка ми беше първата дама в двора на Маргарет Анжуйска: сигурно много пъти е срещала и гледала снизходително красивия млад син на династията Йорк. Но кой би могъл да знае тогава, че светът може да се обърне надолу с главата и че дъщерята на барон Ривърс ще трябва да умолява същото това момче собствените ѝ земи да ѝ бъдат върнати?

— Майка ми и баща ми бяха много изтъкнати личности в двора на крал Хенри, но сега моето семейство и аз приемаме вашето управление — казвам бързо.

Кралят се усмихва:

— Благоразумно от страна на всички ви, тъй като аз победих — казва той. — Приемам засвидетелстваната от вас почит.

Изкикотвам се леко и изражението му изведнъж се стопля.

— Ако е рекъл Господ, това трябва да свърши скоро — казва той. — Хенри не разполага с нищо повече от няколко замъка в размирната северна провинция. Може да свика грабители като последния разбойник, но не може да събере прилична армия. А неговата кралица не може до безкрайност да се съюзява с враговете на страната, за да се бие срещу собствения си народ. Онези, които се бият на моя страна, ще бъдат възнаградени, но дори онези, сражавали се срещу мен, ще видят, че ще бъда справедлив в победата си. И ще разпростра своето управление чак до северна Англия, дори през техните твърдини, чак до самата граница на Шотландия.

— На север ли отивате сега? — питам аз, отпивайки от малката чаша с ейл. Това е най-хубавият ейл на майка ми, но зад него се долавя друг, остър вкус: сигурно е добавила няколко капки от някаква тинктура, любовна отвара, нещо, което да накара желанието да се усили. На мен обаче не ми трябва нищо. Вече съм останала без дъх.

— Нуждаем се от мир — казва кралят. — Мир с Франция, мир с шотландците, мир на брат с брата, мир между братовчедите. Хенри трябва да се предаде, а съпругата му да спре да събира френски войски да се бият срещу англичаните. Вече не бива да се делим — Йорк срещу Ланкастър — всички трябва да бъдем англичани. Нищо не съсипва една страна повече от това собствените ѝ хора да се бият един срещу друг. Това унищожават семейства, убива ни всеки ден. То трябва да свърши, и аз ще го прекратя. Ще го прекратя тази година.

Обзема ме ужасният страх, който народът на тази страна познава от близо десетилетие.

— Ще има нова битка?

Той се усмихва:

— Ще се опитам да я държа далече от прага ви, милейди. Но това трябва да стане, и трябва да се направи скоро. Помилвах херцог Съмърсет и го приех за свой приятел, а сега той отново избяга при Хенри — изменник на страната на Ланкастър, неверен като всички от рода Боуфорт. Фамилията Пърси вдига Севера на бунт срещу мен. Те мразят фамилията Невил, а членовете на фамилията Невил са най-големите ми съюзници. Това, което става сега, наподобява танц: танцьорите са по местата си и трябва да изпълнят стъпките си. Ще си получат битката: тя не може да бъде избегната.

— Значи армията на кралицата ще мине оттук? — макар че майка ми я обичаше и беше първа сред нейните дами, трябва да кажа, че армията на кралицата е сила, вдъхваща огромен ужас. Наемни войници, които изобщо не се интересуват от страната; французи, които ни мразят, и варварите от северна Англия, според които нашите плодородни нивя и процъфтяващи градове не стават за нищо друго, освен за плячкосване. Последния път доведе шотландците със споразумението, че могат да вземат като заплащане всичко, което откънат. Със същия успех мажеше да наеме вълци.

— Аз ще ги спра — казва той протичко. — Ще ги пресрещна в северна Англия и ще ги победя.

— Как можете да сте толкова сигурен? — възкликвам.

Той ми хвърля бърза усмивка и аз затаявам дъх.

— Защото никога не съм губил битка. Никога няма да загубя. Аз съм бърз на бойното поле, и съм опитен; смел съм и имам късмет. Моята армия се придвижва по-бързо от всяка друга: карам войниците

си да маршируват бързо и ги придвижвам напълно въоръжени. Предугаждам действията на врага си и го надминавам по бързина. Аз не губя битки. Имам късмет във войната, както имам късмет в любовта. Никога не съм губил, в която и да е от тези две игри. Няма да загубя срещу Маргарет Анжуйска: ще победи.

Разсмивам се на увереността му, сякаш не съм впечатлена, но в действителност съм заслепена от него.

Той допива чашата си с ейл и се изправя.

— Благодаря за гостоприемството — казва кралят.

— Тръгвате ли? Тръгвате сега? — заеквам.

— Ще ми напишете ли подробностите по искането си?

— Да. Но...

— Ще ми трябва всичко — имена, дати; земята, която твърдите, че е ваша, и подробностите по правото ви на собственост.

Едва не се вкопчвам в ръкава му, за да го задържа при себе си, като просякия.

— Ще го направя, но...

— Тогава ще се сбогувам с вас.

Не мога да направя нищо, за да го спра, освен ако майка ми не се е сетила да окуци коня му.

— Да, ваша светлост, и ви благодаря. Но сте добре дошли да останете. Скоро ще вечеряме... или...

— Не, трябва да вървя. Приятелят ми Уилям Хейстингс ще ме чака.

— Разбира се, разбира се. Не искам да ви задържам...

Изпращам го до вратата. Мъчно ми е, че си тръгва така внезапно, и въпреки това не мога да измисля нищо, за да го накарам да остане. На прага той се обръща и поема ръката ми. Свежда ниско русата си глава и с изящен жест обръща ръката ми. Целува дланта ми и сгъва пръстите ми върху целувката, сякаш за да я запази на сигурно място. Когато се изправя с усмивка, виждам, че знае много добре, че този жест ме е накарал да се разтопя и че ще държа ръката си стисната до времето за лягане, когато ще мога да я притисна към устата си.

Той свежда поглед към замаяното ми лице, към ръката ми, която се протяга против волята ми да докосне ръкава му. Тогава отстъпва:

— Аз лично ще взема утре документа, който ще подготвите — казва той. — Разбира се. Нима си помислихте нещо различно? Как

можяхте? Нима си мислехте, че мога да си тръгна от вас, и да не се върна? Разбира се, че ще се върна. Утре по пладне. Ще ви видя ли тогава?

Сигурно чува ахването ми. Цветът нахлува обратно в лицето ми, така че бузите ми са пламнали и зачервени.

— Да — заеквам. — Ут-утре.

— По пладне. После, ако позволите, ще остана за вечеря.

— За нас ще бъде чест.

Кралят ми се покланя, обръща се и тръгва надолу по коридора, минава през широко отворената двойна врата, и излиза на яркото слънце. Слагам ръце зад гърба си и се хващам за голямата дървена врата, за да не падна. Наистина, коленете ми са твърде омекнали и не ме държат.

— Отиде ли си? — пита майка ми, като влиза тихо през малката странична врата.

— Ще се върне утре — казвам аз. — Ще се върне утре! Ще се върне да ме види утре!

* * *

Когато слънцето вече залязва и моите момчета казват вечерните си молитви, свели руси глави върху склучените си ръце до краката на тесните си легла, майка ми излиза от входната врата на къщата, тръгва пред мен и ме повежда надолу по лъкатушещата пътека към мястото, където мостът — две дървени дъски — прекосява река Тоув. Тя минава от другата страна, докато причудливата ѝ диадема се удря в надвисналите клони на дърветата, и ми прави знак да я последвам. После полага длан върху едно голямо ясеново дърво и виждам, че около покрития с груба кора дебел ствол е увит тъмен копринен конец.

— Какво е това?

— Навий го — това е всичко, което казва тя. — Навивай го, по трийсетина сантиметра всеки ден.

Слагам ръка върху конца и го дръпвам леко. Той се поддава лесно, в далечния край е завързано нещо малко. Но не мога да видя какво е, защото конецът минава през реката и се прехвърля в тръстиките от другата страна.

— Магия — казвам с равен тон. Баща ми е забранил тези ритуали в къщата си: законът на страната го забранява. Ако се докаже, че си вещица, това значи смърт: смърт чрез удавяне — потапят те в рекета с ниско столче, привързано за дълъг прът, или удушаване от ковача на селския кръстопът. Днес в Англия на жени като майка ми не е позволено да имат нашите умения: ние сме обявени извън закона.

— Магия — съгласява се тя, без да се смути. — Мощна магия за добра кауза. Напълно си струва риска. Идвай всеки ден и навивай конеца, по трийсетина сантиметра всеки път.

— Какво ще се покаже? — питам я. — В края на тази твоя въдица? Каква голяма риба ще уловя?

Тя ми се усмихва и слага ръка на бузата ми.

— Най-съкровено то ти желание — казва тя нежно. — Не съм те отгледала, за да бъдеш бедна вдовица.

Майка ми се обръща и отново прекосява моста, а аз дръпвам конеца, както ми каза, намотавам дванайсет инча от него, затягам го отново и тръгвам след нея.

— А за какво си ме отгледала тогава? — питам я, докато вървим редом една до друга към къщата. — Каква трябва да стана? Какъв е твоят велик план? В един воюващ свят, където, изглежда, въпреки твоята прозорливост и магии, сме застанали на губещата страна?

Новата луна изгрява — като мънищък сърп. Без да изречем и дума, и двете отправяме към нея желания, снишаваме се в поклон, и чувам лекото дрънчене, когато преобръщаме дребните монети в джобовете си.

— Отгледах те, за да станеш най-доброто, което можеш да бъдеш — казва тя простичко. — Не знаех какво ще е то, и все още не знам. Но не съм те отгледала, за да бъдеш самотна жена, тъгуваща за съпруга си, бореща се да опази синовете си; жена, спяща сама в студено легло, жена, пропиляваща красотата си заради пусти земи.

— Е, амин — отвърщам, приковала очи върху тънкия сърп. — Амин за това. И дано новата луна ми донесе нещо по-добро.

* * *

По пладне на другия ден съм облечена в обикновената си рокля, седнала в личната си стая, когато прислужницата се втурва забързано

вътре да съобщи, че кралят се задава надолу по пътя към имението. Не си позволявам да изтичам до прозореца, за да го потърся с поглед, не си разрешавам да се втурна към огледалото от ковано сребро в стаята на майка ми. Оставям ръкоделието си и слизам по големите дървени стълби, така че когато вратата се отваря и той влиза в къщата, аз вървя съвсем спокойно надолу, сякаш съм била принудена да се откъсна от домашните си задължения, за да посрещна този изненадващ гост.

Отивам при него с усмивка, а той ме поздравява с вежлива целувка по бузата, и аз усещам топлината на кожата му и през полузатворените си очи виждам колко меки са къдриците по тила му. Косата му мирише слабо на подправки, а от кожата на врата му лъха аромат на чисто. Когато ме поглежда, разпознавам в лицето му израза на страстта. Той бавно пуска ръката ми, и аз неохотно се отдръпвам от него. Обръщам се и правя реверанс, докато баща ми и двамата ми най-големи братя, Антъни и Джон, излизат напред, за да се поклонят.

Разговорът по време на вечерята е изпълнен с надуты фрази, както и трябва да бъде. Семейството ми се отнася почтително към този нов крал на Англия, но не може да се отрече, че ние заложихме живота и състоянието си в битка срещу него, а съпругът ми не беше единственият от нашето семейство и роднините ми по сватовство, който не се завърна у дома. Но така трябва да бъде във война, която нарекоха „войната на братовчедите“, защото брат се бие срещу брата, а след тях на смърт отиват и техните синове. Баща ми беше помилван, братята ми също, а сега победителят дели трапеза с тях, сякаш за да забрави, че тържествуваше над тях в Кале, и че баща ми се уплаши и побягна, оставяйки армията си в окървавения сняг при Тоутън.

Крал Едуард е спокоен и непринуден. Проявява чара си пред майка ми, след това забавлява братята ми Антъни и Джон, а когато Ричард, Едуард и Лайънъл се присъединяват към нас по-късно — и тях. Три от по-младите ми сестри са си у дома и се хранят мълчаливо, с широко отворени и изпълнени с възхищение очи, но твърде изплашени, за да кажат и дума. Съпругата на Антъни, Елизабет, седи, сдържана и елегантна, до майка ми. Кралят внимателно наблюдава баща ми и го разпитва за дивеча и земята, за цената на пшеницата и дали лесно се намират работници. Когато поднасят плодовото сладко и захаросаните плодове, той вече бърби като приятел на семейството и аз мога да се облека назад в стола си и да го наблюдавам.

— А сега да се залавяме за работа — казва той на баща ми. — Лейди Елизабет ми каза, че е изгубила земите, които ѝ се полагат според правото ѝ на вдовица.

Баща ми кимва:

— Съжалявам, че ви обременявам с това, но безрезултатно се опитахме да убедим лейди Ферърс и лорд Уорик. Бяха конфискувани след — той прочиства гърло — след Сейнт Олбанс, нали разбирате. Съпругът ѝ загина там. А сега тя не може да си получи обратно земите, които ѝ се полагат като вдовишки дял. Дори и да смятате съпруга ѝ за предател, самата тя е невинна и е редно да получи поне наследството, което ѝ се полага.

Кралят се обръща към мен:

— Написахте ли титлата си и искането за земите?

— Да — казвам аз. Подавам му листа и той му хвърля поглед.

— Ще говоря със сър Уилям Хейстингс и ще го помоля да се погрижи искането ви да бъде удовлетворено — казва протичко. — Той ще бъде ваш застъпник.

Изглежда толкова лесно. Едновременно ще бъде освободена от бедността и отново ще имам своя собственост; синовете ми ще имат наследство и вече няма да бъде бремене за семейството си. Ако някой ме поиска за жена, ще му донеса имущество. Вече не се налага да живея от чуждото милосърдие. Няма да се налага да съм признателна, че някой ми е направил предложение. Няма да е нужно да благодаря на някой мъж, че се е оженил за мен.

— Вие сте наистина великодушен, сир — казва неспринудено баща ми и ми кимва.

Покорно се надигам от стола си и правя нисък реверанс.

— Благодаря ви — казвам. — Това е безкрайно важно и ценно за мен.

— Ще бъде справедлив крал — казва той, като поглежда баща ми. — Не бих искал никой англичанин да страда заради възкачването ми на престола.

Баща ми прави видимо усилие да потисне отговора, който намира в него: че някои от нас вече са пострадали.

— Още вино? — прекъсва го бързо майка ми. — Ваша светлост? Съпруге?

— Не, трябва да вървя — казва кралят. — Събираме войски из цял Нортхамптъншър и ги въоръжаваме — той отблъсква стола си назад и всички ние — баща ми и братята ми, майка ми, сестрите ми и аз — скачаме изведнъж като кукли на конци, за да се изправим, когато той става. — Ще ме разведете ли из градината, преди да си тръгна, лейди Елизабет?

— За мен ще бъде чест.

Баща ми отваря уста да предложи да ни придружи, но майка ми казва бързо: „Да, иди, Елизабет“, и двамата се измъкват от стаята без придружител.

Когато излизаме от тъмния коридор, е топло като през лятото, той ми предлага ръката си и ние слизаем мълчаливо по стъпалата към парка, хванати под ръка. Тръгваме по пътеката, която заобикаля малката градина, засадена с храсти, оформени в причудливи форми, и с лъкатушене си проправяме път из нея, като разглеждаме подрязаните живи плетове и спретнатите бели камъни: но аз не виждам нищо. Той придърпва дланта ми малко по-плътнo под ръката си, и усещам топлината на тялото му. Лавандулата започва да цъфти, и аз долавям уханието, сладко като портокалов цвят, остро като дъх на лимони.

— Имам много малко време — казва той. — Съмърсет и Пърси събират армия срещу мен. Сам Хенри ще излезе от замък си и ще поведе армията си, ако е с ума си и може да командва. Бедният: съобщиха ми, че сега е с ума си, но може да го изгуби отново всеки момент. Кралицата сигурно планира да стовари на суша армия от французи в тяхна подкрепа, и ще трябва да се изправя пред мощта на Франция на английска земя.

— Ще се моля за вас — казвам.

— Смъртта е близо до всички ни — казва той сериозно. — Но тя е постоянен спътник на крал, който е спечелил короната си чрез битки, а сега отново потегля на бой.

Кралят спира за миг и аз спирам заедно с него. Съвсем тихо е, ако не се брои пеенето на една-единствена птица. Лицето му е мрачно.

— Може ли да изпратя един паж да ви доведе при мен тази вечер? — пита той тихо. — Изпитвам към вас копнеж, лейди Елизабет Грей, какъвто не съм изпитвал към никоя жена преди. Ще дойдете ли при мен? Отправлям към вас тази молба не като крал, дори не и като войник, който може да загине в битка, а като обикновен мъж към най-красивата

жена, която е виждал. Елате при мен, умолявам ви, елате при мен. Това може да е сетното ми желание. Ще дойдете ли при мен тази вечер?

Поклащам глава:

— Простете ми, ваша светлост, но аз съм почтена жена.

— Може да не ви помоля никога повече. Бог знае, че може никога вече да не помоля никоя жена. В това не може да има безчестие. Мога да умра другата седмица.

— Дори така да е.

— Не сте ли самотна? — толкова е близо до мен, че устните му почти докосват челото ми; усещам топлия му дъх върху бузата си. — И нима не изпитвате нищо към мен? Можете ли да кажете, че не ме желаете? Само веднъж? Не ме ли желаете сега?

Оставям очите си да се вдигнат, колкото може по-бавно към лицето му. Погледът ми се задържа за миг върху устата му, после вдигам очи.

— Мили Боже, трябва да ви имам — прошепва той.

— Не мога да бъда ваша метреса — казвам простишко. — По-скоро бих умряла, отколкото да опозоря името си. Не мога да навлека този срам на семейството си — правя пауза. Боя се да не звуча твърде обезсърчаващо. — Независимо от желанието на сърцето си — добавям много тихо.

— Но желаете ли ме? — пита той по момчешки нетърпеливо и аз го оставям да види топлината в лицето ми.

— Ах — изричам. — Не би трябвало да ви казвам...

Той чака.

— Не би трябвало да ви казвам колко много.

— Значи ще дойдете?

— Не.

— Нима тогава трябва да си вървя? Нима трябва да ви оставя? Не мога ли... — той навежда лице към мен, а аз повдигам моето. Целувката му е нежна като полъх, като докосване на перце върху устата ми. Устните ми се разтварят леко и усещам как той потрепва като кон, който държат на стегната юзда. — Лейди Елизабет... кълна се... трябва да...

Правя стъпка назад в този изящен танц и казвам:

— Ако само...

— Ще дойда утре — казва той рязко. — Вечерта. По залез-слънце. Ще ме чакате ли там, където ви видях за първи път? Под дъба? Ще ме чакате ли там? Искам да се сбогувам, преди да замина на север. Трябва да ви видя отново, Елизабет. Та дори да е само това. Трябва.

Кимвам мълчаливо и го проследявам как се обръща на пета и се упътва обратно към къщата. Виждам го как заобикаля и отива към двора на конюшните, а няколко мига по-късно конят му препуска с грохот по пътеката, докато двамата му пажове пришпорват конете си, за да не изостават от него. Наблюдавам го, докато се изгубва от поглед, след което прекосявам мостчето над реката и намирам края, омотан около ясена. Грижливо намотавам края още малко и го завързвам. После си отивам у дома.

* * *

На вечеря на другия ден има нещо като семейно съвещание. Кралят е изпратил писмо да съобщи, че неговият приятел сър Уилям Хейстингс ще подкрепи моето искане за къщата и земята ми в Брадгейт, и аз мога да бъда сигурна, че ще си върна състоянието. Баща ми е доволен, но всичките ми братя — Антъни, Джон, Ричард, Едуард и Лайънъл — единодушно хранят подозрение към краля, с будната гордост, присъща на всички момчета.

— Той е всеизвестен развратник. Със сигурност ще настоява да се срещне с нея; със сигурност ще я повика в двора — заявява уверено Джон.

— Не ѝ е върнал земите просто от великодушие. Ще поиска заплащане — съгласява се Ричард. — В двора няма жена, с която не си е лягал. Защо да не пробва и с Елизабет?

— Привърженица на Ланкастър — казва Едуард, сякаш това е достатъчно да потвърди, че сме врагове, и Лайънъл кимва мъдро.

— Трудно се отблъсква такъв човек — казва замислено Антъни. Той е далеч по-светски и практичен човек от Джон: пътувал е из целия християнски свят и е учил при велики мислители, а и родителите ми винаги го слушат. — Елизабет, мисля, че може би ще се почувстваш злепоставена. Боя се да не смяташ, че си му задължена.

Свивам рамене.

— Ни най-малко. Нямам нищо, освен собствеността, която си върнах. Поисках от краля справедливост и я получих, както е редно да я получи всеки молител, когато правото е на негова страна.

— Въпреки това, ако прати да те повикат, няма да отиваш в двора — казва баща ми. — Това е човек, който е прелъстил половината съпруги в Лондон, а сега се опитва да се добере и до дамите-привърженички на Ланкастър. Той не е свят човек като благословения крал Хенри.

„Нито пък слабоумен като благословения крал Хенри“, помислям си, но на глас казвам:

— Разбира се, татко, както наредите.

Той ме поглежда остро, изпълнен с подозрение, че се подчинявам толкова лесно.

— Не мислиш, че му дължиш благоволения си? Усмивките си? Нещо повече?

Свивам рамене.

— Поисках от него кралска справедливост, а не услуга — отвърщам аз. — Не съм слуга, чиято служба може да бъде купена, или селянин, който може да бъде принуден да положи клетва като васал. Аз съм дама от добро семейство. Имам собствени чувства на вяност и задължения, които зачитам и уважавам. Те не са на негово разположение. Не са на разположение на никой мъж.

Майка ми навежда глава, за да скрие усмивката си. Тя е дъщеря на Бургундия, потомка на водната богиня Мелузина. Никога в живота си не се е смятала за длъжна да прави каквото и да е; никога не би си помислила, че дъщеря ѝ е длъжна да прави каквото и да било.

Баща ми премества погледа си от нея към мен и свива рамене, сякаш примирен с опърничавото чувство за независимост на упоритите жени. Кимва на брат ми Джон и казва:

— Отивам до селото Олд Стратфорд. Ще дойдеш ли с мен?

Двамата излизат заедно.

— Искаш ли да отидеш в двора? Възхищаваш ли му се? Въпреки всичко? — пита ме тихо Антъни, когато другите ми братя излизат от стаята.

— Той е крал на Англия — казвам аз. — Разбира се, че ще отида, ако ме покани. Какво друго бих могла да сторя?

— Например да не отидеш, защото татко и аз току-що те посъветвахме да не го правиш.

Свивам рамене.

— Да, чух ви.

— Как иначе може една бедна вдовица да си проправи път в един коварен свят? — подкача ме той.

— Наистина.

— Ще си глупачка, ако се продадеш евтино — предупреждава ме Антъни.

Поглеждам го изпод ресниците си.

— Аз изобщо не се предлагам за продан — казвам. — Не съм парче панделка. Не съм бут шунка. Не се продавам на никого.

* * *

По залез го чакам под дъба, скрита в зелените сенки. Изпитвам облекчение, когато чувам тропот само на един кон по пътя. Ако беше дошъл със стража, щях да се промъкна обратно до вкъщи, обзета от страх за безопасността си. Независимо колко нежен може да бъде в границите на бащината ми градина, не забравям, че той е така нареченият крал на йоркистката армия и че тези войници похищават жени и убиват съпрузите им, сякаш това е напълно в реда на нещата. Сигурно е закалил волята си да привикне да вижда неща, на каквито никой не би трябвало да става свидетел; навярно сам той е вършил неща, които са най-черни грехове. Не мога да му имам доверие. Независимо колко очарователна е усмивката му, и колко честни са очите му, независимо дали мисля за него като за момче, пламенно подтикнато от собствената си амбиция да се устреми към величието — не мога да му се доверя. Това не са времена на благородни постъпки; това не са времената на рицарите в тъмната гора и красивите дами в осветените от луната водоскоци и обещанията за любов, превърнати в балади, които ще се пеят вечно.

Въпреки това, когато кралят спира коня си и скача на земята с едно леко движение, той прилича именно на рицар, излязъл от някоя тъмна гора.

— Вие дойдохте! — възкликва той.

— Не мога да остана дълго.

— Толкова се радвам, че изобщо дойдохте — той се засмива тихо, почти озадачено. — Днес съм като момче — цяла нощ не можах да спя от мисли за вас, цял ден се питах дали изобщо ще дойдете, а сега вие дойдохте!

Той връзва юздите на коня си върху един клон на дървото и плъзва ръка около талията ми.

— Сладка лейди — прошепва в ухото ми. — Ще бъдете ли така добра да свалите диадемата си и да разпуснете коси?

Това е последното нещо, което ми е хрумвало, че ще поиска от мен, и съм толкова стресната, че мигновено се съгласявам. Ръката ми веднага се вдига към панделките на диадемата.

— Знам, че молбата ми е странна. Мисля, че ме подлудявате. Всичко, за което можех да мисля през целия ден, беше дали ще ми позволите да разпусна косите ви.

В отговор развързвам стегнатите връзки на конусовидната си диадема и я повдигам от главата си. Поставям я внимателно на земята и се обръщам към него. По-предпазливо и от придворна дама, той полага длан върху главата ми и издърпва фуркетите от слонова кост, като пъха всеки от тях в джоба на жакета си. Усещам как гъстата ми, копринено нежна коса се спуска по гърба ми и пада върху лицето ми. Тръсвам глава и я отмятам назад като гъста златиста грива, и го чувам как простенва от желание.

Кралят развързва наметалото си и го мята на земята в краката ми.

— Седнете при мен! — нарежда, макар да има предвид: „Легнете с мен!“ и ние и двамата знаем това.

Сядам предпазливо на крайчеца на наметката му, с прибрани колене, с обвити около тях ръце, и дуплеца се около тялото фина копринена рокля. Той гали разпуснатата ми коса и пръстите му проникват все по-дълбоко и по-дълбоко, докато вече милва шията ми, а после обръща лицето ми към своето за целувка.

Внимателно се отпуска върху мен. Усещам как ръката му дърпа роклята ми, дърпа я нагоре, опирам двете си длани върху гърдите му и нежно го отблъсквам.

— Елизабет — гласът му прозвучава като стенание.

— Казах ви „не“ — изричам овладяно. — Наистина го мислех.

— Вие се срещнахте с мен!

— Вие ме помолихте. Да си вървя ли сега?

— Не! Стойте! Стойте! Не бягайте, кълна се, че няма... Само ми позволете да ви целуна отново.

Собственото ми сърце бие толкова силно и съм така готова за докосването му, че започвам да си мисля, че бих могла да си позволя това удоволствие само веднъж... но после се отдръпвам и казвам:

— Не. Не. Не.

— Да — казва той по-настойчиво. — Нищо лошо няма да ви се случи, кълна се. Ще дойдете в двора. Каквото поискате. Мили боже, Елизабет, позволете ми да ви имам, отчаяно копнея за вас. От мига, в който ви видях тук...

Усещам тежестта му върху мен: той ме притиска надолу. Извързвам глава, но устата му е върху шията ми, върху гърдите ми; задъхвам се от желание, а после, неочаквано, изпитвам внезапен прилив на гняв при осъзнаването, че той вече не ме прегръща, а ме насилва, притискайки ме надолу, сякаш съм някаква блудница зад купа сено. Вдига роклята ми, сякаш съм развратница; бута коляното си между краката ми, сякаш съм дала съгласието си, и гневът ми ме изпълва с такава яростна сила, че отново го отблъсквам, а после, върху дебелия му кожен колан, напипвам ръкохватката на кинжала му.

Той е вдигнал роклята ми, и припряно смъква късото си палто и тесните си панталони: след миг ще бъде твърде късно за оплаквания. Измъквам кинжала му от ножницата. При изсъскването на метала той стреснато пада назад на колене, и аз се извивам, отскубвам се от него и скачам: кинжалът е изваден от ножницата, острието е ярко и ужасно на последните лъчи на слънцето.

Той се изправя в миг, гъвкав и нащрек, истински боец.

— Нима измъквате кинжал срещу своя крал? — процежда той. — Давате ли си сметка, че вършите държавна измяна, мадам?

— Извадих нож срещу себе си — казвам бързо. Допирам острия връх до гърлото си и виждам очите му да се присвиват. — Кълна се, ако се приближите само на още една стъпка, ако се приближите само още на сантиметър, ще си прережа гърлото пред вас и ще умра от загуба на кръв тук, на земята, където се готвехте да ме обезчестите.

— Преструвки!

— Не. За мен това не е игра, ваша светлост. Не мога да бъда ваша държанка. Най-напред дойдох при вас за справедливост, а тази вечер

дойдох от любов, но съм глупачка, задето правя това, и ви моля да ми простите за глупостта. Но аз също не мога да спя — и също не мога да мисля за нищо друго, освен за вас, и също можех само да се питам отново и отново дали ще дойдете. Но дори при това положение... дори при това положение вие не бива...

— Мога в един миг да изтръгна този нож от вас — заплашва той.

— Забравяте, че имам петима братя. От дете си играя със саби и кинжали. Ще си прережа гърлото, преди да стигнете до мен.

— Никога не бихте го направили. Вие сте жена, която не притежава нищо повече от женска смелост.

— Изпитайте ме! Изпитайте ме! Не знаете какъв е куражът ми. После обаче може да съжалявате за онова, което ще се случи.

Той се поколебава за секунда, докато собственото му сърце бие силно като чук в опасна смесица от гняв и похот, а после се овладява, вдига ръце в знак, че се предава, и отстъпва назад.

— Вие печелите — казва. — Вие печелите, мадам. И можете да задържите кинжала като трофей от победата си. Ето... — той сваля ножницата от колана си и я хвърля на земята. — Защо не вземете и проклетата ножница?

Скъпоценните камъни и емайлираното злато искрят в здрача. Без да откъсвам очи от него дори за миг, коленича и я вдигам.

— Ще ви придружа до дома ви — добавя кралят. — Ще се уверя, че сте стигнали благополучно до вратата си.

Поклащам глава:

— Не. Не мога да допусна да ме виждат с вас. Никой не трябва да знае, че сме се срещали тайно. Ще бъда опозорена.

За миг си помислям, че ще възрази, но той свежда глава.

— Вие тръгнете първа тогава — казва той, — а аз ще ви следвам отзад като паж. Ето че успяхте да ме направите на глупак. Е, можете да се наслаждавате на триумфа си.

Не мога да кажа нищо срещу гнева му, затова кимвам и тръгвам пред него, както той каза, че е редно да направя.

Вървим мълчаливо. Дочувам шумоленето на наметалото му зад мен. Когато стигаме до края на гората и вече могат да ни видят от къщата, спирам за миг и се обръщам към него.

— Вече съм в безопасност — казвам. — Моля ви още веднъж да ми простите за глупостта.

— Аз трябва да ви помоля да ми простите за силата, която използвах — отвръща той сковано. — Навярно съм твърде привикнал да постигам своето. Но трябва да ви кажа, че никога преди не съм бил отблъскван с острието на нож. Собственият ми нож при това.

Обръщам кинжала и му го подавам.

— Искате ли си го обратно, ваша светлост?

Той поклаща глава.

— Запазете го като спомен от мен. Това ще бъде единственият ми подарък за вас. Прощален подарък.

— Няма ли да ви видя отново?

— Никога — казва той простиичко и се отдалечава с лек поклон.

— Ваша светлост! — повиквам го, той се обръща и спира.

— Не искам да се разделяме като врагове — казвам немощно. — Надявам се, че можете да ми простите.

— Вие ме направихте на глупак — отговаря той с леден глас. — Можете да се поздравите, че сте първата жена, която прави това. Но ще бъдете последната. И никога повече няма да се подиграете с мен.

Снишавам се в реверанс, а после до слуха ми стига шумът от отдалечаващите му се стъпки и шумоленето на наметалото му, когато се удря в храстите от двете страни на пътеката. Изчаквам, докато вече изобщо не го чувам, а после се изправям да си вървя у дома.

Тъй като съм млада жена, една частица от мен иска да изтичам вътре, да се хвърля на леглото си и да плача, докато заспя. Но не го правя. Не съм като някоя от сестрите си, които лесно се размиват и лесно избухват в плач. Те са момичета, на които се случват разни неща, и те го приемат тежко. Но аз се държа като нещо повече от глупаво момиче. Аз съм дъщеря на водна богиня. Аз съм жена с вода във вените, възпитана в сила и твърдост. Аз съм жена, която кара нещата да се случват, и още не съм победена. Не съм победена от едно момче с току-що завоювана корона, и никой мъж няма да си тръгне от мен, сигурен, че няма да се върне повече.

Затова все още не се прибирам у дома. Тръгвам по пътеката към мостчето над реката към мястото, където около ясеновото дърво е завързан конецът на майка ми. Правя нов клуп в края и го завързвам здраво, едва тогава си тръгвам към къщи, умислена под светлината на тънкия лунен сърп.

После чакам. Всяка вечер в продължение на двайсет и две вечери слизам до реката и подръпвам конеца като търпелива рибарка. Един ден го усещам как се удря в нещо и въдицата се изопва, когато предметът в края ѝ, какъвто и да е той, се освобождава от тръстиките досами водата. Дърпам леко, сякаш изтеглям на брега улов, после усещам как въдицата се отпуска и се чува лек плясък, когато нещо малко, но тежко, пада по-надълбоко, претъркулва се от течението, а после остава да лежи неподвижно сред чакъла на дъното на потока.

Прибирам се у дома. Майка ми ме чака край езерцето с шараните, загледана надолу в собственото си преобърнато отражение във водата, сребристо в сивия здрач. Образът ѝ прилича на продълговата сребриста риба, вдигаща леки вълнички в езерото, или на плуваща жена. Небето зад нея е препречено от облаци, подобни на бели пера върху бледа коприна. Луната изгрява — сега намаляла и нащърбена. Тази вечер водата се надига високо, плискайки се в малкия кей. Когато заставам до майка си и поглеждам надолу, бихте си помислили, че и двете се надигаме от водата като езерни духове.

— Всяка вечер ли го правиш? — пита ме тя. — Дърпаш ли въдицата?

— Да.

— Добре. Това е добре. Той изпрати ли ти някакъв знак? Някаква вест?

— Не очаквам нищо. Той каза, че няма да се видим никога повече.

Тя въздиша:

— О, добре.

Тръгваме обратно към къщата.

— Говори се, че кралят събира войска при Нортхамптън — казва майка ми. — Крал Хенри събира войските си в Нортъмбърланд и ще потегли на юг към Лондон. Кралицата ще се присъедини към него с френска армия, акостира на суша в Хъл. Ако крал Хенри победи, тогава няма да има значение какво казва или какво мисли Едуард, защото ще е мъртъв, а истинският крал — възстановен на власт.

Ръката ми се стрелва мигновено и сграбчва ръкава ѝ. Бързо като нападаща змия, майка ми стисва пръстите ми.

— Какво има? Не можеш да понесеш да слушаш за поражението му?

— Не го казвай. Не казвай това.

— Да не казвам кое?

— Непоносимо ми е да си го представям победен. Непоносимо ми е да си го представям мъртъв. Той ме помоли да легна с него като войник, тръгнал на смърт.

Тя се изсмива остро.

— Разбира се, че го е направил. Кой мъж, потеглящ на война, някога е устоявал на възможността да извлече от това най-голяма полза?

— Е, отказах. И ако той не се върне, ще съжалявам за този отказ до края на живота си. Съжалявам за него сега. Ще съжалявам за него завинаги.

— Защо да съжаляваш? — подхвърля насмешливо майка ми. — И в двата случая получаващ обратно земята си. Или си я получаващ обратно по заповед на крал Едуард, или той загива, крал Хенри се възкачва на престола и ти я връща. Хенри е истинският крал от нашата династия Ланкастър. Бих си помислила, че трябва да пожелаем победа на него, и смърт на узурпатора Едуард.

— Не го изричай — повтарям аз. — Не му пожелавай злото.

— Независимо какво казвам, спри и помисли — съветва ме тя рязко. — Ти си от династията Ланкастър. Не можеш да се влюбиш в наследника на династията Йорк, освен ако не е победоносен крал и в любовта ви има някаква изгода за теб. Живеем в тежки времена. Смъртта е наш спътник, ходи по петите ни като призрак. Не трябва да мислиш, че можеш да я държиш на разстояние. Ще откриеш, че тя винаги е наблизо. Тя отне съпруга ти. Чуй ме! Тя ще отнесе баща ти, братята и синовете ти.

Протягам двете си ръце, за да я спра.

— Тихо, тихо. Говориш като Мелузина, която предупреждава рода си за смъртта на мъжете.

— Наистина те предупреждавам — казва майка ми мрачно. — Ти ме превръщаш в Мелузина, когато се разхождаш с усмивка, сякаш животът е лесен, мислейки си, че можеш да кокетничиш с един узурпатор. Не си родена в спокойно време. Ще живееш в една

разделена страна. Ще трябва да си проправяш път сред кръв и ще познаеш загуби.

— Нищо добро ли не ме чака? — запитвам през стиснати зъби. — Нима ти, като любяща майка, не предвиждаш нищо добро за дъщеря си? Безсмислено е да ме проклинаш, защото вече съм готова да заплача.

Тя млъква, и суровото лице на пророчицата се разтваря в топлото изражение на майката, която обичам.

— Мисля, че ще го имаш, ако това е, което искаш — казва тя.

— Повече от самия живот.

Майка ми се смее, но изражението ѝ е ласкаво.

— Ах, не казвай това, дете. Нищо на света не е по-важно от живота. Имаш да извървиш дълъг път и да научиш много уроци, ако не знаеш това.

Свивам рамене, хващам я под ръка и тръгваме една до друга към къщи.

— Когато битката приключи, независимо кой ще спечели, сестрите ти трябва да отидат в двора — казва майка ми. Тя вечно крои планове. — Могат да отседнат при семейство Баучър или при семейство Вон. Трябваше да заминат преди месеци, но не можех да понеса мисълта да са далече от дома, докато в страната цари безпорядък, и никога да не знам какво може да се случи в следващия миг, и да не мога да получа новини. Но когато тази битка приключи, може би животът пак ще стане същият като преди, само че под управлението на Йорк, вместо на Ланкастър, и момичетата ще могат да отидат да получат образование при нашите сродници.

— Да.

— А синът ти Томас скоро ще е достатъчно голям да напусне дома. Редно е да живее с роднините си: редно е да се научи да бъде джентълмен.

— Не — казвам с такава внезапна жар, че тя се обръща и ме поглежда.

— Какво има?

— Ще задържа синовете си при себе си — заявявам. — Моите момчета няма да ми бъдат отнети.

— Те ще имат нужда от подходящо образование; ще трябва да постъпят на служба в домакинството на някой лорд. Баща ти ще намери някого, собствените им кръстници могат...

— Не — повтарям. — Не, майко, не. Не мога да обмислям въпроса. Те няма да напуснат дома.

— Дъще? — тя обръща лицето ми към лунната светлина, за да може да ме вижда по-ясно. — Не ти е присъщо да си наумяваш нещо така, без причина. А всяка майка на света трябва да позволи на синовете си да напуснат дома и да се научат да бъдат мъже.

— Моите момчета няма да ми бъдат отнети — гласът ми потреперва. — Страхувам се... страхувам се за тях. Боя се... боя се за тях. Дори не знам от какво. Но не мога да оставя синовете си да отидат сред непознати.

Майка ми обвива топлата си ръка около кръста ми:

— Е, напълно естествено е — казва тя нежно. — Ти изгуби съпруга си; неизбежно е да искаш да опазиш момчетата си. Но те ще трябва да заминат някой ден, знаеш.

Не се поддавам на лекия ѝ натиск.

— Това е нещо повече от прищявка — казвам. — Струва ми се повече като...

— Прозрение ли е? — пита тя с много нисък глас. — Знаеш, че нещо може да им се случи? Да не си се сдобила със Зрението, Елизабет?

Поклащам глава и сълзите идват.

— Не знам. Не знам. Не мога да кажа. Но мисълта те да си отидат от мен и за тях да се грижат непознати, да се будя нощем и да знам, че не са под моя покрив, да ставам сутрин и да не чувам гласовете им; мисълта, че са в непозната стая и им прислужват чужди хора, без те да могат да ме видят — не мога да понеса това. Не мога да понеса дори мисълта за това.

Майка ми ме притегля в прегръдките си.

— Тихо — казва. — Тихо. Няма нужда да мислиш за това. Ще говоря с баща ти. Не е нужно те да заминават, докато не свикнеш с тази мисъл — тя взема ръката ми. — Та ти си леденостудена! — възкликва изненадана и докосва лицето ми с внезапна увереност. — Това не е просто каприз, щом едновременно изпитваш топлина и студ на лунна светлина. Това е Зрение. Мила моя, ти получаващ предупреждение за опасност, която грози синовете ти.

Поклащам глава.

— Не знам. Не мога да съм сигурна. Просто знам, че никой не бива да отвежда момчетата ми от мен. Никога не бива да ги пускам да се отделят от мен.

Тя кимва.

— Много добре. Мен поне успя да убедиш. Видяла си опасност за синовете си, ако бъдат отведени далече от теб. Така да бъде. Не плачи. Ще задържиш твоите момчета близо до себе си, а ние ще ги опазим.

* * *

Продължавам да чакам. Той ми каза съвсем ясно, че няма да го видя никога повече, затова изцяло си давам сметка, че чакам напразно. Но по някаква причина не мога да спра. Сънувам го: страстни, изпълнени с копнеж сънища, които ме събуждат в тъмнината, омотана в чаршафа, потна от желание. Баща ми ме пита защо не се храня. Антъни поклаща глава към мен в израз на престорена тъга.

Майка ми ме стрелва с един поглед на ясните си очи и казва:

— Тя е добре. Ще се храни.

Сестрите ми ме питат шепнешком дали вехна от любов по красивия крал и аз отговарям остро:

— В това не би имало особен смисъл.

И продължавам да чакам.

Чакам още седем нощи и седем дни като девица в кула от някоя вълшебна приказка, като Мелузина, къпеща се в езерцето при горския извор в очакване някой рицар да се зададе на кон по неутъпканите пътища и да я обикне. Всяка вечер придърпвам конеца малко по-близо, докато на осмия ден се чува леко издрънчаване на метал върху камък, поглеждам във водата и виждам проблясване на нещо златно. Навеждам се да го измъкна. Това е златен пръстен, прост и красив. Едната страна е права, но другата е назъбена, цялата в заострени върхове, като зъбците на корона. Слагам пръстена върху дланта си, на мястото, където кралят положи целувката си, и той прилича на миниатюрна коронка. Плъзвам го върху един пръст на дясната си ръка, но не изкушавам лошия късмет и не го слагам на безименния пръст, на който се слага венчален пръстен. Пръстенът ми става идеално и ми отива. Свалям го, свивайки рамене, сякаш това не е най-хубавото изковано в Бургундия злато.

Пъхам го в джоба си, прибирайки го на сигурно място у себе си, и тръгвам обратно към къщи.

А там — най-изненадващо — пред вратата стои кон, а на гърба му се извисява ездач със знаме над главата: бялата роза на Йорк се развява в лекия бриз. Баща ми стои в рамката на отворената врата, четейки писмо. Чувам го да казва:

— Съобщете на негова светлост, че за мен ще бъде чест. Ще бъда там вдругиден.

Мъжът се привежда на седлото, небрежно ми отдава чест, обръща коня си кръгом и си отива.

— Какво има? — питам аз, като се качвам по стълбите.

— Събират войска — казва баща ми мрачно. — Всички трябва да тръгнем отново на война.

— Не и ти! — възкликвам, обзета от страх. — Не и ти, татко. Не отново.

— Не. Кралят ми нарежда да осигуря десетима мъже от Графтън и петима от Стоуни Стратфорд, екипирани и въоръжени да потеглят под негово командване срещу краля от династията Ланкастър. Трябва да преминем на другата страна. Доста скъпа ни излезе вечерята, която му дадохме.

— Кой ще ги води? — толкова се страхувам, че ще назове имената на братята ми. — Нали не Антъни? Или Джон?

— Те ще служат под командването на сър Уилям Хейстингс — отвърща той. — Ще бъдат сред обучени войници.

Поколебавам се.

— Каза ли нещо друго?

— Това е набиране на войска — казва баща ми раздразнено. — Не покана за закуска по случай майския празник. Разбира се, че не каза нищо, освен че ще пристигнат вдругиден сутринта, и мъжете тогава трябва да са готови да влязат в строя.

Той се обръща рязко и влиза в къщата, оставяйки ме със златния пръстен с форма на корона, който усещам като трън в джоба си.

На закуска майка ми предполага, че аз, сестрите ми и двете братовчедки, които са отседнали при нас, може би ще искаме да гледаме как армията минава, и да изпратим нашите мъже на война.

— Не проумявам защо — казва баща ми ядосано. — Мислех, че вече си видяла достатъчно мъже да отиват на война.

— Прави добро впечатление да покажем подкрепата си — казва тя тихо. — Ако той победи, ще бъде по-добре за нас, ако мисли, че сме изпратили мъжете по своя воля и с желание. Ако изгуби, никой няма да помни, че сме го гледали как минава, и можем да го отречем.

— Аз им плащам, нали? Нали ги въоръжавам с каквото имам? Оръжията, които са ми останали от миналия път, когато потеглих на война — което, по една случайност, беше срещу него? Аз ги събирам и ги изпращам на бой, и купувам ботуши за онези, които нямат. Мисля, че оказвам подкрепа.

— Тогава би трябвало да го направим с готовност — казва майка ми.

Баща ми кимва. Винаги отстъпва на майка ми по тези въпроси. Тя била херцогиня, омъжена за принадлежащия към кралската фамилия херцог Бедфорд, когато баща ми не бил нищо повече от негов оръженосец. Тя е дъщеря на граф Сен-Пол, от кралската фамилия на Бургундия, и е изтънчена жена, която няма равна на себе си.

— Бих искала да дойдеш с нас — продължава тя. — И навярно бихме могли да намерим една кесия злато от хранилището за пари и скъпоценности, за негова светлост.

— Кесия злато! Кесия злато! За да воюва срещу крал Хенри! Йоркисти ли сме сега?

Майка ми изчаква, докато възмущението му се поуталожил.

— За да покажем предаността си — казва тя. — Ако той победи крал Хенри и се върне в Лондон като победител, тогава именно неговият двор и неговото кралско благоволение ще са изворът на всички богатства и всички благоприятни възможности. Именно той ще раздава земите и покровителството и именно той ще разрешава браковете. А ние имаме голямо семейство с много момичета, сър Ричард.

За миг всички застиваме със сведени глави, очаквайки някой от гръмките яростни изблици на баща ми. После, неохотно, той се засмива:

— Бог да те благослови, моя омайнице — казва той. — Права си, както винаги. Ще направя каквото казваш, макар да не ми е приятно, и можеш да кажеш на момичетата да си сложат бели рози, ако могат да намерят някакви толкова рано.

Майка ми се навежда към него и го целува по бузата.

— Шипките в живия плет са напъпили — казва тя. — Не е толкова хубаво, колкото ако са напълно разцъфнали, но той ще разбере какво искаме да кажем, а това е най-важното.

Разбира се, през остатъка от деня сестрите и братовчедките ми са като обезумели, докато пробват дрехи, мият си косите, разменят си панделки, и репетират реверансите си. Съпругата на Антъни, Елизабет, и две от по-сдържаните ни компаньонки казват, че няма да дойдат, но всичките ми сестри са извън себе си от вълнение. Кралят и повечето лордове от двора му ще минат край нас. Каква добра възможност да направим впечатление на мъжете, които ще бъдат новите господари на страната! Ако спечелят.

— Какво ще си облечеш? — пита ме Маргарет, като ме вижда да стоя настрана от суматохата.

— Ще си сложа сивата рокля и сивия воал.

— Това не са най-хубавите ти дрехи: те са просто онези, които носиш в неделя. Защо не си облечеш синята рокля?

Свивам рамене:

— Отивам, защото майка ни иска да отидем — казвам. — Не очаквам никой да ни обърне внимание — изваждам роклята от дрешника и я изтръсквам. Тя е с оскъдно деколте с малък шлейф отзад. Нося я със сив колан, който пада ниско на талията ми. Не казвам нищо на Маргарет, но знам, че ми стои по-добре от синята рокля.

— Забрави ли, че кралят дойде на вечеря по твоя покана? — възкликва тя. — Защо да не ти обърне внимание сега? Доста добре те огледа първия път. Сигурно те харесва — върна ти земята, вечеря със семейството ти. Разходи се в градината с теб. Защо да не дойде отново в къщата? Защо да не покаже благосклонност към теб?

— Защото между тогавашния и сегашния момент аз получих каквото исках, а той — не — казвам грубо, като мятам роклята настрана. — И се оказа, че не е толкова щедър и великодушен крал като онези в баладите. Цената за неговата благосклонност беше висока, твърде висока за мен.

— Нима е поискал да те има? — прошепва тя, отвратена.

— Именно.

— О, Боже мой, Елизабет. Ти какво каза? Какво направи?

— Отказах му. Но не беше лесно.

Маргарет изглежда скандализирана:

— Опитали ли се да те насилват?

— Не много... няма значение — промърморвам. — И не мисля, че за него съм била нещо повече от крайпътна блудница.

— Може би не бива да идваш утре — предлага тя. — Щом те е оскърбил. Можеш да кажеш на майка ни, че си болна. Аз ще ѝ кажа, ако искаш.

— О, ще дойда — казвам, сякаш не ме е грижа.

* * *

На сутринта не съм толкова смела. Една безсънна нощ и закуска от парче хляб и резен говеждо не спомагат за добрия ми външен вид. Бледа съм като мрамор и въпреки че Маргарет втрива червена охра в устните ми, все още изглеждам изпита и бледа: призрачна красавица. Сред ярко облечените си сестри и братовчедките си, аз, в сивата си рокля и диадема с воал, се откроявам като послушница в метох. Но когато майка ми ме вижда, кимва, доволна.

— Изглеждаш като дама — казва тя. — Не като някоя селска девойка, натруфена в най-хубавите си дрехи, за да отиде на панаир.

Този укор не постига успех. Момичетата са толкова възхитени, задето изобщо им е позволено да отидат да гледат събирането на войници, та ни най-малко не възразяват за това, че ги упрекват, задето изглеждат твърде ярко облечени. Тръгваме заедно надолу по пътя за Графтън и виждаме пред нас, отстрани на главния път, да се тътрят дузина мъже, въоръжени с тояги и един-двама — с големи дървени пръти: наемниците на баща ми. Той е дал на всички тях отличителен знак, представляващ бяла роза, и им е напомнил, че сега ще трябва да се бият за династията Йорк. Някога те са били пеши войници на страната на Ланкастър: трябва да помнят, че сега са изменници. Разбира се, те са безразлични към тази смяна на верността. Бият се, както им нареди баща ми, понеже той е техният наемодател, собственикът на земите, които обработват, на къщите им и на почти всичко, което виждат около себе си. Негова е мелницата, където мелят зърното си, кръчмата, в която пият, му плаща наем. Някои от тях никога не са напускали земите, които притежава. Трудно могат да си представят свят, в който „скуайър“ не означава просто сър Ричард Удвил, или сина,

който ще го наследи. Когато той беше поддръжник на Ланкастър, такива бяха и те. После той беше удостоен с титлата Ривърс, но те бяха все така негови, а той — техен. Сега той ги изпраща да се бият за Йорк и те, както винаги, ще направят най-доброто, на което са способни. Обещали са им, че ще им платят, задето се бият, и че ще се погрижат за вдовиците и децата им, ако загинат. Това е всичко, което ги интересува. То не ги превръща във въодушевена армия, но въпреки това надават нестроен ликуващ възглас за баща ми и с одобрителни усмивки на уста свалят шапки пред сестрите ми и мен, а съпругите и децата им се снисшават в реверанс, когато се приближаваме към тях.

Разнася се тръбен зов и всички глави се обръщат по посока на звука. Иззад тъгла в уверен тръс се задават знамето и тръбачите на краля, зад тях — херолдите, зад тях — йомените от домакинство му, а в средата на цялата тази глъчка и развети знамена е самият той.

За миг имам чувството, че ще припадна, но ръката на майка ми ме държи здраво под мишницата, и аз успявам да се задържа на крака. Кралят вдига ръка, за да даде знак за спиране, и кавалкадата се заковава на място. След първите коне и ездачи следва дълга редица въоръжени стражи, зад тях — още нови наемници със смутен вид като нашите хора, а после — керван от каруци с храна, провизии, оръжия, голям оръдеен лафет, теглен от четири едри впрегатни коня, и върволица от понита и жени, цивилни, пътуващи заедно с войската, и скитащи безделници. Прилича на придвижващ се малък град: малък смъртоносен град, потеглил да сее беди.

Крал Едуард слиза от коня си и отива при баща ми, който се покланя ниско.

— Боя се, че това са всички мъже, които успяхме да съберем, ваша светлост. Но са се заклели да ви служат — казва баща ми. — Ето и още нещо в помощ на каузата ви.

Майка ми пристъпва напред и поднася кесията злато. Крал Едуард я поема и я претегля в дланта си, а след това целува въодушевено майка ми по двете бузи.

— Вие сте много щедри — казва той. — И няма да забравя подкрепата ви.

Погледът му се плъзва покрай нея към мен, застанала при сестрите си, и всички заедно правим реверанс. Когато се изправам, той все още ме гледа и в един миг цялата глъчка на армията, конете и

строяващите се мъже, секва и сякаш сме само аз и той, сами, в целия свят. Без да помисля какво правя, сякаш той ме е повикал без думи, правя една крачка към него, а после още една, подминавам баща ми и майка ми и заставам лице в лице с него, толкова близо, че ако пожелае, може да ме целуне.

— Не мога да спя — изрича той толкова тихо, че само аз го чувам.
— Не мога да спя. Не мога да спя. Не мога да спя.

— Нито пък аз.

— Нито вие?

— Не.

— Наистина ли?

— Да.

Той въздиша дълбоко, сякаш от облекчение.

— Любов ли е това тогава?

— Предполагам.

— Не мога да ям.

— И аз.

— Не мога да мисля за нищо друго, освен за вас. Не мога да продължавам така и миг повече; не мога да вляза в битка така. Оглупях от любов. Луд съм по вас, като момче. Не мога да живея без вас, не искам да живея без вас. Каквото и да ми струва.

Усещам как цветът нахлува като горещина в бузите ми, и за пръв път от дни чувствам, че се усмихвам.

— Не мога да мисля за нищо друго, освен за вас — прошепвам.
— За нищо. Мислех, че съм болна.

Пръстенът с форма на коронка тежи в джоба ми, диадемата опъва косата ми, но аз стоя, без да си давам сметка за нищо, без да виждам нищо, освен него, без да чувствам нищо, освен топлия му дъх върху бузата си, и без да долавям мириса на нищо, освен мириса на коня му, кожата на седлото, и неговата миризма: подправки, розова вода, пот.

— Луд съм по вас — казва той.

Усещам как устните ми се извиват нагоре в усмивка, когато най-после го поглеждам в лицето.

— И аз по вас — казвам тихо. — Наистина.

— Тогава омъжете се за мен.

— Какво?

— Омъжете се за мен. Няма какво друго да се направи.

Надавам лек, нервен смях:

— Шегувате се с мен.

— Говоря сериозно. Мисля, че ще умра, ако не мога да ви имам. Ще се омъжите ли за мен?

— Да — прошепвам.

— Утре сутринта ще пристигна рано. Омъжете се за мен утре сутринта в малкия параклис в имението ви. Ще доведе дворцовия си свещеник, вие доведете свидетели. Изберете някого, на когото можете да се доверите. За известно време това ще трябва да се пази в тайна. Искате ли?

— Да.

За първи път кралят се усмихва — топъл лъч, който се разпростира по красивото му, широко лице.

— Мили Боже, бих могъл да ви взема в обятията си още сега.

— Утре — прошепвам.

— В девет сутринта — казва той, а после се обръща към баща ми.

— Можем ли да ви предложим нещо освежаващо? — пита баща ми, като премества поглед от пламналото ми и зачервено лице към усмихнатия крал.

— Не, но ако позволите, ще вечерям с вас утре — отвърща кралят.

— Ще ловувам наблизко, и се надявам да имам добър ден — той се покланя на майка ми и на мен, отривисто отдава чест на сестрите и братовчедките ми и ловко се мята на седлото. — Строявайте се — нарежда на мъжете. — Походът е кратък и за добра кауза, а когато спрете, ви чака вечеря. Бъдете ми верни и аз ще ви бъда добър господар. Никога не съм губил битка, така че с мен ще бъдете в безопасност. Ще ви отведа до голяма плячка и ще ви върна благополучно вкъщи.

Точно това трябваше да им каже. Те веднага придобиват по-бодри изражения и тръгват бавно към тила на строя, сестрите ми размахват белите напъпили рози, тръбачите дават сигнал и цялата армия отново потегля напред. Кралят ми кимва, без да се усмихва, и аз вдигам ръка за сбогом.

— Утре — прошепвам, докато си отива.

* * *

Съмнявам се в него, дори докато нареждам на пажа на майка ми да стане рано сутринта и да дойде в параклиса, за да изпее един псалм. Съмнявам се в него, дори когато отивам при майка ми и ѝ съобщавам, че сам кралят на Англия е казал, че иска да се ожени за мен тайно, и я моля да ми стане свидетелка заедно с почетната си дама Катрин. Съмнявам се в него, когато стоя, облечена в най-хубавата си синя рокля, в студения утринен въздух на малкия параклис. Съмнявам се в него чак до момента, в който чувам бързите му крачки нагоре по късата пътека към параклиса, докато усещам ръката му около талията си, и целувката му — върху устните си, и го чувам да казва на свещеника: „Венчайте ни, отче. Бързам“.

Момчето изпява псалма, а свещеникът изрича думите. Давам брачния си обет и кралят дава своя. Смътно виждам възторженото лице на майка ми и цветовете на прозореца от рисувано стъкло, които хвърлят дъга в краката ни, върху каменния под на параклиса.

После свещеникът казва:

— А пръстенът?

— Пръстен ли? — възкликва кралят. — Аз съм истински глупак! Забравих. Нямам пръстен, който да ви дам — той се обръща към майка ми: — ваше благородие, можете ли да ми заемете пръстен?

— О, но аз имам — казвам аз, почти изненадана от себе си. — Имам един тук! — измъквам от джоба си пръстена, който съм вадил така бавно и така търпеливо от водата; пръстена с формата на короната на Англия, който се появи с водна магия, за да сбъдне най-съкровено ми желание, и сам кралят на Англия го слага на пръста ми като венчална халка. И ето че ставам негова съпруга.

Както и кралица на Англия — или поне кралица на Англия от династията Йорк.

Ръката на краля обгръща здраво талията ми, докато момчето пее заключителната молитва за душите на дарителите, после той се обръща към майка ми и пита:

— Ваша светлост? Къде мога да отведа моята невеста?

Майка ми се усмихва и му дава един ключ.

— Има една ловна хижа край реката — тя се обръща към мен. — Ривър Лодж. Накарах да я приготвят за вас.

Той кимва, бързо ме извежда от малкия параклис и ме качва върху едрия си ловен кон. Качва се зад мен и усещам как ръцете му ме

обвиват здраво, когато хваща юздите. Движим се в бавен ход покрай речния бряг и когато се облягам назад, чувствам как бие сърцето му. Виждаме малката хижа през дърветата. От комина ѝ се вие дим. Той скача от коня, повдига ме и отвежда животното до обора зад къщата, докато аз отварям вратата. Това е скромна хижа с огън в огнището, кана сватбен ейл и две чаши върху дървената маса, две столчета, на които ще седнем, за да изядем хляба, сиренето и месото, и голямо дървено легло, застлано с най-хубавите ленени чаршафи. Стаята притъмнява, когато той се появява на прага, привеждайки се под ниските греди, за да не си удари главата.

— Ваша светлост... — подхващам, а после се поправам: — Милорд. Съпруге.

— Съпруго — казва той с едва сдържано задоволство. — В леглото.

* * *

Утринното слънце, което грееше толкова ярко върху гредите и варосания таван, когато си легнахме, облива стаята в златиста светлина в късния следобед, когато той ми казва:

— Благодаря на Небесната Владичица, че баща ти ме покани на вечеря. Омаломощен съм и умирам от глад. Пусни ме да стана от леглото, вещице такава.

— Предложих ти хляб и сирене преди два часа — отбелязвам, — но ти не ми позволи да извървя трите крачки до масата, за да ти ги донеса.

— Бях зает — казва той и ме притегля обратно към голото си рамо. При мириса му и допира на кожата му усещам как страстта ми към него се надига отново и започваме да се движим заедно. Когато се отпускаме назад, стаята е порозовяла от залеза и той се измъква от леглото.

— Трябва да се измия — казва той. — Да ти донеса ли кана вода от двора?

Главата му докосва тавана: тялото му е свършено. Оглеждам го със задоволство, сякаш съм търговец на коне, попаднал на красив жребец. Той е висок и строен, мускулите му — твърди, гърдите —

широки, а плещите — яки. Усмихва ми се и сърцето ми се изпълва с обич към него.

— Изглеждаш така, сякаш се каниш да ме изядеш — казва той.

— Да — отвърщам. — Не знам как да утоля желанието си към теб. Мисля, че ще трябва да те държа в плен тук и да те ям на малки порции, ден след ден.

— Ако аз те държах в плен, щях да те погълна на една лакома хапка — засмива се той. — Но няма да те пусна да излезеш, докато не заченеш.

— О! — сега ме осенява най-възхитителната мисъл. — О, ще те даря със синове, и те ще бъдат принцове.

— Ти ще бъдеш майка на краля на Англия, и майка на династията Йорк, която ще управлява вечно, ако е рекъл Господ.

— Амин — изричам набожно, без да усещам и намек за безпокойство. — Дано Бог те върне благополучно при мен след твоята битка.

— Аз винаги побеждавам — уверява ме той. — Бъди спокойна, Елизабет. Няма да загина на бойното поле.

— И ще бъда кралица — казвам и за първи път разбирам, истински разбирам, че ако той се завърне от битката и Хенри умре, тогава този млад мъж ще бъде безспорният крал на Англия, а аз — първа дама в страната.

* * *

След вечеря новият ми съпруг се сбогува с баща ми и се приготвя да потегли за Нортхамптън. Пажът му е дошъл в конюшната, нахранил е и е напоил конете, и ги държи готови пред вратата.

— Ще се върна утре вечер — казва кралят. — Трябва да видя войниците си и да събера армията си през деня. Но по здрач ще бъда при теб.

— Ела в ловната хижа — прошепвам. — А аз ще те чакам там с приготвена вечеря като добра съпруга.

— Утре вечер — обещава той. После се обръща към баща ми и майка ми и им благодари за гостоприемството, кимва в отговор, когато му се покланят, и си тръгва.

— Негова светлост е много внимателен към теб — отбелязва баща ми. — Не позволявай да ти се замае главата.

— Елизабет е най-красивата жена в Англия — отвърща ласкаво майка ми. — А той обича хубавите лица, но тя знае дълга си.

После трябва да чакам отново. През цялата вечер, докато играя на карти с момчетата си, а после ги слушам как казват молитвите си и се приготвят за лягане. През цялата нощ, когато, макар да съм изтощена и измъчвана от сладка болка, не мога да спя. През целия следващ ден, когато вървя и говоря като насън в очакване на мига, в който любимият ми навежда глава под горния праг на вратата, влиза в малката стая и ме взема в обятията, като казва:

— Съпруго, да вървим в леглото.

Три нощи минават в тази мъгла от наслада, до последната сутрин, когато той казва:

— Трябва да вървя, любов моя — ще те видя, когато всичко приключи.

Чувствам се, сякаш някой е плиснал ледена вода в лицето ми, ахвам и питам:

— На война ли потегляш?

— Събрал съм армия, а моите шпиони ми съобщават, че съпругата на Хенри му е наредила да я чака на източното крайбрежие с нейните войски. Ще тръгна веднага и ще предизвикам съперника си на битка, а после ще потегля към крайбрежието, за да посрещна жена му, веднага щом стъпи на суша.

Вкопчвам се в ризата му, докато той я облича.

— Нима тръгваш веднага?

— Днес — казва той, като ме отблъсква внимателно и продължава да се облича.

— Но за мен ще е непоносимо да съм без теб.

— Да. Но ще го понесеш. Сега слушай.

Този човек е различен от омаяния млад любовник от нашия продължил едва три нощи меден месец. Аз не мислех за нищо, освен за насладите, но той е правил планове. Той е крал, бранещ своето кралство. Чакам да чуя какво ще нареди.

— Ако спечеля — а аз ще спечеля — ще се върна за теб и възможно най-скоро ще оповестим женитбата си. Мнозина няма да

бъдат доволни, но това е свършен факт, и те няма да има какво да направят, освен да го приемат.

Кимвам. Зная, че изтъкнатият му съветник, лорд Уорик, подготвя женитбата му с френска принцеса, а лорд Уорик е свикнал да командва младия ми съпруг.

— Ако късметът ми изневери и загина, няма да казваш нищо за тази женитба и тези дни — той вдига ръка, за да възпре възражението ми. — Няма да спечелиш нищо от това, че си вдовица на един мъртъв самозванец, чиято глава ще бъде набучена на кол и изложена над портите на Йорк. Това ще те унищожи. В очите на хората ти си дъщеря на семейство, предано на династията Ланкастър. Такава и трябва да си останеш. Надявам се, че ще ме споменава в молитвите си. Но бракът ни ще бъде тайна между теб, мен и Бог.

— Майка ми знае...

— Майка ти знае, че най-добрият начин да те опази, ще бъде да осигури мълчанието на пажа и на почетната си дама. Вече съм я подготвил за подобен развой и съм й дал пари.

Преглъщам едно ридание.

— Много добре.

— Освен това бих искал да се омъжиш отново. Избери си добър съпруг, някой, който ще те обича и ще се грижи за момчетата, и бъди щастлива. Бих искал да бъдеш щастлива.

Свеждам глава, толкова нещастна, че не мога да говоря.

— Но ако откриеш, че чакаш дете, ще трябва да напуснеш Англия — нарежда той. — Съобщи на майка си веднага. Говорил съм с нея и тя знае какво да прави. Херцогът на Бургундия владее цяла Фландрия и заради роднинството си с майка ти и от почит към мен ще ти даде собствена къща. Ако родиш момиче, можеш да изчакаш известно време, да поискаш опрощение от Хенри и да се върнеш в Англия. Ако изчакаш една година, ще бъдеш скандално прочута — мъжете ще бъдат луди по теб. Ще бъдеш красивата вдовица на един мъртъв претендент. Наслаждавай се на всичко това заради мен, умолявам те.

Но ако родиш момче, това вече е напълно различен случай. Моят син ще бъде наследник на трона; наследник на династията Йорк и ти ще трябва да се погрижиш да бъде в безопасност. Може да живее под чуждо име; може да живее с бедни хора. Не проявявай лицемерна гордост. Скрый го някъде на сигурно място, докато стане достатъчно

голям и силен, за да предяви претенции към наследството си. Ричард и Джордж, моите братя, ще бъдат негови чичовци и настойници. Можеш да им се довериш — те ще защитят всеки мой син. Възможно е Хенри и неговият син да умрат млади, и тогава синът ти ще бъде единственият наследник на престола на Англия. Не броя онази жена от династията Ланкастър, Маргарет Боуфорт. Редно е моят син да получи трона, разбира се, ако успее да го спечели или ако Ричард и Джордж успеят да го завоюват за него. Разбираш ли? Трябва да скриеш сина ми във Фландрия и да го опазиш заради мен. Той може да е следващият крал от династията Йорк.

— Да — отвърщам протичко. Виждам, че скръбта ми и страхът ми за него вече не са личен въпрос. Ако сме създали дете през тези дълги нощи, прекарани в правене на любов, тогава то няма да е просто дете на любовта, а наследник на трона, претендент, нов играч в дългото и смъртоносно съперничество между династиите Йорк и Ланкастър.

— Знам, че ти е тежко — казва той, когато вижда бледото ми лице. — Надявам се никога да не се стигне дотам. Но помни: ако се наложи да заведеш сина ми на сигурно място, твоето убежище е Фландрия. Майка ти има пари и знае къде да отиде.

— Ще запомня — казвам аз. — Върни се при мен.

Той се разсмява. Това не е насилена смях: това е смяхът на един щастлив мъж, уверен в късмета си и в способностите си.

— Ще се върна — казва той. — Довери ми се. Омъжила си се за човек, който ще умре в леглото си, за предпочитане — след като се е любил с най-красивата жена в Англия.

Той протяга ръце, аз пристъпвам към него и усещам топлината на прегръдката му.

— Погрижи се наистина да го направиш — казвам. — А аз ще се погрижа да си остана най-красивата жена в твоите очи.

Той ме целува, но набързо, припряно, сякаш умът му е вече другаде, и се откъсва от вкопчените ми в него ръце. Отишъл си е от мен много преди да наведе глава, за да мине под горния праг на вратата, и виждам, че пажът е довел коня му до вратата и е готов за тръгване.

Изтичвам навън да му помахам. Той вече е на седлото. Конят му танцува на място: едро животно, с кафяв косъм, яко и силно. Извива врат и се опитва да се изправи на задни крака, съпротивлявайки се на стегнатата юзда, на която го държи Едуард. Кралят на Англия се

извисява на фона на слънцето върху едрия си боен кон, и за миг аз също вярвам, че е непобедим.

— Сбогом, успех! — провиквам се, а той ме поздравява, обръща коня си и потегля — той, законният крал на Англия — да се бие с другия законен крал на Англия за самото кралство.

Стоя с вдигната за сбогуване ръка, докато вече не мога да виждам знамето му с бялата роза, което носят пред него, докато вече не чувам тропота от копитата на коня му, докато той си отива от мен: а после, за мой ужас, брат ми Антъни, който е видял всичко това, който наблюдава кой знае откога, излиза от сянката на дървото и тръгва към мен.

— Ти, блуднице — казва той.

Гледам го втренчено, сякаш не разбирам значението на думата.

— Какво?

— Блудница. Ти опозори дома ни и името си, и името на клетия си мъртъв съпруг, който загина, сражавайки се с този узурпатор. Да ти прости Господ, Елизабет. Веднага ще кажа на баща ми, и той ще те изпрати в манастир, ако първо не те удуши.

— Не! — пристъпвам напред и го сграбчвам за ръката, но той ме отблъсква.

— Не ме докосвай, развратнице. Нима мислиш, че искам ръцете ти да докосват тялото ми, след като с тях си обхождала неговото?

— Антъни, не е това, което си мислиш.

— Значи очите ме лъжат? — изсъсква той яростно. — Това е магия? Ти си Мелузина? Красива богиня, която се къпе в гората, а този, който току-що си тръгна, беше рицар, заклел се да ти служи? Значи сега това е Камелот? Почтена и чиста любов? Това е поезия, а не мръсна страст?

— Почтена е! — принудена съм да отговоря.

— Ти не познаваш значението на тази дума. Ти си развратница, а той ще те прехвърли на сър Уилям Хейстингс, когато мине следващия път оттук, както прави с всичките си развратници.

— Той ме обича!

— Както казва на всяка жена.

— Обича ме. Ще се върне при мен...

— Както обещава винаги.

Разярена, размахвам юмрук към него, и той се отдръпва, очаквайки удар в лицето. После вижда проблясването на злато върху

пръста ми и едва не се разсмива:

— Дал ти е това? Пръстен? И от мен се очаква да се впечатля от един знак за любов?

— Не е знак за любов, това е венчален пръстен. Истински пръстен, даден в брак. Женени сме.

Заявявам го тържествуващо, но оставам разочарована.

— Мили Боже, той те е измамил — казва Антъни, с болка в гласа. Взема ме в обятията си и притиска главата ми към гърдите си. — Бедната ми сестра, бедната ми глупачка.

Освобождавам се с усилие.

— Пусни ме. Никой не може да ме прави на глупачка. Какво искаш да кажеш?

Той ме поглежда с тъга; устата му е извита в горчива усмивка:

— Нека позная, това е таен брак, сключен в уединен параклис, нали? Никой от приятелите и придворните му не е присъствал? И лорд Уорик няма да бъде уведомен? В тайна ли ще се пази станалото? Ще го отречеш ли, ако те попитат?

— Да. Но...

— Не сте женени, Елизабет. Измамили са те. Било е фалшива църковна служба, която няма стойност нито пред Бога, нито пред хората. Той те е измамил с евтин пръстен и фалшив свещеник, за да може да те вкара в леглото.

— Не.

— Този човек се надява да стане крал на Англия. Той трябва да се ожени за принцеса. Няма да вземе никаква си презряна вдовица от лагера на врага си, която го е причакала на пътя, за да го помоли да ѝ възстанови имуществото, полагащо ѝ се като на вдовица. Ако изобщо се ожени за англичанка, тя ще бъде някоя от изтъкнатите дами в двора на Ланкастър, вероятно дъщерята на Уорик, Изабел. Няма да се венчае за момиче, чийто роден баща се е бил срещу него. По-вероятно е да се ожени за някоя велика принцеса от Европа, инфанта от Испания или дофина от Франция. Той трябва да се ожени, за да подsigури положението си на трона, да сключи съюзи. Лорд Уорик никога не би допуснал Едуард да встъпи в брак по любов. А кралят не е такъв глупак, че да тръгне срещу собствените си интереси.

— Той не е длъжен да прави каквото иска лорд Уорик. Той е кралят.

— Той е марионетка на Уорик — казва брат ми грубо. — Лорд Уорик реши да го подкрепи, точно както бащата на Уорик подкрепи бащата на Едуард. Без подкрепата на семейство Уорик нито твой любим, нито баща му щяха да са в състояние да постигнат нещо. Именно Уорик, Създателя на крале направи твой любовник крал на Англия. Бъди напълно сигурна, че той ще създаде и кралицата. Той ще избере за коя трябва да се ожени Едуард, и Едуард ще се ожени за нея.

Млъквам зашеметена.

— Но той не може да го направи. Едуард се ожени за мен.

— Било е игра, преструвка, нищо повече.

— Не беше. Имаше свидетели.

— Кой?

— Майка ни — казвам накрая.

— Нашата майка?

— Да, заедно с почетната си дама Катрин.

— Татко знае ли? Беше ли там?

Поклащам глава.

— Ето, виждаш ли — продължава да упорства той. — Кой са многото ти свидетели?

— Майка ни, Катрин, свещеникът и едно момче, което пееше — отвърщам.

— Кой свещеник?

— Непознат. Кралят му нареди да дойде.

Антъни свива рамене.

— Ако изобщо е бил свещеник. По-вероятно е някой шут или актьор, престорил се на свещеник, за да направи услуга на краля. Но дори и да е ръкоположен, Едуард пак може да отрече, че бракът е бил законен и думата на три жени и едно момче ще бъде противопоставена на тази на краля на Англия. Съвсем лесно е да нареди да арестуват трите ви по някакво обвинение и да ви задържат за около година, докато той се ожени за принцесата, която си избере. Направил е теб и майка ни на глупачки.

— Кълна ти се, че той ме обича.

— Може би те обича — признава брат ми. — Както може би е обичал всяка една от жените, с които си е лягал, а те са стотици. Но какво ще стане, ако когато битката приключи и той тръгне да се връща

у дома, срещне по пътя си друго красиво момиче? Обзалагам се, че ще те забрави за една седмица.

Потривам лице с ръка и откривам, че бузите ми са мокри от сълзи.

— Ще кажа на майка ни — изричам немошно. Това е закана от нашето детство, която, за съжаление, не го плашеше още тогава.

— Да ѝ кажем двамата. Сигурен съм, че няма да се зарадва, когато осъзнае, че с измама е била принудена да тласне дъщеря си към безчестие.

Вървим мълчаливо през гората, а после, прекосяваме мостчето. Докато минаваме покрай големия ясен, хвърлям поглед към ствола. Завързаният за него конец е изчезнал. Водите на реката там, където изтеглих пръстена си от течението, са се затворили. Нямам доказателство, че магията изобщо е била там. Имам само един малък златен пръстен с форма на корона, който може да не означава нищо.

Майка ми е в градината с билките отстрани на къщата и когато ни вижда двамата с брат ми да вървим потънали в мълчание на крачка разстояние един от друг, се изправя с кошницата си и ни чака да се приближим към нея, като се подготвя за неприятности.

— Синко — поздравява тя брат ми. Антъни коленичи за благословията ѝ и тя полага длан върху русата му глава, свежда поглед и му се усмихва. Той се изправя на крака, взема ръката ѝ в своята и казва:

— Мисля, че кралят е излъгал теб и сестра ми. Брачната церемония е била толкова тайна, че няма никой авторитетен човек, който да я докаже. Мисля, че Едуард е скалъпил всичко това, за да вкара Елизабет в леглото си, и ще отрече, че са женени.

— О, наистина ли мислиш така? — отвръща майка ни, без да се смути.

— Да — казва Антъни. — И не за първи път сключва фалшив брак с някоя жена, за да задоволи похотта си. Правил го е и преди, а накрая жената остана с копеле на ръце и без венчален пръстен.

Майка ми, с надменно изражение, свива рамене.

— Какво е правил в миналото, е негова работа — възразява тя. — Но аз го видях женен и споделил легло и съм готова да се обзаложа, че ще се върне, за да предяви права към Елизабет като към своя съпруга.

— Едва ли — казва Антъни простичко. — И сестра ми ще бъде съсипана. А ако чака дете, ще бъде напълно опозорена.

Майка ми вдига усмихнат поглед към сърдитото му лице.

— Ако си прав и Едуард смята да отрече женитбата, изгледите за Елизабет наистина ще са лоши — съгласява се тя.

Извързвам глава от тях. Само преди миг моят любим ме наставляваше как да опазя сина му. Сега същото това дете е описвано като мой провал.

— Отивам да видя синовете си — казвам студено на двамата. — Не желая да ви слушам. Двамата с Едуард ще останем верни един на друг, а вие ще съжалявате, че сте се усъмнили в нас.

— Ти си глупачка — казва брат ми, без да се впечатли, а после се обръща към майка ни. — А ти си поела огромен риск, залагайки живота и щастието й на думата на един прочут лъжец.

— Може би — отвръща майка ми, без да се трогне. — А ти си мъдър човек, сине мой, философ. Някои неща обаче знам по-добре от теб, дори сега.

Бавно се отдалечавам. Никой от двамата не ме повиква да се върна.

* * *

Трябва да чакам, цялото кралство трябва да чака отново, за да научи кого да приветства като крал и кой ще командва. Брат ми Антъни изпраща човек на север, за да разузнае какво е положението, а после всички го чакаме да се върне да ни съобщи дали към битката са се присъединили още войски, и дали късметът на крал Едуард се е задържал. Най-сетне, през май, слугата на брат ми се връща у дома и казва, че е бил в далечния север, близо до Хексъм, и срещнал един човек, който му разказал всичко за сражението. Битката била тежка и кървава. Поколебавам се на вратата: искам да узная изхода, не подробностите. Вече не ми е нужно да видя битка, за да си я представя: превърнали сме се в страна, привикнала с разказите от бойното поле. Всеки е чувал за армиите, строени на позициите си, или е виждал нападението, отстъплението и спирането, когато се прегрупират изтощени. Всеки познава някого, който е посещавал град, през който

войниците — победители са минавали, решени да гуляят, крадат и насилват; всеки има истории за жени, избягали в някоя църква, за да потърсят свещено убежище, пищейки за помощ. Всеки знае, че тези войни разкъсаха страната ни, унищожиха благоденствието ни, приятелските отношения между съседите, доверието ни към странниците, обичта между братята, безопасността на пътищата ни, привързаността ни към нашия крал, и въпреки това, битките продължават. Все още се стремим към окончателна победа и тържествуващ крал, който ще донесе мир, но победата така и не идва, мирът така и не настъпва и не става ясно кой има правото да бъде крал.

Накрая пратеникът на Антъни стига до най-важния въпрос. Армията на крал Едуард е спечелила решителна победа. Войските на Ланкастър са обърнати в бяг, крал Хенри, бедният, слабоумен, объркан крал Хенри, който не осъзнава напълно къде се намира, дори когато е в двореца си в Уайтхол — е избягал в тресавищата на Нортъмбърланд, а за главата му била обявена цена, сякаш е престъпник, без придружители и слуги, без приятели, дори без свита, като бунтовник от пограничните райони, подивял като горска врана.

Съпругата му, кралица Маргарет Анжуйска, някогашната най-скъпа приятелка на майка ми, е избягала в Шотландия с принца, техния наследник. Тя е победена, а съпругът ѝ е смазан. Но всички знаят, че кралицата няма да приеме поражението си, ще крои заговори и планове за сина си, точно както Едуард ми каза, че трябва да постъпя и аз, ако ни се роди син. Тя няма да спре, докато не се върне в Англия и битката не бъде подхваната отново. Няма да спре, докато съпругът ѝ и синът ѝ са живи и все още има кой да постави на трона. Това означава да бъдеш кралица на Англия в наши дни. Така стоят нещата за нея от близо десет години, още откакто съпругът ѝ стана негоден да управлява, а неговата страна заприлича на изплашен заек, опитващ се да избяга от глутница ловни кучета. Нещо по-лошо — знам, че същото очаква и мен, ако Едуард се върне у дома, обяви ме за своя кралица и създадем син и наследник. Младият мъж, когото обичам, ще бъде крал на едно несигурно кралство, а аз ще трябва да бъда претендентка за титлата на кралица.

И той наистина се връща. Изпраща ми вест, че е спечелил битката, пробил е обсадата на замъка Бамбърг и ще се отбие, когато

армията му потегли на юг. Пише на баща ми, че ще дойде за вечеря, а в лична бележка до мен набързо е надраскал, че ще остане за през нощта.

Показвам бележката на майка ми.

— Можеш да кажеш на Антъни, че моят съпруг ми е верен — казвам с гордост.

— Нищо няма да казвам на Антъни — отвърща ми тя сопнато.

Баща ми във всеки случай е доволен, че победителят ще ни гостува.

— Прави бяхме да му дадем нашите войници — казва той на майка ми. — Благословена да си за това, любима. Той е кралят победител и благодарение на теб ние отново сме на печелившата страна.

Тя му се усмихва.

— Положението можеше да се развие и в двете посоки, — казва тя. — Елизабет е тази, която му завъртя главата. Нея идва да види.

— Имаме ли добре осолено говеждо? — пита баща ми. — Ние с Джон и момчетата ще отидем на лов със соколи и ще донесем дивеч.

— Ще му поднесем хубава вечеря — уверява го майка ми. Но не му казва, че има по-важен повод за празнуване; че кралят на Англия се е оженил за мен. Запазва мълчание, което пък ме кара да се запитам дали тя също смята, че Едуард ме мами.

Така или иначе, по нищо не личи какво си мисли майка ми, когато поздравява краля с нисък реверанс. Не проявява фамилиарност, каквато една жена би показала към зет си. Но не се държи и студено с него, както със сигурност би се държала, ако смяташе, че е направил на глупачки и двете ни. Вместо това го посреща като победоносно завръщащ се крал, той я поздравява като знатна дама, някогашна херцогиня, а двамата се отнасят към мен като към любимата дъщеря на семейството.

Вечерята е толкова успешна, колкото е възможно при тези обстоятелства. Баща ми е наперен и развълнуван, майка ми е елегантна, както винаги, сестрите ми — в обичайното си състояние на зашеметено обожание, а братята ми — напрегнати и мълчаливи. Кралят се сбогува с родителите ми и се отправя надолу по пътя, сякаш ще се връща в Нортхамптън, а аз намятам пелерината си и хуквам надолу по пътеката към ловната хижа край реката.

Едуард е пристигнал преди мен: едрият му боен кон е в обора, пажът му — в плевника, и той ме взема в обятията си, без да кажа® и дума. Аз също не казвам нищо. Не съм такава глупачка, че да посрещна един мъж с подозрения и оплаквания, а и освен това единственото, за което копнея, е докосването му, целувките му и думите му:

— Съпруго. В леглото.

* * *

На сутринта реша косата си пред малкото посребрено огледало и я забождам с игли. Той стои зад мен, наблюдава ме, и от време на време хваща някой златист кичур коса, и го навива около пръста си, за да види дали улавя светлината.

— Не ми помагаш — казвам аз с усмивка.

— Не искам да помагам, искам да преча. Обожавам косата ти, харесва ми да я виждам разпусната.

— А кога ще обявим женитбата си, милорд? — питам аз, взирайки се в отражението му в огледалото.

— Рано е още — отвръща той бързо, твърде бързо: това е предварително подготвен отговор. — Милорд Уорик си е наумил, че трябва да се ожени за принцеса Бон Савойска, за да гарантираме мира с Франция. Трябва ми малко време да му съобща, че това е невъзможно. Ще трябва да свикне с мисълта.

— Няколко дни? — предполагам.

— Да кажем, седмици — казва уклончиво кралят. — Уорик ще бъде разочарован, а да не говорим за подкупите, които най-вероятно е взел, за да осъществи тази женитба.

— Значи е нелоялен? Подкупен?

— Не. Не и той. Уорик взема парите на французите, но не за да ме предаде: ние сме като един човек. Познаваме се от момчета. Той ме научи да се дуелирам, подари ми първата ми сабя. Баща му ми беше като роден баща, а той — като по-голям брат. Нямаше да се бия за правото си над трона, ако Уорик не беше с мен. Неговият баща издигна моя до самия престол и го направи наследник на краля на Англия, а Ричард Невил на свой ред подкрепи мен. Той е моят велик покровител, моят голям приятел. Той ме научи на почти всичко, което знам за

битките и за управляването на кралство. Трябва да имам достатъчно време, за да му разкажа за нас и да обясня, че не съм могъл да ти устоя. Дължа му го.

— Толкова ли е важен за теб?

— Най-важният човек в живота ми.

— Но ти ще му кажеш и ще ме отведеш в двора, нали — питам, като се старая да запазя небрежен и спокоен тон. — И ще ме представиш на придворните си като твоя съпруга?

— Когато дойде подходящият момент.

— Мога ли поне да кажа на баща си, за да можем да се срещаме открито като съпруг и съпруга?

Той се засмива:

— Все едно да кажеш на градския глашатай. Не, любов моя, трябва да запазиш тайната ни още малко време.

Вземам високата си диадема с развяващия се воал и я слагам на главата си, без да продумам. Главата ме заболява от тежестта ѝ.

— Имаш ми доверие, нали, Елизабет? — пита Едуард нежно.

— Да — лъжа аз. — Напълно.

* * *

Антъни стои до мен, докато кралят потегля: с вдигната за поздрав ръка, с фалшива усмивка на лицето.

— Няма ли да отидеш с него? — пита той саркастично. — Няма ли да отидеш в Лондон да си купиш нови дрехи? Няма ли да те представи в двора? Няма ли да присъстваш на благодарствената литургия като кралица?

— Той трябва да съобщи на лорд Уорик — казвам. — Трябва да обясни.

— Лорд Уорик ще му обясни на него — казва безцеремонно брат ми. — Ще му каже, че никой крал на Англия не може да си позволи да се ожени за жена, която не произхожда от висшата аристокрация, не е доказана девица и не разполага със състояние. А твоят скъп съпруг ще обясни, че на венчавката ви не е присъствал като свидетел нито един лорд или дворцов служител, че неговата невеста дори не е казала на семейството си; че носи пръстена си в джоба, и двамата ще се съгласят,

че тази женитба може да бъде пренебрегната, сякаш никога не се е състояла. После кралят ще продължи постарому и така, докато в кралството има глупави жени, което ще рече — завинаги.

Обръщам се към него и измъченото ми изражение го кара да престане да ме дразни.

— Ах, Елизабет, не гледай така.

— Не ме е грижа, ако не ме признае, глупако — избухвам аз. — Не става въпрос дали искам да бъда кралица; въпросът вече не е дори и в това дали искам почтена любов. Луда съм по него, обичам го безумно. Бих отишла при него, дори ако трябва да вървя с боси нозе. Кажете ми, че съм една от многото: не ме е грижа! Вече не ме е грижа за името ми или за гордостта ми. Стига да мога да го имам още веднъж, това е всичко, което искам. Единственото ми желание е да го обичам и да знам, че и той ме обича.

Антъни ме взема в обятията си и ме потупва по гърба.

— Разбира се, че те обича — казва той. — Кой мъж би могъл да не те обича? А ако ли не, то значи е глупак.

— Обичам го — отвърщам нещастно. — Щях да го обичам, дори да не беше крал.

— Не, нямаше — казва брат ми нежно. — Ти си дъщеря на майка ни до мозъка на костите; не току-така в теб тече кръвта на богиня. Ти си родена да бъдеш кралица и може би всичко ще свърши добре. Може би Едуард наистина те обича и ще остане до теб.

Накланям глава назад, за да огледам лицето му.

— Но ти не го вярваш.

— Не — отговаря той искрено. — Да ти кажа честно, мисля, че го видя за последен път.

СЕПТЕМВРИ 1464

Той ми изпраща писмо. Обръща се към мен с „лейди Елизабет Грей“, а вътре пише „любов моя“; не казва „съпруго моя“, така че не ми предоставя нищо, което може да докаже женитбата ни, ако той реши да я отрече. Обяснява, че е зает, но скоро ще изпрати да ме вземат и да ме отведат в Рединг, където е дворът. Скоро ще говори и с лорд Уорик. Съветът ще се събира, има много неща за вършене. Изчезналият крал Хенри все още не е заловен: намира се някъде из хълмовете на Нортъмбърланд; но кралицата е избягала в родната си Франция, за да поиска помощ, така че един съюз с Франция е по-важен от когато и да било. Едуард не отбелязва, че един брак с французойка ще му осигури това. Вместо това казва, че ме обича, че изгаря от страст към мен. Думи на любовник, обещания на любовник — нищо обвързващо.

Същият пратеник носи съобщение, с което викат баща ми да се яви в двора в Рединг. Това е обичайно писмо, вероятно всеки благородник в страната е получил същото. Братята ми Антъни, Джон, Ричард, Едуард и Лайънъл трябва да отидат с него.

— Пиши ми и ми разкажи всичко — нарежда майка ми на баща ми, докато гледаме как мъжете от семейството — цяла една малка армия — се качват на конете.

— Сигурно ни вика, за да обяви женитбата си с френската принцеса — мърмори баща ми, докато се навежда да затегне ремъка под седлото. — А един съюз с французите няма да ни свърши никаква работа. Както не ни е вършил и преди. Въпреки това ще трябва да се направи, ако искаме да укротим Маргарет Анжуйска. Освен това една французойка ще те приеме на драго сърце в двора си — все пак сте родственици.

Майка ми дори не мигва при споменаването на възможната френска невеста на Едуард.

— Пиши и ми съобщи веднага — казва тя. — Бог да е с теб, съпруге.

Баща ми се навежда от седлото да ѝ целуне ръка, а после подкарва коня си надолу по пътя на юг. Братята ми размахват камшиците си, повдигат шапки за поздрав и гръмко се сбогуват. Сестрите ми махат с ръце, зълва ми Елизабет прави реверанс на Антъни, който махва с ръка на нея, на майка ми и на мен. Лицето му е мрачно.

Но именно Антъни ми пише два дни по-късно, и именно неговият слуга е този, който язди като луд, за да ми донесе писмото му.

Сестро,

Това е твоят триумф и сърцето ми ликува за теб. Имаше ужасна кавга между краля и Уорик, защото лордът донесе на Едуард брачен договор, с който той да вземе за жена принцеса Бон Савойска, както очакваха всички. Кралят, с договора пред себе си и перото в ръка, вдигна глава и каза на негово благородие, че не може да се ожени за принцесата, понеже — всъщност — е вече женен. Настана такава тишина, че можеше да се чуе падането на перце; можеше да се чуе как ангелите ахват. Кълна се, че чух как сърцето на лорд Уорик блъска в гърдите му, когато помоли краля да повтори казаното. Едуард беше пребледнял, но погледна лорда право в лицето (което аз самият не бих посмял да направя в онзи момент) и му каза, че всичките му планове и обещания са безсмислени. Тогава негово благородие хвана краля под ръка и припряно го отведе от стаята в един уединен кабинет, като остави нас, останалите, оживено да си обменяме слухове, зашеметени от удивление.

Възползвах се от възможността да притисна баща ни в ъгъла и да му кажа, че според мен кралят може да оповести женитбата си с теб, за да не изглеждаме и ние глупаци като лорд У., но, признавам ти, дори в този миг се опасявах, че Едуард може да се окаже женен за друга жена. Хората говореха за някаква благородничка с много по-добро потекло от нашето, която дори имала син от него. Прости ми, сестро, но ти не знаеш колко лоша е

репутацията на твоя любим. Затова баща ни и аз бяхме като на тръни, стряхахме се от всеки звук, докато вратата на кабинета си оставаше затворена, а зад нея кралят стоеше заключен с човека, който го създаде и който — Бог е свидетел — може също толкова бързо отново да го унищожи.

Разбира се, Лайънъл поиска да узнае за какво си шушукаме, а също и Джон. Слава на Бога, Едуард и Ричард бяха излезли, така че имаше само още двама души, на които трябваше да кажа, но и те като баща ни не можах да повярват, така че трябваше да положа големи усилия да накарам и тримата да замълчат. Можеш да си представиш какво беше.

Трябва да бе минал час, но никой не искаше да излезе от залата за съвещания, докато не научи края на тази история. Сестро, те предпочитаха да пикаят в огнищата, отколкото да излязат, а после вратата се отвори и отвътре излязоха кралят с разстроено изражение и лорд Уорик — с мрачен вид. Тогава Едуард се усмихна с най-щастливата си усмивка и каза: „Е, милорди, благодаря ви за търпението. Щастлив и горд съм да ви съобщя, че съм женен за лейди Елизабет Грей“. После кимна на баща ми и се кълна, че ме стрелна с поглед, сякаш за да ме помоли да накарам татко да замълчи. И така аз хванах стареца за рамото и го натиснах, за да го задържа приведен към земята. Брат ни Едуард го хвана от другата страна за равновесие, а Лайънъл се прекръсти, сякаш вече беше архиепископ. Баща ни и аз се поклонихме гордо и се усмихнахме престорено на всички около нас, сякаш през цялото време бяхме знаели и просто от тактичност бяхме пропуснали да споменем, че сега сме се сродили с краля на Англия.

В този изключително неудобен момент Джон и Ричард влязоха тромаво и ние тихо им съобщихме, че светът се е обърнал надолу с главата. Те, слава Богу, се справиха по-добре, отколкото можеше да се очаква. Успяха да си затворят устите и застанаха до баща ни и мен, а хората приеха втрещените изражения на всички ни за

сдържана гордост. Изглеждахме като квартет глупаци, които се опитват да си докарат изискан и вежлив вид. Не можеш да си представиш ругатните и крясъците, оплакванията и неприятностите, които последваха. Никой не дръзна да намекне в мое присъствие, че кралят е паднал твърде ниско, но знам, че зад гърба ми и от двете страни имаше мнозина, които смятаха така и ще продължат да смятат така. Въпреки това Едуард държеше русата си глава високо изправена. После баща ни и аз отидохме и застанахме от двете му стани, а братята ни — зад нас. Поне никой не можеше да отрече, че сме красиво семейство, или най-малкото високи. Така или иначе, кралят те обяви за своя съпруга и вече никой не може да го оспори. Можеш да кажеш на майка ни, че огромният ѝ риск се изплати хилядократно: ти ще бъдеш кралица, а ние — управляващата фамилия в Англия, дори никой да не ни иска.

Баща ни си държа устата затворена, докато напуснахме двора, но се кълна, че очите му се въртяха, сякаш беше обезумял, докато стигнахме до мястото, където бяхме отседнали, и аз му казах какво е направено и как е сторено — поне доколкото знаех — и сега той е огорчен, че никой не го е осведомил, тъй като щял да се справи с новината много добре и щял да бъде много дискретен — но като се има предвид, че вече е тъст на краля на Англия, мисля, че ще прости и на теб, и на майка ни, заедно сте премълчали женските си дела и тревоги. Братята ни излязоха и се напиха на вересия, както би сторил всеки. Лайънъл се зарича, че ще стане папа.

Новият ти съпруг очевидно е зашеметен от неприятностите, които му се стовариха на главата, и ще му е трудно да се помири с някогашния си господар лорд Уорик, който се храни отделно тази вечер, а той може да бъде опасен враг. Ние ще вечеряме с краля, сега неговите интереси са и наши. Светът се промени за нас, семейство Ривърс, и се сдобихме с такова величие, че уверено очаквам да се издигнем. Сега сме пламенни поддръжници

на Йорк и можеш да очакваш баща ни да засади бели рози в живите си плетове и да носи техния цвят на шапката си. Можеш да кажеш на майка ни, че каквато и магия да е направила, за да предизвика това, е спечелила удивеното възхищение на съпруга и синовете си. Ако магията е била просто твоята красота, то ние се възхищаваме и на нея.

Сега те викат в Рединг, за да те представят в двора. Заповедта на краля ще бъде изпратена утре. Сестро, приеми предупреждението ми и, моля те, ела облечена скромно и със съвсем малък ескорт. Това няма да предотврати завистта, но трябва да се опитаме да не влошаваме нещата повече. Превърнахме в свои врагове всички благородни семейства в кралството. Семейства, които дори не познаваме, ще проклинат късмета ни и ще ни пожелават да се провалим. Амбициозните бащи с красиви дъщери никога няма да ти простят. Ще трябва да бъдем нащрек до края на живота си. Ти ни предостави голям шанс, но също така ни изложи на огромен риск, сестро. Аз съм шурей на краля на Англия, но трябва да кажа, че тази вечер най-голямата ми надежда е да умра от старост в леглото си, в мир със света.

Твой брат,

Антъни

Послепис: Мисля обаче, че междувременно, преди спокойната си смърт, ще помоля Едуард да ме направи херцог.

Майка ми планира пътуването ни до Рединг и събирането на семейството ни, сякаш е кралица-воин. Всички роднини, които ще извлекат полза от издигането ни или могат да допринесат за положението ни, са повикани от всички кътчета на Англия. Дори роднините ни от Бургундия са поканени да дойдат в Лондон за моята коронация. Майка ми казва, че те ще ми придадат царствена и благородна осанка, от която имам нужда, а освен това, при състоянието, в което се намира светът, винаги е благоразумно да имаш влиятелни роднини за подкрепа или убежище.

Тя започва да изготвя списък на подходящи съпрузи и съпруги на братята и сестрите ми; започва да си представя внуци с благороден произход, които ще бъдат направени кралски повереници и ще бъдат отгледани в кралска детска стая. Освен това започва да ме учи как действат покровителството и властта в английския кралски двор. Тя е запозната с тях достатъчно добре. Чрез женитбата си с първия си съпруг, херцог Бедфорд, тя е била приета в кралското семейство. После е била втора по важност дама в кралството на служба при кралицата от династията Ланкастър: сега ще бъде втора дама при управлението на кралицата от династията Йорк, тоест на мен. Никой не знае по-добре от нея как да оре нивата на кралство Англия.

Тя изпраща поредица от указания на Антъни да наеме кройчи и шивачки, за да имам нови рокли, които да ме очакват, но приема съвета му, че трябва да встъпим във величието си сдържано и смирено, и без никаква следа от самодоволство при този скок от принадлежността си към победената династия Ланкастър към положението си на нови сподвижници на победоносната династия Йорк. Сестрите ми, братовчедките ми и зълва ми ще яздат с нас до Рединг, но няма да има голяма свита със знамена и фанфари. Баща ми пише на майка ми, че ще има мнозина, които ще завиждат на благополучието ни, но онези, от които се бои най-много, са близкият приятел на краля, сър Уилям Хейстингс, съюзникът му лорд Уорик, и роднините му: майка му, сестрите и братята му, тъй като те ще изгубят най-много от появата на нови фаворити в двора.

Спомням си как Хейстингс ме гледаше, сякаш съм крайпътна блудница, стока на амбулантен търговец, първия път, когато срещнах краля, и си обещавам, че никога повече няма да му позволя да ме гледа по този начин. Мисля, че с Хейстингс мога да се справя. Той обича краля както никой друг и е готов да приеме всеки избор, който Едуард направи, а също и да го защити. Но лорд Уорик ме плаши. Той е човек, който няма да се спре пред нищо, за да постигне своето. Като момче той видя родния си баща да въстава срещу законния крал и да създава съперническа династия от името на Йорк. Когато баща му и бащата на Едуард загинаха заедно, Уорик веднага продължи делото на баща си и се погрижи Едуард да бъде коронован за крал — едва деветнайсетгодишно момче. Уорик е с тринайсет години по-възрастен от краля: почти старец в сравнение с него. Явно през цялото време е

планирал да постави едно момче на престола и да управлява зад кулисите. Това, че Едуард избра за съпруга мен, е първият му акт на независимост от неговия ментор, и Уорик ще побърза да предотврати каквито и да било други. Наричат го Създателя на крале, а когато бяхме привърженици на Ланкастър, казвахме, че Йорк не са нищо повече от марионетки в ръцете на Уорик и неговото семейство. Сега съм омъжена за една от тези марионетки и знам, че Уорик ще се опита да накара и мен да му играя по свирката. Въпреки това няма време да направя нищо друго, освен да се сбогувам с момчетата си, да ги накарам да обещаят, че ще се подчиняват на възпитателите си и ще бъдат добри, да яхна новия кон, който кралят ми изпрати за пътуването, и с майка ми до мен и сестрите ми отзад да поема по пътя към Рединг и към бъдещето, което ме очаква.

— Страхувам се — признавам на майка си.

Тя приближава коня си до моя и отмята назад качулката на пелерината си, за да мога да видя усмихнатото ѝ уверено лице.

— Може би — казва тя. — Но аз бях в двора на Маргарет: кълна се, че не можеш да бъдеш по-лоша кралица от нея.

Против волята си, се изкикотвам. Това са думи, изречени от жена, която беше най-доверената придворна дама на Маргарет Анжуйска.

— Друга песен запя.

— Да, защото сега съм в различен хор. Но въпреки това е вярно. Не би могла да бъдеш по-лоша кралица за тази страна, отколкото беше тя, Бог да ѝ е на помощ, където и да е сега.

— Майко — тя беше омъжена за съпруг, който през половината време не беше с ума си.

— Независимо от това дали той е бил свят човек, нормален или безумец, тя винаги правеше каквото си реши. Взе си любовник — продължава тя бодро, без да обръща внимание на шокираното ми ахване. — Разбира се, че да. От кого мислиш, че е родила сина си Едуард? Не и от краля, който не беше на себе си почти през цялата година, през която беше заченато и родено това дете. Изобщо не се съмнявам, че ще се справиш по-добре от нея. Едуард пък няма как да се справи по-зле от един превърнат в светец слабоумен мъж, Бог да благослови клетника. А колкото до останалото, ти трябва да дариш съпруга си със син и наследник, да закриляш бедните и невинните и да

помогнеш за сбъдването на надеждите на семейството ти. Това е всичко, което трябва да направиш, и ти можеш да го направиш. Всяка глупачка с добродетелно сърце, готово да крои планове семейство, и отворена кесия може да го направи.

— Ще има мнозина, които ще ме мразят — казвам. — Мнозина, които ще ни мразят.

Тя кимва.

— Тогава се погрижи да си осигуриш благоволението, което искаш, и постове, които са ти нужни — казва простичко. — Братята ти трябва да заемат определени длъжности, а сестрите ти — да се омъжат за дадени благородници. Погрижи се да получиш всичко през първата година, и тогава ще си превзела основната позиция. Тогава ще сме готови за всичко, което се изправи срещу нас, и дори влиянието ти пред краля да намалее, пак ще сме в безопасност.

— Милорд Уорик... — намесвам се припряно.

— Той е наш враг — заявява майка ми. — Ще го следиш и ще внимаваеш с него. Всички ще бъдем нащрек и ще се пазим от него. Както и от братята на краля: Джордж, херцог Кларънс, който винаги е толкова очарователен, и малкия Ричард, херцог Глостър. Те също ще бъдат твои врагове.

— Но защо?

— Твоите синове ще ги лишат от наследство. Твоето влияние ще накара краля да се отвърне от тях. Те са отрасли заедно, без баща; сражавали са се редом един до друг за семейството си. Едуард говореше за тях като за тримата сина на Йорк и дори видя в небесата поличба за тях тримата. Но сега ще трябва да бъде с теб, не с тях. И даренията под формата на земи и богатства, които би могъл да даде на тях, ще дойдат при теб и твоите близки. Джордж трябваше да наследи трона след Едуард, Ричард трябваше да е наследникът след него. Щом родиш момче обаче те отиват едно място по-назад в опашката.

— Аз ще бъда кралица на Англия — възроптавам. — А ти представяш нещата така, сякаш съм тръгнала на смърт.

— Това е битка не на живот, а на смърт — казва тя простичко. — Именно това означава да бъдеш кралица на Англия. Ти не си Мелузина, издигаща се от някой извор към безметежно щастие. Няма да бъдеш красива жена в двора, която няма какво друго да прави, освен да се занимава със своите магии. Пътят, който си избрала, означава, че

трябва да прекараш живота си в кроежи и битки. А нашата задача като твои близки, е да се погрижим да ги спечелиш.

* * *

В мрака на гората той я видя, и прошепна името ѝ, Мелузина. При този повик тя се издигна от водата, той осъзна, че до кръста тя е жена с хладна и съвършена красота, а надолу — люспеста, като риба. Тя му обеща, че ще дойде при него и ще бъде негова съпруга, обеща му, че ще го направи по-щастлив, отколкото би могла да го направи една смъртна жена, обеща му, че ще обуздае буйната си страна, изменчивата си, подвластна на приливите и отливите природа, и че ще му бъде обикновена съпруга — съпруга, с която той ще може да се гордее. В замяна на това той трябваше да ѝ позволи от време на време отново да бъде себе си, и да се връща към своето естествено обиталище — водата, отмивайки от тялото си тежестта на женската участ и превръщайки се само за малко в предишната водна богиня. Тя знаеше, че битието на смъртна жена не само изтощава краката ѝ, но и наранява сърцето. Знаеше, че понякога ще има нужда да остава сама във водата, където леките вълни ще мият люспестата ѝ опашка. И така, бидейки мъж като всички останали, той ѝ обеща, че ще ѝ даде всичко, което поиска. Тя пък, бидейки влюбена жена, му се довери въпреки инстинктите си.

* * *

Баща ми и братята ми потеглят от Рединг да ни посрещнат, за да мога да вляза в града с родствениците си до мен. По протежение на пътя има тълпи и стотици хора виждат как баща ми смъква шапката си,

докато язди към мен, а след това слиза от коня и коленичи пред мен в прахта, отдавайки ми почит като на кралица.

— Стани, татко! — изричам разтревожена.

Баща ми се надига бавно и се покланя отново.

— Трябва да свиквате, ваша светлост — казва ми той, със сведена глава.

Чакам, докато той се изправя и ми се усмихва.

— Татко, не ми харесва да виждам как ми се кланяш.

— Сега сте кралица на Англия, ваша светлост. Всички мъже, освен един, трябва да ви се кланят.

— Но ти все още ще ме наричаш Елизабет, нали, татко?

— Само когато сме насаме.

— И ще ми даваш благословията си?

Широката му усмивка ме уверява, че всичко си е същото както преди.

— Дъще, трябва да се държим царствено. Ти си най-новата и най-малко очаквана кралица на една нова и неочаквана династия. Не съм и сънувал, че ще заплениш някой крал и със сигурност не съм мислил, че това момче ще завладее престола. Тук се създава цял един нов свят: основава се нова кралска фамилия. Затова трябва да бъдем по-царствени от самите кралски особи, иначе никой няма да ни повярва. Самият аз не мога да кажа, че го вярвам напълно.

Всичките ми братя скачат от конете си, докосват почтително шапките си, и коленичат пред мен на главния път. Свеждам поглед към Антъни, който нарече мен блудница, а съпруга ми — лъжец.

— Ти можеш до си останеш там долу — казвам. — Кой е прав сега?

— Ти — отвръща той бодро, като се изправя, целува ми ръка и се качва обратно на коня си. — Щастлив съм за триумфа ти.

Братята ми ме заобикалят и ми целуват ръка. Навеждам се й им се усмихвам: сякаш всички ще избухнем в смях — толкова голяма е дързостта ни.

— Кой би си го помислил? — възкликва Джон. — Кой дори би си мечтал за това?

— Къде е кралят? — питам, когато малката ни процесия преминава през портите на града. От двете страни на улиците се редят граждани, представители на гилдиите, чираци, приветстват красотата

ми и се смеят на нашето шествие. Виждам как Антъни се изчервява, когато чува няколко непристойни шеги, и слагам длан върху обличения му в ръкавица юмрук, стиснал лъка на седлото.

— Тихо — казвам. — Хората имат основание да подхвърлят подигравки. Това беше тайна венчавка, не можем да го отречем. Затова се налага да живеем така, че скандалът да се забрави. А ти изобщо няма да ми помогнеш, ако си придаваш оскърбен вид.

Брат ми веднага надява на лицето си най-ужасната престорена усмивка.

— Това е дворцовата ми усмивка — процежда той. — Използвам я, когато разговарям с Уорик или с херцозите с кралска кръв. Какво ще кажеш?

— Много елегантно — казвам, като се опитвам да не се разсмея. — За Бога, Антъни, мислиш ли, че ще се справим с всичко, което ни чака?

— Ще се справим триумфално — уверява ме той. — Но трябва да се държим заедно.

Отправляме се нагоре по главната улица и надничащите от прозорците хора развяват набързо направени знамена и вдигат изображения на светци, за да ме приветстват с добре дошла в града. Поемаме към абатството, а там, сред придворните и съветниците си, стои самият Едуард, облечен в златоткани одежди, ален плащ и алена шапка на главата. Няма как да го сбъркам: той е най-високият мъж в тълпата, най-красивият, безспорният крал на Англия. Той ме вижда, очите ни се срещат и мен отново ме обзема чувството, че двамата сме сами на света. Толкова съм облекчена да го видя, че му помахвам като някоя девойка, и вместо да ме изчака да спра коня си, да слеза и да се приближа към него нагоре по килима, той се отскубва от всички и идва бързо до мен, сваля ме от коня ми и ме взема в обятията си.

Следва гръмък възторжен възглас от страна на зяпачите и потресено мълчание от страна на придворните, при това невъздържано нарушение на протокола.

— Съпруго — прошепва кралят в ухото ми. — Мили Боже, толкова се радвам да те държа в обятията си!

— Едуард! — казвам. — Толкова се страхувах!

— Спечелихме — казва той простиичко. — Ще бъдем заедно завинаги. Ще те направя кралица на Англия.

— А аз ще те направя щастлив — уверявам го, цитирайки брачните клетви. — Ще бъда мила и весела, както в постелята, така и на трапезата.

— Изобщо не ме е грижа за яденето — казва той лъстиво, а аз скривам лице в рамото му и се разсмивам.

* * *

Тепърва трябва да се срещна с майка му и Едуард ме отвежда в личните ѝ покои преди вечеря. Тя не присъстваше на посрещането ми и аз с основание тълкувам това като първата ѝ проява на презрително отношение — първата от много. Тъй ме оставя пред вратата ѝ.

— Иска да те види насаме.

— Как мислиш, че ще се държи? — питам нервно.

Той се ухилва.

— Какво толкова може да направи?

— Именно това е първото, което бих искала да знам, преди да се изправа срещу нея — казвам сухо и го подминавам, когато слугите ми разтварят широко вратите към приемната на свекърва ми. Майка ми и три от сестрите ми ме придружават като импровизиран ескорт, пристъпваме напред с цялото нетърпение на сборище от вещици, повлечени на съд.

Вдовстващата херцогиня Сесили се е разположила на голям стол, покрит със златен бродат, и не си прави труда да стане да ме посрещне. Тя е с рокля, обшита със скъпоценни камъни по подгъва и гърдите, и голяма квадратна диадема, която носи гордо като корона. Много добре, а аз съм съпруга на нейния син, но пък все още не съм миропомазана като кралица. Не е длъжна да ми прави реверанс и вероятно мисли за мен като за поддръжница на Ланкастър, една от противничките на сина ѝ. Обръщането на главата и студената ѝ усмивка дават съвсем ясно да се разбере, че за нея съм жена от долно потекло, сякаш самата тя не е била родена като обикновена англичанка. Зад стола ѝ стоят дъщерите ѝ Ан, Елизабет и Маргарет, облечени съвсем скромно, за да не затъмнят блясъка на майка си. Маргарет е хубаво момиче: руса и висока като братята си. Тя се усмихва свенливо на мен, новата си зълва, но никой

не пристъпва напред да ме целуне, и изобщо атмосферата в стаята е топла като езеро през декември.

Правя нисък реверанс — но не твърде нисък — на херцогиня Сесили, от уважение към майката на съпруга си, а зад гърба си виждам как майка ми я поздравява тържествено, а после застава неподвижно, с високо вдигната тава, и като пренебрегнем липсата на корона, самата тя ми заприличва на кралица.

— Няма да се преструвам, че съм доволна от тази тайна женитба — казва грубо вдовстващата херцогиня.

— В тесен кръг — прекъсва я бързо майка ми.

Херцогинята млъква удивена и повдига изписаните си в съвършена дъга вежди.

— Извинете, лейди Ривърс. Казахте ли нещо?

— Нито дъщеря ми, нито вашият син биха се самозабравили дотолкова, че да се оженят тайно — казва майка ми — бургундският й акцент внезапно се долавя отново. За цяла Европа той е символ на елегантността и високия стил. Това най-ясно напомня на всички, че тя е дъщеря на граф Сен Пол, произхождаща от бургундската кралска фамилия. Тя разговаряше на малко име с кралицата и единствено тя упорито продължаваше да нарича Маргарет д'Анжу, със силно наблягане на „д“-то от титлата. В крайна сметка тя беше херцогиня Бедфорд по силата на първия си брак с херцог с кралска кръв, и първа дама в кралския двор на династията Ланкастър, а жената, седнала така гордо пред нас, е родена просто като лейди Сесили Невил от замъка Раби. — Разбира се, че сватбата им не е била тайна. Присъствах аз, а също и други свидетели. Беше сватба в тесен кръг.

— Вашата дъщеря е вдовица, и с години по-възрастна от сина ми — казва нейна светлост, включвайки се в битката.

— Той едва ли е неопитно момче. Репутацията му е пословична. А разликата между тях е само пет години.

Разнася се ахване от дамите на херцогинята, и лек тревожен шепот от дъщерите й. Маргарет ме поглежда съчувствено, сякаш за да каже, че няма как да избегна задаващото се унижение. Сестрите ми и аз стоим като побити камъни, сякаш сме танцуващи вещици, които някой внезапно е омагьосал.

— Хубавото е — казва майка ми, като подхваща още по-неумолимо темата, — че можем да сме сигурни, че и двамата са

плодовити. Научих, че вашият син има няколко незаконни деца, а дъщеря ми има две красиви законородени момчета.

— Синът ми произхожда от плодовитото семейство. Родих осем момчета — не се предава вдовстващата херцогиня.

Майка ми накланя глава и шалът върху диадемата ѝ се издува като корабно платно, изпълнено с буйния полъх на гордостта ѝ.

— О, да — отбелязва тя. — Така е. Но от тези осем момчета, разбира се, са останали само три. Колко тъжно. По една случайност, аз имам петима синове. Петима. И седем момичета. Елизабет произхожда от плодовит кралски род. Мисля, можем да се надяваме, че Бог ще благослови новото кралско семейство с потомство.

— Въпреки това тя не беше моят избор, нито беше избрана от лорд Уорик — повтаря нейна светлост, с глас, треперещ от гняв. — Това щеше да е без значение, ако Едуард не беше крал. Можех да си затворя очите за това, ако той беше трети или четвърти син, когото бих могла да пренебрегна...

— Навярно бихте могли. Но това не ни засяга. Крал Едуард е владетелят. Кралят си е крал. Бог знае, че той води достатъчно битки, за да докаже правото си.

— Мога да му попреча да стане крал — вмята Сесили бурно; гневът я надвива, бузите ѝ са алени. — Мога да го лиша от наследство, мога да го отхвърля, мога да поставя на трона Джордж вместо него. Как ще ви се хареса това — като краен резултат от вашата така наречена „сватба в тесен кръг“, лейди Ривърс?

Дамите на херцогинята побеляват като платно и се люшват ужасено назад. Маргарет, която обожава брат си, прошепва: „Майко!“, но не се осмелява да изрече нищо повече. Едуард никога не е бил любимец на майка им. Едмънд, милият ѝ Едмънд, загина с баща си при Уейкфийлд, а победителите, привърженици на Ланкастър, забучиха главите им на портите на Йорк. Джордж, брат му, по-малък от Едуард, и любимец на майка си, е галеникът на семейството. А Ричард, най-младият от всички, е черната овца. Невероятно е, че херцогинята говори как ще предпочете един син пред другия, пренебрегвайки реда.

— Как? — казва остро майка ми, предизвиквайки я да разкрие картите си. — Как ще свалите от трона собствения си син?

— Ако той не е дете на съпруга ми...

— Майко! — проплаква Маргарет.

— И как е възможно това? — запитва майка ми, с отровно-сладък глас. — Нима бихте нарекли собствения си син „копеле“? Нима бихте назовали себе си „блудница“? Просто от злоба, просто за да ни отхвърлите, нима сте готова да съсипете собствената си репутация и да превърнете в рогоносец мъртвия си съпруг? Когато забучиха главата му върху портите на Йорк, поставиха на главата му книжна корона, за да се подиграят с него. Това ще е нищо в сравнение с унижението, което му готвите сега. Нима бихте опозорили собственото си име? Нима бихте посрамили съпруга си по-жестоко, отколкото сториха това неговите врагове?

Жените надават лек писък, а бедната Маргарет залита, сякаш ще припадне. Сестрите ми и аз гледаме с изцъклени очи майка си и майката на краля, които доближават глави като двама готови за нападение, въоръжени с бойни брадви мъже на арената за турнири.

— Мнозина ще ми повярват — заплашително казва херцогинята.

— Още по-голям позор за вас тогава — отвръща майка ми грубо. — Слуховете за това, кой е негов баща, стигнаха до Англия. Тогава обаче аз бях сред малцината, които се кълнях, че една дама от вашия род никога не би паднала толкова ниско. Но чух, всички ние чухме, клюки за един стрелец с лък на име... как беше... — тя се преструва, че е забравила, и се потупва с пръст по челото. — А, да, сетих се: Блейбърн. Един стрелец с лък на име Блейбърн, за когото се предполагаше, че е ваш възлюбен. Но аз казах — и дори кралица Маргарет д'Анжу каза — че една изтъкната лейди като вас никога не би се принизила дотам, че да легне с някакъв стрелец от неблагороден произход и да подхвърли неговото дете в люлката на един благородник.

Името Блейбърн пада в стаята с гръм като оръдеен снаряд. Почти се чува как се претъркулва и спира неподвижно. Майка ми не се страхува от нищо.

— Но дори да успеете да накарате лордовете да свалят от трона крал Едуард, кой ще подкрепи новия ви крал Джордж? Можете ли да имате доверие на родния му брат Ричард, че няма на свой ред да опита да се възкачи на престола? Ами вашият сродник лорд Уорик? Той няма ли да поиска трона за себе си? А защо всички тези мъже да не започнат вражда помежду си и да създадат ново поколение врагове, като разделят страната, отново изправят брат срещу брата и разрушат мира, който вашият син спечели за себе си и за своята династия? Нима ще

унищожите всичко просто от злоба? Всички знаем, че династията Йорк е безумно амбициозна: нима ще можем да ви видим как се самоизяждате, както изплашена котка изяжда собствените си котенца?

Това е твърде много за майката на краля. Тя протяга ръка към майка ми, сякаш за да я помоли да спре.

— Не, не. Достатъчно. Достатъчно.

— Говоря като приятелка — казва майка ми бързо, гъвкава като змиорка. — И необмислените ви думи против краля няма да излязат оттук. Моите момичета и аз няма да повторим подобни скандални закани. Ще забравим, че някога сте изrekli подобно нещо. Само съжалявам, че изобщо ви е хрумнало. Удивена съм, че го изрекохте.

— Достатъчно — повтаря майката на краля. — Просто исках да знаете, че този злощастен брак не е по мой избор. Макар да виждам, че трябва да го приема. Вие ми показвате, че трябва да го приема. Независимо колко ми е неприятно, независимо колко позори сина ми и моя род, трябва да го приема — тя въздиша. — Ще го приема като товара, който съм осъдена да нося.

— Това беше изборът на краля и всички трябва да му се подчиним — казва майка ми, изтъквайки предимството си. — Крал Едуард избра своята съпруга и тя ще бъде кралица на Англия и най-изтъкнатата дама — несравнима с никоя — в страната. Освен това никой не може да се съмнява, че от дъщеря ми ще излезе най-красивата кралица, която Англия е виждала.

Майката на краля, която сама е била прочута с красотата си навремето, когато са я наричали „Розата на Раби“, ме поглежда за пръв път.

— Предполагам — казва тя с неприязън.

Отново правя реверанс.

— „Майко“ ли да ви наричам? — питам бодро.

* * *

Веднага щом изпитанието, каквото е посещението ми при майката на Едуард, приключва, трябва да се подготвя за представянето си в двора. Поръчките на Антъни до шивачите в Лондон пристигат навреме, и аз мога да облека нова рокля в най-бледия сив цвят,

поръбена с перли. Изрязана е ниско отпред, има висок корсет от перли и дълги копринени ръкави. Нося я с висока конична диадема, украсена със сив шал. Облеклото ми е едновременно бляскаво скъпо и очарователно скромно, така че когато майка ми влиза в стаята ми да види дали съм се облякла, тя улавя ръцете ми и ме целува по двете бузи.

— Прекрасно — казва тя. — Никой не може да се съмнява, че той се е оженил за теб по любов. — Любов като тази, за която пеят трубадури. Бог да благослови и двамата ви.

— Чакат ли ме? — питам нервно.

Тя кимва към стаята пред вратата на спалнята ми.

— Всички са там: лорд Уорик, херцог Кларънс и половин дузина други.

Поемам си дълбоко дъх и вдигам ръка да закрепя диадемата си, кимвам на придворните си дами да отворят двойните врати, вдигам глава като кралица и излизам от стаята.

Лорд Уорик, облечен в черно, стои до огнището — едър мъж в края на трийсетте с широки плещи като на уличен побойник, с обърнато в профил сурово лице и взрени в пламъците очи. Когато чува вратата да се отваря, той се обръща и ме вижда, намръщва се, а след това залепва усмивка върху лицето си.

— Ваша светлост — казва той и се покланя ниско.

Правя му реверанс, но виждам, че усмивката не стопля тъмните му очи. Разчитал е, че Едуард ще остане под негов контрол. Обещал е на краля на Франция, че ще му предостави Едуард като жених. Сега всичко се е объркало и хората се питат дали той все още е силният и влиятелен човек зад този трон, или Едуард ще взема решенията си сам.

Херцог Кларънс, обичният брат на краля, Джордж, стои редом до него с вид на истински принц от династията Йорк, златокос, винаги готов да се усмихне, грациозен дори в състояние на покой; красиво изящно копие на моя съпруг. Той е светъл и добре сложен, поклонът му е по-елегантен от този на италиански танцьор, а усмивката му е очарователна.

— Ваша светлост — казва той. — Моята нова сестра. Радвам се за изненадващата ви женитба и ви желая благополучие в новото ви положение.

Поднасям му ръката си, а той ме притегля към себе си и ме целува топло по двете бузи.

— Наистина ви желая много радост — добавя той весело. — Брат ми наистина е щастливец. А аз съм щастлив да ви нарека своя сестра.

Обръщам се към граф Уорик:

— Знам, че съпругът ми ви обича и ви се доверява като на свой брат и приятел — заявявам. — За мен е чест да се запозная с вас.

— Честта е изцяло моя — отвръща ми той рязко. — Готова ли сте?

Хвърлям поглед зад гърба си: майка ми и сестрите ми са се подредили, за да ме последват в процесия.

— Да — отговарям и с херцог Кларънс от едната ми страна и граф Уорик от другата, потегляме бавно към параклиса на абатството през тълпа, която се разделя, когато я приближаваме.

* * *

Първото ми впечатление е, че всички, които някога съм виждала в двора, са тук, облечени в най-хубавите си дрехи, за да ми засвидетелстват почитта си, а има и няколко новинарски лица, пристигнали заедно с хората от династията Йорк. На първия ред са лордовете с пелерини, поръбени с хермелин, зад тях — дребните поземлени аристократи, окичени с верижки, показващи сана им, и какви ли не скъпоценности. Градските съветници и старейшините на Лондон са дошли, за да бъдат представени, сред тях — и управниците на града. Там са мирновременните водачи на Рединг, които правят усилия да виждат и да бъдат забелязани зад големите си шапки с пера, членовете на местните гилдии и дребни поземлени аристократи от цяла Англия. Това е събитие, което е от значение за цялата страна, така че всеки, който може да си купи жакет и да наеме кон, е дошъл да види скандалната нова кралица. Трябва да се изправя пред всички тези хора съвсем сама, с враговете ми, застанали от двете ми страни, докато хиляди погледи ме поглъщат цялата: от обутите ми в пантофки крака до високата диадема и ефирния воал на главата ми; обхващат с поглед перлите върху роклята ми, скромната й кройка, съвършеното парче

дантела, което крие и едновременно с това подчертава бялата кожа на раменете ми. Бавно като бриз, който появява през короните на дърветата, събралите се докосват почтително шапките си и се покланят, и аз осъзнавам, че ме поздравяват като кралица, кралица на мястото на Маргарет Анжуйска, кралица на Англия, най-великата жена в кралството, и че отсега нататък нищо в живота ми няма да бъде същото. Раздавам усмивки на всички страни, приемайки благословиите и хвалебствения шепот, но откривам, че стискам поздраво ръката на Уорик, а той свежда глава към мен и ми се усмихва, сякаш доволен да долови страха ми, и казва: „Естествено е да сте смутена, ваша светлост“. Наистина е естествено за една жена със скромен произход, но никога не би минало през ума на една принцеса, така че аз му се усмихвам в отговор, неспособна да кажа каквото и да било в своя защита.

* * *

Тази нощ в леглото, след като сме се любили, казвам на Едуард:

— Не ми хареса граф Уорик.

— Той ме превърна в това, което съм днес — казва той простиичко. — Трябва да го обичаш заради мен.

— А брат ти Джордж? А Уилям Хейстингс?

Той се претъркулва на една страна и ми се усмихва широко.

— Те са мои другари и мои братя по оръжие — казва. — Сключваш брак в редиците на една воюваща армия. Не можем да избираме съюзниците си; не можем да избираме приятелите си. Просто се радваме, че ги имаме. Обичай ги заради мен, любима.

Кимвам, сякаш в знак на подчинение. Но мисля, че познавам враговете си.

МАЙ 1465

Кралят решава, че ще имам най-бляскавата и великолепно коронация, която Англия е виждала. Това не е само в знак на почит към мен.

— Правим те кралица, безспорна кралица, и всеки лорд в кралството ще подгъне коляно пред теб. Майка ми... — той млъква рязко и прави гримаса. — Майка ми ще трябва да ти засвидетелства почитта си като част от празненствата. Никой няма да може да отрече, че си кралица и моя съпруга. Това ще затвори устата на онези, които говорят, че бракът ни не е действителен.

— Кой говори? — питам настоятелно аз. — Кой се осмелява да го каже?

Той ми се ухилва. Още си е момче:

— Да не мислиш, че ще ти кажа и ще те оставя да ги превърнеш в жаби? Няма значение кои са хората, които говорят против нас. Те са без значение, докато само шушукат в ъглите. Но една величествена коронация за теб ще утвърди и моето положение като крал. Всички ще могат да видят, че аз властвам, докато онова бедно създание Хенри е просяк някъде в Къмбрия, а съпругата му — оставена на милостта на баща си в Анжу.

— Величествена коронация, значи...? — казвам, не особено въодушевена от мисълта.

— Ще залиташ под тежестта на накитите си — обещава ми той.

В крайна сметка коронацията ми се оказва още по-пищна от предвиденото. Влизам в Лондон през Лондонския мост, но мръсният стар главен път е преобразен и с изсипалия от безброй каруци искрящ пясък прилича повече на арена за турнири. Посрещат ме свирачи, облечени като ангели: костюмите им са направени от паунови пера, ослепителните им криле са като хиляди очи в синьо, тюркоазено и тъмносиньо. Актьори представят жива картина, изобразяваща Дева Мария и светците; съветват ме да бъда добродетелна и плодovита. Хората смятат, че сам Бог ме е избрал да бъда кралица на Англия.

Хорове пеят, докато влизам в града, обсипват ме с розови цветчета. Аз съм олицетворение на самата себе си, самата аз съм жива картина: англичанката от династията Ланкастър, превърнала се в кралица на династията Йорк. Аз съм образ на мира и единството.

Прекарвам нощта във великолепните кралски апартаменти в Тауър, новообзаведени за престоя ми. Не харесвам Тауър: по тялото ми пробягва тръпка, докато ме внасят на носилка, вдигната на височината на раменете на носачите, под подвижната вертикална решетка на крепостната врата. Антъни, който стои отстрани, вдига поглед към мен.

— Какво има?

— Мразя Тауър — мирише на влага.

— Станала си придирчива — казва той. — Нищо чудно — след като кралят ти даде твои собствени великолепни дворци, имението Гринич, а също и Шийн.

— Не е това — казвам, опитвайки се да назова повода за смущението си. — Сякаш тук има призраци. Момчетата ми тук ли ще останат тази вечер?

— Да, цялото семейство е в кралските покои.

Правя смутена гримаса.

— Не ми харесва момчетата ми да са тук — казвам. — Това място носи лош късмет.

Антъни се прекръства и скача от коня си, за да ме свали от седлото.

— Усмихни се — нарежда ми полугласно.

Комендантът на Тауър чака да ме посрещне и да ми връчи ключовете: това не е време нито за предсказания, нито за призраци.

— Всемилостива кралице, добре дошла — казва той, а аз хващам Антъни за ръката и се усмихвам. Чувам как хората в тълната шепнат, че съм красавица, каквато не са могли да си представят.

— Всъщност не си нищо особено — пошушва ми Антъни, при което аз извърщам глава и едвам сдържам кикота си. — Изобщо не можеш да се сравняваш с майка ни например.

* * *

На следващия ден е коронацията ми в Уестминстърското абатство. За дворцовия херолд, който реве гръмогласно имена на херцоzi, херцогини и графове, това е списък на най-изтъкнатите и най-благородни фамилии в Англия и християнския свят. За майка ми, която носи шлейфа ми заедно със сестрите на краля Елизабет и Маргарет, това е нейният триумф. Колкото до Антъни, който е светски човек и все пак — отчужден от света, мисля, че това е сбирщина от глупци, от която той би желал да е далеч; за Едуард пък това е ярка демонстрация на богатството и властта му пред една страна, жадуваща за богата и влиятелна кралска фамилия. За мен това е една неясна поредица от церемонии, в която изпитвам единствено нервност; и отчаяно се надавам да вървя с правилната бързина, да не забравя да си изхлузя обувките и да мина боса по брокатения килим, да приема двата скиптъра в двете си ръце, да разголя гърди, за да бъдат помазани със свещения елей и да държа главата си стабилно, за да понесе тежестта на короната.

Нужни са трима епископи, за да ме короноват, сред тях — Томас Баучър, един абат, двеста духовници и цели хиляда хористи, които пеят хвалебствия за мен и да призоват върху мен Божията благословия. Придружават ме моите родственици: оказва се, че имам стотици. Първо са тези от кралската фамилия, после сестрите ми, зълва ми Елизабет Скейлс, братовчедките, братовчедките от Бургундия, родствениците, които единствено майка ми може да проследи, и всички други красиви дами, които са успели да се доберат до шанса да бъдат представени. Всяка от тях иска да присъства по време на коронацията ми, всички искат място в двора ми.

По традиция, Едуард не е с мен. Той гледа иззад параван заедно с малките ми синове: дори не мога да го видя; дори не мога да почерпя кураж от усмивката му. Трябва да се справя с всичко това съвсем сама, докато хиляди непознати следят всяко мое движение. Нищо не бива да затъмни моето издигане от жена от дребната поземлена аристокрация до кралица на Англия, от смъртна до божествена; почти богоравна. Когато ме коронясват и ме помазват със свещения елей, аз се превръщам в ново същество, стоящо над смъртните, само на една стъпка под ангелите — възлюбена — и избраница на небето. Очаквам тръпката на вълнение надолу по гръбнака ми от знанието, че Бог ме е избрал да бъда кралица на Англия, но не чувствам нищо, освен

облекчение, че церемонията е приключила, и страх при мисълта за пищното празненство, което ще последва.

Три хиляди благородници и техните съпруги седат да се хранят с мен и при всяко поднасяне на трапезата се сервират по двајсет ястия. Свалям короната си, за да не ми тежи, докато се храня, и я слагам отново между отделните поднасяния. Изобщо цялата церемония прилича на сложен танц и продължава с часове. За да ме защитят от любопитни погледи, графиня Шрусбъри и графиня Кент коленичат и разпъват пред мен воал. От вежливост опитвам всяко ястие, но не ям почти нищо. Короната притиска главата ми като проклятие, а слепоочията ми пулсират. Зная, че съм се издигнала до най-важната позиция в страната, а копнея единствено за съпруга си и за леглото си.

В един момент от вечерта, вероятно около десетата поредна част, съм почти склонна да си мисля, че всичко това е било ужасна грешка и че съм щяла да бъда по-щастлива в Графтън, без да сключвам амбициозен брак и без да се издигам до ранга на кралските особи. Но вече е твърде късно за съжаления и макар че заради умората ми и най-изтънчените ястия ми се струват безвкусни, аз продължавам да се усмихвам, да слагам отново короната си и да изпращам най-хубавите блюда на фаворитите на краля.

Първите отиват при братята му — Джордж, златният младеж, херцог Кларънс, и най-малкото момче от династията Йорк — Ричард, херцог Глостър, който ми се усмихва свенливо и свежда глава, когато нареждам на слугите да му занесат задушен паун. Той е толкова различен от братята си, колкото изобщо е възможно, дребен и стеснителен, тъмнокос, слаб и мълчалив, докато те са високи и надменни мъже с бронзови коси. Ричард ми допада веднага, и си мисля, че ще бъде добър компаньон и другар в игрите на моите момчета, които са съвсем малко по-малки от него.

В края на вечерята, когато десетки благородници и стотици духовници ме придружават обратно до покоите ми, аз вървя с вдигната глава, сякаш не съм уморена, сякаш не съм смазана. Знам, че днес съм се превърнала в нещо повече от смъртна жена: превърнала съм се в полубогиня. Превърнала съм се в божество, подобно на моята прародителка Мелузина, която била родена богиня и станала жена. Тя трябвало да сключи тежка сделка с човеците, за да премине от единия свят в другия. Трябвало да се откаже от свободата си във водата, за да

се сдобие с крака, така че да може да върви редом до съпруга си на земята. Не мога да не се запитам какво ще трябва да изгубя аз, за да бъда кралица.

Слагат ме да си легна в леглото на Маргарет Анжуйска, в празната кралска спалня, и аз чакам, с вдигнатата до ушите завивка от златен брокат Едуард да успее да се откъсне от празненството и да се присъедини към мен. До спалнята ми го придружават половин дузина компаньони и камериери, които церемониално го събличат и го оставят едва когато вече е по нощница. Той вижда смаяния ми поглед и се разсмява, докато затваря вратата след себе си.

— Вече сме кралски особи — казва той. — Трябва да изтърпим тези церемонии, Елизабет.

Протягам ръце към него.

— Стига ти да си все същият...

Той смъква рязко нощницата си и идва гол при мен: плещите му са широки, кожата — гладка, а мускулите на бедрата, корема и хълбоците му трептят.

— Аз съм твой — казва той простичко, и когато се вмъква до мен в студеното легло, напълно забравям, че сме кралица и крал, и мисля само за неговото докосване и за своето желание.

На следващия ден има голям турнир и благородниците излизат на арената в красиви костюми, докато оръженосците им гръмко рецитират стихове. Моите момчета са в кралската ложка с мен, с разширени очи и отворени уста, докато се дивят на церемонията, знамената, блясъка и тълпите, на великолепието на първия голям турнир, който са виждали някога. Сестрите ми и Елизабет — съпругата на Антъни — седят до мен. Започваме да създаваме кралски двор от красиви жени: хората вече говорят, че в Англия никога преди не е виждана такава елегантност.

Братовчедите от Бургундия са излезли в пълен състав: техните доспехи са най-красивите, тяхната поезия — най-благозвучна. Но Антъни, брат ми, е великолепен: дворът полудява по него. Той седи грациозно на коня си, носи знака на моето благоволение, и строшава копията на дузина мъже. Никой не може да се мери и с поезията му. Той пише в романтичния стил на южните земи: разказва за радостта с нотка на тъга — мъж, който се усмихва на трагедията. Той съчинява поеми за любовта, която никога не може да бъде осъществена, за

надежди, които карат един мъж да прекоси пясъчна пустиня, а жена — морето. Нищо чудно, че всички дами в двора се влюбват в него. Антъни се усмихва, вдига цветята, които хвърлят на арената, и се кланя, с ръка на сърцето, без да моли никоя дама за благоволението ѝ.

— Познавах го, когато ми беше просто вуйчо — отбелязва Томас.

— Той е фаворитът на деня — казвам на баща си, който идва до кралската лежа да ми целуне ръка.

— Какво си мисли? — пита ме настоятелно той, озадачен. — По мое време убивахме противниците си, не пишехме поеми за тях.

Съпругата на Антъни, Елизабет, се засмива.

— Това е бургундският стил.

— Това са рицарски времена — казвам на баща ми, като се усмихвам на почудата, изписана върху широкото му лице.

Но победителят на деня е лорд Томас Станли, красив мъж, който повдига наличника на шлема си и идва да получи наградата си, доволен, че е спечелил. На знамето му гордо е изписан фамилният му девиз: Sans Changer.

— Какво означава? — шепнешком пита Ричард брат си.

— Неизменен — казва Томас. — И щеше да го знаеш, ако учеше, вместо да си губиш времето.

— Наистина ли никога не се променяте? — питам лорд Станли. Той поглежда към мен: дъщеря на семейство, което се е променило напълно, обърнало се е от един крал към друг, жена, която се е променила, превръщайки се от вдовица в кралица, и се покланя:

— Наистина — казва той. — Подкрепям Бог и краля, и правата си, в този ред.

Усмихвам се. Безсмислено е да го питам откъде знае какво иска Бог, откъде знае кой крал е законен, как може да е сигурен, че правата му са законни. Това са въпроси за мирно време, а нашата страна е във война от твърде отдавна, за да задаваме сложни въпроси.

— Великолепен сте на арената — отбелязвам.

Той се усмихва:

— Имах късмет да не бъда определен да се състезавам срещу брат ви Антъни. Но съм горд да се дуелирам пред вас, ваша светлост.

Надвесвам се от ложата на кралицата да му връча наградата за победата — рубинен пръстен — но лорд Станли ми показва, че подаръкът е твърде малък за голямата му ръка.

— Трябва да се ожените за красива дама — подкачам го. — Добродетелна жена, която е далеч по-ценна от рубините.

— Най-прекрасната дама в кралството е омъжена и коронована — той ми се покланя. — Как ние — пренебрегнатите — ще понесем нещастieto си?

Засмивам се на тази шега: това е езикът, типичен за моите сродници, бургундците, които са превърнали флирта във форма на висше изкуство.

— Трябва да положите усилие — казвам. — Такъв страховит рицар би трябвало да основе велик род.

— Ще основа своя династия и ще ме видите отново да побеждавам — отвърща той и при думите му, по някаква причина, усещам лека тръпка. Помислям си, че този мъж е силен не само на арената за турнири. Това е мъж, който ще бъде силен и на бойното поле. Безскрупулен човек, който е готов да преследва собствения си интерес. Страховит, наистина. Да се надяваме, че ще е верен на девиза си и никога няма да измени на верността си към нашата династия Йорк.

* * *

Когато богинята Мелузина се влюбила в рицаря, той й обещал, че ще е свободна да бъде себе си, стига само да се съгласи да бъде жена. Споразумели се, че тя ще бъде негова съпруга и ще стъпва с крака по земята, но веднъж в месеца ще може да отива в собствените си покои, да пълни голяма вана с вода, и само за една нощ, да приема рибешката си същност. И така те живели щастливо много години. Защото той я обичал и разбирал, че една жена не може да живее като мъж. Разбирал, че тя не може да мисли като него, да ходи, както ходи той, да диша въздуха, който той поема. Тя щяла винаги да е същество, различно от него, същество, което се вслушва в различна музика, чува различен звук, чувства се удобно в различна среда.

Разбирал, че тя има нужда да остава насаме. Разбирал, че от време на време тя трябва да затваря очи и да се потапя под блестящата водна повърхност, да размахва опашка и да диша през хрилете си, и да забрави радостите и изпитанията на това да бъде съпруга — само за малко, само веднъж на месец. Родили им се деца, и пораснали здрави и красиви; той станал по-заможен, а замъкът им бил прочут с богатството и изяществото си, както и с красотата и добротата на господарката си. От далечни земи идвали гости да видят замъка, неговия господар, и прекрасната му, загадъчна съпруга.

* * *

Веднага след коронацията, се залавям да се погрижа за близките си и двете с майка ми ставаме най-големите сватовници в кралството.

— Няма ли това да породи още враждебност? — питам Едуард. — Майка ми има списък с лордове, за които да се омъжат сестрите ми.

— Трябва да го направите — уверява ме той. — Роптаят, че си бедна вдовица от семейство на неизвестни хора. Трябва да подобриш положението на близките си, като ги ожениш за благородници.

— Толкова сме много, имам толкова много сестри, че съм сигурна, че ще разграбим всички подходящи млади мъже. Ще те оставим с недостиг на лордове.

Той свива рамене.

— Тази страна твърде отдавна е разделена на привърженици на Йорк или Ланкастър. Създай ми нова изтъкната фамилия, която ще ме поддържа, когато Йорк се колебае, или когато Ланкастър отправя заплахи. Ти и аз трябва да се свържем с аристокрацията, Елизабет. Дай на майка си свобода на действие: нуждаем се от братовчеди и от роднини по сватовство във всяко графство в страната. Ще удостоя с благороднически титли братята ти и синовете ти от първия брак. Трябва да създадем около теб влиятелно семейство, както заради положението ти, така и за твоя защита.

Вярвам на обещанието му. Отивам при майка ми и я намирам седнала на голямата маса в покоите ми, разпръснала навсякъде около себе си родословни дървета, договори и карти, като командир, който събира войска.

— Виждам, че си се превърнала в богинята на любовта — отбелязвам.

Тя хвърля поглед към мен, като се мръщи в опит да се съсредоточи.

— Това не е любов, това е делово начинание — казва тя. — Имаш близки, за които трябва да се погрижиш, Елизабет, и по-добре е да ги омъжиш за заможни съпрузи и съпруги. Натоварена си да създадеш нов род. Задачата ти като кралица е да пазиш и уреждаш благополучието на благородниците в страната си: никой мъж не трябва да се сдобива с твърде голямо величие, никоя дама не бива да падне твърде ниско. Знам това — венчах се с баща ти въпреки забраната и трябваше да поискаме прошка от краля, и да платим глоба.

— Бих си помислила, че заради това ще бъдеш на страната на свободата и истинската любов?

Тя се изсмихва кратко:

— Когато ставаше въпрос за моята свобода и моята любовна история: да. Когато става дума за правилното уреждане на твоя двор: не.

— Сигурно съжаляваш, че Антъни вече е женен, сега, когато можем да му уредим изгодна партия?

Майка ми се намръщва.

— Съжалявам, че жена му е безплодна и в лошо здраве — казва тя рязко. — Можеш да я задържиш в двора като придворна дама, а и тя е от много добро семейство, но не мисля, че ще ни дари със синове и наследници.

— Ще разполагаш с десетки синове и наследници — предричам, като гледам дългите й списъци и дръзко изрисуваните стрелки между имената на сестрите ми и тези на английските благородници.

— Би трябвало — казва тя със задоволство. — И всеки от тях ще бъде поне лорд.

Така че имаме цял месец, изпълнен със сватби. Всяка от сестрите ми бива омъжена за лорд с изключение на Катрин, с която стигам дори още по-далече и я омъжвам за херцог. Той още няма и десет години —

едно начумерено дете: Хенри Стафорд, малкият херцог Бъкингам. Уорик го имаше предвид за дъщеря си Изабел. Но тъй като след смъртта на баща си момчето е кралски повереник, то е на мое разположение. Плащат ми известна сума, за да бъда негова настойница, и мога да правя с него каквото пожелая. Той се отнася с мен арогантно и грубо: смята се за потомък на изтъкнато семейство, и е толкова горделив, че изпитвам удоволствие да заставя този млад претендент за престола да сключи брак с Катрин. Той смята и нея, и всички нас, за непоносимо по-нископоставени от него. Въобразява си, че е унижен чрез брака в нашата фамилия, и го чувам да казва на приятелите си, хвалейки се като момче, че ще си отмъсти и че един ден ще се боим от него; един ден щял да ме накара да съжалявам, задето съм го оскърбила. Това ме разсмива, докато Катрин се радва да бъде херцогиня дори и с едно нацупено дете за съпруг.

Двайсетгодишният ми брат Джон, който за късмет все още е ерген, ще бъде оженен за лелята на лорд Уорик — лейди Катрин Невил. Тя е вдовстваща херцогиня на Норфолк, която се е омъжила за херцог, споделила е леглото си с него и го е погребала. Това е плесница в лицето на Уорик и дори само то ме изпълва със злорадство, а тъй като леля му е почти на сто години, женитбата с нея е изключително жестока шега. Уорик ще се научи кой сключва съюзите в Англия сега. Освен това тази старица сигурно скоро ще умре, и тогава брат ми ще бъде отново свободен и невъобразимо богат.

За сина си, скъпия ми Томас Грей, откупвам малката Ан Холанд. Майка ѝ, херцогинята на Ексетър, родна сестра на съпруга ми, ми взема четири хиляди марки за тази привилегия, но аз все пак плащам цената на гордостта ѝ, за да може Томас да наследи състоянието на Холанд. Синът ми ще бъде по-богат от всеки принц в християнския свят. Отмъквам на граф Уорик и този трофей — той искаше Ан Холанд за племенника си и въпросът беше почти уреден; но аз давам хиляда марки повече от него — цяло състояние, кралско състояние, с което мога да разполагам, а Уорик — не. Едуард удостоява Томас с титлата маркиз Дорсет, за да е в съответствие с перспективите му. Ще сватосам сина си Ричард Грей веднага щом видя момиче, което ще му донесе състояние: междувременно той ще бъде удостоен с рицарско звание.

Баща ми става граф; Антъни не получава титлата херцог, която споменавах на шега, но става лорд на остров Уайт, а останалите ми

брата биват назначени на служба при краля или в църквата. Лайънъл ще бъде епископ, както искаше. Използвам важното си положение на кралица, за да издигна семейството си на власт, както би сторила всяка жена и както всъщност е редно да стори всяка жена, издигнала се до величие от нищото. Ще имаме врагове — трябва да си създадем връзки и съюзници. Трябва да бъдем навсякъде.

Към края на дългия низ от женитби и удостояване с благороднически титли, никой в Англия не може да не влезе по някакъв начин в съприкосновение със семейството ми: не можете да търгувате, да разоравате нива, нито да водите съдебен процес, без да се срещнете с член на изтъкнатото семейство Ривърс или техните васали. Ние сме навсякъде: ние сме там, където кралят е избрал да ни постави. И ако някой ден всички се обърнат срещу него, той ще открие, че ние, семейство Ривърс, се простираме надалече — като крепостен ров около замъка му. Когато изгуби всичките си други приятели, ние все така ще бъдем негови съюзници, а сега сме на власт.

Ние сме му верни и той държи на нас. Аз му засвидетелствам верността и любовта си и той знае, че на света няма жена, която да го обича повече от мен. Братята и баща ми, братовчедите и сестрите ми, и всичките им нови съпрузи и съпруги му обещават безусловната си вяроност каквото и да се случи, който и да тръгне срещу него. Ние създаваме нова фамилия, която не е нито Ланкастър, нито Йорк: ние сме фамилията Удвил, удостоени с благородническа титла под името Ривърс, и стоим зад краля като висока стена. Половината кралство може и да ни мрази, но сега аз направих всички ни толкова влиятелни, че не ме е грижа.

Едуард се залавя с делата по управляването на една страна, която е свикнала изобщо да няма крал. Назначава съдии и шерифи на мястото на мъжете, загинали в битка: нарежда им да наложат закон и ред в своите графства. Мъже, които са се възползвали от възможността да воюват със съседите си, трябва да се върнат в пределите на собствените си имоти. Уволнените войници от едната или другата страна трябва да се върнат по домовете си. Необузданите банди, които са се възползвали от възможността да тормозят хората, трябва да бъдат проследени и заловени, пътищата трябва отново да станат безопасни. Едуард се заема с тежката задача да превърне Англия отново в страна, която е в мир със себе си, а не във война.

После, когато най-сетне, безкрайната война приключва, залавяме бившия крал Хенри почти обезумял сред хълмовете на Нортъмбърланд и Едуард нарежда да го отведат в Лондонския Тауър заради собствената му безопасност, а също и заради нашата. Той невинаги е с ума си, Бог да му е на помощ. Нанася се в стаите в Тауър и, изглежда, знае къде се намира; изглежда, че се радва да се завърне у дома след скитанията си. Живее тихо и скромно, общувайки с Бог и до него денонощно има свещеник. Дори не знаем дали помни съпругата си и сина, за който тя му каза, че е негов — със сигурност никога не говори за тях, нито пита как са те в далечния Анжу. Не сме сигурни дали винаги помни, че някога е бил крал. Той вече не може да възприема света, бедният Хенри, и е забравил всичко, което сме му отнели.

ЛЯТОТО НА 1468

Едуард възлага на Уорик посланически пост във Франция и Уорик с готовност се възползва от възможността да се махне от Англия и от двора. Не може да понесе надигането на нашия прилив и бавния залез на собствените си надежди. Планира да сключи договор с краля на Франция и твърди пред него, че все още има власт да решава вой ще управлява Англия; и че ще избере съпруг за наследницата от династията Йорк, Маргарет. Но той лъже, и всички знаят, че дните на неговото влияние са приключили. Едуард слуша майка ми, мен, и другите си съветници, които казват, че херцогство Бургундия е наш верен приятел, докато Франция е неизменен враг, и че може да бъде сключен съюз с Бургундия за доброто на търговията, в името на нашето роднинство, който да бъде споен с женитбата на сестрата на Едуард, Маргарет, със самия нов херцог, Шарл, който току-що е наследил богатите земи на Бургундия.

За Англия Шарл е изключително важен съюзник. Херцогът на Бургундия притежава всички земи на Фландрия, както и собственото си херцогство Бургундия, и следователно владее всички низини на север, всички земи между Германия и Франция и богатите имения на юг. Техните обитатели купуват големи количества английско сукно, търговци са и наши съюзници. Техните пристанища се намират срещу нашите от другата страна на английското море, обичайният им враг е Франция и разчитат на нас срещу нея. Те по традиция са приятели на Англия, а сега — чрез мен — и родственици на английския крал.

Всичко това е планирано, без да се допитват до самото момиче, разбира се, и докато се разхождам в градината на двореца Уестминстър, Маргарет идва при мен, обзета от смут и вълнение, тъй като някой ѝ е казал, че годежът ѝ с дон Педро Португалски ще бъде анулиран и сега тя ще бъде продадена на онзи, който предложи най-висока цена — или на Луи Френски за някого от френските принцове, или на Шарл Бургундски.

— Всичко ще бъде наред — казвам ѝ, като пъхам ръката ѝ в моята, за да може да върви до мен. Тя е само на дваисет и две, и не е била възпитавана да бъде сестра на крал. Не е привикнала с това, че изборът на бъдещ съпруг за нея може да се промени според нуждите на момента, а майка ѝ, разкъсвана между верността към своите съперничаещи си синове, напълно е пропуснала да се погрижи за дъщерите си.

Като малко момиче Маргарет си мислела, че ще я омъжат за някой английски лорд и ще живее в английски замък, отглеждайки деца. Дори мечтаела да бъде монахиня — тя споделя майчината си привързаност към църквата. Когато баща ѝ предявил претенции за трона, а брат ѝ го спечелил, тя не си давала сметка, че за властта винаги трябва да се плаща цена и че тази цена ще бъде платена както от нас, така и от нея. Тя още не си дава сметка, че макар на война да отиват мъжете, тези, които страдат, са жените.

— Няма да се омъжа за французин. Мразя французите — казва тя разпалено. — Баща ми се би с тях: той нямаше да иска да се омъжа за французин. Брат ми не бива да мисли за това. Не знам защо майка ми крои такива планове. Тя беше с английската армия във Франция: знае какви са французите. Аз принадлежа към династията Йорк. Не искам да бъда французойка!

— Няма да бъдеш — казвам спокойно. — Това е планът на граф Уорик, а кралят вече не се вслушва в него. Да, той взема подкупи от французите и се отнася благосклонно към Франция, но моят съвет към краля е да сключи съюз с херцога на Бургундия, и от този съюз по-голяма полза ще имате вие. Само си помисли — ще бъдеш моя сродница! Ще се омъжиш за херцога на Бургундия и ще живееш в красивия дворец в Лил. Бъдещият ти съпруг е уважаван приятел на династията Йорк, и мой сродник по майчина линия. Той е добър приятел, а от неговия дворец ще можеш да идваш на гости у дома. А когато дъщерите ми пораснат достатъчно, ще ги изпратя при теб да привикнат към изискания дворцов живот в Бургундия. Няма по-модно и по-красиво място от бургундския двор. Освен това като херцогиня на Бургундия ще бъдеш кръстница на синовете ми. Ще ти хареса ли това?

Тя отчасти се успокоява.

— Но аз съм от династията Йорк — повтаря. — Искам да остана в Англия. Поне докато победим окончателно привържениците на

Ланкастър. Освен това искам да видя кръщаването на вашия син, първия принц от династията Йорк. След това ще искам да го видя провъзгласен за Уелски принц...

— Ще дойдеш на кръщенето му, когато се сдобием с него — обещавам ѝ аз. — И той ще знае, че леля му е негова добра настойница. Но можеш да подкрепиш нуждите на династията Йорк в Бургундия. Ти ще запазиш Бургундия като приятел на Йорк и на Англия, а ако някога Едуард е в беда, той ще знае, че може да разчита на бургундското богатство и оръжия. Ще бъдеш наш съюзник отвъд морето. Ще бъдеш нашето убежище.

Маргарет отпуска главица на рамото ми.

— Ваша светлост, сестро — казва тя. — Трудно ми е да замина. Аз изгубих баща и не съм сигурна дали брат ми не е в опасност. Не съм сигурна, че той и Джордж са истински приятели: не съм сигурна, че Джордж не завижда на Едуард и се страхувам от онова, което милорд Уорик би могъл да направи. Искам да остана тук. Искам да бъда с Едуард и с вас. Обичам брат си Джордж: не искам да го изоставям в този момент. Не искам да оставям майка си. Не искам да напускам дома си.

— Знам — казвам нежно. — Но като херцогиня на Бургундия ти можеш да бъдеш силна и добра сестра на Едуард и на Джордж. Ще знаем, че винаги има една страна, на която можем да разчитаме, че ще остане наш приятел. Ще знаем, че има една красива херцогиня, която е поддръжница на Йорк до мозъка на костите си. Можеш да отидеш в Бургундия и да имаш синове, синове за династията Йорк.

— Мислите ли, че мога да основа династия на Йорк отвъд морето?

— Ти ще основеш нов род — уверявам я. — И ние ще бъдем щастливи да знаем, че си там, и ще ти гостуваме.

Тя го приема храбро, а Уорик надява своята маска на двуличие и я придружава до пристанището Маргейт, и ние ѝ махаме за сбогом, на нея, нашата малка херцогиня. В този момент аз съзнавам, че току-що сме отпратили най-любящата, най-вярната, най-надеждната поддръжница на Йорк от всички братя и сестри на Едуард, неверния Джордж и момчето Ричард.

За Уорик това е поредното поражение, нанесено му от мен и семейството ми. Той обеща, че Маргарет ще има съпруг-французин, но

трябва да я отведе при херцога на Бургундия. Планираше да сключи съюз с Франция и казваше, че има контрол над вземането на решенията в Англия. Вместо това ние ще сключим брак, който ще ни сроди с кралската фамилия на Бургундия: семейството на майка ми. И всички могат да видят, че Англия се управлява от семейство Ривърс и че кралят слуша само нас. Уорик ескортира Маргарет на сватбеното ѝ пътуване с изражение, сякаш е дъвкал лимони, а аз се смея, прикрила устата си с длан, когато го виждам победен и превъзхожден по численост от нас, въобразявайки си, че съм предпазена от амбицията и злобата му.

ЛЯТОТО НА 1469

Това е грешка, голяма грешка. Не сме толкова могъщи, не сме достатъчно могъщи. А трябваше да бъда и по-внимателна. Не помислих, а тъкмо аз, която се страхувах от Уорик още преди да го срещна, трябваше да помисля за завистта и враждебността му. Не предвидих — а тъкмо аз от всички кралици, аз, която имах собствени растящи синове, трябваше да предвидя, че Уорик и упоритата майка на Едуард може да обединят сили и да се опитат да сложат на трона друго момче от династията Йорк вместо първото момче, което бяха избрали; че Създателя на крале може да създаде нов крал.

Трябваше да бъда по-нащрек с Уорик, когато моето семейство го пропъди от службите, които заемаше, и спечели земите, които той може би щеше да поиска за себе си. Трябваше да видя също и че Джордж, младият херцог Кларънс, непременно ще събуди интереса му. Също като Едуард и Джордж е син на династията Йорк, но е мек и отстъпчив, податлив на изкушения, и преди всичко — неженен. Уорик видя Едуард с мен, видя нарастващата сила и богатство на семейство Ривърс, с които обградих Едуард, и започна да си мисли, че навярно ще успее да създаде още един крал, поредния крал, който ще му бъде по-покорен.

Имаме три красиви дъщери, едната — новородена, и се надяваме — с растящо нетърпение — на син, когато Едуард получава вест за някакъв бунтовник в Йоркшир, който наричал себе си Робин. Робин от Редсдейл, дребен бунтовник, криещ се зад легендарно име, който събира войска, злослови срещу семейството ми и настоява за справедливост и свобода — обичайните безсмислици, чрез които добри мъже са изкушавани да се откъснат от обработването на нивите си, за да отидат на смърт. Отначало Едуард не обръща голямо внимание, а аз, лекомислено, изобщо не се задълбочавам върху това. Едуард е на поклонническо пътуване с моите синове от първия брак — Ричард и Томас — и с младия си брат Ричард, показва се пред народа и отправя благодарност към Бог, а аз потеглям да го посрещна заедно с

момичетата и, макар да си пишем всеки ден, мислим толкова малко за бунта, че той дори не го споменава в писмата си.

Дори когато баща ми отбелязва пред мен, че някой плаща на тези мъже — не били въоръжени с вили за сено, имали хубави ботуши и марширували в строен ред — не му обръщам внимание. Дори когато, няколко дни по-късно той казва, че това са мъже, които принадлежат на някого: селяни или арендатори, или мъже, дали клетва за вярност на някой лорд, аз почти не се вслушвам в изстраданияте му разумни съвети. Не му обръщам внимание дори когато изтъква, че никой мъж не вдига просто така сърпа си и не тръгва на война, без да е получил заповед за това. После брат ми Джон казва, че тези земи принадлежат на Уорик и най-вероятно бунтовниците са разбунени от негови хора, но аз пак не изпитвам тревога. Имам новородена дъщеря и целият ми свят се върти около резбованата ѝ, боядисана със златна боя люлка. Пътуваме из югоизточна Англия, където ни обичат, лятото е прекрасно и аз си мисля — когато изобщо мисля — че бунтовниците най-вероятно ще се върнат у дома навреме, за да приберат реколтата, и вълнението ще утихне от само себе си.

Не се обезпокоявам, докато при мен не идва брат ми Джон с мрачно лице и не се заклева, че има стотици, може би хиляди въоръжени мъже, и че това трябва да е дело на граф Уорик, заел се със старата си задача да създава неприятности, тъй като никой друг не може да събере толкова много хора. Той отново създава крале. Последния път създаде Едуард, за да замести крал Хенри: този път иска да направи така, че Джордж, херцог Кларънс, братът на краля, по-незначителният син, да замести моя съпруг Едуард. И следователно да замести мен и моите близки.

Едуард ме чака във Фодърингей, както сме се уговорили, изпълнен със сдържана ярост. Бяхме планирали да се наслаждаваме на красивата къща и парка, а после да отпътуваме към процъфтяващия град Норич, за величествено церемониално посрещане. Планът ни беше да се включваме в честванията и празненствата на провинциалните градчета, да раздаваме правосъдие и покровителство, да бъдем виждани като крал и кралица сред своя народ — нищо подобно на лудия крал в Тауър и неговата още по-луда кралица във Франция.

— Но сега трябва да замина на север и да се справя с това — оплаква ми се Едуард. — Нови бунтове се надигат като ручей по време на потоп. Мислех, че става дума само за един недоволен земевладелец, но изглежда, че целият север отново се вдига на оръжие. Това е дело на Уорик, трябва да е дело на Уорик, макар че той не ми каза нито дума. Но аз го повиках да дойде при мен, а той не дойде. Помислих си, че това е странно, но знаех, че ми е сърдит, а ето че в същия този ден научавам, че той и Джордж са потеглили с кораб. Заминали са за Кале заедно. Проклети да са, Елизабет, аз бях доверчив глупак. Уорик избяга от Англия, и Джордж с него; отишли са в най-силния английски гарнизон, те са неразделни, а всички войници, които казват, че са тръгнали да заловят Робин от Редсдейл, всъщност са платени служители на Джордж или Уорик.

Ужасена съм. Изведнъж кралството, което изглеждаше спокойно при нашето управление, започва да се разпада.

— Сигурно планът на Уорик е да използва срещу мен всички хитрости, които той и аз използвахме срещу Хенри — Едуард мисли на глас. — Сега той подкрепя Джордж, както някога подкрепи мен. Ако продължи така, ако използва крепостта Кале като изходна позиция, от която да нахлуе в Англия, това ще бъде война между братя, както някога беше война между братовчеди. Това е ужасно, Елизабет. И това е човекът, на когото гледах като на свой брат. Това е човекът, с чиято помощ стигнах до трона. Това е моят сродник и мой пръв съюзник. Това беше най-големият ми приятел!

Той се извързва от мен, за да не мога да видя гнева и страданието, изписани на лицето му, а аз почти се задушавам при мисълта за този велик човек, този страховит военачалник, който идва срещу нас.

— Сигурен ли си? Джордж е с него? И са заминали за Кале заедно? Той иска трона за Джордж?

— Не съм сигурен в нищо — възкликва той раздразнено. — Това е първият ми и най-важен приятел, а с него е родният ми брат. Бяхме рамо до рамо на бойното поле, бяхме както братя по оръжие, така и родственици. По време на битката при Мортимърс Крос в небето имаше три слънца — видях ги с очите си — три слънца. Всички казваха, че това било Божи знак за мен, за Джордж и Ричард, тримата синове на Йорк. Как може едното слънце да остави другите? И кой

друг ме предава заедно с него? Ако не мога да имам доверие на собствения си брат, кой ще ме подкрепи? Майка ми сигурно знае за това: Джордж е неин любимец. Той сигурно ѝ е казал, че заговорничи срещу мен, а тя е запазила тайната му. Как може той да ме предаде? Как може да го стори тя?

— Майка ти? — повтарям. — Майка ти да подкрепя Джордж срещу теб? Защо би сторила такова нещо?

Той свива рамене:

— Старата история. Дали съм син на баща си. Дали съм законородено дете, възпитано като Йорк. Джордж казва, че съм копеле и че това го превръща в истинския наследник. Бог знае защо майка ни би подкрепила такова твърдение. Сигурно ме мрази за това, че се ожених за теб и се застъпих за теб.

— Как се осмелява?

— Не мога да имам доверие на никого, освен на теб и близките ти — възкликва Едуард. — Всички други, на които мога да се доверя, са ми отнети, а сега научавам, че този Робин в Йоркшир има списък с искания, които настоява да изпълня, и че Уорик е оповестил пред хората, че според него тези искания са разумни. Разумни! Той обещава, че двамата с Джордж ще слязат на суша с армия, за да преговарят с мен. Да преговарят? Знам какво има предвид той с това! Нима това не е същото, което причинихме на Хенри? Нима не знам как се унищожават един крал? Нима бащата на Уорик не отведе родния ми баща, за да преговаря с крал Хенри, планирайки да го откъсне от съпругата и съюзниците му? Сега Уорик смята да ме унищожи със същата хитрост. За глупак ли ме смята?

— А Ричард? — питам тревожно, като си мисля за другия му брат, стеснителното момче, което се е превърнало в мълчалив и вгълбен млад мъж. — На кого е верен Ричард? На страната на майка ви ли е?

Кралят за пръв път се усмихва.

— Моят Ричард ми остава верен, слава на Бога — казва той кратко. — Ричард винаги ми е бил верен. Зная, че го смяташ за несръчно, намусено момче. Знам, че сестрите ти му се смеят, но той е честно момче и е лоялен към мен. Докато Джордж може да бъде подкупен от всеки. Той е алчно дете, а не мъж. Един Бог знае какво му е обещал Уорик.

— Мога да ти кажа — отвърщам ожесточено. — Лесно е. Трона ти. И наследството на моите дъщери.

— Аз ще опазя всичко това — той хваща ръцете ми и ги целува. — Кълна се. Ти иди в Норич, както планирахме. Изпълни дълга си, изиграй ролята на кралицата, придавай си вид на невъзмутима. Покажи им усмихнато и уверено лице. А аз ще отида и ще смажа заговора на тези змии, преди да е започнал да се развива.

— Признават ли, че се надяват да те свалят от власт? Или настояват, че просто искат да преговарят с теб?

Той прави гримаса:

— По-скоро искат да съборят от трона теб, скъпа. Искат близките ти и съветниците ти да бъдат прогонени от двора ми. Най-голямото им оплакване е, че аз съм зле съветван и че твоето семейство ме унищожава.

Ахвам.

— Те ме клеветят?

— Това е прикритие, един истински маскарад — казва той. — Не му обръщай внимание. Обичайната песен, че това не е бунт срещу краля, а срещу лошите му съветници. Аз самият съм пял тази песен, както и баща ми, както и Уорик против Хенри. После казахме, че за всичко са виновни кралицата и херцог Съмърсет. Сега казват, че сте виновни ти и близките ти. Лесно е да виниш съпругата. Винаги е по-лесно да обвиниш кралицата, че оказва лошо влияние, отколкото да се обявиш против краля. Те искат да унищожат теб и семейството ти, разбира се. После, щом остана сам пред тях, без приятели и близки, ще унищожат и мен. Ще ме принудят да заявя, че бракът ни е недействителен, а всичките ни момичета — незаконородени. Ще ме накарат да посоча Джордж за свой наследник, маже би — да му отстъпя трона. Трябва да ги принудя да окажат открита съпротива, при която ще мога да ги победя. Имай ми доверие, ще съумея да те опазя.

Допирам чело до неговото.

— Искан ми се да те бях дарила със син — прошепвам едва чуто. — Тогава те щяха да знаят, че може да има само един наследник. Искан ми се да ти бях родила принц.

— За това има достатъчно време — казва той спокойно. — А аз обичам нашите момичета. Ще се яви и син, не се съмнявам в това, любима. Междувременно ще опазя трона за него. Довери ми се.

Оставям го да си тръгне. И двамата имаме работа за вършене. Той потегля от Фодърингей зад плющящото знаме, заобиколен от готови за битка телохранители, за да отиде в голямата крепост в Нотингам и да чака врагът да се покаже. Аз продължавам към Норич с дъщерите си, за да се държа така, сякаш цяла Англия е моя, сякаш тя все още цялата е прекрасна градина за розата на Йорк, и сякаш не се боя от нищо. С мен са и моите синове от сър Джон Грей. Едуард предложи да ги вземе да яздят с него, за да усетят за пръв път вкуса на битката, но аз се страхувам за тях и ги вземам със себе си и момичетата. Така че сега, докато напредвам към Норич, ме съпровождат двама много нацупени младежи, на по петнайсет и тринайсет години, на които с нищо не може да се угоди, тъй като пропускат първата си битка.

Устроено ми е посрещане, достойно за държавен глава, пет хорове и хвърлят цветя пред мен, а пиеси възхваляват добродетелите ми и поздравяват моите момичета с „добре дошли“. Едуард чака благоприятен случай в Нотингам, като свиква отново войниците си в очакване врагът му да стъпи на суша.

Докато чакаме, като играем различните си роли и се питаме кога ще дойдат враговете ни и къде ще слязат на суша, научаваме още новини. В Кале със специално разрешение от папата — което собствените ни архиепископи сигурно са поискали и получили тайно — Джордж се е оженил за дъщерята на Уорик, Изабел Невил. Сега той е зет на Уорик и, ако Уорик успее да постави Джордж на трона на Едуард, той ще направи кралица собствената си дъщеря и тя ще ми вземе короната.

Изсъсквам като котка при мисълта как нашите архиепископи-изменници пишат тайно на папата да помогне на враговете ни, за Джордж пред олтара с дъщерята на Уорик и за отдавнашната, бавно разгаряща се амбиция на Уорик. После се сещам за онова бледо момиче, едно от двете момичета на Невил, защото Уорик няма син и, изглежда, не може да има повече деца, и се заклевам, че тя никога няма да носи короната на Англия, докато аз съм жива. Мисля си как Джордж променя верността си като разглезено момче, каквото наистина е, и се включва в планове на Уорик като глупаво дете, каквото също наистина е, и се заричам да отмъстя и на двамата. Толкова съм сигурна, че ще се стигне до битка, и то жестока битка между съпруга ми и

неговия бивш наставник във военните въпроси, че съм напълно изненадана, както е напълно изненадан и Едуард, когато Уорик слиза неочаквано на суша и пресреща, и смазва събиращата се кралска армия при Еджкоут Мур близо до Банбъри, преди още Едуард да е излязъл от Нотингамската крепост.

Това е пълна катастрофа. Сър Уилям Хърбърт, граф Пемброук, лежи мъртъв на полето, заобиколен от хиляда уелсци, а неговият повереник, момчето от династията Ланкастър, Хенри Тюдор, остава без настойник. Едуард е на път към Лондон, яздейки възможно най-бързо, за да въоръжи града за обсада, и да ги предупреди, че Уорик е в Англия, когато въоръжени фигури препречат пътя му.

Архиепископ Невил, назначеният от нас на този пост сродник на Уорик, пристъпва и взема Едуард за свой пленник, като му казва, докато го обкръжават, че Уорик и Джордж вече са в кралството, а кралската армия вече е победена. Всичко е свършено, Едуард е победен, още преди битката да е обявена, още преди да е наредил да оседлает бойния му кон. Войните, за които си мислех, че са приключили с мир, нашия мир, приключват с нашето поражение, без Едуард дори да извади меч си, и династията Йорк ще има за свой основател марионетката Джордж, а не неродения ми син.

Аз съм в Норич, придавайки си увереност, опитвайки се да запазя подобаващо за една кралица достойнство, когато ми водят изкалян пратеник от съпруга ми. Отварям писмото:

Любима ми съпруго,
Пригответи се за лоши вести.

Баща ти и брат ти бяха заловени в битка близо до Еджкоут, докато се сражаваха за нашата кауза, и Уорик ги държи в плен. Аз също съм пленник, затворен в замък на Уорик Мидълхам. Заловиха ме, докато бях на път към теб. Невредим съм, баща ти и брат ти също.

Уорик е обявил майка ти за магьосница, и твърди, че нашата женитба е била акт на магьосничество, извършен от теб и нея. Така че внимавай: и двете сте в сериозна опасност. Тя трябва да напусне страната веднага: ще я

удушат като вещица, ако могат. Ти също би трябвало да се приготиш за изгнание.

Иди с дъщерите ни в Лондон възможно най-бързо, въоръжи Тауър за обсада, и предупреди гражданите да се готвят за въоръжена борба. Щом градът бъде готов за обсада, трябва да вземеш момичетата и да отидеш на сигурно място във Фландрия. Обвинението в магьосничество е много тежко, любима. Ще те екзекутират, ако смятат, че могат да го докажат. Грижи се за собствената си безопасност преди всичко друго.

Ако сметнеш за най-добре, отпрати момичетата веднага, и ги скрий при скромни хора. Не проявявай гордост, Елизабет, избери убежище, където никой няма да търси. Трябва да оцелеем, ако искаме да се преборим и отново да си върнем онова, което ни принадлежи.

Повече от всичко друго на света скърбя, че поставям теб и тях в опасност. Писах на Уорик с настояване да узна какъв откуп иска за благополучното връщане на баща ти и брат ти Джон. Не се съмнявам, че ще ги изпрати обратно при теб, и можеш да му платиш каквото ти поиска, с пари от хазната.

Твой съпруг,

Единственият истински крал на Англия,

Едуард

Почукването на вратата на приемната ми и рязкото ѝ отваряне ме карат да скоча на крака, очаквайки, че самият граф Уорик идва с вързоп сурови дърва, за да изгори на клада майка ми и мен. Оказва се обаче, че е кметът на Норич, който ме посрещна с такива пищни церемонии само преди броени дни.

— Ваша светлост, имам новини, които трябва спешно да ви съобща. Лоши новини. Съжалявам.

Леко си поемам дъх, за да се овладея.

— Кажете ми.

— Става дума за баща ви и брат ви.

Зная какво ще каже. Не благодарение на някаква способност за предсказване на бъдещето, а от начина, по който кръглото му лице се сбърчва от тревога при мисълта за болката, която ще ми причини. Разбирам го от начина, по който мъжете зад него се събират, чувствайки се неловко като хора, които носят възможно най-лоши новини, както и от начина, по който собствените ми придворни дами въздишат като утринен бриз и се събират зад стола ми.

— Не — казвам. — Не. Те са пленници. Задържани са от почтени англичани. Трябва да бъдат освободени срещу откуп.

— Да ви оставя ли? — пита той. Гледа ме, сякаш съм болна. Не знае какво да каже на една кралица, която влезе в неговия град сред блясък и слава, а ще го напусне в смъртна опасност. — Мога да се върна по-късно, ваша светлост?

— Кажете ми — настоявам. — Кажете ми сега най-лошото и някак ще го понеса.

Той поглежда към дамите ми за помощ, а после тъмните му очи отново се спират върху мен.

— Съжалявам, ваша светлост. Съжалявам повече, отколкото съм в състояние да изразя. Вашият баща граф Ривърс и брат ви сър Джон Удвил са били пленени в битка — нова битка между нови врагове — армията на краля срещу родния брат на краля, Джордж, херцог Кларънс. Изглежда сега херцогът е в съюз с граф Уорик срещу съпруга ви — навярно знаехте? В съюз срещу милостивия ви съпруг и вас. Баща ви и брат ви са били пленени, докато се сражавали за негова светлост и били убити. Обезглавени — той ми хвърля един бърз поглед. — Сигурно не са страдали — добавя, без да го питам. — Сигурен съм, че е станало бързо.

— Обвинението? — едва говоря. Устата ми е схваната, сякаш някой ме е ударил с юмрук в лицето. — Те се биеха на страната на миропомазан крал срещу бунтовници. Какво може да каже някой срещу тях? Какво може да е обвинението?

Той поклаща глава.

— Екзекутирани са по заповед на лорд Уорик — казва тихо. — Нямаше процес, нямаше обвинение. Изглежда, че сега думата на лорд Уорик е закон. Той нареди да ги обезглавят без съд и присъда, без правосъдие. Да наредя ли да ви ескортират до Лондон? Или да уредя кораб? В чужбина ли ще отидете?

— Трябва да отида в Лондон — казвам. — Това е моята столица, а Англия е моето кралство. Не съм кралица-чужденка, за да бягам във Франция. Аз съм англичанка. Ще живея и ще умра тук — поправам се: — Ще живея и ще се сражавам тук.

— Ще позволите ли да ви поднеса най-искрените си съболезнования? На вас и на краля?

— Имате ли новини за краля?

— Надявахме се, че ваша милост може да ни успокои...

— Не съм чула нищо — лъжа аз. Няма да чуят от мен, че кралят е пленник в замъка Мидълхам, че сме победени. — Ще тръгна днес следобед, преди да са изтекли два часа: кажете на хората си. Ще потегля да предявя правата си над моя град Лондон, а след това ще си върнем Англия. Съпругът ми никога не е губил битка. Той ще победи враговете си, ще изправи на съд всички предатели и ще въздаде правосъдие.

Той се покланя, всички до един се покланят, и излизат заднешком. Седя на стола си като кралица, с балдахина от златен брокат над главата ми, докато вратата се затваря зад тях, а после казвам на дамите си:

— Оставете ме. Подгответе се за пътуването ни.

Те се суят и се колебаят. Копнеят да останат и да ме утешат, но виждат мрачното ми изражение и си тръгват, влачейки крака. Оставам сама в огряната от слънцето стая и виждам, че столът, на който седя, е нащърбен, резбата под дланта ми е повредена. Златотканият балдахин над главата ми е пращен. Изгубих баща си и брат си, най-милият и най-любящ баща, който някоя дъщеря е имала, и един добър брат. Изгубих ги заради един нащърбен стол и един пращен балдахин. Страстта ми към Едуард и амбицията ми за трона ни постави, всички нас, в най-предните редици на битката и ми струваше скъпия брат и обичания баща.

Спомням си как баща ми ме качи на първото ми пони и ми каза да държа брадичката си изправена, да отпусна ръце, да стискам здраво поводите и да покажа на понито кой е господарят. Спомням си как обгръщаше бузата на майка ми с длан и й казваше, че тя е най-умната жена в Англия и той няма да се води от никого, освен от нея, а после правеше каквото си е наумил. Мисля си как се е влюбил в нея, когато е бил оръженосец на първия ѝ съпруг, а тя — негова господарка, която

изобщо не бивало да го поглежда. Представям си как се оженил за нея в мига, в който овдовяла, в разрез с всички правила, и как са ги наричали най-красивата двойка в Англия, женени по любов — нещо, което никой освен тях двамата не би се осмелил да направи. Представям си го в Рединг, както го описа Антъни, преструващ се, че знае всичко, и въртящ очи. Дори ми идва да се засмея от обич към него, когато си спомням как ми каза, че сега, когато вече съм кралица, може да ме нарича Елизабет само насаме, и че трябва да свикнем с това. Спомням си как изпъчи гърди, когато му съобщих, че омъжвам сина му за херцогиня и че самият той ще бъде граф.

А после си помислям как майка ми ще понесе загубата му, и че именно аз ще трябва да ѝ съобщя, че съпругът ѝ е умрял като предател заради това, че се е сражавал за моята кауза, след като цял живот се е бил за другата страна. Мисля си за всичко това и се чувствам уморена и ужасена до дън душа; толкова уморена и ужасена, колкото не съм се чувствала през целия си живот; по-зле, отколкото когато баща ми се прибра у дома от битката при Тоутън и каза, че нашата кауза е изгубена; дори по-зле, отколкото когато съпругът ми така и не се завърна от Сейнт Олбанс и ми съобщиха, че е загинал храбро в нападение срещу привържениците на Йорк.

Чувствам се по-зле, отколкото когато и да било преди, защото сега знам, че е по-лесно да въвлечеш една страна във война, отколкото да направиш така, че да се възцари мир, а една страна във война е непоносимо място за живеене, рисковано място да имаш дъщери и опасно място да се надяваш на син.

* * *

В Лондон ме посрещат като героиня, и целият град подкрепя Едуард, но това няма да има никакво значение, ако онзи главорез Уорик го убие в тъмницата. Засега се настанявам в добре укрепения Тауър в Лондон заедно с момичетата си и синовете си от Джон Грей — те са покорни и изплашени като кученца сега, когато виждат, че не всяка битка се печели и не всеки любим син се връща невредим у дома. Разтърсени са от загубата на дядо си и вуйчо си Джон и всеки ден питат дали кралят е в безопасност. Всички скърбим: моите

момичета изгубиха един добър дядо и любим вуйчо и знаят, че баща им е в ужасна опасност. Пиша на сродника си, херцога на Бургундия, и го моля да подготви безопасно укритие във Фландрия за мен, моите синове и за момичетата ми, дъщерите на краля. Казвам му, че трябва да намерим някое малко градче, някое невзрачно място и бедно семейство, което може да се престори, че приютава английски братовчеди. Трябва да намеря за дъщерите си скривалище, където никога няма да ги открият.

Херцогът се кълне, че ще стори повече от това. Ще подкрепи гражданите на Лондон, ако излязат да се бият за мен и за Йорк. Обещава войници и армия. Пита ме какви новини имам от краля. В безопасност ли е?

Не мога да му пиша, за да го успокоя. Новините за моя съпруг са непонятни. Той е крал в плен, също като бедния крал Хенри. Как е възможно това? Как може подобно нещо да продължава? Уорик все още го държи в замъка Мидълхам и убеждава лордовете да отрекат, че Едуард някога е бил крал. Има хора, които твърдят, че на съпруга ми ще бъде предложен избор: или да абдикира от престола в полза на брат си, или да се качи на ешафода. Уорик иска или короната, или главата му. Има хора, които казват, че само след броени дни ще научим, че Едуард е свален от трона и е избягал в Бургундия, или че е мъртъв. Трябва да слушам такива клюки вместо новини, а междувременно се питам дали ще остана вдовица през същия месец, в който изгубих баща си и брат си. И как ще понеса това?

Майка ми идва при мен през втората седмица от бдението ми. Пристига от стария ни дом в Графтън, със сухи очи и някак превита, сякаш е ранена в корема и се е свила от болка. В мига щом я виждам, разбирам, че няма да се наложи да ѝ съобщавам, че е вдовица. Тя знае, че е изгубила голямата любов на живота си, и ръката ѝ остава отпусната върху възела на колана ѝ през цялото време, сякаш притиска смъртоносна рана. Тя знае, че съпругът ѝ е мъртъв, но никой не ѝ е казал как е умрял. Налага се да я въведа в личната си стая, да затворя вратата, за да не влязат децата, и да намеря думите, за да опиша смъртта на съпруга ѝ и сина ѝ. А за тези достойни мъже смъртта от ръката на предател е била позорна смърт.

— Толкова съжалявам — казвам аз. Коленича в краката ѝ и стискам ръцете ѝ. — Толкова съжалявам, майко. Ще взема главата на

Уорик заради това. Ще убия Джордж.

Тя поклаща глава. Вдигам поглед към нея и виждам по лицето ѝ бръчки, за които мога да се закълна, че не са били там преди. Майка ми е изгубила блясъка на доволна жена, а радостта е изчезнала от лицето ѝ и е оставила бръчки на умора.

— Не — отвръща ми тя, галейки сплетената ми коса. — Тихо, тихо. Баща ти не би искал да скърбиш. Той знаеше рисковете много добре. В крайна сметка това не беше първата му битка. Ето — тя бърка в роклята си и ми подава написана на ръка бележка. — Последното му писмо до мен. Той ми изпраща благословията си и обичта си към теб. Написал я е, когато му казали, че ще бъде освободен. Мисля, че е знаел истината.

Почеркът на баща ми е ясен и дързък като речта му. Не мога да повярвам, че вече никога няма да видя едното и да чуя другото.

— А Джон... — майка ми млъква наред изречението. — Джон е загуба за мен и за своето поколение — казва тя тихо. — Брат ти имаше пред себе си цял живот.

Тя прави пауза:

— Когато отгледаш едно дете и то стане мъж, започваш да си мислиш, че е в безопасност, че вече си защитена и сърцето ти не може да бъде разбито. Когато едно дете преживее всички болести на детството, когато дойде чумава година и отнесе децата на съседите ти, а въпреки това твоето момче оживее, започваш да си мислиш, че то ще е в безопасност завинаги. Всяка година си казваш: още една година далече от опасността, още една година, която го приближава към възмъжаването. Отгледах Джон, отгледах всичките си деца, останала без дъх от надежда. После го оженихме за онази стара жена заради титлата и богатството ѝ и се смеехме, сигурни, че той ще я надживее. За нас беше страхотна шега да знаем, че Джон е млад съпруг на толкова стара жена. Подигравахме се с възрастта ѝ, мислейки, че тя е много по-близо до гроба, отколкото той. А сега тя ще го погребее и ще си запази богатството. Как е възможно подобно нещо?

Майка ми издава продължителна въздишка, сякаш е твърде уморена за нещо повече.

— И въпреки това аз би трябвало да знам. Точно аз, от всички хора на света, трябваше да знам. Аз имам Зрението, трябваше да прозра какво предстои, но някои неща са твърде тъмни, за да бъдат

прозрени. Времената са тежки, а Англия е земя на скърбите. Никоя майка не може да бъде сигурна, че няма да погребее синовете си. Когато една страна е във война, братовчед се е изправил срещу братовчед, а брат срещу брата, никое момче не е в безопасност.

Отпускам се назад и сядам на пети.

— Майката на краля, херцогиня Сесили, ще познае тази болка. Ще изпита същата болка, която изпитваш. Ще познае загубата на сина си Джордж — процеждам. — Кълна се! Ще го види как умира като лъжец и изменник. Ти изгуби син, и тя също ще изгуби, давам ти думата си.

— Ето и ти искаш да спазиш този ред — предупреждава ме майка ми. — Още и още смърт, още вражди, още деца без бащи, още овдовели невесты. Нима искаш един ден да скърбиш за загиналия си син, както скърбя аз сега?

— След Джордж можем да се помирим — казвам упорито. — Те трябва да бъдат наказани за това. От днес Джордж и Уорик са мъртви, кълна се в това, майко. От днес те са мъртви — надигам се и отивам до масата. — Ще откъсна едно ъгълче от писмото на баща ми — казвам. — Ще запиша смъртта им със собствената си кръв върху писмото му.

— Грещиш — отвръща майка ми тихо, но ме оставя да отрежа едно ъгълче от писмото и да ѝ го върна.

На вратата се чука и аз изтривам сълзите от лицето си, преди да позволя на майка ми да се провикне: „Влезте“, но вратата се разтваря безцеремонно и Едуард, скъпият ми Едуард, влиза небрежно в стаята, сякаш е излизал на целодневен лов и му е хрумвало да ме изненада, като се прибере у дома по-рано.

— Боже мой! Това си ти! Едуард! Ти ли си? Наистина ли си ти?

— Аз съм — потвърждава той. — И аз ви поздравявам, почитаема майко Жакета.

Хвърлям се към него, и когато ръцете му ме обгръщат, долавям познатия му аромат и усещам яките му гърди, и се разхълцвам дори само от допира му.

— Мислех, че си в тъмница — казвам. — Мислех, че Уорик ще те убие.

— Изгуби смелост — отвръща съпругът ми кратко, като се опитва да ме погали по гърба и едновременно с това да разпусне косата ми. — Сър Хъмфри Невил вдигна Йоркшир в подкрепа на

Хенри, а когато Уорик тръгна срещу него, никой не го подкрепи: той имаше нужда от мен. Започна да проумява, че никой няма да приеме Джордж за крал, а аз няма да се откажа от трона си. Не беше се договорил за това. Не посмя да ме обезглави. Честно казано, не мисля, че би могъл да намери палач, който да го направи. Аз съм коронован крал: той не може просто да ми клъцне главата, все едно съм парче дърво за подпалки. Аз съм миропомазан: моето тяло е свещено. Дори Уорик не смее да убие хладнокръвно един крал.

Дойде при мен с документа за абдикацията ми, а аз му отвърнах, че не виждам как ще подпиша, защото съм щастлив, че съм отседнал в къщата му. Готвачът е отличен, а избата — още по-добра. Казах му, че не бих имал нищо против да преместя целия си двор в замък Мидълхам, ако иска вечно да му бъде гост. Добавих, че не виждам причина управлението ми да не се провежда от неговия замък, на негови разноски. Но че никога няма да се отрека от това, което съм.

Той се разсмява — с обичайния си силен и уверен смях.

— Любима, трябваше да го видиш. Той си мислеше, че съм в негова власт, че короната е на негово разпореждане. Обаче откри, че аз не съм склонен да му помогна. Беше по-хубаво от представление да го видя колко е озадачен и как се чуди какво да направи. Щом научих, че си на сигурно място в Тауър, не се страхувах от нищо. Той си мислеше, че ще се пречупя, когато ме плени, а аз дори не се огънах. Мислеше си, че все още съм малкото момче, което го обожаваше. Не си даваше сметка, че вече съм зрял мъж. Бях изключително приятен гост. Хранех се добре, а когато ме навестяваха приятели, настоявах те да бъдат приемани и гощавани, както се полага на кралски особи. Първо поисках да се разхождам в градините, после — в гората. Сетне казах, че бих искал да излизам на езда, и какво лошо може да стане, ако ми позволяват да ходя на лов? И така, Уорик започна да ме пуска да излизам на езда. Членовете на съвета ми идваха на гости и настояваха да ме видят, а той не знаеше как да им откаже. Съвещавах се с тях и дори прокарах един-два закона, та всички да знаят, че нищо не се е променило и че още съм крал. Трудно беше да не се смея в лицето на Уорик. Той смяташе да ме затвори в тъмница, а вместо това откри, че просто поема разносните за един цял кралски двор. Любима, поисках докато се храня, да пее хор и той не намери начин да ми откаже. Наемах танцьори и актьори. Накрая Уорик започна да проумява, че да

държиш в плен краля не е достатъчно: трябва да го унищожиш. Трябва да го убиеш. Но аз не му отстъпих нищо: той знаеше, че по-скоро ще умра, отколкото да му отстъпя нещо.

После, една прекрасна сутрин преди четири дни неговите коняри допуснаха грешката да ми дадат собствения ми кон, моя боен кон Фюри, който може да надбяга всички коне в техните конюшни. И така, аз реших да пояздя малко по-надалече и малко по-бързо от обикновено. Това е всичко. Помислих си, че може би ще успея да яздя, докато стигна при теб — и успях.

— Значи всичко свърши? — питам невярващо. — Измъкна се?

В гордостта си съпругът ми се ухилва като момче.

— Ще ми се да видя коня, който може да ме настигне, когато яздя Фюри — казва той. — Бяха го оставили в конюшната две седмици и го хранеха с овес. Бях в Рипън, преди да успея да си поема дъх. Не можех да го спра, дори да исках!

Разсмивам се, споделяйки задоволството му.

— Мили Боже, Едуард, толкова се страхувах! Мислех, че няма да те видя никога повече, любими.

Той ме целува по главата и ме погалва по гърба.

— Нима не казах още в началото, когато се оженихме, че винаги ще се връщам при теб? Не казах ли, че ще умра в леглото си при теб, моята съпруга? Нима не обеща да ме дариш със син? Мислиш ли, че има затвор, който би могъл да ми попречи да се върна при теб?

Притискам лице към гърдите му, сякаш искам да се заровя в тялото му.

— Любов моя. Любов моя. Значи ще се върнеш със стражите си и ще го заловиш?

— Не, прекалено е силен. Все още държи в подчинение по-голямата част от Севера. Надявам се, че ще можем отново да сключим мир. Той знае, че този бунт се провали. Достатъчно умен е, за да си дава сметка, че е изгубил. Той, Джордж и аз ще трябва да скърпим някакво споразумение. Те ще ме помолят за прошка и аз ще ги помилвам. Но той разбра, че не може да ме държи в плен. Сега аз съм крал: той не може да промени това. Закле се да ми се подчинява, както аз съм дал клетва да управлявам. Аз съм неговият крал. Свършено е. А страната не желае нова война между още съперничаещи си крале. Аз не искам война. Заклех се да донеса на страната справедливост и мир.

Той издърпва последните фуркети от косата ми и потрива лице в шията ми.

— Липсваше ми — казва. — И момичетата. Имах един-два ужасни мига, когато най-напред ме отведоха в замъка и бях в килия без прозорци. И съжалявам за баща ти и брат ти.

Едуард вдига глава и поглежда майка ми.

— Съжалявам за загубата ви повече, отколкото мога да опиша, Жакета — казва той искрено. — Такива са законите на войната и всички знаем рисковете, но убивайки вашия съпруг и сина ви, те отнеха живота на двама достойни мъже.

Майка ми кимва.

— И какви ще бъдат вашите условия за помирение с човека, който уби моя съпруг и сина ми? Предполагам, че и това ще му простите?

Едуард прави гримаса при суровата нотка в гласа й:

— Няма да ви хареса — предупреждава той и двете ни. — Ще дам на племенника на Уорик титлата херцог Бедфорд. Той е наследник на Уорик: трябва да дам на Уорик нещо, което да го обвърже с нашата фамилия.

— Давате му старата ми титла? — пита невярващо майка ми. — Титлата на Бедфорд? Името на първия ми съпруг? Давате я на един предател?

— Не ме е грижа дали племенникът му ще получи титла на херцог — казвам припряно. — Убиецът на баща ми е Уорик, а не момчето. Не ме интересува племенникът му.

Едуард кимва:

— Има още — казва той смутено. — Ще дам дъщеря ни Елизабет за жена на младия Бедфорд. Тя ще утвърди съюза.

Обръщам се рязко към него:

— Елизабет? Моята Елизабет?

— Нашата Елизабет — поправа ме той. — Да.

— Ще сгодиш нея, едно дете, което още няма и четири години, в семейството на човека, който уби дядо й?

— Ще го сторя. Това беше война на братовчедите. Трябва да бъде помирение на братовчедите. И ти, любима, няма да ме спреш. Трябва да накарам Уорик да склучи мир с мен. Трябва да му дам голям дял от

богатството на Англия. По този начин дори давам шанс на неговите потомци да наследят трона.

— Той е предател и убиец, а ти смяташ да омъжиш малката ми дъщеря за неговия племенник?

— Да — казва Едуард твърдо.

— Кълна се, че това никога няма да се случи — казвам ожесточено. — И още повече: предричам, че то никога няма да се случи.

Той се усмихва.

— Прекланям се пред свръхестествените ти способности за предсказване — казва и се покланя ниско на майка ми и на мен. — Но само времето ще докаже дали предсказанието ти е вярно или погрешно. Но междувременно, докато аз съм крал на Англия и притежавам властта да омъжа дъщеря си за когото пожелае, винаги ще правя най-доброто, което мога, за да попреча на враговете ни да удавят вас двете като вещици, или да ви удушат на кръстопътя. Като ваш крал ви казвам още, че единственият начин да дам на вас и на всички жени в това кралство и на техните синове безопасността, която трябва да имат, е да намеря начин да спра тази война.

ЕСЕНТА НА 1469

Уорик се връща в двора като любим приятел и предан ментор. Ще бъдем като семейство, чиито членове преживяват по някоя и друга кавга, но освен това се обичат. Едуард се справя с това доста добре. Посрещам Уорик с усмивка, топла като замръзнал водоскок, от който капе лед. От мен се очаква да се държа, сякаш този човек не е убиецът на баща ми и брат ми и тъмничар на моя съпруг. Държа се, както ми е наредено: от устните ми не се откъсва нито една гневна дума, но Уорик знае и без да му казвам, че си е създал един опасен враг до края на живота си.

Той е наясно, че не мога да кажа нищо, и лекият му поклон, когато ме поздравява, е тържествуващ.

— Ваша светлост — казва той любезно.

Както винаги, с него се чувствам смутена, като момиче. Той е светска личност и е планирал съдбата на това кралство, когато аз се учех как да се държа с нейна светлост лейди Грей, майката на съпруга ми, и се подчинявах на първия си съпруг. Гледа ме, сякаш би трябвало още да храня кокошките в Графтън.

Искам да се държа ледено, но се боя, че изглеждам само нацупена.

— Добре дошли отново в двора — приветствам го неохотно.

— Вие винаги сте толкова мила — отвръща той с усмивка. — Родена сте за кралица.

Синът ми Томас Грей издава леко възклицание, разгневен като момче, каквото всъщност си е, и излиза от стаята.

Уорик ми се усмихва сияйно:

— Ах, младите — казва той. — Многообещаващо момче.

— Само се радвам, че не беше с дядо си и обичния си вуйчо при Еджкоут Мур — отговарям, изпълнена с омраза към него.

— О, аз също!

Уорик може и да ме кара да се чувствам като глупачка и като безпомощна жена, но аз ще сторя, каквото е по силите ми. В кутията

ми за бижута има тъмен медальон от почерняло сребро, а в него, заключено в тъмнината, държа неговото име — Ричард Невил — и това на Джордж, херцог Кларънс, написани с кръвта ми върху късчето хартия от ъгълчето на последното писмо на баща ми. Това са моите врагове. Аз ги проклех и ще ги видя мъртви в краката си.

ЗИМАТА НА 1469–70

В най-тъмния час от най-дългата нощ, в самия миг на настъпването на зимното слънцестоеене, ние с майка ми слизаме до река Темза, черна като стъкло. Пътеката от двореца Уестминстър се спуска успоредно на водата, а тази вечер реката е придошла, но е много тъмна в мрака. Почти не я виждаме, но я чуваме как се плиска в кея и се удря силно в стените и я усещаме — черно присъствие, дишащо като едро гъвкаво животно и надигащо се леко като морето. Това е нашата стихия и аз вдишвам мириса на студената вода, като жена, която вдъхва уханието на родната си земя след дълго изгнание.

— Трябва да родя син — казвам на майка ми.

А тя се усмихва и казва:

— Знам.

В джоба си държи три амулета на три конца и, внимателно като рибар, който поставя стръв на въдица, хвърля всеки от тях в реката, след което ми дава да държа конците. Чувам лек плясък, когато всеки от амулетите пада във водата, и в ума ми възкръсва споменът за златния пръстен, който измъкнах от реката преди пет години у дома.

— Ти избираш — казва ми майка ми. — Ти избери кой да измъкнеш — тя подрежда трите нишки в лявата ми ръка и аз ги стискам здраво.

Луната се показва иззад облаците. Тя е нащърбена, налята и сребриста: пролича лъч светлина по протежение на тъмната вода и аз избирам една нишка, и я улавям в дясната си ръка.

— Тази.

— Сигурна ли си?

— Да.

Изведнъж тя изважда от джоба си сребърна ножица и прерязва другите две нишки, така че онова, което е било завързано за тях, бива повлечено от течението и потъва в тъмните води.

— Какво имаше на тях?

— Нещата, които никога няма да се случат — бъдещето, което никога не ще узнаем. Децата, които няма да се родят, възможностите, от които няма да се възползваме, и късмета, който няма да имаме — казва тя. — Отидоха си. Изгубени са за теб. Виж какво избра вместо тях.

Навеждам се през стената на двореца да дръпна нишката и тя излиза от водата със стичащи се от нея капки. В края ѝ има сребърна лъжичка, красива сребърна лъжичка за бебе, и когато я улавям в ръка, тя блесва на лунната светлина и аз виждам, че върху нея е гравирана коронка и името „Едуард“.

* * *

Празнуваме Коледа в Лондон като празненство на помирението, сякаш едно пиршество може да превърне Уорик в наш приятел. В ума ми възкръсват спомените за всички онези случаи, когато бедният крал Хенри се опитваше да събере враговете си заедно и да ги накара да дадат клетва за приятелство, и знам, че други в двора приемат Уорик и Джордж като почитани гости и се смеят тайно, закрили устата си с длан.

Едуард нарежда празникът да бъде отбелязан пищно и почти две хиляди английски благородници сядат да вечерят с нас в Дванайсетата нощ, а Уорик е най-важният сред тях. Едуард и аз носим короните си и сме облечени по най-нова мода и в най-пищни дрехи. През тази зима нося само сребристобяло и златен бродат, и се говори, че наистина съм Бялата роза на Йорк.

Едуард и аз раздаваме подаръци на хиляда от седящите на трапезата, а благоволение — на всички. Уорик е най-тачен гост и двамата се поздравяваме с безупречна вежливост. Когато моят съпруг ми нарежда, дори танцувам с девера си Джордж: докосвам ръката му и се усмихвам близо до красивото му, момчешко лице. Отново съм поразена колко много прилича той на съпруга ми Едуард; по-дребно, по-фино копие на русата красота на Едуард. Отново съм поразена как хората го харесват веднага. Той притежава целия непринуден чар на Йорк и нищо от доблестта на Едуард. Но аз не забравям и не прощавам.

Поздравявам любезно новата му съпруга, Изабел, дъщерята на Уорик. Приветствам я с добре дошла в моя двор и ѝ пожелавам всичко най-хубаво. Тя е дребно, слабо, бледо момиче, което изглежда по-скоро ужасено от ролята, която трябва да играе в плана на баща си. Сега е обвързана чрез брак с най-коварната и опасна фамилия в Англия и в момента се намира в двора на краля, когото нейният съпруг предаде. Нуждае се от малко топлина и аз се държа сестрински и любящо с нея. Някой, който не познава порядките в двора, ако ни посети в това най-гостоприемно време, би си помислил, че я обичам като близка роднина. Би помислил, че не съм изгубила баща и брат. Би си помислил, че изобщо нямам памет.

Аз обаче не забравям и в кутията ми за бижута има тъмен медальон, а в тъмния медальон е зъглчето от листа с последното писмо на баща ми, и върху това късче хартия, написани със собствената ми кръв, са имената Ричард Невил, граф Уорик, и Джордж, херцог Кларънс. Аз не забравям и един ден те ще разберат това.

Уорик, най-видният мъж в кралството след самия крал, си остава загадка. Той приема почестите и проявите на благоволение, които му се оказват, с ледено достойнство, като човек, на когото всичко се полага по право. Съратникът му, Джордж, е като невръстна хрътка — подскача и угодничи. Изабел, съпругата на Джордж, седи заедно с моите дами, между сестрите ми и зълва ми Елизабет, и не мога да не се усмихна, когато я виждам как извързва глава, за да не гледа танцуващия си съпруг, или как трепва, когато той подвиква наздрависи в чест на краля. Джордж, толкова светлокос и кръглолик, винаги е бил любимец на династията Йорк, а на това коледно празненство се държи спрямо по-възрастния си брат не само така, сякаш е получил прошка от него, но и така, сякаш винаги ще получава прошка за всичко. Той е глезеното дете на фамилията — наистина вярва, че не може да сбърка.

Най-младият брат от династията Йорк, Ричард, херцог Глостър, сега седемнайсетгодишен, красиво, дребно и крехко момче, може и да е най-малкият в семейството, но никога не е бил любимецът. От всички момчета на Йорк единствен той прилича на баща си — смугъл и с дребна кост, малко като подменено дете редом с едрите, красиви мъже от династията Йорк. Той е набожен и вгълбен млад мъж; най-удобно се чувства в голямата си къща в Северна Англия, където води почтен и аскетичен живот, посветен в служба на народа. Нашият

бляскав двор му се струва смущаващ, сякаш величаем себе си като езичници по време на християнски празник. Гледа ме — кълна се в това — сякаш съм дракон, прострял се алчно върху някое съкровище, а не русалка в сребриста вода. Предполагам, че изпитва към мен едновременно желание и страх. Той е дете, страхуващо се от една жена, която никога не би могло да разбере. Редом с него, моите синове от Джон Грей, съвсем малко по-млади, са бодри и отворени към света. Те непрестанно го канят да ловува с тях, да пият в кръчмите, да лудуват маскирани по улиците, а той нервно отказва.

Вестта за нашето коледно празненство обикаля целия християнски свят. Говори се, че новият кралски двор в Англия е най-красивият, най-елегантният, най-благовъзпитаният и най-великодушният в цяла Европа. Едуард е твърдо решен английският двор на Йорк да стане толкова прочут, колкото и бургундският с модата, красотата и културата си. Той обича хубавата музика, така че при всяко хранене ни пее хор и ни свирят музиканти. Дамите ми и аз усвояваме дворцовите танци и измисляме нови. Брат ми Антъни е прекрасен наставник и съветник по всички тези въпроси. Той е посещавал Италия и говори за новото познание и новите изкуства, за красотата на древните градове на Гърция и Рим, и за това как техните изкуства и науки могат да бъдат обновени. Той уговаря Едуард да доведе художници, поети и музиканти от Италия и да използва богатствата на короната, за да основе училища и университети. Говори за новото познание, за новата наука, за аритметика и астрономия, и всякакви нови и прекрасни неща. Говори за аритметика, която започва с нулата, и се опитва да обясни как това преобразява всичко. Говори за наука, способна да изчислява неизмерими разстояния: твърди, че сигурно е възможно да се узнае разстоянието до Луната. Елизабет, съпругата му, го наблюдава кротко и казва, че той е маг, мъдрец. Ние сме красив, елегантен и начетен двор, а Едуард и аз разполагаме с най-доброто от всичко.

Удивена съм колко скъпо е да се управлява един кралски двор, от цената на целия този разкош, дори от разносните за храна, от непрекъснатите искания на всички придворни за аудиенция, за място, за парче земя или услуга, за пост, който да им позволи да налагат данъци, или за помощ при предявяването на права за наследство.

— Ето какво означава да бъдеш крал — казва ми Едуард, докато подписва последното прошение за деня. — Като крал на Англия аз притежавам всичко. Всички херцози, графове и барони владеят земите си по мое благоволение; всички рицари и скуайъри под тях черпят от потока, който извира от реката. Всеки дребен фермер и наемател, и всички арендатори и селяни, които са им подчинени, зависят от моето благоволение. Трябва да раздавам богатство и власт, за да продължават реките да текат. И ако това се обърка, дори при най-дребния признак, че се обърква, ще се намерят хора да кажат, че искат Хенри да се върне на трона, че в старите времена е било по-добре. Или че според тях синът му Едуард, или нашият Джордж може да се справи по-добре. Или, ей Богу, че някъде има друг претендент за престола — например синът на Маргарет Боуфорт, Хенри от династията Ланкастър — който може да ускори притока. За да запазя властта си, аз трябва да я раздавам на внимателно разпределени порции. Трябва да угаждам на всички. Но не прекалено.

— Те са алчни за пари — казвам раздразнено. — И предаността им върви ръка за ръка с интереса. Те не мислят за нищо, освен за собствените си желания. По-лоши са от крепостни селяни.

Той ми се усмихва:

— Наистина са такива. До един. И всеки от тях иска свой малък имот и своя малка къща, точно както аз искам трона си и колкото ти искаше имението Шийн и постове за всичките си родственици. Всички жадуваме за богатство и земя, а аз притежавам всичко това и трябва да го раздавам внимателно.

ПРОЛЕТТА НА 1470

Докато времето се затопля и сутрин става все по-светло, а птиците започват да пеят в градините на двореца Уестминстър, агентите на Едуард му носят съобщения от Линкълншир за друг бунт в полза на крал Хенри, сякаш той не е забравен от всички други на света и не живее тихо в Лондонския Тауър, по-скоро отшелник, отколкото затворник.

— Ще трябва да отида — казва ми Едуард с поредното писмо в ръка. — Ако този водач, който и да е той, е предвестник на Маргарет Анжуйска, тогава трябва да го сразя, преди тя да го последва с армията си. Изглежда, че тя има намерение да го използва, за да изпробва подкрепата за каузата си, да го накара да поеме риска да събере войски, а когато види, че е събрал английска армия, ще присъедини към нея и своята френска и тогава ще трябва да се изправя срещу двамата.

— Ще бъдеш ли предпазлив? — питам аз. — Срещу този човек, който дори няма смелостта да се нарича със собственото си име?

— Както винаги — казва той спокойно. — Но няма да позволя армията отново да потегли без мен. Трябва да бъда там. Трябва да съм начело.

— А къде е преданият ти приятел Уорик? — питам язвително. — И верният ти брат Джордж? Набират ли войници за теб? Бързат ли да дойдат и да застанат на твоя страна?

Той се усмихва, когато чува тона ми:

— Ах, ти, грешиш, малка кралице на недоверието. Имам писмо от Уорик, в което предлага да събере войници, които да потеглят с мен, а Джордж казва, че също ще дойде.

— Тогава се погрижи да ги наблюдаваш добре по време на битката — казвам, напълно неубедена. — Няма да са първите, които извеждат войници на бойното поле и в последния момент преминават на другата страна. Когато врагът е пред теб, хвърляй по едно око зад гърба си да видиш какво правят твоите верни и предани приятели в тила.

— Те обещаха верността си — успокоява ме той. — Наистина, скъпа моя. Довери ми се. Мога да печеля битки.

— Знам, че можеш, знам, че печелиш — казвам. — Но е толкова трудно да те виждам как потегляш. Кога ще свърши всичко това? Кога враговете ти ще престанат да събират армия за кауза, която вече е в миналото?

— Скоро — отговаря той. — Ще видят, че сме сплотени и че сме силни. Уорик ще спечели Севера на наша страна, а Джордж ще докаже, че е истински брат. Ричард ме подкрепя, както винаги. Ще се върна у дома веднага щом този човек бъде победен. Ще се прибера, за да танцувам с теб сутринта на майския празник, а ти ще се усмихваш.

— Едуард, знаеш ли, само този път, този единствен път, мисля, че не мога да понеса да те видя как заминаваш. Не може ли Ричард да командва армията? Заедно с Хейстингс? Не можеш ли да останеш с мен? Този път, само този път?

Той улавя ръцете ми и ги притиска към устните си. Не е изплашен от нервността ми, а е развеселен от нея. Усмихва се.

— О, защо? Защо този път? Защо този път е толкова важен? Имаш ли да ми кажеш нещо?

Не мога да устоя. Усмихвам се в отговор.

— Наистина имам да ти кажа нещо. Но го пазех в тайна.

— Знам. Знам. Мислеше ли, че не знаех? Е, кажи ми, каква е тази тайна, от която не бива да имам никаква представа?

— Тя би трябвало да те доведе благополучно у дома при мен — казвам. — Би трябвало да те доведе бързо у дома при мен, вместо да потегляш в целия си блясък.

Той чака усмихнат. Чака ме да му кажа.

— Кажи ми — насърчава ме той. — Отдавна копнея за това.

— Отново чакам дете — съобщавам му аз. — И този път зная, че е момче.

Той ме притегля към себе си и ме прегръща нежно.

— Знаех си — казва. — Знаех, че чакаш дете. Знаех го с цялото си същество. А откъде си сигурна, че е момче, моя малка вещице, моя чародейке?

Вдигам към него усмихнато лице, уверена в женските си похвати.

— Ах, не ти трябва да знаеш откъде съм сигурна — казвам. — Но те уверявам, че е така. Бъди уверен. Ще имаме момче.

— Моят син, принц Едуард — казва той замечтано.

Засмивам се, мислейки си за сребърната лъжичка, която измъкнах от черната река в навечерието на зимното слънцестоене.

— Откъде знаеш, че името му ще бъде Едуард?

— Разбира се, че ще бъде. Решил съм го от години.

— Твоят син, принц Едуард — повтарям. — Затова се погрижи да се върнеш благополучно у дома, навреме за раждането му.

— Знаеш ли кога ще бъде?

— През есента.

— Ще се върна у дома благополучно, за да ти нося праскови и осолена треска. Какво ти се ядеше много, когато беше бременна със Сесили?

— Морски копър — засмивам се. — Невероятно е, че помниш! Не можех да му се наситя. Погрижи се да се върнеш у дома, за да ми носиш морски копър и всичко друго, за което копнея. Нося момче, принц и той трябва да има всичко, което пожелае. Ще се роди със сребърна лъжица в устата.

— Ще се върна у дома при теб. И не бива да се тревожиш. Не искам той да се роди с намръщено изражение.

— Тогава внимавай с Уорик и с брат си. Нямам им доверие.

— Обещаваши ли да си почиваш, да бъдеш спокойна и да направиш сина ми силен в утробата си?

— А ти обещаваши ли да се върнеш и да му осигуриш наследство? — питам на свой ред аз.

— Обещавам.

* * *

Той се излъга. Мили Боже, Едуард се излъга толкова много. Не, слава Богу, за това, че ще спечели битката — това беше битката, която нарекоха „Полето на изгубените куртки“, защото босоногите глупци, биещи се за един безумен крал, толкова бързаха да избягат, че хвърляха оръжията и дори куртките си, за да се спасят от нападението, предвождано от съпруга ми, който си пробиваше с бой път през тях, за

да спази обещанието си към мен и да се прибере у дома при мен навреме, за да ми носи праскови и морски копър.

Не, той се излъга във верността на Уорик и на брат си, Джордж, които — оказа се — бяха подготвили бунта и платили за него, и бяха решили този път да се погрижат Едуард със сигурност да претърпи поражение. Щяха да убият моя Едуард и да сложат Джордж на престола. Родният му брат и Уорик, който беше най-добрият му приятел, бяха решили заедно, че единственият начин да се отърват от Едуард е да го промушат в гръб на бойното поле, и щяха да го сторят, ако не беше фактът, че по време на нападението той бе яздил толкова бързо, че никой не би могъл да го улови.

Още преди битката да започне, лорд Ричард Уелс, незначителният предводител на бунта, беше паднал на колене пред Едуард, беше признал плана и беше показал заповедите на Уорик и парите на Джордж. Платили му да поведе бунт в името на крал Хенри, но всъщност това било само маневра за заблуда, за да въвлечат Едуард в битка и да го убият там. Уорик наистина си беше научил урока. Беше научил, че не можеш да държиш в плен мъж като моя Едуард. Той трябва да е мъртъв, за да бъде победен. Джордж, родният му брат, беше превъзмогнал братската си привързаност. Беше готов да пререже гърлото на брат си на бойното поле и да газии в кръвта му, за да се добере до короната. Двамата бяха подкупили бедния лорд Уелс и му бяха наредили да започне битка, за да въвлече Едуард в опасност, а после отново бяха открили, че съпругът ми е твърде голям залък за тях. Когато Едуард видя доказателствата срещу тях, той ги призова като свои сродници — приятелят, който му беше като по-възрастен брат, и младежът, който беше наистина негов брат — и когато те не дойдоха, той най-сетне разбра какви са наистина. Призова ги да отговарят пред него като предатели, но по това време те отдавна бяха изчезнали.

— Ще ги видя мъртви — казвам на майка ми, докато седим пред един отворен прозорец в личните ми покои в двореца Уестминстър и предем вълна и златна нишка, за да приготвим прежда за скъпа наметка за бебето. Ще бъде от най-чиста агнешка вълна и безценно злато — наметка, подобаваща за един малък принц, най-великият принц в християнския свят. — Ще ги видя мъртви и двамата. Кълна се в това, каквото и да говориш.

Майка ми кимва към вретеното в ръката си и вълната, която разчепквам:

— Не влагай зли помисли в малката му наметка — казва тя.

Спирам колелото на чекръка и слагам вълната настрани.

— Ето. Работата може да почака, но зложелателството не може.

— Знаеше ли, че Едуард е обещал документ за безопасно преминаване на Ричард Уелс, ако признае измяната си и разкрие заговора; но когато той го сторил, съпругът ти престъпил думата си и го убил?

Поклащам глава.

Лицето на майка ми е мрачно.

— Сега фамилията Боуфорт е в траур за своя сродник Уелс, а Едуард създаде нова кауза на враговете си. И освен това наруши думата си. Никой няма да му се довери повече; никой няма да посмее да му се предаде. Той се показва като човек, на когото не може да се има доверие. Толкова лош, колкото и Уорик.

Свивам рамене:

— Такива са законите на войната. Маргарет Боуфорт ги познава така добре, както и аз. А тя и без друго щеше да е нещастна, тъй като е наследница на династията Ланкастър, а ние призовахме съпруга ѝ Хенри Стафорд да тръгне на поход в наша защита — изсмивам се сурово. — Бедният човек, приклещен между нея и нашия повик.

Майка ми не успява да скрие усмивката си:

— Маргарет несъмнено е била на колене през цялото време — казва тя ехидно. — За жена, която твърди, че Бог се вслушва в молитвите ѝ, тя не може да се похвали с голяма полза от това.

— Както и да е, Уелс не е важен — продължавам аз. — Жив или мъртъв. Важното е, че Уорик и Джордж ще се отправят към кралския двор на Франция, злословейки срещу нас и с надеждата да съберат армия. Имаме нов враг и той е в собствения ни дом — собственият ни наследник. Каква фамилия са Йорк!

— Къде са сега? — пита ме майка ми.

— По море, на път за Кале. Така твърди Антъни. Изабел чака дете и е на борда на кораба заедно с тях, където няма кой да се грижи за нея, освен майка ѝ, графиня Уорик. Сигурно се надяват да влязат в Кале и да съберат армия. Уорик е обичан там. А ако се установят в Кале, ние няма да сме в безопасност, докато те чакат отвъд морето,

заплашвайки корабите ни, на половин ден път с кораб от Лондон. Те не трябва да влизат в Кале, трябва да предотвратим това. Едуард изпрати флота, но нашите кораби никога няма да ги настигнат навреме.

Изправям се на крака и се надвесвам през отворения прозорец в слънчевата светлина. Денят е топъл. Под мен Темза искри като езеро; спокойна е. Поглеждам на югозапад. На хоризонта има редица тъмни облаци, сякаш времето в морето е бурно. Притискам устни една към друга и леко изсвирвам.

Зад гърба си чувам как майка ми оставя хурката си, а после и тихия звук от нейното изсвирване. Наблюдавам редицата облаци и оставям дъха си да изсвисти като вятър по време на буря. Тя идва да застане зад гърба ми и обвива с ръка широката ми талия. Заедно подсвирваме леко в пролетния въздух, за да извикаме буря.

Бавно, но мощно, тъмните облаци се трупат един върху друг, докато накрая далече на юг, над морето се образува един огромен, заплашителен и мрачен кълбест буреносен облак. Въздухът става похладен. Потръпвам от внезапния студ, двете с майка ми се отдръпваме и затваряме прозореца при първите капки дъжд.

— Изглежда, че в морето има буря — отбелязвам.

* * *

Седмица по-късно майка ми идва при мен с писмо в ръка.

— Имам новини от братовчедка ми в Бургундия. Тя пише, че вятърът отнесъл Джордж и Уорик далеч от брега на Франция, а после корабът им едва не се разбил в ужасните вълни край Кале. Помолили във форта да ги пуснат да влязат заради Изабел, но от крепостта отказали и пуснали веригата на входа за пристанището. Изневиделица се надигнал вятър, а морето почти ги изтласкало към стените. От форта не ги пускали да влязат, а не могли да излязат и в открито море. Тогава започнали родилните болки на бедната Изабел. Бурята подмятала кораба с часове и бебето на Изабел умряло.

Прекръствам се.

— Бог да прости бедното малко създание — казвам аз. — Никой не би пожелал това дори на най-големия си враг.

— Никой не го е сторил — отвърща майка ми категорично. — Но ако Изабел не беше потеглила с предатели, щеше да е на сигурно място в Англия с акушерки и приятели, които да се грижат за нея.

— Бедното момиче — казвам с ръка върху собствения си наедрял корем. — Бедното момиче. Бляскавата ѝ женитба не ѝ донесе голяма радост. Помниш ли я в двора на Коледа?

— Има и по-лоши новини — продължава майка ми. — Уорик и Джордж са заминали при големия приятел на Уорик, крал Луи Френски, и сега двамата са се срещнали с Маргарет д'Анжу в Анжер, и плетат нов заговор, точно както ние плетем тук.

— Уорик все още ли е против нас?

Майка ми прави гримаса:

— Той трябва да е наистина решителен човек, за да допусне собственият му внук да се роди мъртъв, докато семейството му бяга, и след като едва се е спасил от крушение, направо да престъпи клетвите си за вярност. Но нищо не го спира. Човек би помислил, че една буря, разразила се от ясно небе, би го накарала да се зачуди, но нищо не предизвиква у него почуда. Сега ухажва Маргарет д'Анжу, срещу която някога се би. Трябвало да прекара половин час на колене, за да измоли прошка от нея, неговата най-голяма неприятелка. Тя отказвала да го види, ако той не се покае. Бог да я благослови, винаги е била много високомерна.

— Какво мислиш, че подготвя сега Уорик?

— Сега френският крал е този, който прави плановете. Уорик смята себе си за Създател на крале, но сега той е марионетка. Наричат Луи Френски „Паяка“ и трябва да признае, че той преди по-тънка нишка дори от нас. Той иска да свали от трона съпруга ти и да отслаби страната ни. Използва Уорик и Маргарет д'Анжу, за да го направи. Синът на Маргарет, така нареченият Уелски принц, принц Едуард от династията Ланкастър, ще се ожени за по-малката дъщеря на Уорик, Ан, за да обвържат лъжовните си родители в договор, който не могат да нарушат. Предполагам, че след това всички ще дойдат в Англия, за да освободят Хенри от Тауър.

— Онова малко създание Ан Невил? — питам, моментално развеселена. — Ще я дадат на онова чудовище Едуард, за да са сигурни, че баща ѝ ще им играе по свирката?

— Ще го сторят — съгласява се майка ми. — Тя е само на четиринайсет, а те я омъжват за момче, на което бе позволено да избере как да екукутира враговете си, когато беше на единайсет години. Той е възпитан да бъде истински дявол. Ан Невил сигурно се пита дали се издига до положението на кралица, или пада сред прокълнатите.

— Но това променя всичко за Джордж — казвам, мислейки на глас. — Едно беше да се бие срещу брат си, краля, когато се надяваше да го убие и наследи — но сега? Защо му е да се бие срещу Едуард, когато не печели нищо за себе си? Защо му е да се бие срещу брат си, за да постави на трона краля от династията Ланкастър, а след това — и принца от тази династия?

— Предполагам, не е мислел, че ще се случи такова нещо, когато е отплавал заедно със съпруга, чието време да ражда е наближило, и тъст, решен да спечели короната. Но сега той изгуби своя син и наследник, а тъстът му има втора дъщеря, която може да стане кралица. Изгледите за успех на Джордж се промениха много. Би трябвало да има достатъчно здрав разум, за да види това. Но мислиш ли, че има?

— Някой трябва да го посъветва — погледите ни се срещат. Никога не се налага да изричам нещата на глас пред майка ми: разбираме се помежду си толкова добре.

— Ще посетиш ли майката на краля преди вечеря? — пита ме тя. Свалям крак от педала на чекръка и го спирам с ръка.

— Да отидем да се видим с нея сега — предлагам.

* * *

Тя седи с дамите си и шие покривало за олтар. Една от жените чете от Библията, докато работят. Майката на Едуард е прочута с набожността си; подозрението ѝ, че не сме толкова непорочни като нея, и дори езичници, а може би и вещици, е само един от многото страхове, които храни по отношение на нас. Годиците не са подобрили мнението ѝ за мен. Тя не искаше да се омъжвам за сина ѝ и дори сега, макар да доказах, че съм плодовита и че съм му добра съпруга, все още ме мрази. Всъщност, свекърва ми се държи толкова нелюбезно, че

Едуард ѝ даде Фодърингей, за да я държи далече от двора. Колкото до мен, аз не се впечатлявам от светостта ѝ: ако е толкова добра жена, трябваше да научи Джордж на по-почтително държание. Ако Бог се вслушваше в молитвите ѝ, тя нямаше да изгуби сина си Едмънд и съпруга си. Правя ѝ реверанс на влизане и тя се надига, и ми отговаря с нисък реверанс. Кимва на дамите си да приберат ръкоделието си и да се отдръпнат настрана. Знае, че не я посещавам, за да я питам как е със здравето. Ние все още не можем да се търпим и никога няма да можем.

— Ваша светлост — казва тя с равен тон. — За мен е чест.

— Почитаема майко — отвърщам с усмивка. — Удоволствието е мое.

Всички сядаме едновременно, за да избегнем въпроса за предимството, и тя ме чака да заговоря.

— Толкова съм загрижена за вас — започвам със сладък гласец. — Сигурна съм, че се тревожите за Джордж, който се намира толкова далече от къщи, провъзгласен е за предател, почти е вкаран в капан с предателя Уорик, отчужден от брат си и семейството си. Първото му дете е мъртво, а собственият му живот — в такава опасност.

Тя примигва. Не е очаквала да проявя загриженост за нейния любимец Джордж.

— Разбира се, иска ми се той да се помири с нас — казва предпазливо. — Винаги е тъжно, когато братя се карат.

— А сега научавам, че Джордж изоставя собственото си семейство — добавям печално. — Изменник — не само срещу брат си, но също и срещу вас и срещу собствения си род.

Тя поглежда майка ми за обяснение.

— Присъединил се е към Маргарет д'Анжу — разяснява ѝ майка ми без заобикалки. — Вашият син, един поддръжник на Йорк, се готви да се бие за краля, подкрепян от Ланкастър. Позор.

— Той със сигурност ще претърпи поражение: Едуард винаги побеждава — казвам аз. — И тогава трябва да бъде екзекутиран като предател. Как може Едуард да го пощади, дори от братска обич, ако Джордж развее знамето на Ланкастър? Представете си го да умира с червена роза на яката! Какъв позор ще бъде това за вас! Какво щеше да каже баща му?

Свекърва ми е истински ужасена.

— Той никога не би последвал Маргарет Анжуйска — казва тя. — Тя е най-голямата неприятелка на баща му!

— Маргарет Анжуйска заби главата на бащата на Джордж на копие върху стените на Йорк, а сега Джордж ѝ служи — казвам замислено. — Как би могъл някой от нас да му прости?

— Не може да е така — казва тя. — Той може би е изкушен да се присъедини към Уорик. За него е тежко винаги да е на второ място след Едуард и... — тя млъква наред изречението, но всички знаем, че Джордж ревнува от всички: от брат си Ричард, от Хейстингс, от мен и от всичките ми родственици. Знаем, че майка му му е напълнила тавата с безумни мисли, че Едуард е незаконороден и следователно той, Джордж, е истинският наследник. — И освен това какво...

— Каква полза има Джордж от това? — допълвам гладко. — Виждам какво мислите за него. Наистина, той никога не мисли за друго, освен за облагата, която ще извлече, и никога — за верността си, за думата, която е дал, или за честта си. Той е изцяло Джордж и нито капчица Йорк.

Свекърва ми поруменява, когато чува това, но не може да отрече, че Джордж е най-себичното и разглезено момче, което някога е ставало изменник.

— Когато тръгна с Уорик, си мислеше, че той ще го направи крал — казвам безцеремонно. — После обаче стана ясно, че никой не би предпочел Джордж за крал, ако могат да имат Едуард. Само двама души в страната смятат, че Джордж е по-достоеен от моя съпруг.

Тя чака.

— Самият Джордж и вие — уточнявам. — После той побягна с Уорик, защото не смееше да се изправи лице в лице с Едуард, след като го предаде отново. А сега открива, че планът на Уорик се е променил. Уорик няма да постави Джордж на престола. Ще омъжи дъщеря си Ан за Едуард Ланкастърски; ще постави младия Едуард Ланкастър на престола и по този начин ще стане тъст на краля на Англия. Джордж и Изабел вече не са неговият избор за крал и кралица на Англия. Сега това са Едуард Ланкастър и Ан. Най-доброто, на което Джордж може да се надява, е да бъде шурей на краля-узурпатор на Англия от династията Ланкастър, вместо брат на законния крал от династията Йорк.

Майката на Джордж кимва.

— Твърде малка изгода за него — отбелязвам. — Пък вложените усилия са големи, а опасността — ужасна.

Оставям я да помисли върху това за миг.

— Сега, ако Джордж отново стане изменник и се върне при брат си разкаян и готов да му се закълне във вярност, Едуард ще го приеме обратно, ще му прости.

— Ще го стори ли?

Кимвам.

— Мога да обещаю това — не добавям, че аз никога няма да му простя и че за мен той и Уорик са мъртви, и то още откакто езекутираха баща ми и брат ми след битката при Еджкоут Мур, и такива ще останат, каквото и да направят. Имената им са в черния медальон в кутията ми за бижута и тези имена няма да видят дневната светлина никога повече, докато притежателите им не потънат във вечния мрак.

— Би било толкова хубаво, ако Джордж, един млад човек без добри съветници, може да чуе от някого, но насаме и тайно, че може да се върне спокойно при брат си — отбелязва майка ми напосоки, загледана през прозореца към носените от вятъра облаци. — Понякога един млад мъж има нужда от добър съвет. Понякога се налага някой да му каже, че е поел в погрешна посока, но че може да се върне на верния път. Един млад мъж като Джордж не би трябвало да се бие за Ланкастър, умирайки с червена роза на яката си. Един млад човек като Джордж би трябвало да бъде при семейството си, с братята си, които го обичат.

Тя прави пауза, за да позволи на майката на Джордж да премисли това. Наистина умело изпълнение.

— Ако само някой може да му каже, че е добре дошъл у дома, ще си върнете сина, братята ще се съберат отново, Йорк отново ще се бие за Йорк, а Джордж няма да изгуби нищо. Ще бъде брат на краля на Англия и ще бъде херцог Кларънс, както е бил винаги. Можем да се погрижим Едуард да му върне титлата. Това е неговото бъдеще. Докато сега той е... как биха го нарекли? — тя прави пауза, сякаш за да се запита как биха нарекли любимия син на Сесили, после намира думите: — Пълно нищожество.

Майката на краля се изправя на крака и моята също. Аз оставам седнала, вдигнала усмихнато лице нагоре.

— Винаги ми доставя такава наслада да говоря с вас двете — казва свекърва ми с глас, треперещ от гняв.

Сега се надигам, с ръка върху наедрелия си корем и я чакам да ми направи реверанс.

— О, на мен също. Приятен ден, почитаема майко — казвам вежливо.

И така, всичко е свършено по-лесно и от заклинание. Без да бъде казана и дума повече, без Едуард изобщо да разбере, една дама от двора на кралицата-майка решава да посети голямата си приятелка, съпругата на Джордж, бедната Изабел Невил. Дамата, загърната в плътен воал, се качва на кораб, отива до Анжер, намира Изабел, не губи време да я слуша как плаче в стаята си, намира Джордж и му разказва за нежната обич на майка му към него и тревогите ѝ за съдбата му. В отговор Джордж ѝ разказва за нарастващия си смут сред съюзниците си, с които е обвързан не само с клетва, а и чрез брак. Бог — мисли си той — не е благославял техния съюз и затова бебето им умря в бурята, и нищо не върви както трябва за него, откакто се е оженил за Изабел. Със сигурност, нищо толкова неприятно като това не би трябвало да се случва на Джордж. Сега той се оказва в обществото на врагове на семейството си и — което е далеч по-лошо за него — отново на второ място. Изменникът Джордж казва, че ще дойде в Англия с нахлуващата армия на Ланкастър, но щом кракът му стъпи в кралството на обичния му брат, той ще ни каже къде са слезли на суша и с какви сили разполагат. Ще си даде вид, че ги подкрепя като шурей на Уелския принц от династията Ланкастър, докато към битката се присъединят още войници, а после ще ги нападне в тил и ще си пробие път отново до братята си. Той ще бъде отново един от тримата синове на Йорк. Можем да разчитаме на него. Той ще унищожи сегашните си приятели и семейството на собствената си съпруга. Той е предан на Йорк. Някъде дълбоко в сърцето си той винаги е бил предан на Йорк.

Моят съпруг ми носи тази насърчителна вест, без да осъзнава, че това е дело на жени, които плетат мрежите си около мъжете. Отдъхвам на леглото си за почивка през деня с ръка върху корема, усещайки как бебето се движи.

— Не е ли прекрасно? — пита ме той възхитен. — Джордж ще се върне при нас!

— Зная, че обичаш Джордж — казвам. — Но дори ти трябва да признаеш, че е истинско влечуго, което не е вярно на никого.

Великодушният ми съпруг се усмихва:

— О, такъв си е Джордж — отвърща той мило. — Не бива да бъдеш твърде сурова с него. Винаги е бил любимец на всички; винаги е бил човек, който обича удоволствията.

Успявам да се усмихна в отговор:

— Не го съдя прекалено сурово. Радвам се, че се върна при теб — уверявам го, а вътрешно си казвам: „Но той е мъртъв.“

ЛЯТОТО НА 1470

Бързам зад съпруга си с ръка върху големия си корем, надолу по дългите криволичещи коридори на двореца Уайтхол. Зад нас тичат слуги, които носят товари с вещи.

— Не можеш да заминеш. Закле ми се, че ще бъдеш с мен за раждането на бебето ни. Ще бъде момче, твоят син. Трябва да останеш.

Той се обръща към мен с мрачно лице:

— Любима, нашият син няма да има кралство, ако не замина. Шуреят на Уорик, Хенри Фицхю, е вдигнал на бунт Нортъмбърланд. Не се съмнявам, че Уорик ще удари на север, а после Маргарет ще стовари армията си на юг. Тя ще дойде право в Лондон да освободи съпруга си от Тауър. Трябва да замина, и то бързо. Трябва да се справя с единия, а след това да се обърна и да поема на юг, за да заловя другия, преди тя да дойде тук за теб. Не смея да се бавя дори заради удоволствието да споря с теб.

— Ами аз? Ами момичетата?

Едуард диктува шепнешком заповеди на писаря, който тича зад него с дъска за писане, докато кралят върви с едри крачки към конюшните. Спира, за да извика някакви заповеди към конярите си. Войниците тичат към арсенала да извадят оръжията и броните; командирите им крещат да се строят. На големите каруци отново товарят палатки, оръжия, храна, доспехи. Големата армия на Йорк е отново в поход.

— Трябва да отидете в Тауър — обръща се да ми нареди съпругът ми. — Трябва да съм сигурен, че сте в безопасност. Всички, също и майка ти, вървете в кралските покои в Тауър. Подготви се за бебето там. Знаеш, че ще дойда при теб възможно най-скоро.

— Когато неприятелят е в Нортъмбърланд? Защо да отивам в Тауър, когато потегляш да се биеш с враг на стотици мили оттук?

— Защото само един дявол знае със сигурност къде ще слязат на суша Уорик и Маргарет — казва той кратко. — Предполагам, че ще се разделят на два бойни отряда и единият ще подкрепи бунта на север, а

другия ще отиде в Кент. Но не знам. Нямам вести от Джордж. Не знам какво подготвят. Представи си, че потеглят по Темза, докато аз се бия в Нортъмбърланд? Бъди моя любима, бъди смела, бъди истинска кралица: върви в Тауър с момичетата и се погрижете за безопасността си. Тогава аз мога да се бия и да победя, и да се върна у дома при теб.

— Ами момчетата ми? — прошепвам.

— Те ще дойдат с мен. Ще ги пазя, колкото мога, но е време и те да изиграят ролята си в нашите битки, Елизабет.

Бебето се обръща в утробата ми, сякаш възроптава, и пристъпът на гадене от движението ме кара да замълча.

— Едуард, кога най-сетне ще сме в безопасност?

— След като победя — казва той спокойно. — Нека замина и победя сега, любима.

Оставям го да замине. Мисля, че никоя сила на света не би го спряла, и казвам на момичетата, че оставаме в Лондон, в Тауър, един от любимите им дворци, и че баща им и полубратята им са заминали да се бият с лошите мъже, които все още мечтаят за стария крал Хенри, макар самият той да е пленник в Тауър, тих и мълчалив в стаите си на етаж точно под нас. Казвам им, че баща им ще се прибере благополучно при нас. Когато плачат за него през нощта, защото са имали лоши сънища за коварната кралица, лудия крал и за лошия си чичо Уорик, аз им обещавам, че баща им ще победи лошите хора и ще се прибере у дома. Обещавам, че благополучно ще върне момчетата у дома. Той даде думата си. Никога не е изменял на обещанието си. Едуард ще се завърне у дома.

Но този път той не се връща.

Този път той не се връща.

Съпругът ми и неговите другари по оръжие — брат ми Антъни, брат му Ричард, обичният му приятел сър Уилям Хейстингс, и верните му поддръжници са рязко разбудени при Донкастър в ранните часове на сутринта от двама от менестрелите на краля, които, прибирайки се пияни от посещенията си при развратници, случайно хвърлят поглед над стените на замък и виждат факли на пътя. Вражеският авангард, маршируващ през нощта, сигурен знак, че негов командир е Уорик, е само на час оттук, Може би само на минути оттук, и идва да залови краля, преди той да успее да се срещне с армията си. Целият Север се е вдигнал срещу краля и е готов да се бие за Уорик, и кралският отряд

ще бъде победен в миг. Влиянието на Уорик се простира нашир и надлъж в тази част на света, а братът на Уорик и шурейт му са се обърнали срещу Едуард и се сражават на страната на сродника си и в името на крал Хенри и ще бъдат пред портата на замъка, преди да е изтекъл и час. Никой не се съмнява, че този път Уорик няма да взема пленници.

Едуард изпраща момчетата ми при мен, а после той, Ричард, Антъни и Хейстингс се мятат на конете си и потеглят в нощта, отчаяно решени да не бъдат заловени от Уорик или неговите сродници, убедени, че този път ги очаква незабавна екзекуция. Веднъж Уорик се опита да плени и задържи Едуард, както ние пленихме и задържахме Хенри, и научи, че не съществува по-окончателна победа от смъртта. Той никога повече няма да постъпи така и да чака всички да признаят поражението си. Този път го иска мъртъв.

Едуард потегля в тъмнината с приятелите и сродниците си и няма време да ми прати вест, за да ми каже къде да се срещна с него; не може дори да ми пише, за да ми съобщи къде отива. Съмнявам се, че и сам той знае. Единственото, което може да направи, е да бяга от сигурна смърт. По-късно ще мисли как да се върне. Сега, тази нощ, кралят бяга, за да спаси живота си.

ЕСЕНТА НА 1470

Новините стигат до Лондон под формата на ненадеждни слухове и винаги, винаги са лоши. Уорик слиза на суша в Англия, както предрече Едуард, но онова, което Едуард не предрече, са благородниците, които прииждат на страната на предателя и в подкрепа на краля, когото оставиха да гние в Тауър през последните пет години. Граф Шрусбъри се присъединява към него. Джаспър Тюдор — който може да вдигне на оръжие по-голямата част от Уелс — се присъединява към него. Лорд Томас Станли — който взе рубинения пръстен по време на турнира за моята коронация и ми каза, че девизът му е *Sans Changer* — се присъединява към него. Цяла орда от по-дребни поземлени аристократи следват тези влиятелни военачалници и Едуард бързо се оказва превъзхожден по численост в собственото си кралство. Всички фамилии, поддържащи Ланкастър, намират и лъскат старите си оръжия с надеждата да потеглят отново към победа. Става така, както Едуард ме предупреди: той не успя да раздаде богатствата достатъчно бързо, достатъчно справедливо, на достатъчно хора. Не можахме да разпрострем влиянието на семейството ми достатъчно надалече, достатъчно надълбоко. И сега англичаните смятат, че ще живеят по-добре под управлението на Уорик и на лудия стар крал, отколкото на Едуард и на моето семейство.

Съпругът ми щеше да бъде убит на място, ако го бяха заловили, но той им се изплъзна — това поне е ясно. Но никой не знае къде е, и поне веднъж на ден някой идва в Тауър да ме увери, че го е видял да умира от раните си, или че са го видели как бяга за Франция, или да лежи на погребална носилка.

Моите момчета пристигат в Тауър, изпоцапани от път и изтощени, разгневени, че не са заминали с краля. Опитвам се да не се вкопчвам в тях и да не ги целувам често — само за добро утро и лека нощ — но ми е трудно да повярвам, че са се върнали благополучно при мен. Точно както не мога да повярвам, че съпругът ми и брат ми не са.

Изпращам вест на майка ми в Графтън да дойде при нас в Тауър. Нуждая се от съветите и близостта ѝ, а ако с нас наистина е свършено и трябва да замина в чужбина, ще искам тя да е с мен. Но пратеникът се връща и лицето му е мрачно.

— Почитаемата ви майка не си е у дома — казва той.

— Къде е?

Той изглежда нервен, сякаш му се иска някой друг да можеше да ми съобщи лошите новини.

— Кажете ми веднага — нареждам с глас, изострен от страх. — Къде е тя?

— Арестувана е — казва той. — По заповед на граф Уорик. Неговите хора са дошли в Графтън и са я отвели.

— Уорик е пленил майка ми? — Чувам как сърцето ми заблъсква силно. — Майка ми е пленница?

— Да.

Чувам тракащ звук и виждам, че ръцете ми треперят толкова силно, че пръстените ми се удрят в страничните облегалки на стола. Поемам си дъх, за да се овладее, и стискам здраво облегалките, за да спра треперенето. Синът ми Томас се приближава да застане от едната страна на стола ми. Ричард пристъпва до другата.

— По какво обвинение?

Мисля. Не може да е държавна измяна: никой не може да твърди, че майка ми е направила нещо повече от това да ме съветва. Никой не може да я обвини в държавна измяна, защото е била добра тъща на коронования крал и любяща майка на неговата кралица. Дори Уорик не може да падне толкова ниско, че да обвини една жена в държавна измяна и да я обезглави, задето обича дъщеря си. Но този човек уби баща ми и брат ми без причина. Желанието му сигурно е единствено да разбие сърцето ми и да отнеме на Едуард подкрепата на семейството ми. Това е човек, който е готов да ме убие, ако някога се добере до мен.

— Толкова съжалявам, ваша светлост...

— Какво е обвинението? — настоявам. Гърлото ми е пресъхнало и аз леко се прокашлям.

— Магьосничество — казва той.

Не е нужен съдебен процес, за да изпратят на смърт вещица, макар че никой подобен процес досега не се е провалял: лесно е да се

намерят хора, които да свидетелстват под клетва, че кравите им са умрели или конят им ги е хвърлил, защото някоя вещица ги е урочасала. Но във всеки случай, няма да има нужда нито от свидетели, нито от съдебен процес. Нужен е само един свещеник, който да потвърди вината на една вещица, или някой лорд като Уорик да я обяви за виновна и никой няма да я защити. Тогава тя може да бъде удушена и погребана на селския кръстопът. Обикновено карат ковача да удуши жената, тъй като той, благодарение на занаята си, има големи и силни ръце. Майка ми е висока жена, прочута красавица с дълга и тънка шия. Всеки би могъл да я задуши до смърт за минути. Не е нужно да е някой як ковач. Всеки от стражите на Уорик може да го стори с лекота; ще го стори в миг, само при една дума от Уорик.

— Къде е тя? — настоявам. — Къде я е завел?

— Никой в Графтън не знаеше накъде са тръгнали — обяснява мъжът. — Питам всички. Пристигнал конен отряд, накарали майка ви да язди зад командващия офицер и я отвели на север. Не казали на никого къде отиват. Просто казали, че е арестувана за магьосничество.

— Трябва да пиша на Уорик — казвам бързо. — Идете да хапнете и вземете нов, отпочинал кон. Ще ми е нужно да отпътувате възможно най-бързо. Готов ли сте да тръгнете веднага?

— Да — уверява ме той, покланя се и излиза.

Пиша на Уорик, настоявайки за освобождаването на майка си. Пиша на всеки архиепископ, над когото някога сме имали влияние, и на всички, за които смятам, че биха се застъпили за нас. Пиша на старите приятели и роднини на майка ми, свързани с династията Ланкастър. Пиша дори на Маргарет Боуфорт, която, като наследница на династията Ланкастър, може да има известно влияние. После отивам в параклиса си — Параклиса на Кралицата — и цяла нощ оставам на колене да се моля Бог да не позволи на този зъл човек да погуби добрата ми майка, която само е благословена със свещена пророческа дарба, научила е няколко езически хитрини и се е отличавала с пълна липса на почтителност. На зазоряване написвам името ѝ върху едно гълъбово перо и го пускам да плава надолу по течението, за да предупреди Мелузина, че нейната дъщеря е в опасност.

После трябва да чакам новини. Трябва да чакам цяла седмица, но не научавам нищо и се опасявам от най-лошото. Всеки ден идват хора

да ми съобщят, че съпругът ми е мъртъв. Сега се боя, че ще кажат същото за майка ми, и ще остана съвсем сама на света. Моля се на Бог, шепна на реката: някой трябва да спаси майка ми. После, най-сетне, научавам, че е освободена, и два дни по-късно тя идва при мен в Тауър.

Хвърлям се в обятията ѝ и плача, сякаш съм десетгодишна. Тя ме прегръща и ме люлее, сякаш още съм малкото ѝ момиче, а когато вдигам поглед към обичното ѝ лице, виждам, че и по нейните бузи се стичат сълзи.

— В безопасност съм — казва тя. — Той не ми стори нищо лошо. Не ме подложи на разпит. Държа ме само няколко дни.

— Защо те пусна да си вървиш? — питам аз. — Писах му, писах на всички, молах се и си пожелавах, но изобщо не мислех, че ще прояви милост към теб.

— Маргарет д'Анжу — отговаря тя с крива усмивка. — Тъкмо тя, от всички жени на света! Тя му нареди да ме освободи веднага щом научи, че ме е арестувал. Бяхме добри приятелки някога и все още сме сродници. Тя помнеше, че съм била на служба в нейния двор, и нареди на Уорик да ме освободи: в противен случай щял да се сблъска с изключителното ѝ негодувание.

Изсмивам се невярващо:

— Наредила му е да те освободи и той се е подчинил?

— Сега тя е свекърва на дъщеря му, както и негова кралица — изтъква майка ми. — А той е дал клетва като неин съюзник и разчита на нейната армия да го подкрепи, когато завладее отново страната. А аз бях нейна компаньонка, когато тя дойде в Англия като годеница, и нейна приятелка през всичките години на властването ѝ като кралица. Тогава бях от династията Ланкастър, както бяхме всички ние, преди ти да се омъжиш за Едуард.

— Било е благородно от нейна страна да те спаси — признавам.

— Това наистина е война на братовчеди — казва майка ми. — Всички имаме любими хора от другата страна. Всички трябва да се сблъскаме с избиването на собствените си близки. Понякога е редно да бъдем милостиви. Бог знае, че тя не е милостива жена, но реши да прояви милост към мен.

* * *

Спя неспокойно в пищните кралски апартаменти в Лондонския Тауър: реката отразява потрепването на лунната светлина върху балдахина над леглото ми. Лежа по гръб, докато тежестта на бебето притиска корема ми, а ребрата ме болят, нося се между съня и будното състояние, когато виждам, по-ярко от лунната светлина върху драперията над мен, лицето на съпруга си, изпито и състарено. Той е наведен ниско над гривата на галопиращия си кон и язди бясно в нощта, заобиколен от по-малко от дузина мъже.

Надавам лек вик и се обръщам на възглавницата. Пищната бродерия се притиска към бузата ми и аз заспивам отново, но скоро пак се събуждам от този образ на Едуард, яздещ усилено през тъмнината по непознат път.

Почти се събуждам, плачейки, за да отблъсна картината от ума си, и докато се нося между съня и будността, виждам малко риболовно пристанище. Едуард, Антъни, Уилям и Ричард блъскат по някаква врата, спорят с някакъв мъж, наемат корабчето му и цяла вечност остават загледани през рамо на запад, за да видят дали не идват враговете им. Чувам ги как обещават на собственика на корабчето всичко, наистина всичко, за да спусне корабчето си на вода и да ги отведе във Фландрия. Виждам как Едуард смъква палтото си от кожи и го предлага като заплащане.

— Вземи го — казва той. — То струва два пъти повече от твоето корабче. Вземи го и ще сметна това за услуга.

— Не — изричам в съня си. Едуард ме напуска, напуска Англия, оставя ме и престъпва думата си, че ще се върне при мен за раждането на сина ни.

Отвън морето е бурно, тъмните вълни — увенчани с бяла пяна. Малкият кораб се издига и спуска, люлеейки се между вълните, над носа бурно се плиска вода. Изглежда невъзможно, но съдът се изкачва до върха на вълните, а после рухва в браздите между тях. Едуард стои на кърмата, вкопчен в страничния борд за опора, подмятан от движението на корабчето, загледан назад към страната, която наричаше своя, нащрек да зърне пламъка на факлите на мъжете, тръгнали да го преследват. Той е изгубил Англия. Ние сме изгубили Англия. Той предяви претенции за трона и бе коронован за крал. Короняса мен като своя кралица и аз повярвах, че сме утвърдили своята власт. Той никога не е губил битка, но Уорик беше твърде силен, твърде бърз, твърде

двуличен за него. Едуард потегля в изгнание, точно както Уорик. Проправя си път през яростна буря, точно както Уорик. Но Уорик отиде право при краля на Франция и намери съюзник и армия. Не мога да си представя как Едуард ще се върне някога.

Уорик е отново на власт, а сега съпругът ми, брат ми Антъни и зет ми Ричард са тези, които бягат, и един Бог знае кога вятърът ще ги доведе отново в Англия. А момичетата и аз, и бебето в утробата ми сме новите заложници, новите пленници. Засега може и да съм в кралските апартаменти на Тауър, но скоро ще бъда в стаите отдолу, онези с решетките на прозореца, в това легло отново ще спи крал Хенри, а аз ще бъда онази, за която хората ще казват, че трябва, в името на християнското милосърдие, да бъде освободена, за да не умира в тъмница, без да е видяла свободното небе.

— Едуард! — виждам го как вдига очи, сякаш може да чуе как го викам в съня си. — Едуард! — не мога да повярвам, че може да ме напусне, че е възможно да сме изгубили битката си за трона. Баща ми пожертва живота си, за да мога да бъда кралица; брат ми загина редом с него. Нима сега няма да сме нищо повече от претенденти, изоставени след няколко години късмет? Крал и кралица, които са попаднали в собствения си капан и чийто късмет е свършил? Нима моите момичета ще бъдат дъщери на опозорен предател? Нима ще се омъжат за дребни земевладелци в провинциални имения и ще се надяват да надживеят позора на баща си? Нима майка ми ще поздравява Маргарет Анжуйска на колене и ще се надява с угодничене и пълзене отново да си върне нейната благосклонност? Нима аз ще трябва да избирам между живота в изгнание и живота в тъмница? Ами синът ми, все още нероденото бебе? Има ли вероятност Уорик да го остави жив — той, който изгуби собствения си внук и единствен наследник, когато затворихме портите на Кале пред него, а дъщеря му изгуби бебето си в разбуненото море, когато призован от една вещица вятър ги отвя на брега?

Изкрещявам силно: „Едуард! Не ме оставяй!“. Ужасът в гласа ми ме сепва и аз се събуждам напълно, а в съседната стая майка ми запалва една свещ от огъня и отваря вратата.

— Идва ли? Бебето? Подранило ли е?

— Не. Сънувах. Майко, яви ми се наистина ужасен сън.

— Тихо, тихо, няма значение — казва тя, бързайки да ме утеши. Пали свещи до леглото ми; разпалва огъня с един ритник на обувия си

в пантоф крак. — Успокой се, Елизабет. Вече си в безопасност.

— Не сме в безопасност — казвам уверено. — Точно в това е въпросът.

— Защо, какво сънува?

— Едуард, на борда на кораб, в буря. Беше нощ, вълните в морето бяха огромни. Дори не знам дали корабът му ще оцелее. Това е злокобен вятър, който не довява нищо добро, майко, а той беше изправен срещу лош вятър. Беше нашият вятър. Беше бурята, която призовахме, за да отвее Джордж и Уорик и да ги отклони от пътя им. Ние я призовахме, но тя не е изчерпала силите си. Едуард се намира в буря, която ние създадохме. Едуард беше облечен като слуга, като беден човек: нямаше нищо, нищичко, освен дрехите на гърба си. Беше подарил палтото си. Антъни беше там: той дори нямаше наметало. С тях бяха Уилям Хейстингс и Ричард, братът на Едуард. Бяха единствените оцелели, единствените, които бяха успели да избягат. Те... — затварям очи, като се опитвам да си спомня. — Те ни изоставяха, майко. О, майко, той остави Англия, остави нас. С него е свършено. С нас е свършено. Едуард си отиде. Антъни също. Сигурна съм в това.

Тя взема студените ми ръце и ги разтрива в своите.

— Навярно е било просто лош сън — казва. — Навярно не е било нищо повече от лош сън. Жените, чакащи дете, чието време за раждане е наближило, имат странни видения, ярки сънища...

Поклащам глава, отмятам завивките.

— Не. Сигурна съм. Беше пророческо видение. Той е победен. Избягал е.

— Мислиш ли, че е отишъл във Фландрия? — пита тя. — Да потърси убежище при сестра си, херцогиня Маргарет, и Шарл Бургундски?

Кимвам.

— Разбира се. Разбира се, че го е сторил. И ще ме повика, не се съмнявам в него. Той ме обича, обича и момичетата и се закле, че никога няма да ме остави. Но той си отиде, майко. Маргарет Анжуйска трябва да е слязла на суша и ще потегли насам, към Лондон, да освободи Хенри. Трябва да заминем. Трябва да измъкна момичетата. Не можем да бъдем тук, когато нейната армия нахлуе. Ще ни хвърлят в тъмница завинаги, ако ни заварят тук.

Майка ми намята раменете ми с шал.

— Сигурна ли си? Можеш ли да пътуваш? Да изпратя ли съобщение до доковете и да се качим на някой кораб?

Поколебавам се. Толкова се страхувам от плаването, когато бебето ми приближава да се роди. Мисля си за Изабел, как крещи от болка на борда на люлеещ се кораб и няма никой, който да ѝ помогне с раждането, как бебето умира и дори няма свещеник, за да го кръсти. Не мога да се изправя пред онова, пред което е трябвало да се изправи тя, докато вятърът пищи в корабните въжета. Страхувам се, че вятърът, който призовах със свиренето си, все още бушува по морските пътища, злата му природа не се е наситила от смъртта на едно бебе и надзърта зад хоризонта да види нестабилни платна. Ако този вятър види мен и моите момичета по бушуващото море, ще се удавим.

— Не, не мога да го понеса. Не се осмелявам. Боя се твърде много от вятъра. Ще потърсим свято убежище. Ще отидем в Уестминстърското абатство. Те няма да посмеят да ни наранят там. Там ще бъдем на сигурно място. Жителите на Лондон все още ни обичат, а кралица Маргарет няма да наруши правото ни на убежище. Ако крал Хенри е с ума си, никога няма да ѝ го позволи. Той вярва, че Божията сила действа в света. Ще уважи правото ни на убежище и ще накара Уорик да ни остави на спокойствие. Ще вземем момичетата и моите синове и ще се оттеглим в свято убежище. Поне докато се роди моят син.

НОЕМВРИ 1470

Историите за отчаяни мъже, които искат свещено убежище, като блъскат по черковната врата и крещят предизвикателно на преследвачите си, или се втурват по пътеката между скамейките и слагат длан върху олтара, сякаш играят детска игра на гоненица, винаги ме бяха карали да мисля, че след това те остават там и преживяват с виното от литургията и хляба от Светото причастие, и спят по скамейките, като използват за възглавници молитвени килимчета. Оказва се, че не е толкова ужасно. Живеем в криптата на църквата, построена в двора на „Сейнт Маргарет“, в пределите на абатството. Жилището ни малко напомня на изба, но можем да виждаме реката от ниските прозорци в единия край на стаята, а през решетката на вратата можем да зърнем главния път от другата страна. Живеем като бедно семейство, което зависи от благосклонността на поддръжниците на Едуард и гражданите на Лондон, които обичат фамилията Йорк. Да, все още има такива, макар че светът отново се промени и фамилията Йорк се укрива, а крал Хенри отново е приветстван като владетел.

Уорик, издигащият се на власт лорд Уорик, убиецът на баща ми и брат ми и похитител на съпруга ми, влиза триумфално в Лондон заедно с Джордж, нещастния си зет. Джордж може да е шпионин в техните редици, тайно на наша страна, или може да ни е изменил отново и сега да се надява на трохи от кралската трапеза на Ланкастър. Във всеки случай, не ми носи съобщение, нито прави нещо, за да гарантира безопасността ми. Клатушка се редом със Създателя на крале, сякаш няма брат, нито снаха, Може би все още надявайки се сам да стане крал.

Уорик, тържествуващ, извежда стария си враг крал Хенри от Тауър и го провъзгласява за напълно възстановен и годен да управлява. Сега той е освободителят на своя крал и спасителят на династията Ланкастър, и страната ликува. Крал Хенри е объркан от този обрат на събитията, но му обясняват, бавно и любезно по веднъж на ден, че

отново е крал, и че неговият братовчед Едуард Йорк си е отишъл. Може би дори му казват, че ние, близките на Едуард, се крием в Уестминстърското абатство, защото той нарежда — или нареждат от негово име — убежището, давано от светите места, да бъдат наблюдавани, и ние сме в безопасност в самоналожения си затвор.

Всеки ден месарите ни изпращат месо, пекарите — хляб, млекарките от зелените поля край града ни носят ведре с прясно мляко за момичетата, а продавачите на плодове от Кент носят в абатството най-добрата си стока и я оставят на вратата за нас. Казват на църковните настоятели, че всичко това е за „бедната кралица“ в това тежко за нея време, а после си спомнят, че има нова кралица, Маргарет Анжуйска, която само чака попътен вятър, за да се качи на някой кораб и да се върне на трона си, и започват да пелтечат, а накрая казват: „Знаете кого имаме предвид. Но се погрижете да ги получи, защото плодовете от Кент са много добри за жена, чието време да ражда е наближило. Това ще помогне на бебето да излезе по-лесно. И ѝ кажете, че ѝ изпращаме благопожелания и ще дойдем отново.“

За моите момичета е тежко да получават толкова малко новини за баща си, тежко им е да са принудени да стоят затворени в няколкото малки стаи, понеже по рождение са свикнали да разполагат с най-хубавите неща. Цял живот са живели в най-големите дворци на Англия; сега са затворени натясно. Могат да застанат на някоя пейка да гледат навън през прозорците към реката, където някога кралската баржа ги развеждаше нагоре-надолу между един дворец и друг, или могат да се редуват да се качват на стол и да гледат през решетката на прозорчето към улиците на Лондон, където едно време яздеха и чуваха как хората благославят имената им и хубавите им лица. Елизабет, най-голямото ми момиче, е само на четири години, но сякаш разбира, че ни е споходило време на голяма скръб и затруднение. Никога не ме пита къде са питомните ѝ птици; никога не пита за слугите, които някога я глезеха и си играеха с нея; никога не пита за златния си пумпал или кученцето си, или скъпоценните си играчки. Държи се, сякаш е родена и израсла в това малко пространство, и си играе с невръстните си сестри, сякаш е платена бавачка, на която е наредено да бъде весела и жизнерадостна. Единственият въпрос, който поставя, е: „Къде е баща ми?“ — и аз трябва да се науча да свиквам с начина, по който вдига

очи към мен, с леко озадачено и намръщено кръгло лице, питайки: „Тук ли е вече баща ми, кралят, почитаема майко?“

Най-тежко е за моите момчета, които са като лъвчета в клетка в това малко пространство, и обикалят наоколо, препирайки се помежду си. Накрая майка ми започва да им измисля упражнения, дуели с дръжки от метли, стихотворения за заучаване, игри със скачане и гонене, които трябва да изпълняват всеки ден, и те отбелязват резултатите и се надяват, че тези упражнения ще ги направят по-силни в битката, за която копнеят, която ще върне Едуард на престола.

Когато дните се скъсяват, а нощите стават по-тъмни, разбирам, че времето ми приближава и бебето ми трябва скоро да се роди. Огромният ми страх е, че ще умра по време на раждането, и майка ми ще остане сама тук, в града на нашия враг, пазейки децата ми.

— Знаеш ли какво ще стане? — питам я направо. — Прозря ли го? И какво ще стане с дъщерите ми?

Виждам някакво знание в очите ѝ, но лицето, което обръща към мен, е спокойно.

— Няма да умреш, ако това е въпросът ти — казва тя направо. — Ти си здрава млада жена, а кралският съвет изпраща лейди Скроуп да се грижи за теб, също и две акушерки. Няма причина да мислиш, че ще умреш — не повече, отколкото имаше с което и да е от другите деца. Очаквам да преживееш това и да имаш още деца.

— Бебето? — питам, като се опитвам да разчета изражението ѝ.

— Знаеш, че той е здрав — казва тя с усмивка. — Всеки, който е усетил как това дете рита, знае, че е силно. Няма причина да се боиш.

— Но има нещо — казвам уверено. — Усещам, че знаеш още нещо за Едуард, за моя малък принц Едуард.

Тя ме гледа един миг, а после решава да говори честно:

— Не го виждам да става крал — казва тя. — Разчетох картите и се вгледах в отражението на луната във водата. Попитах и кристала, и се вгледах в дима. Всъщност опитах всичко, за което знам, че не противоречи на Божиите закони и е допустимо на това свято място. Но, честно казано, Елизабет: не го виждам като крал.

Засмивам се на глас:

— Това ли е всичко? Това ли е всичко? За Бога, майко, аз не мога да си представя, че родният му баща отново ще бъде крал, а той е коронован и миропомазан! Не мога да видя себе си отново като

кралица, а гърдите ми бяха помазани със свещения елей и скиптрите бяха положени в ръцете ми. Не се надявам на Уелски принц, само на здраво момче. Само нека се роди силен и здрав и възмъжее, и аз ще съм доволна. Не ми трябва да бъде крал на Англия. Просто искам да знам дали той и аз ще преживеем това.

— О, ще го преживеете — уверява ме тя и с едва доловимо махване на ръката обхваща в пренебрежителен жест тесните стаи; съгваемите легла на момичетата в единия ъгъл; слугинските сламеници на пода в другия; бедната обстановка и мразовития студ в тази изба; влагата, просмукала се в каменните стени; пушливия огън; непоколебимия кураж на децата ми, които забравят, че някога са живели на по-добро място. — Това е нищо. Очаквам да се въздигнем от това положение.

— Как? — питам я невярващо.

Майка ми се навежда и приближава устни към ухото ми.

— Твоят съпруг не отглежда лози и не прави вино във Фландрия — казва тя. — Не чепка вълна и не се учи да тъче. Той подготвя поход, създава си съюзници, събира пари, готви се да нахлуе в Англия. Лондонските търговци не са единствените в страната, които предпочитат Йорк пред Ланкастър. А Едуард никога не е губил битка. Помниш ли?

Неуверено кимвам. Макар да е победен и в изгнание, съпругът ми наистина никога не е губил битка.

— Така че когато тръгне срещу войската на Хенри, дори и тя да е предвождана от Уорик и насърчавана от Маргарет д'Анжу, не мислиш ли, че ще победи?

* * *

Това не е същинско оттегляне преди раждане, не и каквото се полага на една кралица, с церемониално напускане на двора шест седмици преди датата на раждането, затваряне на прозорците и благославяне на стаята.

— Глупости — казва майка ми разпалено. — Та нима ти не се оттегли от самата дневна светлина? Затваряне и оттегляне преди

раждането? Мисля, че никоя кралица досега не е била по-затворена от теб. Кой се е оттеглял за раждане в свято убежище досега?

Не е подобаващо кралско раждане, с три акушерки, две дойки, люлеещи се столове, знатни кръстници, отговарящи за детската стая жени, застанали да наблюдават от страни, и посланици, които чакат със скъпи подаръци. Лейди Скроуп е изпратена от двора на Ланкастър да се погрижи да имам всичко, което ми е нужно, и си мисля, че от страна на граф Уорик това е великодушен жест към мен. Но трябва да въведа бебето си в света, без съпругът ми и придворните да чакат пред вратата, и без почти никаква помощ. Кръстниците му са абатът на Уестминстър и игуменът, а кръстницата му — лейди Скроуп: единствените хора, които са с мен. Наоколо ги няма нито великите лордове на страната, нито чуждите крале — обичайните кръстници за едно кралско бебе — а само добри и мили хора, които са хванати като в капан в Уестминстър заедно с нас.

Кръщавам го Едуард, както иска баща му и както предрече сребърната лъжичка от реката. Маргарет Анжуйска, чиято флотилия е задържана в пристанището от бурите, ми изпраща вест, за да ми каже да го нарека Джон. Тя не иска още един принц Едуард в Англия, който да съперничи на сина ѝ. Пренебрегвам думите ѝ, сякаш са изречени от незначителен човек. Защо да се вслушвам в предпочитанията на Маргарет Анжуйска? Съпругът ми го нарече Едуард, а сребърната лъжичка изплува от реката с името му отгоре. Той е Едуард и толкова: той ще бъде Едуард, Уелски принц, дори и ако майка ми е права и той никога не стане крал Едуард.

Помежду си го наричаме Бебето, никой не го нарича Уелски принц, и докато се унасям след раждането, с топлото му телце в прегръдките ми и полупияна от чашата, която ми дадоха да изпия при раждането, си мисля, че може би това бебе наистина няма да бъде крал. В негова чест не гърмяха оръдия, а по билата на хълмовете не бяха запалени празнични огньове. От фонтаните и чешмите на Лондон не тече вино, гражданите не са опиянени от радост, към великите кралски дворове на Европа не се носят с бясна скорост съобщения за появата му на белия свят. Сякаш раждам обикновено бебе, а не принц. Може би той ще бъде обикновено момче, а аз отново ще стана обикновена жена. Може би няма да бъдем велики, богоизбрани хора, а просто щастливи.

ЗИМАТА НА 1470–71

Прекарваме Коледа в убежището си. Лондонските месари ни изпращат тлъста гъска, и моите момчета, малката Елизабет и аз играем карти. Аз успявам да изгубя от нея шест сребърни пенса и я изпращам в леглото развълнувана, че е сериозен играч. Прекарваме Дванайсетата нощ в убежището си, и с майка ми измисляме пиеса за децата с костюми, маски и заклинания. Разказваме им семейната история за Мелузина, красивата жена, наполовина момиче, наполовина риба, която обитава извора в гората и се омъжва за смъртен мъж по любов. Увивам се в чаршаф, който завързваме при краката, за да се образува голяма опашка, разпускам косата си и когато се надигам от пода, момичетата са омаяни от жената-риба Мелузина, а момчетата ръкопляскат. Майка ми влиза с книжна конска глава, залепена за дръжката на една метла, с палтото на вратаря и с книжна корона. Момичетата изобщо не я разпознават и гледат пиесата, сякаш сме платени актьори в най-великия кралски двор на света. Разказваме им историята за ухажването на красивата жена, която е наполовина риба, и как нейният любим я убеждава да напусне буйния си извор в гората и да рискува да излезе в големия свят. Разказваме само половината от историята: че тя заживява с него и го дарява с красиви деца, и са щастливи заедно.

Това не е цялата история, разбира се. Но откривам, че не искам да мисля за бракове по любов, които завършват с раздяла. Не искам да мисля какво е да бъдеш жена, която не може да живее в новия свят, създаван от мъжете. Не искам да си представям как Мелузина се издига от своя извор и се затваря в някой замък, докато аз съм принудена да стоя в убежище и всички ние, дъщерите на Мелузина, сме хванати като в капан на място, където не можем напълно да бъдем себе си.

* * *

Простосмъртният съпруг на Мелузина я обичал, но тя го озадачавала. Не разбирал природата ѝ и не бил доволен да живее с жена, която била загадка за него. Допуснал един гост да го убеди да я следи. Скрил се зад завесите в банята ѝ и я видял да плува под водата във ваната си, видял — ужасен — проблясването на плискащи се вълнички върху рибени люспи, научил тайната ѝ: че макар да го обичала, да го обичала истински, тя все още била наполовина жена и наполовина риба. Непоносима му била нейната същност, а тя не можела да не притежава именно тази същност.

Затова той я напуснал, защото в сърцето си се боял, че тя е жена с двойствена природа, без да си дава сметка, че всички жени са същества с двойствена природа. Непоносимо му било да мисли за нейната потайност, за това, че имала живот, който криела от него. Не можел да понесе истината, че Мелузина била жена, която познавала незнанията дълбини и плувала в тях.

Бедната Мелузина, която се опитала да бъде добра съпруга, трябвало да напусне мъжа, който я обичал, и да се върне във водата, откривайки, че земята е прекалено твърда. Подобно на много жени, тя не успяла да се вмести точно в представата на съпруга си. Краката я боляли: не можела да върви по пътя, избран от съпруга ѝ. Опитала се да прави каквото му било угодно, но не успяла да пренебрегне болката. Тя е прамайка на кралската фамилия на Бургундия, а ние, нейните потомки, все още се опитваме да вървим по пътищата на мъжете и понякога също намираме пътя непоносимо труден.

* * *

Научавам, че новият двор празнува весело Коледа. Крал Хенри е отново с ума си, и династията Ланкастър тържествува. От прозорците на убежището виждаме как баржите се движат нагоре-надолу по

реката, докато благородниците тръгват от крайречните си дворци в Уайтхол. Виждам да преминава баржата на Станли. Лорд Станли, който ми целуна ръка на турнира в чест на коронацията ми, и ми каза, че девизът му е Sans Changer, беше един от първите, които поздравиха Уорик, когато той слезе на суша в Англия. Оказва се, че е привърженик на Ланкастър и в крайна сметка може би ще е неизменно верен на тях.

Виждам баржата на Боуфорт, на чиято кърма се вее флагът с червения дракон на Уелс. Джаспър Тюдор, влиятелният властник от Уелс, води племенника си, младия Хенри Тюдор, в двора да посети своя родственик, краля. Не се съмнявам, че Джаспър — наполовина разбойник, наполовина принц — ще се върне отново в замъците на Уелс, а лейди Маргарет Боуфорт ще облива с радостни сълзи четиринайсетгодишния си син Хенри Тюдор. Тя се раздели с него, когато го поверихме на добри настойници от рода Йорк, семейство Хърбърт, и трябваше да понесе перспективата той да се ожени за дъщерята на Хърбърт, поддръжници на Йорк. Но сега Уилям Хърбърт е мъртъв, загинал, докато ни служеше, и Маргарет Боуфорт отново държи сина си при себе си. Навярно ще се опита да му осигури напредък в двора, ще го избута на преден план, за да се бори за благоволение и постове. Ще иска титлите да му бъдат върнати; ще иска наследството му да бъде гарантирано. Джордж, херцог Кларънс, открадна и титлата, и земите, и тя навярно ги споменава в молитвите си оттогава насам. Тя е изключително амбициозна жена и решителна майка. Не се съмнявам, че ще отнеме титлата граф Ричмънд от Джордж, преди да изтече годината, и ако успее, синът ѝ ще бъде посочен като наследник от династията Ланкастър след принца.

Виждам баржата на лорд Уорик, най-красивата по реката: гребците движат веслата в ритъма, отмерван от барабана на кърмата, плавайки ловко срещу прилива, сякаш нищо не може да спре напредъка на Създателя на крале — дори течението на реката. Даже го различавам, застанал на носа на лодката, сякаш иска да властва над самата вода, държейки в ръка шапката, която е свалил от главата си, за да може да усеща студения въздух в тъмната си коса. Присвивам устни, за да изсвирия и да призова вятър, но после се отказвам. Няма смисъл.

По-голямата дъщеря на Уорик, Изабел, може да държи за ръка моя девер Джордж на пейките в дъното на баржата, докато минават

покрай подземния ми затвор. Тя навярно си спомня онази Коледа, когато дойде в двора като неохотна годеница и аз се държах мило с нея, или може би предпочита да забрави времената, в които аз бях Кралицата на Бялата роза. Джордж сигурно знае, че съм тук — аз, съпругата на неговия брат, жената, която остана вярна, когато той не го стори: и сега живея в бедност и в полумрак. Може би дори усеща как го наблюдавам, как присвитите ми очи го гледат презрително — този мъж, който някога беше Джордж от династията Йорк, а сега е любим сродник в двора на Ланкастър.

Майка ми слага длан върху ръката ми.

— Не им пожелавай зло — предупреждава ме тя. — То се връща на теб. По-добре е да чакаш. Едуард идва. Не се съмнявам в това. Не се съмнявам в него дори за миг. Това време ще бъде като лош сън. То е, както казва Антъни: сенки по стената. Важното е Едуард да събере достатъчно голяма армия, за да победи Уорик.

— Как може да го направи? — казвам, загледана към града, който сега се обявява изцяло в подкрепа на Ланкастър. — Как може изобщо да започне?

— Той поддържа връзка с братята ти и с всичките ни сродници. Събира войска и никога не е губил битка.

— Никога не се е сражавал с Уорик. А Уорик го е научил на всичко, което знае за войната.

— Той е крал — казва тя. — Дори и сега да казват, че това не означава нищо. Той беше коронован, той е поставен на това място от Бог, гърдите му са помазани със свещения елей — не могат да отрекат, че той е крал. Дори и ако друг коронован и помазан крал седне на трона. Но Едуард има късмет, а Хенри — не. Може би всичко се свежда само до това: дали си човек с късмет. А Йорк са династия с късмет — тя се усмихва. — И, разбира се, той има нас. Можем да му пожелаем добро, няма нищо нередно в едно малко заклинание за късмет. А ако това не подобри шансовете му, тогава нищо няма да успее.

ПРОЛЕТТА НА 1471

Майка ми забърква билкови отвари, надвесва се от прозореца и ги изсипва в реката, нашепвайки думи, които никой не може да чуе, хвърля прах върху огньовете, за да ги накара да пламнат в зелено и да започнат да пушат. Никога не разбърква кашата на децата, без да прошепне молитва, преобръща възглавницата си два пъти, преди да си легне, удря обувките си една в друга, преди ги обуе, за да ги очисти от лош късмет.

— Нещо от това има ли някакво специално значение? — пита ме синът ми Ричард, като следи с едното око баба си, която усуква парче панделка и шепне над него.

Свивам рамене.

— Понякога — казвам.

— Това магьосничество ли е? — пита той нервно.

— Понякога.

После през март майка ми казва:

— Едуард идва при теб. Сигурна съм в това.

— В бъдещето ли го вижда? — питам аз.

Тя се изкикотва.

— Не, месарят ми каза.

— Какво ти каза месарят? Лондон гъмжи от клюки.

— Да, но той е получил съобщение от някакъв човек в Смитфийлд, който служи на корабите, които пътуват за Фландрия. Видял малка флотилия да плава на север в ужасно време и на един от корабите да се вее знамето със Слънцето във възход: гербът на Йорк.

— Едуард настъпва?

— Навярно в същия този миг.

* * *

През април, в ранните часове на нощта, чувам шум от ликуване от улиците навън, скачам от леглото и отивам до прозореца да видя какво става. Прислужницата от абатството блъска по вратата, втурва се тичешком в стаята и избъбря:

— Ваша светлост! Ваша светлост! Това е той. Това е кралят. Не крал Хенри, другият крал. Вашият крал. Кралят от династията Йорк. Крал Едуард!

Придърпвам нощницата около тялото си и вдигам ръка към сплетената си на плитка коса.

— Тук, сега? В негова чест ли ликуват?

— Ликуват за него сега! — възкликва тя. — Палят факли, за да му показват пътя. Пеят и хвърлят златни монети пред него. Пред него и пред отряд войници. И той сигурно идва насам!

— Майко! Елизабет! Ричард! Томас! Момичета! — провиквам се. — Ставайте! Обличайте се! Баща ви пристига! Баща ви идва при нас! — сграбчвам прислужницата за ръката. — Донеси ми гореща вода да се измия и най-хубавата ми рокля. Остави подпалките, няма значение. Кой ще седи вече край този мизерен огън?

Избутвам я от стаята да донесе водата, и измъквам косата си от плитката, в която съм я сплела за нощта, когато Елизабет дотичва в стаята ми с широко отворени големи очи.

— Лошата кралица ли идва? Почитаема майко, лошата кралица ли е тук?

— Не, скъпа! Спасени сме. Родният ти добър баща се завръща. Не чуваш ли как ликуват?

Слагам я да застане на едно столче пред решетката на вратата, после наплисквам лицето си с вода и намотавам косата си под диадемата. Момичето ми носи роклята и я завързва, като се суети нервно с панделките, а после чуваме гръмкото му чукане по вратата, Елизабет изпищява и скача от стола да отвори, а после отстъпва назад, когато той влиза, по-висок и по-мрачен, отколкото тя го помни, и след миг аз вече съм изтичала до него, както съм боса, и отново съм в обятията му.

— Синът ми? — настоятелно пита той, след като ме е прегърнал и целунал, и е потъркал брадичка с набола по нея груба брада в бузата ми. — Къде е синът ми? Силен ли е? Здрав ли е?

— Той е силен и здрав. Този месец става на пет месеца — казва майка ми, докато го внася, стегнато повит, и прави на Едуард нисък реверанс. — А вие сте добре дошъл у дома, синко Едуард, ваша светлост.

Той внимателно ме оставя и отива бързо при нея. Бях забравила, че може да пристъпва леко като танцьор. Взема сина си от обятията на майка ми и макар да прошепва: „Благодаря“, дори не я вижда, забравил всичко около себе си. Отнася бебето до светлината на прозореца, и в този момент бебето Едуард отваря тъмносините си очи и се прозява, подобната му на розова пъпка уста се отваря широко, и той поглежда баща си в лицето, сякаш за да отвърне на напрегнатия изучаващ поглед на сивите му очи.

— Моят син — изрича Едуард тихо. — Елизабет, прости ми, че трябваше да го родиш тук. Ако зависеше от мен, не бих допуснал това за нищо на света.

Кимвам мълчаливо.

— И е кръстен, и му е дадено името Едуард, както исках?

— Да.

— И е в добро здраве?

— Тъкмо започваме да му даваме твърда храна — казва майка ми гордо. — И той свиква с нея. Спи добре и е кротко, умно момче. Елизабет го кърми сама и никоя жена не би могла да му бъде по-добра кърмачка. Създадохме ви един малък принц тук.

Едуард я поглежда.

— Благодаря ви за грижите, които полагате за него — казва той. — И за това, че останяхте с моята Елизабет. — Едуард свежда очи. Дъщерите ни — Елизабет, Мери и Сесили — са се събрали около него, вперили погледи нагоре в лицето му, сякаш е някакъв странен звяр, еднорог може би, който изведнъж е влязъл с лек галоп в тяхната детска стая.

Той внимателно коленичи, за да не се извисява над тях, все още гушнал бебето в сгъвката на ръката си.

— А вие сте моите момичета, моите принцеси — казва им тихо. — Помните ли ме? Нямахте ме дълго време, повече от половин година, но аз съм баща ви. Бях далече от вас твърде дълго, но нямахте и ден, в който да не мисля за вас и прекрасната ви майка и да се кълна, че ще се

прибера у дома и ще ви поставя отново на местата, които ви се полагат по право. Помните ли ме?

Долната устна на Сесили потреперва, но Елизабет се обажда:

— Аз ви помня — тя слага ръка на рамото му и го поглежда в лицето без страх. — Аз съм Елизабет. Аз съм най-голямата. Помня ви: останалите са твърде малки. Вие помните ли ме, помните ли своята Елизабет? Принцеса Елизабет? Един ден ще бъда кралица на Англия като майка си.

При тези думи всички се разсмиваме, и Едуард отново се изправя на крака, подава бебето на майка ми и ме взема в прегръдките си. Ричард и Томас излизат напред и коленичат, за да ги благослови.

— Моите момчета — казва той топло. — Сигурно ви е било омразно да стоите затворени тук.

Ричард кимва.

— Искате ми се да бях с вас, сир.

— Следващия път ще бъдеш — обещава му Едуард.

— Откога си в Англия? — прошепвам, докато той започва да разпуска косите ми. — Имаш ли армия?

— Дойдох с брат ти и с верните си приятели — казва той. — Брат ми Ричард, брат ти Антъни, Хейстингс, и разбира се, онези, които ме последваха в изгнание. А сега и други идват на моя страна. Джордж, брат ми, остави Уорик и ще се бие за мен. Той, Ричард и аз се прегърнахме отново като братя, пред самите стени на Ковънтри, под носа на Уорик. Джордж ни доведе лорд Шрусбъри. Сър Уилям Станли също премина на моя страна. Ще има и други — мисля си за мощта на Уорик и на привържениците на Ланкастър и за френската армия, която Маргарет ще доведе, и си давам сметка, че не е достатъчно.

— Мога да остана тази вечер — казва той. — Трябваше да ви видя. Но утре трябва да тръгна на война.

Изумена съм.

— Нима наистина ще ме оставиш утре?

— Любима, поех риск дори само като дойдох тук. Уорик се укрива в Ковънтри и отказва да се предаде или да се бие, защото знае, че Маргарет Анжуйска идва с армията си и заедно ще представляват мощна сила. Джордж пристигна и е на наша страна, доведе и Шрусбъри и арендаторите му, но това не е достатъчно. Трябва да взема Хенри за заложник и да потегля, за да се изправя срещу Маргарет

Анжуйска. Те сигурно се надяват да ме приклепят натясно тук, но аз ще изместя битката при тях, и ако имам късмет, после ще се срещна с Уорик и ще го победея, преди да се наложи да се изправя срещу Маргарет и да победея нея.

Устата ми пресъхва и преглъщам уплашено при мисълта как съпругът ми ще се изправи срещу един голям пълководец, а после — срещу голямата армия на Маргарет.

— Френската армия ще дойде ли с Маргарет?

— Истинско чудо е, че тя все още не е слязла на суша. И двамата бяхме готови да отплаваме по едно и също време. Готвехме се да се надпреварваме до Англия. И двамата бяхме задържани от времето от февруари досега. Тя беше подготвила флотилията си за отплаване от Онфлър преди близо месец, на няколко пъти потегля и все някоя буря я принуждава да се върне. Вятърът утихна за не повече от ден, точно колкото да успея да мина. Беше като магия, любима моя, и се измъкнахме, отвя ни чак до Йоркшир. Така че имам възможност да се справя с тях един по един, а не да се изправя срещу обединена армия, предвождана от двамата едновременно.

При споменаването на бурята хвърлям поглед към майка ми, но лицето ѝ е озарено от невинна усмивка.

— Нали няма да заминеш утре?

— Любима, имаш ме тази вечер. В приказки ли ще прекараме времето?

Обръщаме се и отиваме в моята стая и той затваря вратата с ритник. Взема ме в обятията си, както винаги, и казва:

— Съпруго. В леглото!

* * *

Обладава ме, както винаги, страстно, като човек с пресъхнало гърло, който утолява жаждата си. Но поне в едно отношение тази вечер той е различен. Мирисът на косата и кожата му е същият и това ми е достатъчно да закопнея за докосването му, но след като ме е обладал, той ме държи здраво в прегръдките си, сякаш този път насладата не е достатъчна. Сякаш иска нещо повече от мен.

— Едуард? — прошепвам. — Добре ли си?

Той не отговаря, а заравя лице в рамото и шията ми, сякаш топлината на плътта ми ще ни направи недосегаеми за останалия свят.

— Любима, страхувах се — казва той. Говори толкова тихо, че едва го чувам. — Любима, много се страхувах.

— От какво? — питам аз: глупав въпрос към човек, който е трябвало да се бие за живота си и да събере армия, докато е в изгнание и е изправен пред най-мощната армия в християнския свят.

Той се обръща и ляга по гръб, ръката му все още ме държи близо до тялото му, така че се притискам цялата към него.

— Когато казаха, че Уорик и Джордж идват за мен, знаех, че този път няма да ме вземат в плен. Знаех, че този път ме очаква смърт. Никога преди не съм мислил, че някой ще ме убие, но знаех, че Уорик ще го направи, и знаех, че Джордж ще му позволи.

— Но се измъкна.

— Избягах — каза той. — Това не беше внимателно обмислено отстъпление, любов моя, не беше маневра. Беше пълно поражение. Избягах, обзет от страх за живота си, и през цялото време знаех, че съм страхливец. Избягах и те оставих.

— Не е малодушие да избягаш от враг — казвам аз. — Във всеки случай, ти се върна, за да се изправиш срещу него.

— Побягнах и оставих теб и момичетата сами — казва той. — Съзнавам, че не постъпих правилно. Не побягнах към Лондон да те взема. Не дойдох тук да окажа отчаян отпор. Побягнах към първото пристанище и взех първия кораб.

— Всеки би постъпил така. Никога не съм те обвинявала — подпирам се на лакът и свеждам очи към лицето му. — Трябваше да се измъкнеш, за да събереш армия и да се върнеш да ни спасиш. Всички знаеха това. А брат ми замина с теб, също и брат ти Ричард. Те също са преценили, че е правилно да постъпят така.

— Не знам какво са изпитвали, докато бяха като подплашени елени, но знам какво чувствах аз. Бях изплашен като дете, преследвано от уличен побойник.

Замлъквам. Не знам как да го утеша, нито какво да кажа.

Той въздиша.

— Боря се за кралството си или за живота си още от момче. И през цялото това време никога не съм помислял, че може да загубя. Никога не съм предполагал, че ще бъда пленен. Никога не съм вярвал,

че ще умра. Странно, нали? Сигурно ме мислиш за глупак. Въпреки това аз продължих да се смятам за неуязвим, дори когато видях баща си и брат си да загиват. Просто не можех да си представя, че именно моята глава ще бъде отсечена и забучена на копие върху градските стени. Бях убеден, че съм непобедим.

Чакам.

— А сега знам, че не съм — продължава той. — Не съм казвал това на никого, освен на теб. Аз вече не съм човекът, за когото се омъжи, Елизабет. Ти се омъжи за момче, което не познаваше страх. Мислех си, че това означава, че съм смел. Но не съм бил смел — просто съм имал късмет. Досега. Сега съм мъж и изпитах страх, и побягнах от него.

Каня се да кажа нещо, за да го утеша, някаква сладка лъжа, но после решавам да му кажа истината.

— Глупак е онзи, който не се страхува от нищо — започвам. — А смел е онзи, който познава страха и се изправя лице в лице с него. Тогава си побягнал, но сега си тук. Ще побегнеш ли от битката утре?

— За Бога, не!

Усмивам се.

— Тогава си човекът, за когото се омъжих. Защото човекът, за когото се омъжих, беше смел млад мъж — също като теб. Мъжът, за когото се омъжих, не беше познал страха, нито пък имаше син, нито познаваше любовта. Но всички тези неща ни споходиха, и ние сме променени, но не и покварени от тях.

Едуард ме поглежда сериозно.

— Наистина ли го мислиш?

— Да — казвам аз. — И аз също много се страхувах, но не ме е страх сега, когато отново си тук.

Той ме притегля още по-близо.

— Мисля, че сега ще заспя — казва той, успокоен като малко момче, и аз го прегръщам нежно, сякаш е моето малко момче.

* * *

На сутринта се събуждам, чудейки се на радостта си, на усещането за копринена мекота, когато докосвам кожата си, на

топлотата на корема си, на усещането за обновление и живот, а после той се раздвижва до мен и знам, че съм в безопасност, че той е в безопасност, че отново сме заедно и че затова се събуждам толкова щастлива. В следващия миг си спомням, че той трябва да замине. После той се размърдва, но на лицето му няма усмивка. Това ме разтърсва отново. Едуард винаги е толкова уверен, но тази сутрин изглежда мрачен.

— Не казвай и една дума, за да ме забавиш — казва той, като се измъква от леглото и навлича дрехите си. — Непоносимо ми е да замина. Непоносимо ми е да те оставя отново. Кълна се, ако ме задържиш, ще се разколебая. Усмхни се и ми пожелай късмет, любима. Нужно ми е да ми дадеш благословията си; нужно ми е да ми дадеш кураж.

Преглъщам страха си.

— Имаш благословията ми — казвам напрегнато. — Винаги имаш благословията ми. И пожелания за целия късмет на света — опитвам се да говоря бодро, но гласът ми потрепва. — Веднага ли заминаваш?

— Отивам да взема Хенри, когото наричат крал — казва той. — Ще го взема със себе си като заложник. Посетих го вчера в покоите му в Тауър, преди да дойда при теб. Той ме позна. Каза, че знае, че ще бъде в безопасност при мен, неговият братовчед. Беше като дете, бедният човек. Явно не знаеше, че отново е бил крал.

— Има само един крал на Англия — казвам твърдо. — И винаги е имало само един крал на Англия, откакто ти беше коронован.

— Ще се видим след няколко дни — казва той. — А сега ще тръгна, без да се сбогувам с майка ти или момичетата. Така е по-добре. Нека си тръгна бързо.

— И дори няма да закусиш?

Нямам намерение да хленча, но ми е непоносимо да го оставя да си отиде.

— Ще ям заедно с войниците.

— Разбира се — казвам бодро. — А момчетата ми?

— Ще ги взема с мен. Могат да служат като вестоносци. Ще се погрижа да са във възможно най-голяма безопасност.

Усещам как сърцето ми се преобръща от ужас и за тях.

— Добре — съгласявам се. — Ще се върнеш, преди да е изтекла седмицата, нали?

— Ако е рекъл Господ — казва той.

Това е същият човек, който някога ми се кълнеше, че му е писано да умре в леглото си с мен до него. Никога преди не е изричал: „Ако е рекъл Господ“. Винаги преди е ставала неговата воля — не Божиата.

Той спира на прага.

— Ако умра, замини с децата във Фландрия — заръчва ми. — В Турне има една бедна къща, където един човек ми дължи услуга. Той е незаконороден братовчед или нещо такова на семейството на майка ти. Ще те приеме като своя сродница. Подготвил е история, която да разкаже за теб. Отидох да се видя с него и се разбрахме какво да се направи, ако стане нужда. Вече му дадох пари и ти написах името му. На масата в стаята ти е. Прочети го, а после го изгори. Можеш да останеш при него, а после, когато преследването приключи, можеш да си намериш собствена къща. Но се укривай там година-две. Когато синът ми порасне, може би ще успее да предяви претенции за онова, което му принадлежи.

— Не говори за това — възразявам ожесточено. — Никога не си губил битка, никога не губиш. Ще се върнеш у дома, преди да е изтекла седмицата, зная го.

— Вярно е — казва той. — Никога не съм губил битка — успява да се усмихне мрачно. — Но никога преди не съм се изправял срещу самия Уорик. И не мога да събера навреме достатъчно войници. Сега съм в Божиите ръце, и с Неговата воля ще победея.

И с тези думи си отива.

* * *

Събота преди Великден е, здрачава се и църковните камбани на Лондон започват да бият. Градът е тих, все още печален след молитвите на Разпети петък, изпълнен с тревожни предчувствия: столица, която имаше двама крале, а сега няма нито един, тъй като Едуард потегли на поход и взе Хенри със себе си. Ако и двамата загинат, какво ще стане с Англия? Какво ще стане с Лондон? Какво ще стане с мен, и спящите ми деца?

Майка ми и аз прекарахме деня в шиене, игри с децата и подреждане на четирите си стаи. Казахме молитвите си за Велика събота, сварихме и боядисахме яйца, готови да ги раздадем като великденски подаръци. Изслушахме литургията и приехме Светото причастие. Ако някой донася за нас на Уорик, ще трябва да каже, че сме били спокойни; ще съобщи, че сме изглеждали уверени. Но сега, докато следобедът посивява, ние стоим заедно до малкото прозорче над реката, която минава толкова близо под нас. Майка ми отваря закрепения на панти прозорец, за да се вслуша в леките вълни, сякаш реката може да нашепне вести за армията на Едуард, и да каже дали синът на Йорк ще се изправи отново като нарцис тази пролет.

Уорик е напуснал крепостта си в Ковънтри и е тръгнал на поход към Лондон, сигурен, че може да победи Едуард. Лордовете, подкрепящи Ланкастър, се стичат под знамето му, половин Англия е с него, а другата половина чака Маргарет Анжуйска да слезе на суша на южния бряг. Омагьосаният вятър, който я затвори като в капан в пристанището, се уталожил: ние сме незащитени.

Едуард събира войници от града и от предградията на Лондон, после се отправя на север да пресрещне Уорик. Братята му Ричард и Джордж тръгват с него и яздят край строя на пешите войници, като им напомнят, че Йорк никога не е губил битка с техния крал начело. Ричард е обичан от всички войници. Те му имат доверие, макар той все още да е едва на осемнайсет. Джордж е следван от лорд Шрусбъри и неговата армия, а има и други, които са готови да последват Джордж в битка, без да ги е грижа на чия страна са, докато следват своя земевладелец. Заедно те наброяваха не повече от девет хиляди души. Уилям Хейстингс язди от дясната страна на Едуард, верен като куче. Брат ми Антъни върви последен, наблюдавайки пътя отзад, скептичен, както винаги.

* * *

Притъмнява и те започват да обмислят да спрат за през нощта, когато Ричард и Томас Грей, изпратени от Едуард да разузнаят какво е положението на големия северен път, се връщат.

— Той е тук! — възкликва Томас. — Ваша светлост! Уорик е тук в пълна готовност, и са се строили пред Барнет, в боен ред, на хребета на едно възвишение, което се простира на запад и на изток от пътя. Няма да можем да минем покрай тях. Той сигурно знае, че идваме: препречил ни е пътя.

— Тихо, момче — казва сурово Хейстингс. — Не е нужно да го казваш на цялата армия. Колко души са?

— Не можах да видя. Не знам. Вече беше прекалено тъмно. Повече от нас.

Едуард и Хейстингс си разменят един поглед.

— Много повече ли? — пита Хейстингс.

Ричард се приближава иззад брат си.

— Изглежда, че са два пъти повече от нас, сър. Може би три пъти повече.

Хейстингс се надвесва от седлото към него.

— И това недей да го казваш на никого — нарежда му той. Отпраща момчетата с кимване и се обръща към Едуард. — Да отстъпим ли и да изчакаме сутринта? Може би да отстъпим към Лондон? Да завземем Тауър? Да започнем обсада? Да се надяваме на подкрепления от Бургундия?

Едуард поклаща глава.

— Ще продължим.

— Ако момчетата са прави и Уорик ни чака на висока позиция с двойно по-голяма войска от нашата... — не е нужно Хейстингс да довършва предсказанието си. Единствената надежда на Едуард срещу една по-голяма армия е изненадата. Бойният стил на краля е бързият марш и изненадващата атака, но Уорик знае това. Именно Уорик научи Едуард как да бъде военачалник. Напълно подготвен е за него. Учителят се среща с ученика си и знае всички негови хитрини.

— Ще продължим — повтаря Едуард.

— След половин час няма да виждаме къде вървим — възразява Хейстингс.

— Именно — отвърща Едуард. — Нито пък те. Кажете на войниците да се придвижват мълчаливо. Искam пълна тишина. Наредете им да се строят с лице към врага. Искam да са заели позиция на зазоряване. Ще нападнем на развиделяване. Предупредете ги —

никакви огньове, никакви светлини. Кажете им, че аз съм заповядал. Лично ще обиколя и ще им го прошепна. Не искам нито дума.

Джордж и Ричард, Хейстингс и Антъни кимват при тези думи и започват да яздят нагоре-надолу из строя, като нареждат на войниците да се движат в пълно мълчание, когато получат заповед, да се установят на лагер в подножието на хребета, с лице към армията на Уорик. Още докато се отправят мълчаливо по пътя, наоколо притъмнява, а очертанията на хребета и силуетите на знамената изчезват в нощното небе. Луната още не е изгряла, светът потъва в мрак.

— Така е добре — казва Едуард, наполовина на себе си, наполовина на Антъни. — Ние почти не ги различаваме, въпреки че са очертани на фона на небето. Те пък няма да ни видят изобщо, докато гледат от склона към долината: пред очите им ще има единствено тъмнина. Ако имаме късмет и на сутринта е мъгливо, изобщо няма да разберат, че сме тук. Ние ще бъдем в долината, скрити от облак, а те ще се открояват като гълъби върху покрива на хамбар.

— Мислите ли, че ще чакат до сутринта? — пита го Антъни. — Да ги избием като гълъби върху покрива на хамбар?

Едуард поклаща глава:

— Аз не бих го направил. Уорик също няма да го направи.

Сякаш в потвърждение на думите му, наоколо се разнася мощен рев и пламъците от топовете на Уорик изригват в тъмнината, осветявайки армията, струпана над тях.

— Мили Боже, те са поне двацет хиляди — изругава Едуард. — Кажете на войниците да пазят тишина, разнесете заповедта. Наредете им да не отвръщат на стрелбата. Искам ги тихи като мишки. Даже още по-тихи — като спящи мишки.

Разнася се приглушен смях, когато някакъв шегаджия издава тихичко писукане, подобно на цвърчене на мишка. Антъни и Едуард чуват как дадената шепнешком заповед се разнася надолу по строя.

Оръдията изревават пак и Ричард се приближава: конят му е черен в мрака, почти невидим.

— Това ти ли си, братко? Не виждам нищо. Изстрелите минават точно над главите ни, хвала на Бога. Той няма представа къде сме. Сгрешил, е обхвата: мисли, че сме на половин миля по-назад.

— Кажи на мъжете да пазят тишина и няма да разбере до сутринта — заповядва Едуард. — Ричард, кажи им, че трябва да се спотайват: никакви светлини, никакви огньове, пълна тишина — брат му кимва и отново поема в мрака. Едуард прави знак на Антъни да се приближи: — Вземи Ричард и Томас Грей и се отдалечете поне на една миля; запалете два-три малки огъня на известно разстояние един от друг — искам да изглежда все едно сме на лагер там, където се стреля. После се отдалечете. Предоставете им някакъв прицел. Дори огньовете да загаснат, не се връщайте да ги разпалвате, рискувайки да ви улучат. Просто накарайте хората на Уорик да си мислят, че сме далече.

Антъни кимва и тръгва.

Едуард плавно се смъква от коня си Фюри и един паж пристъпва напред, и поема юздата.

— Погрижи се да го нахранят, свали му седлото и свали юздечката от муцуната му, но остави юздата — нарежда Едуард. — Дръж седлото при себе си. Не знам колко дълга нощ ни предстои. А после можеш да си починеш, момче, но не за дълго. Конят ще ми трябва готов поне един час преди зазоряване, може би дори по-рано.

— Да, сир — казва момчето. — Раздават храна и вода за конете.

— Кажи им да го правят тихо — повтаря кралят. — Кажи им, че аз съм заповядал.

Пажът кимва и отвежда коня малко надалече от мястото, където стоят лордовете.

— Сложете постове — обръща се Едуард към Хейстингс. Оръдията изревават отново и двамата събеседници трепват при звука им. Чуват свиренето на снарядите над главите си, а после — глухият звук от тупване, когато падат твърде на юг, доста зад линията на скритата армия. Едуард се подсмива: — Няма да спим много, но те няма да спят въобще — казва той. — Събудете ме след полунощ, около два.

Едуард смъква плаща от раменете си и го разстила на земята. Сваля шапката от главата си и покрива с нея лицето си. След минути, въпреки постоянния рев на оръдията и глухото падане на снарядите, заспива. Хейстингс сваля собствения си плащ и го намята, по-нежно от майка, върху спящия крал. Обръща се към Джордж, Ричард и Антъни.

— По една двучасова смяна всеки? — пита той. — Аз ще поема тази, а после ще събудя теб, Ричард; двамата с Джордж можете да

наглеждате мъжете, и да разпратите съгледвачи, после ти, Антъни.

Тримата мъже кимват.

Антъни се загръща с наметалото си и ляга близо до краля.

— Джордж и Ричард заедно? — тихо пита Антъни.

— Нямам почти никакво доверие на Джордж — казва тихо Хейстингс. — Но на младия Ричард бих поверил живота си. Той ще задържи брат си на наша страна, докато към битката се присъединят още наши сили, ако е рекъл Господ.

— Шансовете за това не са много големи — казва Антъни замислено.

— Никога не са били по-малки — отвърща бодро Хейстингс. — Но правото е на наша страна, а Едуард е военачалник с късмет, а и тримата синове на Йорк отново са заедно. Може и да оцелеем, ако даде Господ.

— Амин!

Антъни се прекръства и заспива.

— Така или иначе — казва тихо Хейстингс, — не можем да направим нищо друго.

* * *

В убежището в Уестминстър аз не заспивам и майка ми остава да будувa заедно с мен. Няколко часа преди зазоряване, когато нощта е най-тъмна и луната залязва, тя отваря прозореца и двете заставаме там една до друга, докато голямата тъмна река тече край нас. Внимателно издишам в нощта и в студения въздух дъхът ми образува облаче, подобно на лека мъгла. Майка ми до мен също издиша и дъхът ѝ се събира с моя, завихря се и изчезва. Издишвам отново и отново, докато накрая мъглата се събира над реката, сива на фона на тъмната вода, сянка върху чернотата. Майка ми издиша още веднъж, и облаците мъгла се понасят надолу по реката, замъглявайки очертанията на другия бряг, усилвайки тъмнината на нощта и скривайки звездната светлина и започва да се стеле по протежение на реката, из улиците на Лондон и далече, на север и запад, като се кълби по речните долини, задържайки тъмнината в ниското, тава че макар небето бавно да просветлява, земята продължава да бъде обвита в мрак, така че

войниците на Уорик, на високия хребет пред Барнет, които се събуждат в студения предутринен час и поглеждат надолу по склона, търсейки с поглед врага си, не могат да видят под себе си нищо друго, освен странно вътрешно море от облаци, които лежат из цялата долина и армията, която е обвита в безмълвна и измамна тъмнина под тях, остава скрита от очите им.

* * *

— Вземи Фюри — казва тихо Едуард на пажа. — Ще се бия спешен. Донеси ми бойната брадва и меч — другите лордове — Антъни, Джордж, Ричард и Уилям Хейстингс — вече са въоръжени в очакване на обстрела и ужаса на деня, конете им са изведени от обсега на битката, оседлани и с поставени юзди, подготвени — макар никой да не го казва — за бягство, ако всичко се обърка, или за щурм, ако нещата минат добре.

— Готови ли сме вече? — обръща се Едуард към Хейстингс.

— По-готови отвсякога — казва Уилям.

Едуард хвърля поглед нагоре към хребета, и внезапно казва:

— Бог да ни е на помощ. Сгрешили сме.

— Какво?

Мъглата се е прояснила само за миг, и показва на краля, че е строил войските си не срещу войниците на Уорик, така че двете армии да са една срещу друга, а твърде наляво. Срещу целия десен фланг на Уорик няма нищо. Сякаш армията на Едуард е по-къса с една трета от необходимото. Армията на Едуард стърчи леко вляво. Неговите хора там нямат враг: когато се хвърлят напред, те няма да се натъкнат на съпротива и ще нарушат реда на строя, а отдясно строят е твърде къс.

— Твърде късно е да се прегрупираме — решава той. — Бог да ни е на помощ, ако започваме погрешно. Надуйте тръбите, удари нашият час.

Бойните знамена се вдигат, флагите са отпуснати във влажния въздух, появявайки се от мъглата като гора, внезапно останала без листа. Тръбите изревават, плътно и приглушено в тъмнината. Още не се е зазорило, и заради мъглата всичко изглежда странно и объркващо.

— Нападайте — казва Едуард, макар че армията му едва вижда неговия враг, и настъпва един миг на мълчание, в който той усеща, че войниците са също като него притиснати под тежестта на плътния въздух, смразени до кости от мъглата, болни от страх.

— Атака! — изревава Едуард и с усилие си пробива път нагоре, докато войниците му го следват с рев към армията на Уорик, който, стреснат и изтръгнат от съня си, напрягайки поглед, може да ги чуе, че приближават и да ги зърва от време на време, но не може да е сигурен в нищо, докато, сякаш направила пробив през стена, армията на Йорк заедно с краля, извисяващ се начело като кула, размахващ бойна бродва, връхлита върху тях като ужасяващо пълчище великани, изникнали от тъмнината.

В центъра на бойното поле кралят настъпва напред, а привържениците на Ланкастър отстъпват пред него, но по фланга — онзи фатално празен десен край — привържениците на Ланкастър могат да връхлитат, превишавайки по численост биещата се армия на Йорк. В тъмнината и мъглата малочислените войници на Едуард започват да падат, когато левият фланг на армията на Уорик напират надолу по хълма и с мушкане, удари с бойни тояги, ритане и обезглавяване си проправят път все по-близо и по-близо до ядрото на привържениците на Йорк. Един войник се обръща и побягва, но успява да се отдалечи едва на две крачки, преди главата му да се пръсне, разбита от силно замахване на боздуган, но този първи опит за бягство поражда друг. Друг войник от привържениците на Йорк, виждайки как още и още мъже се изсипват надолу по хълма към тях и без другар до себе си, се обръща и пристъпва на две крачки в безопасността и закрилата на мъглата и тъмнината. Следва го друг, после трети. Един пада, пронизан със сабя в гърба, а другарят му поглежда назад, с лице, внезапно пребледняло в мрака, а после хвърля оръжието си и побягва. По цялото протежение на строя мъжете се колебаят, хвърлят погледи зад гърба си към изкусителното убежище на тъмнината, поглеждат напред и чуват мощния рев на врага си, който усеща победата, който едва вижда ръцете пред лицето си, но може да усети мириса на кръв и страх. Левият фланг на Ланкастър, който не среща никаква съпротива, хуква надолу по хълма и десният фланг на Йорк не се осмелява да остане на място. Те пускат оръжията си и хукват като елени, побягват като стадо, разпръсвайки се в ужас.

Войниците на графа на Оксфорд, които се бият на страната на Ланкастър, веднага поемат по дирята им, зъбейки се като ловни кучета, следвайки миризмата, тъй като все още не виждат нищо в мъглата, а графът ги насърчава с възгласи. Докато бойното поле остава зад тях, и мъглата заглушава шума от битката, а бягащите йоркисти се изгубват от поглед, графът осъзнава, че неговите войници бягат по собствено усмотрение, отправяйки се към Барнет и пивниците, като вече намаляват темпото до леко подтичване, бършат мечовете си и се перчат с победата. Налага му се да галопира около тях, за да ги настигне и да им препречи пътя с коня си. Трябва да ги шиба с камшика си, трябва да накара командирите им да ги ругаят и да се държат грубо с тях. Налага му се да се наведе от седлото и да прониже един от хората си в сърцето, и да наругае останалите, преди да успее да ги накара да спрат.

— Битката не е приключила, кучи синове такива! — изкрещява им той. — Йорк е още жив, също и брат му Ричард, също и брат му, изменникът Джордж! Всички се заклехме, че битката ще свърши с тяхната смърт. Хайде! Хайде! Усетихте вкус на кръв, видяхте ги да бягат. Елате и ги довършете, елате и довършете останалите. Помислете си колко ще спечелите от тях! Те са наполовина победени, те са загубени. Да накараме останалите да побягнат! Хайде, момчета, хайде, да вървим, да ги видим как ще побягнат като зайци!

Призовани към ред и принудени да се строят, мъжете се обръщат и графът ги пришпорва в лек бяг обратно от Барнет и към битката, вдигнал пред себе си знамето си с емблемата на Лъчистото слънце. Той е заслепен от мъглата и обзет от отчаяно желание да се присъедини отново към Уорик, който е обещал богатство на всеки мъж, който е на негова страна днес. Но онова, което Де Виър от Оксфорд не знае, докато предвожда отряда си от деветстотин мъже, е, че бойните линии са се завъртели. Пробивът в десния фланг на Йорк и настъпването им напред отляво е изтласкало бойното поле от хребета, и сега бойният ред се простира нагоре и надолу по пътя за Лондон.

Едуард все още е в сърцето на битката; но усеща, че губи позиции, отстъпвайки назад от пътя, докато хората на Уорик ги притискат все по-силно и по-силно. Той започва да усеща чувството на поражение и това е ново за него: то има вкус на страх. Той не вижда нищо в мъглата и тъмнината, освен нападателите, които излизат един след друг от мъглата пред него, и реагира с инстинктите на слепец на

прилива на мъже, които връхлитат отново и отново, и отново с мечове или брадви, а понякога и със сърпове.

Той мисли за съпругата си и невръстния си син, които го чакат и зависят от неговата победа. Няма време да мисли какво ще стане с тях, ако се провали. Усеща около себе си собствените си войници, които се огъват, сякаш запратени назад само от тежестта на напиралците допълнителни войници на Уорик. Чувства как се изпълва с умора при неудържимото приближаване на враговете си, усеща постоянния порив да замахва, да мушка, да пронизва, да убива или да бъде убит. В ритъма на изпитанието той зърва — толкова ярко, че е почти като във видение — брат си Ричард: той замахва, пронизва с копието си, продължава до безспир; и въпреки това усеща как ръката, с която държи меч, се уморява и отпада. Представа си Ричард сам на бойно поле как посреща нападение без приятел до себе си, това го изпълва с гняв и той изревава:

— Йорк! Бог и Йорк!

Де Виър от Оксфорд, който извежда войските сина бойното поле тичешком, дава заповедта за атака, когато вижда бойния ред пред себе си, с очакването да отведе войниците си в тила на бойните линии на Йорк, знаейки, че ще обърне редиците им надолу с главата, когато излезе от мъглата и връхлети върху тях по-добре от свежи подкрепления поддръжници на Ланкастър, по-ужасяващо от засада. В тъмнината те се втурват с извадени и вече окървавени мечове и оръжия в тила, но не на войниците на Йорк, а на собствената му армия, бойната линия на Ланкастър, която е отклонила битката и слиза от хълма. „Предател! Измяна!“, крещи един мъж, намушкан в гръб, който се оглежда и вижда Де Виър. Един офицер от армията на Ланкастър поглежда през рамо и вижда вдъхващата най-голям ужас гледка на бойното поле: нови войници, задаващи се откъм тила. В мъглата не може да види ясно знамето, но съзира, сигурен е, че съзира, Слънцето във възход, знамето на Йорк, веещо се гордо над новите войски, които се стичат по пътя от Барнет с извадени пред тях мечове, размахващи бойни брадви, със зинали уста, докато надават гръмък рев в мощното си нападение. Той погрешно взема знамето с Лъчистото слънце на Оксфорд за емблемата на Йорк. Пред него и хората му стоят войници на Йорк, които ги притискат здраво, биещи се като хора, които нямат какво да губят, но все повече и повече от тях излизат от мъглата в гръб

като армия от привидения: това е повече, отколкото някой човек може да понесе.

— Обърнете се! Обърнете се! — някой изревава в паника, а друг глас изкрещява: — Прегрупирайте се! Прегрупирайте се! Отстъпете! — и заповедите са правилни, но гласовете са изпълнени с паника и мъжете побягват от врага Йорк пред тях, за да намерят друга армия зад себе си. Не могат да разпознаят съюзниците си. Мислят си, че са обкръжени и превишавани по численост, и изправени пред сигурна смърт, така че куражът бързо ги напуска.

— Де Виър! — изкрещява граф Оксфорд, когато вижда войниците си да атакуват собствената му страна. — Де Виър! За Ланкастър! Стой! Стой! В името Божие, стойте! — Но е твърде късно. Онези, които сега разпознават знамето на граф Оксфорд с Лъчистото слънце и виждат Де Виър да разполага оръдията си наоколо сред суматохата, и да крещи на войниците си да се подредят, решават, че той е станал изменник и е преминал на другата страна наред битката — както често се случва — и онези, които са достатъчно близо, негови стари приятели, се нахвърлят върху него като побеснели кучета, за да го убият като нещо по-лошо от враг: предател на бойното поле. Но в мъглата и хаоса повечето войски на Ланкастър знаят единствено, че пред тях има неназован враг, който настъпва с пълчища войници, а сега в гръб се е появила нова армия, и тъмнината и мъглата по пътя могат да крият какво ли не още. Кой знае колко ли войници ще изникнат от реката? Кой знае какъв ужас може да призове Едуард, женен за вещица, от реките, потоците и ручейте? Те чуват шумовете на битката и писъците на ранените, но не могат да видят господарите си, не могат да разпознаят командирите си. Бойното поле се измества: те не могат дори да са сигурни кои са другарите им в зловещия полумрак. Стотици захвърлят оръжията си и хукват да бягат. Всички знаят, че в тази война няма да се вземат пленници. Равносилно на смърт е да си на губещата страна.

Едуард, който мушка и сече в самото сърце на битката с Уилям Хейстингс, застанал до ръката му, с която държи щита, с изваден меч в едната ръка и нож в другата, изревава: „Победа за Йорк! Победа за Йорк!“, и неговите войници вярват на този мощен вик; вярва му и армията на Ланкастър, атакувана фронтално в тъмнината, атакувана в тил в мъглата, и сега останала без предводител, когато Уорик

изкрещява на пажа си да го спаси, мята се върху чакащия си кон, и се отдалечава в галоп.

Това е сигнал за битката да се разкъса на хиляди отчаяни опити за бягство.

— Конят ми! — крещи Едуард на пажа си. — Доведи ми Фюри!

А Уилям свива ръце в шепи и подмята краля нагоре на седлото, хваща юздата на собствения си боен кон и припряно го възсяда, после препуска след своя повелител, господар и най-скъп приятел, и лордовете на Йорк поемат в стремглав галоп след Уорик, ругаейки, че се е измъкнал.

* * *

Майка ми се изправя с въздишка и двете заедно затваряме прозореца. И двете сме бледи, след като сме бдели цяла нощ.

— Свършено е — казва тя убедено. — Твоят враг е мъртъв. Твоят пръв и най-опасен враг. Уорик няма да създава повече крале. Ще трябва да се срещне с Небесния крал и да обясни какво смята, че е причинявал на това бедно кралство тук долу.

— Дали момчетата ми са в безопасност?

— Сигурна съм в това.

Свивам пръсти и впивам нокти в дланите си.

— А Джордж, херцог Кларънс? — питам. — Какво мислиш за него? Кажи ми, че е загинал на бойното поле!

Майка ми се усмихва.

— Той е на страната на победителите, както обикновено — казва тя. — Твоят Едуард спечели тази битка и преданият Джордж е до него. Може да откриеш, че трябва да простиш на Джордж за смъртта на баща ти и брат ти. На мен може да ми се наложи да оставя възмездието на Бог. Джордж може и да оцелее. Той е роден брат на краля, в края на краищата. Би ли убила един принц с кралска кръв? Можеш ли да се заставиш да убиеш един принц от династията Йорк?

Отварям кутията си за бижута и изваждам черния емайлiran медальон. Натискам малката закопчалка и го отварям. Две имена — Джордж, херцог Кларънс и Ричард Невил, граф Уорик — са написани на парчето хартия, откъснато от последното писмо на баща ми.

Писмото, което той написа на майка ми, изпълнен с надежда, говорейки за откуп, без изобщо да си представя, че тези двама души, които беше познавал през целия си живот, ще го убият без никаква по-основателна причина. Скъсвам го наполовина и смачквам в ръката си късчето, на което пише „Ричард Невил, граф Уорик“. Дори не си правя труда да го хвърля в огъня. Оставям го да падне на пода и го стъпквам в тръстиките, с които е настлан. То може да се превърне в прах. Името на Джордж прибирам обратно в медальона и в кутията си за бижута.

— Джордж няма да оцелее — казвам решително. — Дори ако сама трябва да притисна възглавница върху лицето му, когато спи в постелята си под моя покрив като гост в собствения ми дом, като обичан сродник на моя съпруг. Джордж няма да оцелее. Един син на династията Йорк не е в безопасност. Ще го видя мъртъв. Може да спи сладко в леглото си в Тауър, и въпреки това аз ще го видя мъртъв.

* * *

Имам два дни с Едуард, когато той се завръща от битката — два дни, в които се премества отново в кралските покои в Тауър, които са набързо почистени, а нещата на бедния Хенри — захвърлени настрана. Хенри, бедният безумен крал, е върнат в старите си покои с решетките на прозорците и коленичи за молитва. Едуард се храни, сякаш е гладувал в продължение на седмици, излежава се като Мелузина в дълбоката вана, обладава ме безмилостно, без никаква нежност, обладава ме така, както войник платена блудница — и спи. Събужда се само за да оповести пред гражданите на Лондон, че разказите за оцеляването на Уорик са неверни: той е видял с очите си тялото му. Бил е убит, докато е бягал като страхливец от битката, и Едуард нарежда останките му да бъдат изложени в катедралата „Сейнт Пол“, за да няма съмнение, че е мъртъв.

— Но няма да позволя гавра с трупа му — казва той.

— Забучиха главата на баща ни на един от шиповете на оградата пред портата на Йорк — напомня му Джордж. — С книжна корона на главата. Ние би трябвало да забучим главата на Уорик на кол на Лондонския мост, да разсечем трупа му на четири и да го разпръснем из кралството.

— Хубав план предлагаш за тъст си — отбелязвам. — Няма ли съпругата ти да се разстрои малко, докато разчленяваш тялото на баща ѝ? Освен това, мислех, че си се заклел да го обичаш и следваш...

— Уорик може да бъде погребан с почести от семейството си в абатството Бишъм — постановява Едуард. — Ние не сме диваци. Не воюваме с мъртви тела.

Имаме на разположение две денонощия заедно, но Едуард е нащрек в очакване на пратеник и държи отряда си въоръжен, а после пратеникът пристига. Маргарет Анжуйска е слязла на суша в Уеймът, твърде късно за да подкрепи съюзника си, но готова да се бие за каузата си сама. Веднага получаваме доклади за надигането на Англия. Лордове и скуайъри, които не свикаха хората си в подкрепа на Уорик, смятат за свой дълг да подкрепят кралицата, когато тя пристига, въоръжена за битка, а съпругът ѝ Хенри е задържан от нас, нейните врагове. Хората започват да говорят, че това е последната битка, онази, която ще реши изхода от войната. Уорик е мъртъв, няма посредници. Това е сблъсък между кралицата от рода Ланкастър и крал Едуард; кралската фамилия Ланкастър срещу кралската фамилия Йорк. Всеки човек във всяко село в кралството трябва да направи избор: и мнозина избират нея.

Едуард нарежда на своите лордове във всички графства да се явят при него в пълно въоръжение с всичките си хора, настоява всеки град да му изпрати войници и пари, за да им плати: не освобождава от задължения никого.

— Трябва да замина отново — казва на разсъмване. — Пази сина ни, каквото и да се случи.

— Пази се — отвръщам аз. — Каквото и да се случи.

Едуард кимва, улавя ръката ми, притиска дланта ми към устните си и сгъва пръстите ми върху целувката.

— Знаеш, че те обичам — казва той. — Знаеш, че днес те обичам толкова, колкото те обичах, когато стоеше под дъба, нали?

Кимвам. Не мога да продумам. Говори като човек, който се сбогува.

— Добре — продължава той отривисто. — Нали помниш, че ако нещата се объркат, трябва да отведеш децата във Фландрия? Помниш ли името на собственика на малката лодка в Турне, където трябва да отидеш и да се укриеш?

— Помня — прошепвам. — Но нищо няма да се обърка.

— Ако е рекъл Бог — казва той и с тези последни думи се обръща рязко и потегля да се впусне в нова битка.

* * *

Двете армии препускат в надпревара: армията на Маргарет се отправя към Уелс да събере подкрепления, Едуард я преследва, опитвайки се да ѝ отреже пътя. Войската на Маргарет, командвана от граф Съмърсет, със сина ѝ, коварния млад принц, командващ собствена войска, прекосява страната, насочвайки се на запад към Уелс, където Джаспър Тюдор ще вдигне уелските на оръжие в тяхна подкрепа и където ще ги посрещнат корнуолците. Щом навлязат в планините на Уелс, те ще бъдат непобедими. Джаспър Тюдор и неговият племенник Хенри Тюдор могат да им предоставят сигурно убежище и готови армии. Никой няма да може да ги измъкне от крепостите на Уелс, и те ще могат спокойно да струпат войски и да потеглят към Англия в пълната си сила.

С Маргарет пътува и малката Ан Невил, най-малката дъщеря на Уорик, невестата на принца, замаяна от новината за смъртта на баща си и предателството на зет си, Джордж, херцог Кларънс, и изоставена от майка си, която в скръбта си от загубата на своя съпруг се е оттеглила в манастир. Те сигурно са отчаяно трио: всичко е заложено на победата, а толкова много — вече е изгубено.

Едуард потегля бързо от Лондон, събира войски пътьом и се мъчи с все сили да ги настигне, преди да прекосят голямата река Севърн и да изчезнат в планините на Уелс. Това почти със сигурност е неосъществимо. Твърде далече е за нормален ход и трябва да се марширува твърде бързо, така че войската му, изморена от битката при Барнет, никога няма да стигне там навреме.

Но първата точка, при която Маргарет трябва да пресече, при Глостър, е завардена. Заповедта на Едуард е да не се допуска тя и армията ѝ да прекосят реката и да стигнат до Уелс, а крепостта в Глостър държи страната на Едуард и препречва брода. Реката — една от най-дълбоките и най-буйните в Англия — е придошла и тече бързо.

Усмихвам се при мисълта за водите на Англия, които се обръщат срещу френската кралица.

Вместо това армията на Маргарет трябва да се изтегли на север и да продължи срещу течението на реката, за да намери друго място, където да пресече, и сега армията на Едуард е само на двайсет мили зад тях, препускаща като глутница ловни кучета, насъсквани от Едуард и брат му Ричард. Тази нощ привържениците на Ланкастър се настаняват на лагер в стар разрушен замък край Тюксбъри, защитени от лошото време от рушащите се стени, сигурни, че на сутринта ще прекосят реката по брода. Изпълнени с известна увереност, те чакат изтощената армия на Йорк, маршируваща от една битка право към следващата, а сега — изнурена от форсирания марш от трийсет и шест мили за един ден; по цялата ширина на страната. Едуард може и да залови врага си, но вероятно е пресушил духа на собствените си войници с това втурване към бойното поле. Ще стигне там, но с изтощени войници, негодни за нищо.

3 МАЙ 1471

Кралица Маргарет и злочестата ѝ снаха, Ан Невил, се настаняват в една къща наблизо, наречена Пейнс Плейс, и чакат битката, за която вярват, че ще ги превърне в кралица и в принцеса на Уелс. Ан Невил прекарва нощта на колене, молейки се за душата на баща си, чието тяло е изложено на показ, за да го видят всички граждани, на стъпалата пред олтара на „Сейнт Пол“ в Лондон. Тя се моли за скръбта на майка си, която, слизайки на суша в Англия, научи, още преди краката ѝ да са изсъхнали от морската вода, че съпругът ѝ е бил победен, убит, докато е бягал от битката, и че е вдовица. Овдовялата херцогиня, Ан Уорик, отказва да продължи дори и стъпка повече напред с армията на Ланкастър и се затвори в абатството Болийо, изоставяйки и двете си дъщери на техните сражаващи се на двете противоположни страни съпрузи: едната — омъжена за принца на Ланкастър, а другата — за Йоркския херцог. Малката Ан се моли за съдбата на сестра си Изабел, обвързана до живот с изменника Джордж, а сега отново графиня от рода Йорк, чийто съпруг ще се бие на другата страна на битката утре. Както винаги, тя се моли Бог да изпрати светлината на Своя разум на младия ѝ съпруг принц Едуард Ланкастър, който става все по-своенравен и порочен с всеки изминал ден, моли се и за себе си — да може да преживее тази битка и по някакъв начин да се върне отново у дома. Вече не е напълно сигурна кой може да е домът ѝ.

Армията на Едуард е под командването на мъжете, които той обича: братята, редом с които с радост би загинал, ако Божията воля е те да загинат в този ден. Страховете му го съпътстват, докато язди: сега той познава усещането от поражението и никога повече няма да го забрави. Но знае също и че няма начин да избегне тази битка: трябва да препуска към нея с най-бързия форсиран марш, който Англия е виждала. Може и да се страхува: но ако иска да бъде крал, ще трябва да се бие и то да се бие по-добре от всякога. Брат му Ричард, херцог Глостър, нарежда на войските да се строят, предвожда ги с яростната си, буйна, предана смелост. Едуард поема центъра на битката, а Уилям

Хейстингс, който е готов да пожертва живота си, за да попречи на някоя засада да стигне до краля, отбранява тила. За Антъни Удвил Едуард има специално поръчение.

— Антъни, искам ти и Джордж да вземете малък отряд от копиеносци и да се скриете сред дърветата от лявата ни страна — казва тихо кралят. — Там ще изпълните две задачи. Първо, ще следите Съмърсет да не изпрати войска извън руините на замъка, за да ни изненада отляво, и ще наблюдавате битката, за да предприемете нападение, когато сметнете, че ни е нужно.

— Имате ми толкова голямо доверие? — пита Антъни, мислейки си за дните, когато двамата млади мъже са били врагове, а не братя.

— Да — казва Едуард. — Но, Антъни — ти си мъдър човек, философ, и за теб смъртта и животът си приличат?

Антъни прави гримаса.

— Имам малко познания, но съм много привързан към живота си, сир. Още не съм се издигнал до пълното безразличие.

— Аз също — казва пламенно Едуард. — И съм много привързан към мъжкото си достойнство, братко. Погрижи се сестра ти да може да сложи още един принц в люлката — добавя той дръзко. — Запази топките ми заради нея, Антъни!

Антъни се засмива и шеговито отдава чест.

— Ще дадете ли сигнал в момент на нужда?

— Ти би разбрал съвсем ясно кога има нужда, но те моля да не чакаш дотогава — отвърща той рязко.

— Ще направя всичко по силите си, сир — съгласява се спокойно Антъни, и се обръща да отведе отряда си от двеста копиеносци в укритието им.

Едуард чака само докато успява да види, че са заели позиция и са невидими за войската на Ланкастър зад стените на замъка на хълма, а после дава заповед на войниците, които обслужват оръдията: „Огън!“ В същия момент отрядът на Ричард от стрелци с лъкове изстрелва дъжд от стрели. Зарядът на оръдията улучва ронещата се зидария на стария замък и едри камъни падат заедно с оръдейните гюлета върху главите на мъжете, подслонили се отдолу. Разнася се писък, когато един мъж е улучен болезнено от стрела в лицето, а после — още дузина крясъка, когато попадналите точно в целта си стрели се изсипват върху тях като градушка. Замъкът се оказва по-скоро руина,

отколкото крепост. Зад стените няма подслон, а рухващите арки и падащите камъни представляват по-скоро опасност, отколкото убежище. Мъжете се разпръсват: някои се втурват надолу по склона, преди да получат заповед за настъпление, а други се насочват към Тюксбъри в отстъпление. Съмърсет реве заповеди към армията да се групира и да се устреми надолу по хълма към кралската войска под тях, но неговите войници вече бягат.

Надавайки яростни крясъци и подпомогнати от спускането на терена, тичащи все по-бързо и по-бързо, войските на Ланкастър се хвърлят надолу и се прицелват в сърцето на войските на Йорк, където високият крал, с корона върху шлема, е готов да ги посрещне. Лицето на Едуард грее от ярка безмилостна радост, която е опознал по време на прекараното си в битки юношество. Веднага щом войниците на Ланкастър се устремяват към него през първата редица, той ги посреща с меч си в едната ръка и брадва — в другата. Дългите часове на подготовка по време на турнирите, прекарани на крак на арената, влизат в действие и движенията му са бързи и естествени като на настървен лъв: мушкане, яростна озъбена гримаса, обръщане, пронизване. Войниците продължават да го нападат, а той не се поколебава нито за миг. Замахва към незащитени шии, над шлемовете и под тях. Хитроумно се прицелва в ръката, с която войникът държи меч, от незащитената подмишница нагоре. Изритва някого в слабините и, докато жертвата се превива на две, стоварва брадвата върху главата ѝ, разбивайки черепа.

Веднага щом шокът от сблъсъка принуждава войските на Йорк да отстъпят назад, флангът, командван от Ричард, се присъединява отстрани и започва да сече и мушка — безмилостно клане с младия херцог в самото сърце на битката: дребен, но смъртоносен, истински убиец на бойното поле, който всява ужас. Решителното настъпление на войниците на Ричард прави пробив в нападението на привържениците на Ланкастър и те спират. Както винаги в близък бой, настъпва временно затишие, когато дори на най-силните им секва дъхът, но в тази пауза Йорк настъпват начело с краля и Ричард до него и започват да изтласкват привържениците на Ланкастър отново нагоре по хълма към убежището им.

Разнася се крясък — студен, ужасяващ и решителен възглас от гората вляво от битката, където никой не е знаел, че се крият войници.

И двеста — макар да изглежда, сякаш са две хиляди — копиеносци, тежковъоръжени, но бързоноги, се втурват бързо към хората на Ланкастър: далеч напред, начело, е най-големият рицар на Англия, Антъни Удвил. Те са насочили копията напред, жадни да нанесат удар, и войниците на Ланкастър вдигат поглед от бъркотията на битката, и виждат копията да летят, както човек вижда мълниите по време на буря: смърт, която идва твърде бързо, за да я избегнат.

Те бягат: не могат да мислят за нищо друго. Копията връхлитат към тях като двеста остриета на едно-единствено смъртоносно оръжие. Чуват рева им из въздуха преди писъците, щом достигнат набеязаната си цел. Войниците се устремяват в бяг обратно нагоре по хълма, а хората на Ричард ги следват и ги покосяват, без да проявят милост дори за миг: хората на Антъни ги настигат бързо, вадейки мечове и ножове. Войниците на Ланкастър побягват към реката и прегазват отсреща или преплуват, или, повлечени надолу от тежестта на доспехите си, се давят, защото в безумието си са се оплели в тръстиките. Бягат към парка, а хората на Хейстингс ги настигат и ги посичат, сякаш са зайци в края на жътвата, когато жътварите се нареждат в кръг около последния откос пшеница и повалят със сърпове си изплашените животни. Обръщат се да побягнат към града, но тогава отрядът на самия Едуард, с Едуард начело, ги преследва като изтощени елени и ги улавя, за да ги избие. Момчето, което наричат принц Едуард, Едуард Ланкастър, Уелски принц, е сред тях, точно пред градските стени, и те покосяват всички в нападението, със светкавично размахващи се мечове и окървавени остриета сред писъци за милост, безжалостно.

— Поцадете ме! Поцадете ме! Аз съм Едуард Ланкастърски, роден съм да бъда крал, майка ми... — останалото се губи в гъргорещ звук на изтичаща кралска кръв, когато един пеши войник, обикновен човек, забива ножа си в гърлото на младия принц и така заради един красив колан и гравирани меч се слага край на надеждите на Маргарет Анжуйска, на живота на сина ѝ и на рода Ланкастър.

За краля това не е забавление, а смъртоносна, ужасна работа. Едуард се подпира на меч си, почиства кинжала си и гледа как неговите войници прерязват гърла, изтърбушват коремни, размазват черепи и чупят крака, докато войниците на Ланкастър надават писъци

на земята или бягат надалече, а битката — поне тази битка — е спечелена.

Но винаги има последици, и те винаги са мъчителни. Радостта на Едуард от битката не се простира до убиването или измъчването на пленници. Не се наслаждава дори на едно справедливо обезглавяване, за разлика от останалите военачалници на своето време. Но водачите на Ланкастър са потърсили убежище в абатството на Тюксбъри и не може да получат позволение да останат там или да се приберат безпрепятствено у дома.

— Изведи ги — рязко казва Едуард на брат си Ричард: двамата са обединени в желанието да приключат с това, а после се обръща се към момчетата Грей, доведените си синове. — Идете да намерите оцелелите лордове на Ланкастър на бойното поле, вземете им оръжията и ги арестувайте.

— Те искат убежище — изтъква Хейстингс. — Намират се в абатството, вкопчени във високия олтар. Собствената ви съпруга е жива само защото беше зачетено правото ѝ на свято убежище. Единственият ви син се роди на сигурно място в свято убежище.

— Една жена. Едно бебе — казва Едуард отсечено. — Убежището е за безпомощните. Едмънд, херцог Съмърсет, не е безпомощен. Той е сеещ смърт предател и Ричард ще го измъкне от абатството, и ще го отведе на ешафода на пазарния площад в Тюксбъри. Нали, Ричард?

— Да — отвръща Ричард кратко. — Зачитам победата повече, отколкото всяко убежище — той слага ръка върху дръжката на сабята си и тръгва да разбие вратата на абатството, макар че абатът се вкопчва в ръката му, с която той държи меча, и го умолява да има страх от Божията воля и да прояви милост. Армията на Йорк не слуша. Вече е забравила да прощава. Войниците на Ричард извличат навън пищащите молители, а Ричард и Едуард гледат как техните войници промушват с ножовете си пленници, които умоляват да бъдат освободени срещу откуп, в църковния двор, където се вкопчват в надгробните камъни, умолявайки мъртвите да ги спасят, докато стълбите на абатството стават хлъзгави от кръв и свещената земя започва да мирише като касапски дюкян, сякаш не съществува нищо свято. Защото в Англия нищо вече не е свято.

14 МАЙ 1471

Чакаме новини в Тауър, когато ликуващи викове ми подсказват, че съпругът ми се връща у дома. Изтичам надолу по каменните стълби с потракващи токове и момичетата зад мен, но когато портата се отваря и конете влизат с тропот, начело на отряда не е моят съпруг, а брат ми Антъни, който ми се усмихва.

— Радвай се, сестро, твоят съпруг е добре и спечели голяма битка. Майко, дайте ми благословията си. Имам нужда от нея.

Той скача от коня си и ми се покланя, а после се обръща към майка ни, докосва почтително шапката си и коленичи пред нея, а тя полага длан върху главата му. За миг настъпва тишина, докато тя го докосва. Това е истинска благословия, не изпразнен от съдържание жест като в повечето семейства. Сърцето ѝ е изпълнено с обич към него, най-талантливото ѝ дете, и той свежда пред нея светлокосата си глава. После се изправя и се обръща към мен.

— Ще ти разкажа всичко за това по-късно, но бъди сигурна, че той спечели голяма победа. Маргарет Анжуйска е в наши ръце, наша пленница. Синът ѝ е мъртъв: тя няма наследник. Надеждите на Ланкастър са стъпкани в кръв и кал. Едуард искаше да бъде с теб, но потегли на север, където има още бунтове в подкрепа на Невил и Ланкастър. Синовете ти са с него и са добре и с висок дух. Той ме изпрати тук да пазя теб и Лондон. Хората в Кент са се вдигнали срещу нас, а Томас Невил ги подкрепя. Половината от тях са добри и достойни мъже с лош предводител, но другата половина не са нищо повече от крадци, търсещи плячка. Най-малката и най-опасна част са онези, които мислят, че могат да освободят крал Хенри и да пленят теб, и са дали клетва да го сторят. Невил е на път към Лондон с малка флотилия кораби. Трябва да се срещна с кмета и старейшините на града и да организирам отбраната.

— Ще бъдем атакувани тук?

Той кимва.

— Те са победени, наследникът им е мъртъв, но въпреки това продължават войната. Ще избират нов наследник за Ланкастър: Хенри Тюдор. Ще дават клетви за отмъщение. Едуард ме изпрати да те защитавам. В най-лошия случай трябва да организирам отстъплението ви.

— В истинска опасност ли сме?

Той кимва.

— Съжалявам, сестро. Те имат кораби и подкрепата на Франция, а Едуард отведе цялата армия на север.

Той ми се покланя, обръща се и влиза с отсечени крачки в Тауър, като изревава към коменданта на крепостта, че кметът трябва да бъде пуснат да влезе веднага и че иска да му докладват каква е готовността на Тауър за обсада.

Мъжете влизат и потвърждават, че Томас Невил има кораби в морето откъм далечния край на Кент, и се е зарекъл, че ще подкрепи похода на мъжете от Кент, като потегли нагоре по Темза и превземе Лондон. Току-що сме спечелили една драматична битка и сме убили едно момче — претендента за наследяването на трона. Вече би трябвало да сме в безопасност, но не е точно така.

— Но защо? — настоявам. — Всичко свърши. Едуард Ланкастър е мъртъв, братовчед му Уорик е мъртъв, Маргарет Анжуйска е в плен, Хенри е наш затворник, когото държим тук, в Тауър. Защо един Невил подготвя кораби в далечния край на Грейвсенд и се надява да превземе Лондон?

— Защото не е свършено — отбелязва майка ми. Вървим по алеите на Тауър: Бебето е в ръцете ми, за да подиша чист въздух, момичетата вървят заедно с нас. Когато поглеждаме надолу, майка ми и аз можем да видим как Антъни надзирава изкарването на оръдията така, че да са с лице към течението на реката, и нарежда да подредят торби с пясък зад вратите и прозорците на Бялата кула. Когато поглеждаме към реката, можем да видим как мъжете работят на доковете, като трупат на купчини чували с речен пясък и поставят кофи с вода в готовност, страхувайки се от пожар в складовете, когато Невил пристигне с корабите си.

— Ако Невил превземе Тауър, а Едуард претърпи поражение на север, тогава всичко започва отново — посочва майка ми. — Невил може да освободи крал Хенри. Маргарет може да се събере отново със

съпруга си, може дори да имат още един син. Единственият начин да прекратим техния род и да сложим край на тези войни, е смъртта. Смъртта на Хенри. Ние унищожихме наследника: сега трябва да убием бащата.

— Но Хенри има други наследници — казвам. — Въпреки че изгуби сина си. На първо място, Маргарет Боуфорт. Родът Боуфорт продължава с нейния син, Хенри Тюдор.

Майка ми свива рамене.

— Една жена — казва тя. — Никой няма да се отправи на бой, за да постави кралица на този трон. Кой би могъл да задържи Англия, освен един войник?

— Тя има син, момчето Тюдор.

Майка ми свива рамене:

— Никой няма да се отправи на поход в подкрепа на това хлапе. Хенри Тюдор е маловажен. Хенри Тюдор никога не би могъл да бъде крал на Англия. Никой няма да се бие за един Тюдор срещу един крал от династията на Плантагенетите. Тюдорите са само наполовина от кралски произход, и то по линия на френската кралска фамилия. Той не представлява заплаха за теб — тя хвърля поглед към бялата стена и зарешетения прозорец на стаята, където на забравения крал Хенри е позволено отново да се върне към молитвите си. — Не, щом той умре, с рода Ланкастър е свършено и всички ще сме в безопасност.

— Но кой може да се застави да го убие? Той е безпомощен човек, малоумен. Кой би могъл да има такова кораво сърце, че да го убие, когато той е наш пленник? — снижавам глас — покоите му са точно под нас. — Той прекарва дните си на колене пред молитвен стол и се вира безмълвно през прозореца. Да го убием ще е като да убием безумец. А има хора, които ще кажат, че той е юродив, блажен безумец. Има хора, които ще кажат, че е светец. Кой би се осмелил да убие светец?

— Надявам се, че съпругът ти ще го стори — казва майка ми безцеремонно. — Защото единственият начин да опазим английския трон в безопасност е да притиснем възглавница към лицето на Хенри и да му помогнем да потъне във вечен сън.

През слънцето минава сянка, а аз притискам невръстния си син Едуард към себе си, сякаш за да му попреча да чуе такива горчиви съвети. Потръпвам, сякаш майка ми предрича собствената ми смърт.

— Какво става? — пита ме тя. — Студено ли ти е? Да влизаме ли?

— Заради Тауър е — казвам раздразнено. — Винаги съм мразила Тауър. И заради теб: да говориш такива ужасни неща, като например да убием един затворник в Тауър, който не може да се защити... Не бива дори да говориш за такива неща, особено пред бебето. Искан ми се това да беше свършило и да можем да се върнем в двореца Уайтхол.

Далече отдолу брат ми Антъни вдига очи и ми махва с ръка, за да даде знак, че оръдията са по местата си и сме готови.

— Скоро ще можем да си отидем — казва майка ми успокоително. — А Едуард ще се прибере у дома, и ти отново ще бъдеш в безопасност с бебето.

Но същата нощ вдигат тревога и всички скачаме от леглата си, аз грабвам бебето, а момичетата дотичват при мен. Антъни отваря рязко вратата на спалнята ми и казва:

— Бъди смела: те идват срещу течението на реката и ще има стрелба. Стой далеч от прозорците.

Затръшвам и залоствам капациите на прозорците, дърпам завесите около голямото легло и скачам вътре с момичетата и бебето и слушам. Чуваме стрелбата на оръдията и свистенето на гюлета във въздуха, а после чуваме глухото тупване, когато улучват стените на Тауър. Елизабет, моята най-голяма дъщеря, ме поглежда — лицето ѝ е побеляло, долната ѝ устна трепери — и прошепва:

— Лошата кралица ли е това?

— Баща ти победи лошата кралица и тя е наша пленница, както и старият крал — казвам аз, като си мисля за Хенри в стаите под нас и се питам дали някой се е сетил да затвори капациите или да го държи далече от прозорците. Ще бъде добър урок за Невил, и ще спести на всички ни много неприятности, ако той убие собствения си крал с оръдеен изстрел тази вечер.

Нашите оръдия, на лафетите си пред Тауър, изревават и прозорците се осветяват за кратко от пламъка на стрелбата. Елизабет се присвива и се сгушва в мен.

— Това са нашите оръдия, които стрелят по корабите на лошите мъже — казвам бодро. — Това е един братовчед на Уорик, Томас Невил, който е толкова глупав, та не може да разбере, че войната е свършила и че ние сме победили.

— Какво иска той? — пита Елизабет.

— Иска да започне всичко отново — казвам горчиво. — Но твоят вуйчо Антъни е готов да го посрещне, и е разположил обучените в Лондон отряди в готовност на стените на Лондон, а всички чираци — те обичат битките — са готови да защитят града. И тогава баща ти ще се прибере у дома.

Детето ме поглежда с огромните си сиви очи. Тя винаги мисли повече, отколкото казва — моята малка Елизабет. Тя е във война още от бебе: дори сега знае, че е пионка върху шахматната дъска на Англия. Знае, че ще бъде разменена като стока, знае, че има цена, знае, че е била в опасност през целия си живот.

— И тогава ще свърши ли? — пита ме тя.

— Да — обещавам пред изпълненото ѝ със съмнение личице. — Тогава ще свърши.

* * *

Под обсада сме в продължение на три дни: три дни на обстрел с гюлета, а после — нападенията от мъжете на Кент и корабите на Невил, докато Антъни и нашият сродник, Хенри Баучър, граф Есекс, организират отбраната. Всеки ден още мои близки и роднини се стичат в Тауър: сестрите ми и техните съпрузи, съпругата на Антъни, бившите ми придворни дами. Всички смятат, че това е най-безопасното място в един град под обсада, докато Антъни прецени, че имаме достатъчно офицери и достатъчно войска за контраатака.

— Колко далече е Едуард? — питам нервно.

— Последното, което чух, е, че е на четири дни път оттук — казва той. — Прекалено далече. Не смеем да го чакаме да пристигне. И мисля, че можем да ги победим с войската, с която разполагам.

— А ако изгубиш?

Той се засмива.

— Тогава, сестро, трябва да бъдеш воюваща кралица и да командваш лично отбраната на Тауър. Можеш да удържиш с дни. Това, което трябва да направим, е да ги отблъснем сега, преди да започнат да се приближават. Ако затегнат обсадата на Тауър или усилят оръдейната

стрелба или, ако, не дай Боже, успеят някак да влязат, може да умреш, преди Едуард да се прибере у дома.

Кимвам.

— Върви тогава — казвам мрачно. — Атакувай ги.

Той се покланя.

— Думи на истинска привърженица на Йорк — казва той. — Цялата фамилия Йорк са кръвожадно племе, родени и отраснали на бойното поле. Нека се надяваме, че когато най-сетне имаме мир, няма да се избият помежду си чисто и просто по силата на навика.

— Нека първо осигурим мира и после да се тревожим, че братята Йорк ще го нарушат — отбелязвам.

На зазоряване Антъни е готов. Обучените лондонски отряди са добре въоръжени и опитни, а всички занаятчии имат оръжие и знаят как да го използват. Мъжете от Кент, под командването на войските на Невил, са се разположили на лагер навсякъде около Тауър и градските стени, но спят, когато страничната порта на Тауър се отваря и Антъни и хората му тихо излизат навън в колона по един. Държа портата отворена за тях: Хенри Баучър минава последен.

— Ваша светлост, братовчедке, залостете я зад нас и влезте на сигурно място — съветва ме той.

— Не, ще чакам тук — казвам. — Ако нещата тръгнат зле за вас, ще бъда тук, за да пусна брат си да влезе, и всички вас заедно с него.

При тези думи той се усмихва.

— Е, надявам се, че ще се върнем с победа.

— Късмет и нека Бог да е с вас — пожелавам му.

Би трябвало да затворя и залостя портата зад тях, но не го правя. Стоя на прага да гледам. Представям си себе си като героиня в някаква история; красивата кралица, която изпраща своите рицари на бой, а после бди над тях като ангел.

Отначало изглежда така. Брат ми, гологлав, в красиво гравираната си броня, тръгва тихо към лагера с меч в ръка, следван от хората си — нашите верни приятели и роднините ни, обвързани с нас по сватовство. На лунната светлина те приличат на рицари, поели на поход: реката блести зад тях, нощното небе тъмнее над тях. Бунтовниците са направили лагера си в полето край реката: други са се настанили в тесните мръсни улици наоколо. Те са бедни мъже; има само малцина с палатки и заслони, но повечето спят на земята до

лагерните огньове. Улиците пред градските стени са пълни с кръчми и публични домове и половината мъже са пияни. Отрядът на Антъни се строява в три редици и после, само при една прошепната дума, всичко се променя. Те слагат шлемовете на главите си, спускат наличниците над очите си, изваждат мечовете си, развъртат тежките топки на боздуганите си, превръщат се от простосмъртни в мъже от метал.

Някак долавям промяната, която се извършва в тях, докато стоя на портата и гледам и макар че аз съм ги изпратила да се бият и аз съм тази, която защитава, имам предчувствие, че нещо лошо и кърваво предстои да се случи. „Не“, прошепвам, сякаш искам да ги спра, когато се втурват напред с извадени саби, с размахани брадви.

Спящи мъже се изправят с препъване, с изплашен вик, и биват улучени от острие в сърцето или брадва в главата. Няма предупреждение: те са изтръгнати от сънища за победата, или от блянове за дома и връхлетени от студено острие и мъчителна смърт. Дремещите часови се разбуждат рязко и вдигат тревога: кинжал, прерязващ гърлата им, ги кара да замлъкнат. Мятат се трескаво. Един мъж пада в пламъците на огъня и крещи в агония, но никой не спира, за да му помогне. Нашите хора разритват въглените и жаравата на лагерния огън и някои от палатките и одеялата се подпалват, а конете се изправят на задни крака и цвилят уплашено, докато фуражът им гори пред тях. Целият лагер вече е буден и всички се щурат в паника, докато войниците на Антъни вървят през тях като безмълвни убийци, промушвайки мъже, докато те се преобръщат и се опитват да се събудят, събарят на земята онези, които са понечили да се надигнат, разпарят корема на невъоръжен мъж, удрят с бойна тояга един мъж, докато той посяга за сабята си. Армията от Кент мъчително се изтръгва от съня и побягва. Онези, които не са повалени, грабват каквото могат, и се втурват да бягат. Вдигат на крак мъжете по улиците до Тауър и някои се затичват към бойното поле. Хората на Антъни се нахвърлят върху тях с рев и ги нападат на нож, с вече почервенели от кръв саби, а бунтовниците, повечето от тях — провинциални момчета — се обръщат и побягват.

Войниците на Антъни се впускат да ги преследват, но той ги вика обратно: не иска да остави Тауър незащитен. Изпраща една група долу до кея да пленят корабите на Невил. Останалите се отправят обратно към Тауър, високите им, развълнувани гласове отекват в

студената сутрин. Те си подвикват, говорейки за някакъв мъж, промушен в съня си, или жена, която се опитала да избяга, но била обезглавена, за кон, който сам е счупил врата си, надигайки се на задни крака, за да се отдръпне от огъня.

Отварям портата, за да влязат. Не искам да ги посрещам, не искам да виждам повече, не искам да чувам повече. Качвам се в покоите си, вземам майка ми, момичетата и бебето и мълчаливо залоствам вратата на спалнята, сякаш се страхувам от собствената си армия. Чувала съм мъжете да разказват за много битки в тази война на братовчедите и те винаги говорят за героизъм, за смелостта на войниците, за силата на другарството между тях, за яростта на битката и за усещането за братство, което се създава от оцеляването. Чувала съм балади за велики битки и поеми за красотата на един щурм и за смелостта на предводителя. Но не знаех, че войната не е нищо повече от клане, дивашко и непохватно, все едно да прободеш прасе в шията и да оставиш кръвта му да изтече, та месото да стане крехко. Не знаех, че изяществото и благородството на арената за турнири няма нищо общо с това мушкане и пробождање. Точно като да убиеш едно квичашо прасенце, за да направиш от него бекон, след като си го преследвал из кочината. И не знаех, че войната възбужда мъжете така: те се връщат у дома като смеещи се ученици, изпълнени с възбуда след някоя лудория, но по ръцете им има кръв, а наметалата им са изпоцапани кой знае с какво, в косите им се долавя миризмата на дим, а по лицата им — ужасно и грозно вълнение.

Сега разбирам защо нахълтват в манастири, насилват жени, нарушават правото на свято убежище, за да завършат смъртоносното преследване. Те възбуждат у себе си безумен, ужасен глад, по-скоро като животни, отколкото като хора. Не знаех, че войната е такава. Имам чувството, че съм била глупачка да не знам, тъй като съм израсла във воюващо кралство и съм дъщеря на човек, пленен в битка, вдовица на рицар, съпруга на безмилостен воин. Но сега вече знам.

21 МАЙ 1471

Едуард язди начело на хората си, като крал, който се завръща славно у дома: няма и следа от битката в осанката му, по коня му или в блестящата му сбруя. Ричард е от едната му страна, Джордж — от другата, синовете ми, изпълнени с възбуда — зад тях. Синовете на Йорк отново получиха своето, тримата като един, и Лондон полудява от радост да ги види. Трима херцози, шестима графове и шестнайсет барони влизат в града заедно с тях, всички до един искрени привърженици на Йорк и положили клетва за вяност. Кой би си помислил, че имаме толкова много приятели? Не и аз, когато бях в убежище, приличащо повече на затвор, раждайки детето, което е наследник на тази слава и блясък, в тъмнина, страх и почти сама.

Зад тяхната свита идва Маргарет Анжуйска с пребледняло лице и унило изражение, седнала на носилка, теглена от мулета. Не е точно с вързани ръце и крака и с повесена на шията сребърна верига, но си мисля, че всички разбират много добре, че тази жена е победена и няма да се съвземе от поражението си. Вземам Елизабет със себе си, когато посрещам Едуард пред портата на Тауър, защото искам малката ми дъщеря да види тази жена, която я ужасяваше през всичките ѝ пет години, да я види победена и да знае, че всички сме защитени и не ни заплашва опасност от жената, която тя нарича „лошата кралица“.

Едуард ме поздравява официално пред ликуващата тълпа, но прошепва в ухото ми: „Едва ще дочакам да остана насаме с теб“.

Но му се налага да почака. Посветил е в рицарско звание половината Лондон в знак на благодарност за верността на гражданите, и следва пиршество, за да отпразнуваме издигането на новите рицари към величието. И наистина, всички имаме много поводи да сме благодарни. Едуард отново се би за короната си, и отново победи, а аз все още съм съпруга на крал, който никога не е бил побеждаван в битка. Доближавам устни до ухото му и прошепвам: „Аз също не мога да чакам, съпруже“.

Лягаме си късно, в неговите покои, когато половината гости са пияни, а другата половина — извън себе си от щастие да се озоват отново в кралски двор, управляван от Йорк. Едуард ме дръпва на леглото до себе си и ме обладава така, сякаш сме младоженци в малката ловна хижа край реката, а аз го прегръщам отново, като човека, който ме спаси от бедността, и човека, който спаси Англия от постоянната война, и съм щастлива, че ме нарича: „Съпруго, моя скъпа съпруго“.

Той изрича с устни, притиснати в косата ми:

— Ти ме прегръщаше, когато се страхувах, любима моя. Благодаря ти за това. За първи път трябваше да потегля на бой, знаейки, че мога да загубя. Тази мисъл ме караше да се поболявам от страх.

— Видях битка. Дори не и битка — клане — казвам, притиснала чело към гърдите му. — Това е ужасно нещо, Едуард. Не знаех.

Той се отпуска назад с мрачно лице.

— Това е ужасно нещо — съгласява се той. — И никой не обича мира повече, отколкото един войник. Ще донеса мир на тази страна и ще сторя така, че тя да ни е вярна. Кълна се в това. Каквото и да е нужно да сторя, за да го постигна. Трябва да спрем тези безкрайни битки. Трябва да доведем тази война докрай.

— Ужасно е — казвам. — В това няма никаква чест.

— Това трябва да свърши — отвръща той. — Аз трябва да му сложа край.

И двамата мълчим, аз предполагам, че е заспал, но той лежи замислен, с ръце, сгънати зад главата, загледан в златния, поддържан от колони балдахин над леглото, и когато казвам: „Какво има, Едуард? Тревожи ли те нещо?“, той бавно ми отговаря:

— Не, но има нещо, което трябва да направя, преди да мога да заспя спокойно тази вечер.

— Да дойда ли с теб?

— Не, любима, това е мъжка работа.

— Какво има?

— Нищо. Нищо, за което да се тревожиш. Нищо. Заспивай. Ще дойда при теб по-късно.

Сега съм разтревожена. Сядам в леглото.

— Какво има, Едуард? Изглеждаш — не знам — какво става? Болен ли си?

Той се измъква от леглото с внезапна решителност и навлича дрехите си.

— Успокой се, любима. Трябва да отида и да направя нещо, и когато бъде свършено, ще мога да си отдъхна. Ще се върна, преди да е изтекъл този час. Заспивай, а аз ще те събудя и ще те любя отново.

При тези думи се засмивам и се отпускам назад, но след като той се облича и излиза тихо от стаята, се измъквам от леглото и нахлузвам нощницата си. На бос крак, без да вдигам никакъв шум, минавам на пръсти през личните покои и се озовавам пред залата за аудиенции. Стражите стоят безмълвно на вратата, аз им кимвам безмълвно и те вдигат алебардите си, за да ме пуснат да мина. Спирам в началото на стълбите и поглеждам надолу. Перилата се извиват до безкрайност и аз виждам ръката на Едуард да се спуска надолу и още надолу към етажа под нас, където са покоите на стария крал. Виждам тъмнокосата глава на Ричард далече под мен, на прага на стария крал, сякаш чака да влезе, и чувам как някъде отгоре се носи гласът на Джордж:

— Помислихме, че си променил решението си.

— Не. Това трябва да се направи.

Тогава осъзнавам какво са намислили: тримата златни братя Йорк, които спечелиха първата си битка под три слънца в небето, които са благословени от Бог никога да не губят. Но не извиквам, за да ги спра. Не изтичвам долу и не хващам ръката на Едуард, и не започвам да нареждам, че не бива да прави това. Знам, че се двоуми: но не изказвам мнението си, че трябва да проявим състрадание, да живеем с един враг, да вярваме, че Бог ще ни опази. Не си помислям: ако направят това, какво може някой да стори на нас? Виждам ключа в ръката на Едуард, чувам превъртането в ключалката, чувам как се отваря вратата към покоите на краля, и оставям тримата да влязат, без да кажа и дума.

Хенри, безумец или светец, е миропомазан крал: неговото тяло е свещено. Той е в сърцето на собственото си кралство, в собствения си град, в собствената си кула: трябва да е в безопасност тук. Охраняват го достойни мъже. Той е почетен пленник на династията Йорк. Би трябвало да е така сигурен и защитен, сякаш е в собствения си двор: той ни има доверие, че ще му осигурим безопасност.

Той е един крехък човек срещу трима млади воители. Как могат да не бъдат милостиви? Той е техен братовчед, техен родственик, и те и тримата някога са се клели да го обичат и да му бъдат верни. Той спи като дете, когато тримата влизат в стаята. Какво ще стане с всички нас, щом те могат да убият един човек, невинен и безпомощен като спящо дете?

Знам, че именно затова винаги съм мразила Тауър. Знам, че именно затова високият тъмен дворец досами Темза винаги ме е изпълвал с лошо предчувствие. Тази смърт тежеше на съвестта ми още преди да сме я причинили. Само Бог и съвестта ми знаят колко ще ми тежи отсега нататък. А каква цена ще трябва да платя за ролята си в нея, за това, че безмълвно слушам, без да възразя дори с една дума?

Не се връщам в леглото на Едуард. Не искам да бъда в леглото му, когато той се върне при мен с мирис на смърт по ръцете си. Изобщо не искам да бъда тук, в Тауър. Не искам синът ми да спи тук, в Лондонския Тауър, смятан от всички за най-безопасното място в Англия, където въоръжени мъже могат да влязат в стаята на един слабоумен човек и да притиснат възглавница върху лицето му. Отивам в собствените си покои, разбърквам огъня и седя до топлото огнище през цялата нощ, и знам без съмнение, че династията Йорк е направила стъпка по един път, който ще ни отведе в ада.

ЛЯТОТО НА 1471

Седя заедно с майка си край издигната леха с лайка, а топлият аромат на билката се носи навсякъде около нас, в градината на кралското имение Уимбълдън — една от къщите, включени в зестрата, която ми беше дадена като на кралица, и все още една от любимите ми провинциални къщи. Избирам цветове за бродерията на майка ми. Децата са долу при реката: хранят патиците заедно с бавачката си. Чувам високите им гласове в далечината, докато викат патиците с имената, които са им дали, и ги гълчат, когато те не отговарят. От време на време дочувам отчетливия радостен писък на сина си. Всеки път, щом чуя гласа му, сърцето ми ликува, че имам момче, принц, и че той е едно щастливо бебе; майка ми, която си мисли същото, леко кимва със задоволство.

Страната е толкова спокойна и мирна, та човек би си помислил, че никога не е имало вражески крал и армии, настъпващи в ускорен марш, за да се изправят една срещу друга. Страната приветства завръщането на моя съпруг: всички се втурнахме към мира. Повече от всичко останало всички искаме да продължим с живота си под справедливо управление и да забравим загубата и болката от последните шестнайсет години. О, има доста, които още се държат: синът на Маргарет Боуфорт, превърнал се сега в най-неправдоподобния наследник на рода Ланкастър, се е укрил в замъка Пемброук в Уелс с чичо си, Джаспър Тюдор, но не могат да издържат дълго. Светът се е променил и те ще трябва да молят за мир. Съпругът на самата Маргарет Боуфорт, Хенри Стафорд, сега е поддръжник на Йорк и се би на наша страна при Барнет. Навярно единствено тя, упорита като мъченица, и глупавият ѝ син са последните привърженици на Ланкастър, останали на света.

Разстлала съм върху покритите си от бялата рокля колене дузина нюанси на зеленото, а майка ми вдява конец в иглата си, като я вдига към небето, за да вижда по-добре, приближава я към очите си, а после

отново я отдалечава. Мисля, че сега за първи път в живота си виждам у нея следа от слабост.

— Не виждаш ли, за да си вденеш иглата? — питам я почти развеселена.

А тя се обръща, усмихва ми се и казва, съвсем непринудено:

— Очите ми не са единственото, което ми изневерява, и нишката не е единственото нещо, което виждам замъглено. Няма да доживея шейсет, дете мое. Редно е да се подготвиш.

Денят сякаш внезапно помръква и наоколо става студено.

— Няма да доживееш шейсет! — възкликвам. — Защо не, за Бога? Болна ли си? Не каза нищо! Да те прегледа ли лекар? Трябва ли да се върнем в Лондон?

Тя поклаща глава и въздиша.

— Не, няма нищо, което един лекар да види, и, слава на Бога, нищо, което някой глупак с нож би си помислил, че може да изреже. Става дума за сърцето ми, Елизабет. Чувам го. То бие неравномерно — чувствам как пропуска един удар, а после започва да бие бавно. Не мисля, че някога отново ще бие силно. Не очаквам да видя още много лета.

Толкова съм ужасена, че дори не изпитвам тъга.

— Но какво ще правя аз? — питам настойчиво, с ръка върху корема, където се заражда още един нов живот. — Майко, какво ще правя? Не можеш да мислиш за такива неща! Как ще се справя?

— Не можеш да кажеш, че не съм те научила на всичко — казва тя с усмивка. — Научих те на всичко, което знам и в което вярвам. Част от него може дори да е вярно. И съм сигурна, че най-после си в безопасност на трона си. Едуард владее Англия, има син, който да го наследи, а ти отново чакаш бебе — тя накланя глава настрани, сякаш се вслушва в далечен шепот. — Не мога да кажа. Не мисля, че това е второто ти момче, но знам, че ще имаш още едно момче, Елизабет, сигурна съм в това. И само какво момче ще бъде той! Сигурна съм и в това.

— Трябва да бъдеш с мен за раждането на още един принц. Сигурно искаш да видиш един принц от династията Йорк, кръстен така, както е редно — казвам жално, сякаш й обещавам някакво удоволствие, стига само да остане. — Ти ще бъдеш негова кръстница. Ще го поверя на теб. Можеш да избереш името му.

— Ричард — отвърща тя веднага. — Кръсти го Ричард.

— Е, тогава оздравявай и остани с мен, и дочекай раждането на Ричард — насърчавам я.

Тя се усмихва и сега виждам издайническите признаци, които не съм видяла преди. Умората дори когато се опитва да задържи гърба си изправен в стола, напомнящият на сметана цвят на лицето ѝ и кафявите сенки под очите ѝ. Как съм могла да не ги забележа преди? Аз, която я обичам толкова много, че я целувам по бузата всеки ден и коленича за благословията ѝ — как съм могла да не забележа, че е станала толкова слаба?

Захвърлям парчетата коприна настрана и коленича в краката ѝ, стискам ръцете ѝ, внезапно усещам, че са костеливи, внезапно забелязвам, че са осеяни със старчески петна. Вдигам поглед към умореното ѝ лице.

— Майко, ти премина с мен през всичко. Нима ще ме изоставиш сега?

— Не и ако зависеше от мен — уверява ме тя. — Но усещам тази болка от години и знам, че вече върви към края.

— Откога? — питам разпалено. — Откога изпитваш тази болка?

— От смъртта на баща ти — казва тя овладяно. — В деня, когато ми съобщиха, че е мъртъв, че са го обезглавили за измяна, почувствах как нещо се раздвижва дълбоко в мен, сякаш сърцето ми се къса, и пожелах да бъда с него, дори и в смъртта.

— Но не и да ме изоставиш! — проплаквам себично. А после хитро добавям. — А нима би могла да изоставиш Антъни?

При тези думи тя се засмива.

— И двамата пораснахте — казва. — И двамата можете да живеете без мен. И двамата трябва да се научите да живеете без мен. Антъни ще отиде на поклонение в Йерусалим, както копнее да стори. Ти ще дочекаш синът ти да възмъжее. Ще видиш нашата малка Елизабет да се омъжва за крал и сама да носи корона.

— Не съм готова! — проплаквам като изоставено дете. — Не мога да се справя без теб!

Тя се усмихва леко и докосва бузата ми със слабата си ръка.

— Никой никога не е готов — казва нежно. — Но ти ще се справиш без мен, а чрез теб и децата ти аз ще съм основала династия от крале за Англия. А мисля, също и кралици.

ПРОЛЕТТА НА 1472

Аз съм в последните месеци на бременността си, а дворът се е пренесъл в красивия дворец „Нонсъч“ в Шийн — дворец за пролетното време — когато всички сме смутени от огромния, пикантен скандал, свързан с женитбата на брата на Едуард, Ричард. А също така и прекрасен, защото кой би си помислил, че Ричард би имал скандално поведение? Джордж — да, с неговото непрестанно преследване на собствения си интерес. Джордж винаги предоставя на мелницата за клюки цели чували „мливо“, тъй като не го е грижа за никого друго, освен за него самия. Никаква чест, никаква вяност, никаква привързаност не възпират Джордж да постъпва както му е угодно.

Едуард също е свикнал да постъпва по собствено усмотрение и да не се интересува изобщо какво казват хората за него. Но Ричард! Ричард е доброто момче на фамилията, онзи, който най-упорито се старае да бъде силен, който учи, за да може да бъде умен, който се моли искрено, за да може да има Божието благоволение, който така усърдно се опитва да спечели майчината си любов и винаги знае, че е в нечия сянка. За Ричард да предизвика скандал, е все едно най-добрата ми ловна хрътка внезапно да заяви, че няма да ловува повече. Това е напълно неестествено.

Бог знае, че се опитвам да обичам Ричард, тъй като той е предан приятел на съпруга ми и добър брат. Би трябвало да го обичам: той подкрепи съпруга ми, без да се поколебае, когато трябваше да избягат от Англия на борда на малка рибарска лодка; той понесе тежкото изгнание заедно с него и се върна у дома с него, за да рискува живота си половин дузина пъти. И Едуард винаги казваше, че ако Ричард държи левия фланг, той може да е сигурен, че левият фланг ще издържи. Ако войските на Ричард бяха в тила, Едуард знаеше, че няма да има изненадваща атака от пътя отзад. Едуард се доверява на Ричард като на брат и васал, и го обича много — защо аз не мога? Какво има у този млад мъж, от което ми се иска да присвия очи, когато го гледам, сякаш има някакъв недостатък, който ми убягва? Но сега това младо

кутре, което още няма и двайсет години, се е превърнало в герой — герой от балада.

— Кой би си помислил, че скучният малък Ричард ще крие у себе си такава страст? — питам настойчиво Антъни, който седи в краката ми в една беседка, загледан надолу към реката. Дамите ми са около мен, а половин дузина млади мъже от двора на Едуард пеят и играят с топка, и общо взето, безделничат и флиртуват. Плета венец от иглики за победителя в надбягване, което ще се състои по-късно.

— Той е човек, който потъва в съзерцание — заявява Антъни, което кара шестнайсетгодишния ми син Ричард Грей да се задави от смях.

— Тихо — казвам му. — Имай уважение към чичо си, моля те. И ми подай малко листа.

— Задълбочен и страстен — продължава Антъни. — А всички ние си мислехме, че е просто скучен. Удивително.

— Всъщност, той е пламенен — позволява си да каже синът ми. — Подценяваш го, защото не е бляскав и гръмогласен като останалите братя Йорк.

Синът ми Томас Грей кима до него:

— Точно така.

Антъни повдига вежда при този намек за критика към краля.

— Вие двамата вървете да се пригответе за надбягването — казвам аз, отправяйки ги.

Вниманието на двора е завладяно от бедната малка Ан Невил, младата вдовица на момчето принц Едуард Ланкастърски. Когато момичето бе доведено в Лондон като част от победното ни шествие след битката при Тюксбъри, Джордж, херцог Кларънс, веднага прозря, че тя и заграбването на нейното състояние ще му отворят пътя към цялото богатство на Уорик. След като майката на момичетата Невил, бедната графиня Уорик, се оттегли в манастир, напълно отчаяна, Джордж измисли план да се сдобие с всичко. Той вече притежаваше половината от състоянието на Уорик чрез брака си с Изабел Невил, а после се постара зрелищно да осигури на малката ѝ сестра убежище и закрила. Той взе малката Ан Невил, изказа ѝ съболезнования за смъртта на баща ѝ и отсъствието на майка ѝ, поздрави я за спасението ѝ от кошмарния ѝ брак с малкото чудовище, принц Едуард Ланкастърски, и смяташе да я задържи под своя закрила, подслонена

при съпругата му и сестра му, и да държи богатството ѝ в алчните си ръце.

— Беше рицарска постъпка — казва Антъни, за да ме подразни.

— Беше благоприятна възможност и ми се иска да я бях забелязала първа — отвърщам.

Ан, пионка в бащината си игра за власт, вдовица на чудовище, дъщеря на предател, все още беше само на петнайсет, когато дойде да живее със сестра си и с нейния съпруг Джордж, херцог Кларънс. Уменията ѝ да прецени как да оцелее в това кралство на своите врагове, бяха колкото на едно котенце. Сигурно си е мислила, че Джордж е нейният спасител.

Но не за дълго.

Никой не знае точно какво се е случило след това: но нещо се обърка в спретнатия план на Джордж да държи при себе си и двете момичета Невил и да си присвои огромното им богатство. Някои казват, че когато гостувал във великолепната къща на Джордж, Ричард срещнал отново Ан — своята познайница от детинство — и те се влюбили, и той, подобно на рицар в легенда, я спасил от това гостуване, което било всъщност истинско пленничество. Говори се, че Джордж наредил да я предрешат като кухненска прислужница, за да я държи далече от брат си. Казват, че я държал заключена в стаята ѝ. Но истинската любов надделяла, и младият херцог и младата овдовяла принцеса се хвърлили взаимно в обятията си. Във всеки случай, цялата тази версия на историята е отчаяно романтична и прекрасна. Глупаци на всякаква възраст ѝ се наслаждават изключително много.

— Харесва ми, когато я разказват по този начин — казва брат ми Антъни. — Мисля да съчиня рондо.

Но има и друга версия. Други хора, които се възхищават на Ричард, херцог Глостър, толкова, колкото и аз, казват, че той видял в лицето на току-що овдовялото самотно момиче жена, която може да му донесе онази популярност и одобрение в Северна Англия, които поражда моминското ѝ име; която може да му донесе огромни земи, граничещи с онова, което вече е получил от Едуард, и да му предостави цяло състояние под формата на зестра, стига само да успее да я открадне от майка ѝ. Едно младо момиче, което беше толкова самотно и незащитено, че не можеше да му откаже. Момиче, толкова свикнало да му заповядват, че можеше да бъде насила принудено да

предаде собствената си майка. Тази версия намеква, че Ан, държана в плен от единия брат Йорк, е била похитена от другия и принудена да се омъжи за него.

— Не толкова красива версия — отбелязвам пред Антъни.

— Ти можеше да я спреш — казва ми той в един от внезапните си мигове на сериозност. — Ако я беше взела под крилото си, ако беше накарала Едуард да нареди на Ричард и Джордж да не се дърпат заради нея като кучета за кокал.

— Трябваше да го направя — съгласявам се. — Защото сега Ричард има едно от момичетата на Невил, богатството на Уорик и подкрепата на Севера, а Джордж има другото. Това е опасно съчетание.

Антъни повдига вежда:

— Трябваше да го направиш, защото така беше правилно — казва ми той с цялата надутост на по-голям брат. — Но виждам, че все още мислиш само за власт и облага.

АПРИЛ 1472

Умението на майка ми да предсказва бъдещето се потвърди. Помалко от година след като ме предупреди, че сърцето ѝ няма да издържи още много дълго, тя вече се оплаква от изтощение и не излиза от покоите си. Бебето, което носех в утробата си в градината в деня на надбягванията и венците от иглики, подрани и за първи път се оттеглям в очакване на раждането, лишена от присъствието на майка си. Изпращам ѝ съобщения от затъмнената си стая, а тя отговаря бодро от своята. Но когато излизам с крехко новородено момиче, намирам майка си в покоите ѝ, твърде изтощена, за да се надигне. Вземам невръстното момиченце, леко като птичка, и го полагам в обятията на майка ми всеки следобед. В продължение на седмица-две, двете гледат как слънцето потъва под прозореца, а после, подобно на златото на залеза, заедно се изплъзват от мен.

По здрач, в последния ден на април, чувам призивен звук, подобен на бухането на белокрилата улулица, отивам до прозореца си, отварям капациите и поглеждам навън. Далече отвъд хоризонта изгрява нащърбена луна, бяла на фона на бяло небе: тя също чезне и в студената ѝ светлина чувам призив, сякаш пее хор, и знам, че това не са крясъци на кукумявки, нито певци, нито славеи, а Мелузина. Нашата прародителка-богиня вика от покрива на къщата, защото нейната дъщеря Жакета от кралското семейство на Бургундия умира.

Изправям се и за известно време се заслушвам в зловещите звуци, а после рязко затварям капациите и отивам в стаята на майка си. Не бързам. Знам, че вече няма нужда да бързам към нея. Тя лежи в леглото си, а новороденото бебе е в обятията ѝ; малката главица се притиска към бузата на майка ми. И двете са бледи като мрамор, и двете лежат със затворени очи, и двете изглеждат спокойно заспали, докато вечерните сенки затъмняват стаята. Лунната светлина по водата пред прозореца на стаята хвърля отражението на леки вълни върху белосания таван на стаята, затова те изглеждат сякаш са под водата, носещи се заедно с Мелузина във водите на извора. Но аз знам, че и

двете са си отишли от мен, и нашата водна майка ги изпраща с пеене на пътуването им надолу по сладководната река към дълбоките води на родния дом.

ЛЯТОТО НА 1472

Болката от смъртта на майка ми не приключва за мен с погребението ѝ; не се изцелява с месеците, минаващи бавно. Всяка сутрин се събуждам и тя ми липсва толкова много, колкото и първата сутрин. Всеки ден трябва да си спомням, че не мога да поискам мнението ѝ или да оспоря съветите ѝ, или да се засмея на сарказма ѝ, или да потърся напътствията на нейната магия. И всеки ден откривам, че още по-силно виня Джордж, херцог Кларънс, за убийството на баща ми и брат ми. Мисля, че именно при вестта за смъртта им, причинена от неговата ръка по заповед на Уорик, любящото сърце на майка ми се сломи и ако те не бяха коварно убити от него, тя също щеше да е жива днес.

Лято е, време за лекомислени удоволствия, но аз нося скръбта си със себе си през пикниците и дните, докато пътуваме из провинцията, по време на дългото яздене и в нощите под пълната луна, която предшества есенното равноденствие. Едуард дава на сина ми Томас титлата граф Хънтингдън, но това не ме ободрява. Не говоря за мъката си с никого, освен с Антъни, защото загубата ни е обща. А дори с него почти никога не говорим за нея. Сякаш не можем да се заставим да говорим за майка си като за мъртва, а същевременно не можем да лъжем себе си, че е още жива. Но аз обвинявам Джордж, херцог Кларънс, за сломяването на сърцето ѝ и за смъртта ѝ.

— Сега мразя Джордж Кларънс повече от всякога — казвам на Антъни, докато яздим надолу по пътя за Кент заедно, отправяйки се към угощение и прекарали цяла седмица в пътуване по зелените пътеки между ябълковите градини. Би трябвало да ми е леко на сърцето, тъй като дворът е щастлив. Но чувството ми за загуба ме следва като кацнал върху китката ми ловен сокол.

— Защото ревнуваш — казва предизвикателно брат ми Антъни: с едната ръка държи поводите на коня си, с другата води малкия ми син, принц Едуард, яхнал малкото си пони. — Ревнуваш от всеки, когото Едуард обича. Ревнуваш от мен, ревнуваш от Уилям Хейстингс,

ревнуваш от всеки, който излиза с краля и го води по срещи с блудници, а после го връща у дома пиян.

Свивам рамене, безразлична към подмятанията на Антъни. Отдавна знам, че удоволствието, което кралят изпитва да се отдава на пиянство с приятелите си и да посещава други жени, е част от природата му. Научила съм се да го търпя, особено защото то никога не го възпира да идва в леглото ми, и когато сме там заедно, се чувствам, сякаш сме се оженили тайно същата тази сутрин. Той е бил войник на поход далеч от дома, със сто блудници на негово разположение, бил е изгнаник в градове, където жените са бързали да го утешат, а сега е крал на Англия и всяка жена в Лондон би се радвала да го има — в действителност вярвам, че половината от тях са го имали. Той е кралят. Никога не съм си мислила, че се омъжвам за обикновен човек с посредствени стремежи. Никога не съм очаквала брак, в който той ще седи кротко в краката ми. Той е кралят: обречен е да върви по собствения си път.

— Не, грешиш. Развратниченето на Едуард не ме тревожи. Той е кралят, може да търси наслади, където поиска. А аз съм кралицата и той винаги ще се връща у дома при мен. Всички знаят това.

Антъни кимва, приемайки този довод.

— Но не разбирам защо съсредоточаваш омразата си върху Джордж. Всички от семейството на краля са един от друг по-лоши. Майка му ненавижда теб и всички нас, откакто за пръв път се появихме в Рединг, а Ричард става все по-раздражителен и навъсен с всеки изминал ден. Мирът не му допада, със сигурност.

— Нищо в нас не му допада — казвам аз. — Той е безкрайно различен от двамата си братя: дребен и мургав, и толкова неспокоен относно здравето, положението и душата си, вечно се надява на богатство и реди молитви.

— Едуард живее така, сякаш няма утрешен ден, Ричард — сякаш не иска утрешен ден, а Джордж — сякаш някой трябва да му го даде даром.

Засмивам се.

— Е, щях да харесвам Ричард повече, ако беше толкова лош, колкото останалите от вас — отбелязвам. — А откакто е женен, той е още по-праведен. Винаги е гледал отвисоко на нас, семейство Ривърс: сега гледа отвисоко и на Джордж. Именно тази надменна

благочестивост не мога да преглътна. Понякога ме гледа, сякаш съм някоя...

— Някоя какво?

— Някоя дебела продавачка на риба.

— Е — казва брат ми, — ако трябва да бъда честен — ти не ставаш по-млада и в определени отношения... знаеш...

Тупвам го по коляното с камшика си за езда и той се засмива, и намига на невръстния Едуард върху малкото му пони.

— Не ми харесва това, че държи целия Север в своя власт. Едуард го въздигна прекалено. Превърна го в почти самостоятелен владетел. Това представлява опасност за нас и за нашите наследници. То ще предизвика разделение в кралството.

— Кралят трябваше да ги възнагради с нещо. Ричард многократно е излагал на опасност живота си заради рискованите начинания на Едуард. Ричард извоюва кралството за Едуард, редно е да получи дела си.

— Но това превръща Ричард почти в крал в собственото му владение — възроптавам. — Дава му правото да се разпорежда като крал на север.

— Никой не се съмнява във верността му освен теб.

— Той е верен на Едуард и на своя род, но не харесва мен и моите близки. Завижда ми за всичко, което имам, и не се възхищава на двора ми. А какво означава това, когато става дума за нашите деца? Дали ще бъде верен на сина ми, защото е син и на Едуард?

Антъни свива рамене.

— Ние се издигнахме, знаеш. Ти ни издигна много високо. Има мнозина, които смятат, че положението ни е по-високо, отколкото заслужаваме, и то благодарение единствено на твоя крайпътен чар.

— Не ми харесва, че Ричард се ожени за Ан Невил.

Антъни се изсмива кратко.

— О, сестро, на никого не му хареса да види как Ричард, най-заможният млад мъж в Англия, се жени за най-богатата млада жена в Англия, но никога не съм си и помислял, че ще те видя да вземаш страната на Джордж, херцог Кларънс!

Засмивам се неохотно. Яростта на Джордж от това, че балдъзата му, наследницата, беше откъсната от къщата от родния му брат, забавляваше всички ни през изминалата половина година.

— Във всеки случай именно твоят съпруг постави Ричард в това положение — отбелязва Антъни. — Ако Ричард искаше да се ожени за Ан по любов, можеше да го стори, и да бъде възнаграден с нейната любов. Но кралят беше този, който нареди състоянието на майката да бъде поделено между двете момичета. Наложих се твоят почитаем съпруг да обяви, че майката практически е напуснала света на живите — макар да считам, че старата дама упорито отстоява правата си върху живота и върху собствените си земи — и именно твоят съпруг отне цялото ѝ състояние, за да го даде на двете ѝ дъщери, и по този начин да го раздели удобно между братята си.

— Казах му да не го прави — казвам раздразнено. — Но той не ми обърна внимание по този въпрос. Винаги проявява благоволение към братята си.

— Прав е да предпочита Ричард, но не бива да нарушава собствените си закони в собственото си кралство — отвърща Антъни с внезапна сериозност. — Това не е начин за управление. Незаконно е да ограбиш вдовица, а той стори именно това. А тя е вдовица на неговия враг и е намерила убежище в манастир. Редно е да прояви състрадание към нея, редно е да бъде милостив. Ако беше наистина благороден рицар, би я насърчил да излезе от манастира и да поеме владението над земите си, да защити дъщерите ѝ и да обуздае алчността на братята си.

— Законът е това, което мъжете с власт казват, че трябва да бъде — казвам раздразнено. — А правото на свято убежище не е ненаруσιμο. Ако ти самият не беше фантазьор, отнесен в мечтите си за Камелот, досега вече щеше да знаеш това. Ти беше при Тюксбъри, нали? Видя ли колко свята бе свещената земя, когато извлякоха лордовете от абатството и ги намушкаха с ножове в църковния двор? Защити ли правото на убежище тогава? Защото аз чух как всички сте извадили сабите си от ножниците и сте покосили мъжете, които идват, протегнали напред дръжките на сабите си.

Антъни поклаща глава.

— Мечтател съм — признава той. — Не го отричам, но съм видял достатъчно, за да познавам света. Може би мечтая за по-добър свят. Това царуване на Йорк понякога ми идва в повече, знаеш ли, Елизабет. Непоносимо ми е това, което прави Едуард, когато го виждам да покровителства един човек и да пренебрегва друг и то без

никакво основание, освен че това прави него по-силен или царуването му — по-сигурно. А ти превърна трона в свое феодално владение: раздаваш благоволения и богатство на фаворитите си, не на онези, които заслужават. И двамата си създавате врагове. Хората казват, че не ни е грижа за нищо, освен за собствения ни успех. Когато виждам какво правим сега, когато сме на власт, понякога съжалявам, че се бих под знака на Бялата роза. Понякога мисля, че Ланкастър щеше да се справи точно толкова добре или, във всеки случай, не по-зле.

— Тогава забравяш Маргарет Анжуйска и лудия ѝ съпруг — казвам студено. — В деня, когато потеглихме към Рединг, майка ми сама ми каза, че не е възможно да стана по-лоша кралица от Маргарет Анжуйска, и аз не станах.

Той се съгласява с мен.

— Добре. Ти и съпругът ти не сте по-лоши от един безумец и една харпия. Много добре.

Изненадана съм от мрачния му тон.

— Такъв е светът, братко — напомням му. — И ти също си получавал услуги от краля и от мен. Сега си граф Ривърс и шурей на краля, и чичо на бъдещия крал.

— Мислех си, че правим нещо повече от това да пълним собствените си джобове — казва той. — Мислех си, че правим нещо повече от това да поставим на трона един крал и една кралица, които са само по-добри от най-лошото, което може да съществува. Знаеш ли, понякога предпочитам да нося бяла наметка с червен кръст, биейки се в името Божие сред пустинята.

Сецам се за предсказанието на майка ми, че един ден духовността на Антъни ще възтържествува над практичността, наследена от фамилията Ривърс, и той ще ме остави.

— Ах, не говори така — казвам. — Нуждая се от теб. А когато Бебето порасне и има свой собствен съвет, какъвто се полага на един принц, той ще има нужда от теб. Не мога да се сетя за по-подходящ човек от теб, който да го напътства и учи. В Англия няма по-начетен рицар. Няма поет в Англия, който да може да се сражава толкова добре. Не казвай, че ще си отидеш, Антъни. Знаеш, че трябва да останеш. Не мога да бъда кралица без теб. Без теб не мога да бъда себе си.

Той ми се покланя с кривата си усмивка, взема ръката ми и я целува.

— Няма да те оставя, докато имаш нужда от мен — обещава. — Никога няма да те оставя по своя воля, докато се нуждаеш от мен. Освен това скоро идват добри времена.

Усмихвам се, но оптимистичните му думи прозвучават скръбно.

СЕПТЕМВРИ 1472

Едуард ме вика настрани една вечер след вечеря в замъка Уиндзор и аз отивам при него усмихната.

— Какво желаеш, съпруге? Искаш ли да танцуваш с мен?

— Да — казва той. — А после ще се напия чудовищно.

— По някаква специална причина?

— Абсолютно никаква. Просто за удоволствие. Но преди всичко това, трябва да те помоля нещо. Можеш ли да приемеш още една жена в покоите си като почетна дама?

— Имаш ли някоя предвид? — мигновено заставам нащрек за опасността Едуард да има нова държанка, която иска да ми натрапи, за да може по-удобно да я прелъстява. Това сигурно проличава по лицето ми, защото той се разсмява силно и казва:

— Не гледай така разярено. Не бих ти натрапвал развратниците си. Мога и сам да ги подслоня. Не, тази е дама от безупречно семейство. Не друга, а Маргарет Боуфорт, последната от привържениците на Ланкастър.

— Искаш тя да ми служи? — питам изумено. — Искаш тя да бъде една от моите дами?

Той кимва.

— Имам причина. Нали помниш, че тя е отскоро омъжена за лорд Томас Станли?

Кимвам.

— Той се обяви за наш приятел, закле се да ни подкрепя, а армията му се разположи по страничните склонове и ни спаси по време на битката при Блор Хийт, макар да беше дал обещание на Маргарет Анжуйска. Предвид богатството му и влиянието му в страната, наистина трябва да го задържа на наша страна. Той имаше безрезервното ми съгласие да се ожени за нея. Сега го стори и си е поставил за цел да я доведе в двора. Помислих си, че можем да ѝ дадем място. Той ми е нужен в съвета.

— Тя не е ли досадно религиозна? — питам неприветливо.

— Тя е дама. Ще приспособи поведението си към твоето — казва той спокойно. — А аз имам нужда съпругът ѝ да е близо до мен, Елизабет. Той е съюзник, който ще бъде от значение както сега, така и в бъдеще.

— Щом ме молиш така мило, какво мога да кажа освен „да“? — усмихвам му се. — Но не ме обвинявай, ако е скучна.

— Няма да виждам нито нея, нито някоя друга жена, щом ти си пред мен — прошепва той. — Затова не се тревожи как се държи тя. А не след дълго, когато помоли сина си Хенри Тюдор да се върне у дома, той може да го стори — стига да ни е верен, и да може да бъде убеден да забрави мечтите си да бъде наследникът на Ланкастър. И двамата ще дойдат в двора, и ще ни служат, и всички ще забравят, че някога е имало такова нещо като династия Ланкастър. Ще го оженим за някое добро момиче от рода Йорк, което ти можеш да му избереш, и династията Ланкастър вече няма да съществува.

— Ще я покана — обещавам му.

— Тогава кажи на музикантите да засвирят нещо весело и ще танцувам с теб.

Обръщам се и кимвам на музикантите, а те се съветват за миг и после подхващат най-новата мелодия, дошла от бургундския кралски двор, където сестрата на Едуард, Маргарет, продължава традицията на Йорк за забавленията и бургундската традиция на висшата мода. Дори наричат танца „жигата на херцогиня Маргарет“, и Едуард ме извежда на дансинга, и ме върти вихрено в ритъма на бързите стъпки, докато всички се смеят и пляскат с ръце в кръг около нас, а после танцуват на свой ред.

Музиката свършва и аз се оттеглям в един по-тих ъгъл, и брат ми Антъни ми поднася малка чаша ейл. Изпивам го жадно.

— Е, още ли приличам на дебела продавачка на риба? — питам настойчиво.

— Охо, това те жегна, нали? — той се ухилва. Обвива ръце около мен и ме прегръща нежно. — Не, приличаш на красавицата, каквато наистина си, и го знаеш. Имаш онази дарба, която притежаваше и майка ни — да ставаш все по-прекрасна с напредването на възрастта. Чертите ти са се изменили: вече не са просто черти на едно хубаво момиче, а на красива жена. Лицето ти сякаш е изваяно. Когато се смееш и танцуваш с Едуард, можеш да минеш за дваисетгодишна, но

когато си неподвижна и вгълбена в мисли, си по-прекрасна от статуите на италианските ваятели. Нищо чудно, че жените те ненавиждат.

— Стига с мъжете да не е така. — Усмихвам се.

ЯНУАРИ 1473

В студените дни на януари Едуард идва в покоите ми, където съм се разположила пред огъня с ниско столче пред мен, на което да си вдигам краката. Когато ме вижда седнала, нетипично бездейна, той спира за миг на вратата и кимва на мъжете зад него и на моите дами, и казва: „Оставете ни“. Те излизат с леко суетене — сред тях е новопристигналата лейди Маргарет Стаили — като пърхат и кокетничат, както винаги правят жените около Едуард: дори набожната Маргарет Станли.

Той кимва към гърбовете им, докато затварят вратата зад себе си.

— Лейди Маргарет? Добра компания ли е?

— Достатъчно добра — казвам, като вдигам усмихнатото си лице към него. — Тя знае и аз също знам, че мина с баржата на Тюдор покрай прозореца ми в Тауър, когато бях потърсила убежище, и тогава се наслади на своя миг на триумф. И знае, и аз също знам, че сега аз имам надмощие. Ние не забравяме това. Ние не сме мъже, за да се потупаме взаимно по гърбовете след битка и да кажем: „Без лоши чувства“. Но знаем също и че светът се е променил и ние трябва също да се променим, а тя никога не загатва дори с една дума, че предпочита синът ѝ да бъде признат за наследник на Ланкастър и на трона, вместо Бебето — наследникът на Йорк.

— Дойдох да говоря с теб за Бебето — казва Едуард. — Но виждам, че би трябвало ти да говориш с мен.

Разтварям широко очи и му се усмихвам.

— О? За какво?

Той се засмива леко, дръпва възглавничка от една пейка с висока облегалка и я пуска на пода, за да може да седне до мен. Прясно разпръснатите билки по пода под възглавничката му излъчват уханието на водна мента.

— За сляп ли ме мислиш? Или просто за глупав?

— Нито едното, нито другото, милорд — казвам кокетно. — Трябва ли?

— През цялото време, откакто те познавам, винаги си седяла както те е научила майка ти. С изправен гръб в стола, с прибрани крака, с ръце в скута или отпуснати върху ръкохватките на креслото. Не те ли е учила да седиш именно така? Като кралица? Сякаш е знаела през цялото време, че ще имаш трон?

Усмивам се.

— Всъщност вероятно наистина е знаела.

— И така, аз сега те намирам лениво отпусната посред бял ден, с крака върху ниско столче — той се обляга назад и повдига крайчеца на роклята ми, за да може да види обутите ми в дълги чорапи крака. — Със свалени обувки! Възмутен съм. Явно се превръщаш в повлекана, а кралският ми двор се управлява от блудница, която причаква мъже край живите плетове, както ме предупреждаваше майка ми.

— Следователно? — питам, невъзмутимо.

— Следователно, знам, че чакаш дете. Защото седиш с вдигнати крака единствено, когато чакаш дете. И точно затова те питам дали ме мислиш за сляп, или просто за глупав...

— Мисля, че си плодовит като бик в крайречна ливада, ако искаш да знаеш какво мисля! — възкликвам. — През година ти раждам бебета.

— Както и всички останали — казва той без дори намек за разкаяние. — Не ги забравяй. Е, кога трябва да се роди това съкровище?

— През лятото — отвърщам. — И нещо повече...

— Да?

Притеглям светлокосата му глава към себе си и прошепвам в ухото му:

— Мисля, че ще бъде момче.

Главата му се вдига рязко, с лице, изпълнено с радост:

— Наистина ли? Имаш поличби?

— Женски фантазии — казвам, мислейки си за майка ми, наклонила глава настрани, заслушана в тропота на малки крачета в ботуши за езда от небесата. — Но така мисля. Така се надявам.

— Момче, родено на династията Йорк в мирно време — изрича той с копнеж. — Ах, скъпа моя, ти си добра съпруга. Ти си моята красавица. Ти си единствената ми любов.

— Ами всички останали?

Той пропъжда мисълта за метресите и техните бебета с едно пренебрежително махване на ръка:

— Забрави ги. Аз съм ги забравил. За мен единствената жена на света си ти. Сега и завинаги.

Той ме целува нежно, сдържайки обичайната си бърза възбуда. Няма да правим отново любов, докато не мине малко време след раждането на бебето и аз не се причестя в църква.

— Скъпа моя — прошепва ми той.

Известно време седим мълчаливо, загледани в огъня.

— Но за какво дойде да ме видиш? — питам.

— А, да. Мисля, че това не би трябвало да променя нещата. Искам да изпратя Бебето да постави началото на малкото си кралство в Уелс. В замъка Лъдлоу.

Кимвам. Така трябва да бъде. Именно това означава да имаш принц, а не момиче. Най-голямата ми скъпа дъщеря Елизабет може да остане при мен, докато се омъжи, но синът ми трябва да замине и да се научи как да бъде крал. Трябва да отиде в Уелс, защото е принц на Уелс, и трябва да го управлява заедно със собствените си съветници.

— Но той още няма и три години — казвам жално.

— Достатъчно голям е — казва съпругът ми. — А ти ще пътуваш с него до Лъдлоу, ако прецениш, че ще имаш сили за това, и ще наредиш всичко точно както искаш, и ще се погрижиш той да има компаньоните и възпитателите, които искаш. И освен това ще те назнача в съвета му и ще можеш да избереш останалите членове, и ще го напътстваш, и ще избираш какво да изучава, докато стане на четиринайсет години.

Отново притеглям лицето на Едуард към себе си и го целувам по устата.

— Благодаря ти — казвам. Той оставя сина ми под моя опека, когато повечето крале биха казали, че момчето трябва да живее само с мъже, отделено от женските съвети. Но Едуард ме прави настойница на сина ми, зачита обичта ми към него, уважава преценката ми. Мога да понеса раздялата с Бебето, щом ще мога да назначавам съветниците му, защото това означава, че ще го посещавам често и животът му все пак ще бъде под моя закрила.

— И той ще може да си идва у дома за празничните дни и религиозните празници — казва Едуард. — И на мен ще ми липсва,

знаеш. Но той трябва да бъде в своето владение. Трябва да започне да управлява. Уелс трябва да опознае своя принц и да се научи да го обича. Той трябва да опознае страната си още от детинство, и така да запазим предаността на местното население.

— Знам — казвам. — Знам.

— Уелс винаги е бил верен на Тюдорите — добавя Едуард, почти като странична реплика. — А аз искам да забравят това.

* * *

Обмислям внимателно кой ще бъде натоварен с възпитанието на сина ми в Уелс, и кой ще оглави съвета му, и ще управлява Уелс от негово име, докато навърши пълнолетие, и стигам до решението, което щях да взема, дори да се бях хванала за първото име, дошло ми на ума. Разбира се. На кого друг бих поверила най-ценното нещо, което притежавам на света?

Отивам в покоите на брат си Антъни, които са разположени встрани от главното стълбище, с изглед към уединените градини. На вратата пази неговият личен слуга, който я отваря със замах и обявява пристигането ми с почтителен шепот. Прекосявам приемната му, почуквам на вратата на личния му кабинет и влизам.

Антъни седи на една маса пред огъня, с чаша вино в ръка, с половин дузина добре подострени пера за писане пред него, с листовے скъпа хартия, покрити със зачеркнати редове. Той пише, както през повечето следобеди, когато рано падащата тъмнина на зимата принуждава всички да се оттеглят вътре. Сега пише всеки ден и вече не рецитира стиховете си по време на турнирите: те са твърде важни за него.

Усмива се и слага за мен един стол близо до огъня. Придърпва ниско столче под краката ми, без да коментира. Сигурно се е досетил, че чакам дете. Антъни притежава не само изказа, но и очите на поет. Не му убягват много неща.

— За мен е чест — казва с усмивка. — Имате ли нещо да ми наредите, ваша светлост, или това е лично посещение?

— Молба — казвам аз. — Защото Едуард смята да изпрати Бебето в Уелс да установи там кралския си двор, и искам да заминеш с

него като негов главен съветник.

— Няма ли Едуард да изпрати Хейстингс? — пита той.

— Не, аз трябва да назнача съветниците на Бебето. Антъни, от Уелс могат да се спечелят много облаги. Той се нуждае от силна и здрава ръка и бих искала да бъде под разпореждането на нашата фамилия. Не бива да е във властта на Хейстингс или на Ричард. Не харесвам Хейстингс и никога няма да го харесам, а Ричард притежава земите на Невил на север — не можем да му позволим да получи и Запада.

Антъни свива рамене:

— Имаме достатъчно богатства и влияние, нали?

— Никога не можеш да имаш твърде много — изказвам очевидното. — А и във всеки случай, най-важното е, че искам ти да поемеш настойничеството над Бебето.

— По-добре ще е да спреш да го наричаш Бебето, щом той ще бъде Уелски принц със собствен двор — напомня ми брат ми. — Той ще се премести в имение, подходящо за истински мъж, управлявано от него, ще има собствен двор, собствена страна. Скоро ще му търсиш принцеса, за която да се ожени.

Усмихвам се, загледана в топлите пламъци:

— Знам, знам. Вече го обмисляме. Не мога да повярвам. Наричам го Бебето, защото ми харесва да си спомням какъв беше, когато беше в пелени; а сега дрехите му умаляват, има собствено пони, и расте с всеки изминал ден. Сменям ботушите му за езда на всеки три месеца.

— Той е прекрасно малко момче — казва Антъни. — И макар да прилича на баща си, понякога ми се струва, че виждам в него дядо му. Вижда се, че е Удвил, че принадлежи към нашия род.

— Няма да приема друг, освен теб да му бъде настойник — казвам аз. — Той трябва да бъде възпитан като Ривърс в двора на Ривърс. Хейстингс е жесток и груб човек, а на никого от братята на Едуард не бих поверила дори грижата за котката си: Джордж мисли единствено за себе си, а Ричард е твърде млад. Искам моят принц Едуард да се учи от теб, Антъни. Ти не би искал някой друг да му повлияе, нали?

Той поклаща глава.

— Не бих приел да бъде възпитаван от никого от тях. Не си давах сметка, че кралят смята да го изпрати в Уелс толкова скоро.

— Тази пролет — отвърщам. — Не знам как ще го оставя да замине.

Антъни замълчава за миг.

— Няма да мога да взема жена си с мен — казва той. — Ако си мислела, че тя може да бъде господарка на Лъдлоу. Тя не е достатъчно силна, а тази година е по-зле отвсякога, по-слаба.

— Знам. Ако иска да живее в двора, ще й осигуря добри грижи. Но няма ли да искаш да останеш заради нея?

Той поклаща глава:

— Бог да я благослови, не.

— Значи ще заминеш?

— Да, а ти можеш да ни гостуваш — казва важно Антъни. — В новия ни двор. Къде ще бъдем? В Лъдлоу?

Кимвам.

— Можеш да научиш уелски и да станеш бард — казвам.

— Е, мога да обещаая, че ще възпитам момчето така, както ти и семейството ни бихте искали — уверява ме той. — Мога да се погрижа да учи и да спортува. Мога да го науча на онова, от което ще има нужда, за да бъде добър крал от династията Йорк. А да възпитаеш крал е сериозна задача. Хубаво е да оставиш такъв спомен за себе си: това, че си възпитал момчето, което ще бъде крал.

— Достатъчно, за да пожертваш плановете си за поклонение за още една година? — питам.

— Знаеш, че не мога да ти откажа. Твоята дума е равностойна на заповед от краля, а на това никой не би могъл да откаже. Но всъщност и поначало не бих отказал да служа на младия принц Едуард: ще бъде голяма чест да бъда настойник на такова момче. Би трябвало да се гордея, че ще мога да създам следващия крал на Англия. И ще съм щастлив да бъда в двора на юлския принц.

— Сега вече винаги ли трябва да го наричам така? Нима той вече няма да бъде Бебето?

— Да.

ПРОЛЕТТА НА 1473

Младият Едуард, Уелски принц, чичо му, граф Ривърс, синът ми Ричард Грей, сега вече сър Ричард по заповед на пастрока си, кралят, и аз се отправяме на бляскаво пътуване към Уелс, за да може малкият принц да види страната си и да бъде видян от възможно най-много хора. Баща му казва, че именно по този начин ще подсигурирм управлението си: показваме се пред хората и като демонстрираме богатството, плодовитостта и елегантността си, ги караме да се чувстват сигурни в своите владетели.

Придвижваме се бавно. Едуард е силен, но още няма и три години и за него е твърде изморително да язди цял ден. Нареждам да си почива всеки следобед и да си ляга в моите покои рано вечер. Радвам се на бавното темпо и заради самата себе си, докато яздя върху прикрепена на седлото възглавница, така че да мога да седя странично, тъй като новата заобленост на корема ми започва да си личи. Стигаме до красивото градче Лъдлоу без произшествия, и аз решавам да остана в Уелс с първородния си син за първата половин година, докато се уверя, че домакинството е организирано така, че да му е удобно, да е в безопасност и щастлив в новия си дом.

Той е винаги радостен: тъгата и съжалението са непознати за него. Липсва му компанията на сестрите му, но много му харесва да бъде малкият принц в собствения си двор, и се наслаждава на компанията на своя полубрат, Ричард, и на тази на вуйчо си. Започва да изучава земята около замъка, дълбоките долини и красивите планини. Има свои слуги, които са с него още откакто беше бебе. Има нови приятели сред децата от двора си, които водят да учат и да играят с него, и има бдителната грижа на брат ми. Аз съм тази, която не може да спи през седмицата, преди да дойде време да го оставя. Антъни е спокоен, Ричард е щастлив, Бебето се радва на новия си дом.

Разбира се, за мен е почти непоносимо да го оставя, защото ние не сме обикновено кралско семейство. Не сме водили живот на студена официалност и сдържаност. Това момче се роди в убежище, под

смъртна заплаха. Спеше в леглото ми през първите няколко месеца от живота си — нещо нечувано за един принц с кралска кръв. Нямаше майка: аз го кърмех сама, и ръчичките му се вкопчваха в моите пръсти, докато се учеше да ходи. Нито той, нито някой от другите е бил изпратен да бъде отглеждан от бавачки, или в отредена за кралските деца детска стая в друг дворец. Едуард държеше децата си наблизо и най-големият му син е първият, който ни напуска, за да поеме кралските си задължения. Обичам го пламенно: той е моето златно момче, момчето, което се появи най-сетне, за да подsigури положението ми на кралица и да даде на баща си, тогава просто претендент за престола от рода Йорк, по-голямо право над трона. Той е моят принц, той е венецът на нашия брак, той е нашето бъдеще.

Едуард идва да се присъедини към мен за последния ми месец в Лъдлоу през юни, донасяйки вестта, че съпругата на Антъни, лейди Елизабет, е починала. Тя беше в лошо здраве от години, измъчвана от болест, която изпиваше силите ѝ. Антъни нарежда да четат литургии за душата ѝ, а аз, тайно и срамувайки се от себе си, започвам да се питам коя може да е следващата съпруга за брат ми.

— Има достатъчно време за това — казва Едуард. — Но Антъни ще трябва да изиграе ролята си за безопасността на кралството. Може би ще трябва да се ожени за френска принцеса. Нуждая се от съюзници.

— Но не и да напусне страната — казвам. — И не и да остави Едуард.

— Не. Виждам, че той се устрои добре в Лъдлоу. А Едуард ще има нужда от него тук, когато заминем. А ние трябва да заминем скоро. Дадох заповеди да потеглим, преди да е изтекъл месецът.

Ахвам, макар в действителност да знаех, че този ден трябва да настъпи.

— Ще дойдем отново да го видим — обещава ми Едуард. — И той ще идва при нас. Няма нужда да добиваш такова трагично изражение, любов моя. Той започва своята работа като принц от династията Йорк: това е неговото бъдеще. Трябва да се радваш за него.

— Радвам се — казвам, но думите ми не звучат убедително.

Когато идва време да замина, трябва да щипя бузите си, за да им придам малко цвят, и да хапя устни, за да сдържа плача си. Антъни знае какво ми струва да оставя тях тримата, но Бебето е щастлив,

уверен, че скоро ще дойде на гости в двора в Лондон, наслаждава се на новата си свобода и на важното си положение като принц на собствена страна. Позволява ми да го целуна и да го прегърна, без да се дърпа. Дори прошепва в ухото ми: „Обичам те, мамо“, после коленичи за благословията ми, но се изправя усмихнат.

Антъни ме повдига на страничното седло зад началника на конницата ми, и аз се хващам здраво за колана му. Доста съм тровава сега, в седмия месец на бременността си. Внезапно ме залива ужасно, мрачно безпокойство, и аз премествам поглед от брат си към двамата си синове, обзета от истински страх. „Пази се“ — казвам на Бебето.

— Грижи се за него — обръщам се към Антъни. — Пиши ми. Не му позволявай да скача с понито си. Знам, че иска, но е твърде малък. И не го оставяй да се простуди. Не му давай да чете на слаба светлина и го дръж далеч от болни хора. Ако в града избухне чума, веднага го отведи — не ми идва на ум за какво още да ги предупредя: просто съм залята от тревога, докато местя поглед от едно усмихнато лице към друго. — Наистина — казвам немощно. — Наистина, Антъни: пази го.

Той пристъпва до коня, хваща носа на ботуша ми и го разтърсва леко.

— Ваша светлост — казва простичко. — Наистина. Аз съм тук, за да го пазя. Ще го пазя. Ще се погрижа да е в безопасност.

— И ти — прошепвам. — Ти също се пази, Антъни. Толкова съм уплашена, но не зная от какво се страхувам. Не зная какво да кажа. Искам да те предупредя, но не знам каква опасност те заплашва — хвърлям поглед към сина си Ричард Грей, облегнат на портата на замъка: млад мъж, вече висок и красив. — И другият ми син — казвам. — Моят Ричард. Не мога да ти обясня защо, но съм изпълнена със страх за всички ви.

Той се отдръпва назад и свива рамене.

— Сестро — казва нежно. — Винаги има опасност. Синовете ти и аз ще се държим като мъже и ще се изправим пред всичко като мъже. Не започвай да плашиш сама себе си с въображаеми заплахи. И ти желая безпрепятствено пътуване и благополучно раждане. Всички се надяваме на нов принц, толкова добър, колкото и този!

Едуард дава заповед за изтегляне и поема начело: знамето му се вее пред него, заобиколен е от личната си стража. Кралската процесия започва да се изнизва бавно през портите на замъка, подобно на

размотаваща се навита на руло алена панделка: яркочервеният цвят на ливреите се съчетава с цвета на веещите се знамена. Прозвучават тръбите и птиците литват от покривите на замъка, и се устремяват вихрено към небето, оповестявайки, че кралят и кралицата оставят скъпия си син. Не мога да спра устремения напред поход и не би трябвало да го спирам. Но гледам назад през рамо към малкия си син, към порасналия си син, и към брат си, докато пътят се спуска от вътрешната укрепена кула към външната стена и ги скрива, и вече не ги виждам. И когато вече не мога да ги видя, за миг ме изпълва такъв мрак, че ми се струва, че е паднала нощта и никога вече няма да има зора.

ЮЛИ 1473

На връщане към Лондон, в последните дни на юли, спираме в град Шрусбъри, за да се оттегля в очакване на раждането в стаите за гости на голямото абатство. Радвам се, че съм далече от ослепителния блясък и горещина на лятото, в прохладата на стаята със спуснати капаци на прозорците. Наредих да поставят водоскок в ъгъла на покоите ми с каменни стени и тихото плискане на водата ме успокоява, докато лежа на дивана и чакам да дойде времето ми за раждане.

Този град е построен около свещения извор на света Унифред и докато слушам капещата във водоскока вода, посветена на нея, и чувам как камбаната отбелязва със звън часовете за молитва, си мисля за духовете, които се движат във водите на тази влажна земя — както езически, така и християнски; Мелузина и Унифред; и как потоците, ручейте и реките говорят на всички хора, но навярно най-вече на жените, които познават по собствените си тела движението на водите на тази земя. На всяко священо място в Англия има кладенец или ручей; кръщелните купели се пълнят със светена вода, която се връща, благословена, към земята.

Тази страна е създадена за Мелузина и нейната жизнена среда е навсякъде: понякога — течаща в реките, понякога — скрита под земята, но винаги налице.

В средата на август започват болките, аз обръщам глава към водоскока и се вслушвам в капенето на тънката струйка, сякаш търся гласа на майка си във водата. Бебето идва лесно, както и си мислех, и е момче, както беше убедена майка ми.

Едуард влиза в стаята, макар че наблизо не бива да има мъже, докато не се пречистя в църква.

— Трябваше да дойда и да те видя — казва той. — Син. Още един син. Бог да ви благослови и да ви пази и двамата. Бог да те благослови, любов моя, и ти благодаря за болките, които изтърпя, за да ме дариш с още едно момче.

— Мислех, че за теб няма значение дали е момче, или момиче — подкачам го.

— Обичам момичетата си — казва той веднага. — Но династията Йорк се нуждаеше от още едно момче. Той може да бъде верен другар и спътник на брат си Едуард.

— Може ли да го наречем Ричард? — питам аз.

— Мислех си за Хенри.

— Хенри ще е следващият — казвам. — Да наречем това момче Ричард. Майка ми сама ми назова името му.

Едуард се навежда над люлката, където спи мъничкото момченце, а после проумява думите ми.

— Майка ти? Знаела е, че ще родиш момче?

— Да, знаеше — казвам с усмивка. — Или поне си даваше вид, че знае. Помниш майка ми. У нея винаги имаше една част магия и една част нелепи измислици.

— А последният ни син ли е това? Тя каза ли? Или мислиш, че ще има друг?

— Защо не и друг? — казвам лениво. — Тоест, ако все още ме искаш в леглото си. Ако не си ми се наситил и предпочиташ другите си жени.

Той се извъръща от люлката и идва при мен. Ръцете му се плъзват под ключицата ми и ме повдигат към устата му.

— О, все още те желая — казва той.

ПРОЛЕТТА НА 1476

Оказвам се права: това в никакъв случай не беше последното ми оттегляне преди раждане. Съпругът ми продължава да е все така плодовит като бик в крайречна ливада, с какъвто обвинително го сравнявах. През втората година след раждането на Ричард отново забременях и през ноември родих ново бебе — момиче, което нарекохме Ан. Едуард ме възнаграждава за родилните ми мъки, като удостоява сина ми Томас Грей с титлата „маркиз на Дорсет“, а аз го омъжвам за едно приятно момиче — наследница на много голямо състояние. Едуард се беше надявал на момче и бяхме обещали да го кръстим Джордж като комплимент към другия херцог на Йорк, и по този начин да има отново три момчета от династията Йорк на име Едуард, Ричард и Джордж, но херцогът не показва признаци на признателност. Той беше разглезено алчно момче и когато порасна, се превърна в разочарован, злонравен мъж. Сега той е в средата на двайсетте си години, и подобната му на розова пъпка уста е постоянно разкривена в злобна и презрителна усмивка. Когато беше вдъхващо надежди момче, той се перчеше с това, че е един от синовете на Йорк; оттогава е бил първият в редицата от наследници за трона на Англия като наследника, избран от Уорик, а после — изместен, когато Уорик проявяваше благоволение към Ланкастър. Когато Едуард спечели отново трона, Джордж стана пръв в списъка на наследниците, но после беше изтикан на второ място при раждането на моето бебе, принц Едуард. След раждането на принц Ричард Джордж изпадна до трето място в списъка от наследници за трона на Англия. Всъщност всеки път, когато родя син, херцог Джордж се отдалечава на още една стъпка от трона и затъва все по-дълбоко в завист. И тъй като Едуард е известен със силната си обич към мен, а аз — прочута с плодовитостта си, вероятността Джордж да наследи трона е станала изключително неправдоподобна, и той е Херцогът на разочарованието.

Ричард, другият брат Йорк, изглежда не възразява на това, но се обръща срещу нас, след като фамилията Йорк се връща от Франция,

спечелила мир, без да е водила война. Моят съпруг, кралят, и всеки разумен мъж и жена из цялата страна ликуват, че Едуард е сключил мир с Франция, който би трябвало да продължи с години, с договор, според който французите ще ни платят цяло състояние, за да не предявяваме претенции за земите си във Франция. Всички са възхитени, че ще избегнат една скъпа и мъчителна война в чужбина, освен херцог Ричард, момчето, което отрасна на бойното поле и сега се позовава на правата на англичаните над нашите земи във Франция, вкопчава се в спомена за баща си, който прекара по-голямата част от живота си, сражавайки се с французите, и почти нарича брат си, краля, ленив страхливец заради това, че не е повел още един скъп и опасен военен поход.

Едуард се смее с добродушния си смях и не обръща внимание на оскърблението, но Ричард гневно се оттегля в земите си на север, като взема със себе си своята покорна съпруга Ан Невил, и се установява там като дребен владетел, отказвайки да дойде на юг при нас, смятайки себе си за единствения истински Йорк в Англия, единственият истински наследник на баща си във враждата му с Франция.

Нищо не тревожи Едуард и той се усмихва, когато влиза да ме намери в конюшните, където оглеждам една нова кобила — подарък от краля на Франция, за да отбележи новите приятелски отношения между страните ни. Тя е красиво животно, но е нервна в новото обкръжение, и отказва дори да се приближи до мен, макар да държа в ръката си изкусителна ябълка.

— Брат ти дойде при мен днес, за да поиска разрешение да се отпрати на поклонение и за известно време да остави Едуард на грижите на неговия полубрат, сър Ричард.

Излизам от конюшната и внимателно затварям вратата зад гърба си, за да остане конят на сигурно място вътре.

— Защо? Къде иска да замине?

— Исква да отиде в Рим — отвръща Едуард. — Каза ми, че иска да прекара известно време далече от света — той ми отправя странна крива усмивка. — Изглежда, че в Лъдлоу е развил вкус към усамотението. Исква да бъде светец. Твърди, че иска да открие поета в себе си. Казва, че иска тишина и пуст път. Исква да намери тишина и мъдрост.

— О, глупости — казвам със сестринско пренебрежение. — Винаги е имал тази идея — да се махне. Още от момче възнамеряваше да отиде в Йерусалим. Той обича да пътува и си мисли, че гърците и мюсюлманите знаят всичко. Може и да иска да замине, но животът му и работата му са тук. Просто му откажи и го накарай да остане.

Едуард се поколебава.

— Той има силно желание да направи това, Елизабет. И е един от най-великите рицари в християнския свят. Не мисля, че някой може да го победи на арената за турнири, когато е в добра форма. А поезията му е по-прекрасна от всичко, писано от друг. Той е толкова начетен и с толкова обширни познания, и владее езици по-добре от всеки друг в Англия. Не е обикновен човек. Може би съдбата му е да замине надалече и да учи още. Той ни служи добре, по-добре от всеки друг, но ако Бог го е призовал да поеме на път, навярно трябва да го оставим да замине.

Кобилата идва и подава глава над горната част на хоризонтално разделената на две половини врата, за да подуши рамото ми. Стоя неподвижно, за да не я изплаша. Топлият ѝ дъх с мирис на овес полъхва по врата ми.

— Много си грижлив към талантите му — казвам с подозрение. — Защо изведнъж започна така да му се възхищаваш?

Той свива рамене и в този малък жест, както подобава на една съпруга, успявам да го разкрия. Пристъпвам напред и вземам двете му ръце в своите, за да не може да избегне критичния ми поглед.

— Е, коя е тя?

— Какво? За какво говориш?

— Новата. Новата блудница. Онази, която харесва поезията на Антъни — казвам хапливо. — Ти самият никога не я четеш. Никога преди не си имал толкова високо мнение за неговата начетеност и за предопределената му съдба. Значи някой ти е чел писанията му. Предполагам, че тя ти ги чете. И ако предположението ми е правилно, тази поезия ѝ е известна, защото той ѝ я е чел. Вероятно Хейстингс също я познава, и всички мислите, че тя е невероятно прекрасна. Но ти ще си легнеш с нея, а останалите ще душат наоколо като кучета. Имаш нова, привлекателна и благосклонна блудница и аз разбирам това. Но ако си мислиш, че ще споделяш глупавите ѝ мнения с мен, то тогава тя ще трябва да си отиде.

Едуард извърща поглед от мен — към ботушите си, към небето, към новата кобила.

— Как се казва? — питам. — Можеш да ми кажеш поне това.

Той ме притегля към себе си и ме взема в обятията си.

— Не се гневи, любима — прошепва в ухото ми. — Знаеш, че за мен съществуваш само ти. Винаги и само ти.

— Аз и още дузина други — казвам раздразнено, но не се отдръпвам от него. — Минават през спалнята ти като шествие за майския празник.

— Не — уверява ме той. — Наистина. Съществуваш само ти. Аз имам само една съпруга. Имам дузини блудници, навярно стотици. Но само една съпруга. Това означава нещо, нали?

— Твоите блудници са достатъчно млади да ми бъдат дъщери — казвам сърдито. — А ти ходиш из града да ги преследваш. И търговците от града ми се оплакват, че съпругите и дъщерите им не са в безопасност от теб.

— Не — казва съпругът ми със суетността на красив мъж. — Не са. Надявам се, че никоя жена не може да ми устои. Но никога не съм вземал никоя със сила, Елизабет. Единствената жена, която някога ми се е съпротивлявала, си ти. Помниш ли как измъкна онзи кинжал срещу мен?

Усмивам се против волята си.

— Разбира се, че помня. И как ти изруга, че ще ми дадеш и ножницата, но това ще е последното нещо, което ще ми дадеш.

— Няма друга като теб — той целува челото ми, след това — затворените ми клепачи, а после — устните ми. — Няма друга освен теб. Никоя друга жена освен прекрасната ми съпруга, не държи сърцето ми в прекрасните си ръце.

— Е, как ѝ е името? — питам, докато той ме целува, за да се помирим. — Как е името на новата блудница?

— Елизабет Шор — казва той, с устни върху шията ми. — Но това няма значение.

* * *

Антъни идва в покоите ми веднага щом пристига в двора след пътуването от Уелс, а аз го посрещам с категоричен отказ да го пусна да замине.

— Не, наистина, скъпа моя — казва той. — Трябва да ме пуснеш да замина. Не отивам в Йерусалим, не и тази година, но искам да отида в Рим и да изповядам греховете си. Искам да бъда далече от двора за известно време и да мисля за неща, които наистина имат значение, а не за ежедневието. Искам да пътувам от манастир на манастир и да ставам призори, за да се моля, а когато няма религиозна обител, в която да пренощувам, искам да спя под звездите и да търся Бог в тишината.

— Няма ли да ти липсвам? — питам детински. — Няма ли да ти е мъчно за Бебето? И за момичетата?

— Да, и точно затова дори не обмислям да тръгна на кръстоносен поход. Не мога да понеса да отсъствам прекалено дълго. Но Едуард е добре настанен в Лъдлоу с другарите си за игра и възпитателите си, а младият Ричард Грей е чудесен другар и пример за него. Безопасно е да го оставя за малко. Изпитвам копнеж да пътувам по пусти пътища и трябва да го последвам.

— Ти си син на Мелузина — казвам, като се опитвам да се усмихна. — Звучиш като нея, когато е изпитала нужда да бъде свободна и да се върне във водата.

— Нещо такова е — съгласява се той. — Представи си, че ще отплувам, а после приливът ще ме върне обратно.

— Твърдо ли си решил?

Той кимва:

— Нуждая се от тишина, за да чуя Божия глас — казва. — И от тишина, за да пиша поезията, за да бъда себе си.

— Но ще се върнеш?

— След няколко месеца — обещава той.

Протягам ръце към него и той ги целува и двете.

— Трябва да се върнеш — казвам.

— Ще се върна — уверява ме той. — Дадох дума, че само смъртта ще ме отнеме от теб и семейството ти.

ЮЛИ 1476

Той удържа на думата си и се връща от пътуването си до Рим навреме, за да се срещне с нас във Фодърингей през юли. Ричард е планирал и организиран тържествено повторно погребение на баща си и брат си Едмънд, които бяха убити в битка, осквернени и погребани съвсем набързо. Родът Йорк се събира за погребението и възпоменателната служба и аз се радвам, че Антъни се прибира у дома навреме, за да заведе принц Едуард да отдаде почит на дядо си.

Антъни е помургавял като мавър и пълен с интересни истории. Измъкваме се тайно, за да се разходим в градините на Фодърингей. По пътя са го обрали; мислел си, че никога няма да се измъкне жив. Прекарал една нощ до поток в една гора, и не могъл да спи, защото бил сигурен, че Мелузина ще се появи от водите.

— И какво щях да й кажа? — пита той жаловито. — Колко смущаващо щеше да е за всички ни, ако се бях влюбил в прабаба си.

Срещнал се със Светия отец, постил една седмица и имал видение, а сега е твърдо решен някой ден да потегли отново на поклонение, но този път да стигне по-далече. Искан да поведе поклонение към Йерусалим.

— Когато Едуард възмъжее и поеме в свои ръце владението си, когато стане на шестнайсет години, ще замина — казва той.

Усмивам се.

— Добре — съгласявам се с лекота. — Дотогава има още много години. Десет години, считано от този момент.

— Сега изглежда много време — предупреждава ме Антъни. — Но годините ще минат бързо.

— Това мъдростта на пътуващия пилигрим ли е? — смея му се аз.

— Да — съгласява се той. — Преди да се усетиш, той ще бъде млад мъж, по-висок от теб, и ще трябва да се замислим какъв крал сме създали. Той ще бъде Едуард V и ще наследи трона по мирен път, ако е

рекъл Господ, и ще бъде безспорният продължител на кралската династия Йорк.

Потръпвам без никаква причина.

— Какво има?

— Нищо. Не знам. Потръпване от студ, нищо особено. Знам, че от него ще стане прекрасен крал. Той е истински Йорк и истински син на рода Ривърс. Не може да има по-добро начало за едно момче.

ДЕКЕМВРИ 1476

Идва Коледа и скъпият ми син принц Едуард се прибира у дома в Уестминстър за празника. Всички се дивят колко е пораснал. Догодина навършва седем и е стройно, красиво, светлокосо момче със способност да разбира бързо, с образование, получено изцяло от Антъни, и с наченки на привлекателна външност и обаяние, които е наследил изцяло от баща си.

Антъни води при мен и двамата ми сина, Ричард Грей и принц Едуард, за да им дам благословията си, а после ги оставя да излязат, за да намерят братята и сестрите си.

— Липсват ми и тримата. Толкова много — казвам.

— И ти на мен — казва той, като ми се усмихва. — Но изглеждаш добре, Елизабет.

Правя гримаса.

— За жена, на която ѝ прилошава всяка сутрин.

Той е във възторг.

— Отново чакаш дете?

— Отново, и като се има предвид гаденето, всички смятат, че ще е момче.

— Едуард сигурно е на седмото небе.

— Предполагам. Показва възторга си, като флиртува с всяка жена в обкръжение от сто мили.

Антъни се засмива.

— Такъв си е Едуард.

Брат ми е щастлив. Разбирам го веднага, по непринудената му поза и отпуснатите бръчки около очите му.

— А ти? Още ли ти харесва Лъдлоу?

— Младият Едуард, Ричард и аз подредихме нещата точно както искаме — казва той. — Ние сме двор, отдаден на учение, рицарство, турнири и лов. Това е съвършен живот и за трима ни.

— Той учи ли?

— Както ти съобщавам. Той е умно и сериозно момче.

— И не му позволяваш да се впуска в рискован лов?

Антъни ми се усмихва широко.

— Разбира се, че му позволявам! Да не искаш да възпитам страхливец за трона на Едуард? Той трябва да изпробва смелостта си на ловното поле и на арената за турнири. Трябва да познава страха, да го гледа в лицето, и да препуска към него. Трябва да бъде смел крал, а не страхлив. Ще направя много лоша услуга и на двама ви, ако го отклонявам от всички рискове и го уча да се бои от опасността.

— Знам, знам — казвам. — Просто той е толкова ценен...

— Всички сме ценни — заявява Антъни. — И всички трябва да водим рискован живот. Уча го да язди всеки кон в конюшната и да влиза в битка, без да трепне. Това ще го опази по-добре, отколкото ако се опитваме да го оставяме да язди само безопасни коне и да го държим далеч от арената за турнири. А сега да преминем към далеч по-важни неща. Какво си ми приготвила за Коледа? И ще кръстиш ли бебето си на мен, ако родиш момче?

* * *

Дворът се готви за Коледа с обичайната си разточителност, Едуард поръчва нови дрехи за всички деца и за нас, като част от грандиозния блясък, който светът очаква от елегантното кралско семейство на Англия. Всеки ден прекарвам известно време с малкия принц Едуард. Обичам да седя до него, когато спи, и да слушам молитвите му, преди да си легне, и да го викам в покоите си за закуска всеки ден. Той е сериозно малко момче, вгълбено и замислено, предлага да ми чете на латински, гръцки или френски и аз съм принудена да призная, че неговата начетеност далеч превъзхожда моята.

Той е търпелив с малкия си брат Ричард, който го боготвори, следвайки го навсякъде с решително подтичване, и е нежен към невръстната Ан, когато се навежда над люлката ѝ и се диви на малките ѝ ръчички. Всеки ден съчиняваме пиеса или поетична драма, всеки ден ходим на лов, всеки ден има голяма тържествена вечеря и танци, и забавления. Хората казват, че династията Йорк има омагьосан кралски двор, омагьосан живот, и аз не мога да го отрека.

Само едно нещо хвърля сянка върху дните преди Коледа: Джордж, Херцогът на неудовлетворението.

— Наистина мисля, че брат ти става все по-странен с всеки изминал ден — оплаквам се на Едуард, когато идва в покоите ми в двореца Уайтхол, за да ме придружи на вечеря.

— Кой по-точно? — пита той лениво. — Защото знаеш, че в очите и на двамата, каквото и да направя, все е погрешно. Човек би казал, че ще се радват да имат един наследник на Йорк на трона, и мир в християнския свят, и едно от най-хубавите коледни празненства, които някога сме организирали, но не. Ричард заминава от двора, за да се върне на север, веднага щом празненството приключи, за да демонстрира възмущението си, че не се потим в битка с французите, а Джордж просто си е злонравен.

— Точно лошият нрав на Джордж ме тревожи.

— Защо, какво е направил сега? — пита той.

— Казал на слугата, който му поднася храната и питиетата, че няма да яде нищо, което му изпращат от нашата маса — обяснявам аз. — Казал му е, че ще се храни единствено насаме, в собствената си стая, след като останалите от нас са се нахранили. Когато му изпращаме някое блюдо като любезен жест, за да го опита, ще го откаже. Научих, че възнамерява да ни го изпраща обратно като открито оскърбление. Когато е с други хора, ще седи на трапезата с празна чиния пред себе си. Ще отказва и да пие. Едуард, ще трябва да говориш с него.

— Ако отказва пиене, тогава това е нещо повече от оскърбление, това е чудо! — усмихва се Едуард. — Джордж не може да откаже чаша вино, та ако ще да е предложена и от самия дявол.

— Не е смешно, ако използва трапезата ни, за да ни оскърби.

— Да, знам. Говорих с него — той се обръща към свитата от лордове и дами, които образуват редица зад нас. — Дайте ни един миг — казва и ме издърпва до една прозоречна ниша, където може да говори, без да го подслушат. — Всъщност има и по-лошо, Елизабет. Мисля, че той разпространява слухове срещу нас.

— Какво твърди? — питам. Омразата на Джордж към по-големия му брат не бе задоволена от пропадналия му бунт и от прошката. Надявах се, че ще се задоволи с това да бъде един от двамата най-изтъкнати херцози в Англия. Мислех си, че ще е щастлив със

съпругата си, бледата и невзрачна Изабел, и нейното огромно състояние, макар да изгуби контрол върху балдъзата си Ан, когато тя се омъжи за Ричард. Но подобно на всеки подъл, амбициозен мъж, той брои по-скоро загубите, отколкото придобивките си. Той завиждаше на Ричард заради съпругата му, малката Ан Невил. Завиждаше му за състоянието, което тя му донесе. Не може да прости на Едуард, задето позволи на Ричард да се омъжи за нея, и следи зорко всяко дарение, което Едуард прави на семейството и родствениците ми, всеки акър земя, който Едуард дава на Ричард. Като че ли Англия е малка нива, в която той се бои да не изгуби дори една леха с грах — толкова силно е нервното му подозрение. — Какво може да каже той срещу нас? Ти проявяваш неспирна щедрост към него.

— Отново твърди, че майка ми изневерила на баща ми и че аз съм незаконороден — казва той, с уста, притисната към ухото ми.

— Какъв срам! Тази стара история! — възкликвам.

— И твърди, че е сключил споразумение с Уорик и Маргарет Анжуйска, което гласяло, че след смъртта на Хенри той ще стане крал. Така че сега е законен крал като предварително посочен наследник на Хенри.

— Но той лично уби Хенри! — възкликвам.

— Тихо, тихо. Не говори такива неща.

Поклащам глава и при нервното движение воалът от диадемата ми се разлюлява.

— Не. Не трябва да бъдеш деликатен и уклончив по този въпрос сега, не и когато двамата сме насаме. По онова време каза, че сърцето му е спряло, и това обяснение задоволи всички. Но Джордж не може да претендира, че е негов избран и назован наследник, когато всъщност беше негов убиец.

— Той твърди и по-лоши неща — предупреждава ме съпругът ми.

— За мен? — предполагам.

Той кимва.

— Казва, че ти... — млъква рязко и се оглежда наоколо, за да се увери, че никой не е достатъчно близо, за да ни чуе. — Казва, че ти си ве... — гласът му е толкова нисък, че не може да изрече думата.

Свивам рамене.

— Вещица ли?

Той кимва.

— Не е първият, който твърди така. Предполагам, че няма да е последният. Докато ти си крал на Англия, той не може да ми навреди.

— Не ми харесва да говорят така за теб. Не само заради репутацията ти, но и заради безопасността ти. Опасно е да прикачиш подобно име на една жена, независимо кой е съпругът ѝ. А освен това всички продължават да твърдят, че бракът ни се дължал на магия. И това им дава основание да кажат, че изобщо не е имало истински брак.

Изсъсквам леко като сърдита котка. Не се тревожа толкова за собствената си репутация: майка ми ме научи, че една силна жена винаги привлича злословия; но онези, които твърдят, че не съм истински омъжена, ще изкарат синовете ми незаконородени. Това означава да ги лишат от правото на наследство.

— Ще трябва да му затвориш устата.

— Говорих с него, предупредих го. Но предполагам, че въпреки всичко събира хора, готови да се опълчат срещу мен. Той има последователи, които стават по-многобройни с всеки изминал ден, и мисля, че Може би поддържа връзка с Луи Френски.

— Имаме мирен договор с крал Луи.

— Това не му пречи да се меси в делата ни. Мисля, че никога нищо не му пречи да се меси в чуждите дела. А Джордж е достатъчно голям глупак, за да вземе парите му и да ми причини неприятности.

Оглеждам се наоколо. Придворните ни чакат.

— Трябва да влизаме на вечеря — казвам. — Какво смяташ да правиш?

— Ще говоря отново с него. Но междувременно не му изпращай никакви блюда от нашата маса. Не искам да прави демонстрации, като ги отказва.

Поклащам глава.

— Блюдата се пращат на фаворитите — казвам. — Той не е сред моите.

Кралят се засмива и ми целува ръка.

— Недей и да го превръщаш в крастава жаба, моя малка вещице — прошепва.

— Не се и налага. В сърцето си той вече е такъв.

Едуард не ми съобщава какво казва на този, най-трудният от братята си, и не за първи път ми се иска майка ми да беше още с мен: нуждая се от съветите ѝ. След няколко седмици, през които се цупи и отказва да се храни с нас, разхождайки се с дебнеща походка из двореца, сякаш се бои да седне, странейки от мен, сякаш самият ми поглед може да го превърне в камък, Джордж съобщава, че Изабел, в последните месеци на бременността си, е болна: поболяла се от противния въздух — съобщава той демонстративно — и я отвежда от двора.

— Навярно така е най-добре — казва ми с надежда брат ми Антъни една сутрин, докато вървим обратно към покоите ми след литургия. Дамите ми са зад мен, с изключение на лейди Маргарет Станли, която още е на колене в параклиса, Бог да я благослови. Моли се като жена, прегрешила срещу самия Свети Дух, но знам със сигурност, че е напълно невинна. Тя дори не си ляга със съпруга си: мисля, че е изцяло лишена от плътско желание. Предполагам, че нищо не вълнува това нейно целомъдрено сърце на жена от рода Ланкастър, освен амбицията.

— Сега всички го питат какво е сторил Едуард, за да го разгневи, и той се държи оскърбително и спрямо двама ви.

Предизвиква хората да заговорят дали принц Едуард прилича на баща си, и откъде може някой да знае, че той е твой истински син, понеже е роден в убежище, без надеждни свидетели. Поисках от Едуард позволение да го предизвикам на дуел. Не може да му се позволява да говори за теб по този начин. Искам да защита името ти.

— Какво каза Едуард?

— Каза, че е по-добре да го пренебрегна, отколкото да подкрепя по някакъв начин лъжите му, като оспоря верността им. Но на мен това не ми харесва. А той обижда теб и семейството ни, също и майка ни.

— Това е нищо в сравнение с онова, което причинява на своето семейство — отбелязвам. — Нарича майка ни вещица, но своята собствена заклеймява като блудница. Той е човек, който не се страхува да изрича клевети. Изненадана съм, че майка му не му нарежда да си мълчи.

— Мисля, че го е направила, а Едуард го е порицал насаме, но нищо не го спира. Той е извън себе си от злоба.

— Поне ако е далече от двора, няма постоянно да шушука из ъглите и да отказва да танцува.

— Стига да не заговорничи срещу нас. Щом се оттегли в къщата си и бъде заобиколен от васалите си, Едуард ще бъде в пълно неведение кого призовава той, докато Джордж отново не изведе хората си на бойното поле и Едуард отново не се окаже принуден да се справя с бунт.

— О, Едуард ще узнае — казвам хитро. — Сигурно е поставил хора, които да следят Джордж. Дори аз имам платен човек в къщата му. Едуард сигурно има дузина. Ще узная какво прави, още преди да го е направил.

— Кой е този мъж? — пита Антъни.

Усмихвам се.

— Не е нужно да е мъж, за да следи, да разбира и да докладва. Настанила съм една жена в домакинството му и тя ми разказва всичко.

Моята шпионка, Анкарет, ми докладва всяка седмица и ми съобщава, че Джордж наистина получава писма от нашия враг, Франция. После, точно преди Коледа, пише за влошаващото се здраве на съпругата му, Изабел. Малката херцогиня ражда още едно дете, четвъртото поред, но не възстановява силите си и само седмици след раждането се отказва от борбата за живот, извързва лице от света, и умира.

Моля се за душата ѝ с искрена скръб. Тя беше момиче с ужасно лош късмет. Баща ѝ Уорик я обожаваше и мислеше, че ще я направи херцогиня, а после си помисли, че може да направи съпруга ѝ крал. Но вместо красив крал от династията Йорк, нейният съпруг беше навъсен по-малък син, който се превърна в изменник не веднъж, а два пъти. След като изгуби бебето си в бушуващото море сред призования с магия вятър отвъд Кале, тя роди още две деца — Маргарет и Едуард. Сега те ще трябва да се справят без нея. Маргарет е будно и умно момиче, но Едуард е мудар, невъзприемчив, може би дори слабоумен. Бог да е на помощ и на двамата сега, когато Джордж е единственият им родител. Изпращам писмо, с което изразявам скръбта си, а дворът носи траур за нея — дъщерята на един велик граф и съпруга на херцог с кралска кръв.

ЯНУАРИ 1477

Скърбим за нея, но Джордж едва я е погребал, едва е духнал пламъците на свещите, и вече се връща с наперена походка в двора, кроящ планове за нова съпруга, и този път се цели високо. Шарл Бургундски, съпругът на нашата Маргарет Йоркска, е загинал в битка, а дъщеря му Мари е херцогиня и наследница на едно от най-богатите херцогства в християнския свят.

Маргарет, винаги привърженица на Йорк, и фатално сляпа за недостатъците на семейството си, предлага брат ѝ Джордж, така благополучно свободен, да се ожени за доведената ѝ дъщеря — съобразявайки се по този начин повече с нуждите на брат си, отколкото с тези на бургундската си повереница — или поне така мисля. Джордж, разбира се, веднага пламва от амбиция. Той съобщава на Едуард, че ще приеме или херцогинята на Бургундия, или принцесата на Шотландия.

— Невъзможно — казва Едуард. — Той е достатъчно вероломен и когато разполага с доход, достоен за един херцог, изплащан от мен. Ако е богат като принц, с независимо богатство, никой от нас няма да бъде в безопасност. Помисли си за бедите, които ще ни причини в Шотландия! Мили Боже, помисли си как ще тормози нашата сестра Маргарет в Бургундия! Тя току-що овдовя, заварената ѝ дъщеря току-що остана сираче. Бих изпратил Джордж при тях толкова охотно, колкото бих пратил и някой вълк.

ПРОЛЕТТА НА 1477

Джордж изпада в мрачно настроение заради отказа на брат си, а после научаваме скандални новини, новини, толкова необичайни, та отначало си мислим, че това трябва да е преувеличен слух: не може да е вярно. Джордж внезапно заявява, че Изабел не е починала от родилна треска, а от отравяне, и изпраща отровителя в тъмница.

— Невъзможно! — възкликвам пред Едуард. — Да не е полудял? Кой би навредил на Изабел? Кого е арестувал? Защо?

— Не става въпрос само за арестуване — казва той. Изглежда напълно зашеметен от писмото в ръката си. — Трябва да си е изгубил ума. Светкавично е изправил тази слугиня пред съд и е наредил на съдиите да я намерят за виновна в убийство, и е заповядал да я обезглавят. Вече е мъртва. Мъртва по заповед на Джордж, сякаш в тази страна няма закон. Сякаш той е по-могъщ от закона, по-велик от краля. Той управлява кралството ми, сякаш съм разрешил тиранията.

— Коя е тя? Коя е била? — настоявам. — Бедната прислужница?

— Анкарет Туинхо — отвърща той, като прочита името от обвинителното писмо. — Съдиите казват, че ги заплашил с насилие и ги накарал да издадат осъдителна присъда, макар че срещу нея нямало доказателства, освен клетвата му. Казват, че не посмели да му откажат, и че той ги принудил да изпратят една невинна жена на смърт. Той я обвинил в отровителство и магьосничество, и че служела на велика вещица — той вдига очи от писмото и вижда пребледнялото ми лице.

— Велика вещица? Знаеш ли нещо за това, Елизабет?

— Тя беше моята шпионка в домакинството му — признавам бързо. — Но това е всичко. Нямах нужда да троя бедната малка Изабел. Какво бих спечелила от това? Не харесвах нея, както не харесвам и сестра ѝ, но не бих им пожелала злото.

Едуард кимва.

— Знам. Разбира се, че не си наредила да отровят Изабел. Но дали Джордж е знаел, че жената, която е обвинил, е на заплащане при теб?

— Може би. Може би. Защо иначе би я обвинил? Какво друго може да е сторила, за да го подразни? Дали целта му е да ме предупреди? Да ни заплаши?

Едуард хвърля писмото на масата:

— Бог знае! Какво се надява да спечели, като убие една слугиня, освен да предизвика още беди и клюки? Ще трябва да предприема нещо по този въпрос, Елизабет. Не мога да го оставя така.

— Какво ще правиш?

— Той има малка група от собствени съветници: опасни, недоволни мъже. Единият от тях със сигурност е практикуващ гадател, ако не и по-лошо. Ще ги арестувам. Ще ги изправа на съд. Ще причиня на неговите хора онова, което той причини на твоята слугиня. Това може да му послужи като предупреждение. Не може да заплашва нас или слугите ни без риск за себе си. Само се надявам да има нужния здрав разум, за да го проумее.

Кимвам.

— Те не могат да ни навредят, нали? — питам. — Тези мъже?

— Само ако вярваш, както, изглежда, си мисли Джордж, че могат да ни прокълнат.

Усмиввам се, с надеждата да скрия страха си. Разбира се, че вярвам, че могат да направят заклинание срещу нас. Разбира се, че се боя, че вече са го направили.

* * *

Права съм да се тревожа. Едуард арестува прочутия магьосник Томас Бърдет и още двама с него, те са подложени на разпит и започва да се излива объркан поток от истории за черни изкуства, заплахи и магии.

Брат ми Антъни ме намира в двореца Уайтхол в един слънчев майски следобед, подпряла натежалия си корем на крайречната стена и загледана във водата. Зад мен, в градината, децата си играят, подхвърляйки топка с бухалки. От възмутените крясъци за измама предполагам, че синът ми Едуард губи играта и се възползва от предимствата на положението си като Уелски принц, за да промени резултата.

— Какво правиш тук? — пита Антъни.

— Пожелавам си тази река да бе крепостен ров, който може да опази мен и близките ми от външните врагове.

— Идва ли Мелузина, когато я призоваваш от водите на Темза? — пита той със скептична усмивка.

— Ако дойде, бих я накарала да обеси Джордж, херцог Кларънс, редом до неговия магьосник. И бих я помолила да стори това и с двамата веднага, без повече думи.

— Нали не вярваш, че този човек може да ти навреди само като ти пожелае злото? — настойчиво пита брат ми. — Той не е магьосник. Не съществува такова нещо. Това е приказка, с която плашат децата, Елизабет — той хвърля поглед назад към децата ми, които се обръщат към Елизабет да отсъди в спора за едно пропуснато хващане.

— Джордж му вярва. Платил му е добри пари да предскаже смъртта на краля, а после — още, за да я предизвика чрез урочасване. Джордж е наел този магьосник, за да ни унищожи. Заклинанията му вече витаят във въздуха, в пръстта, дори във водата.

— О, глупости. Той е магьосник не повече, отколкото ти си вещица.

— Аз не претендирам, че съм вещица — казвам тихо. — Но имам наследството на Мелузина. Аз съм нейна наследница. Знаеш какво имам предвид: имам нейната дарба, точно както я имаше майка ни. Точно както я има дъщеря ми Елизабет. Светът ми пее и аз чувам песента. Нещата идват при мен, желанията ми се сбъдват. Сънищата ми говорят. Виждам знаци и знамения. И понякога знам какво ще се случи в бъдещето. Имам Зрението.

— Всичко това може да са откровения, изпратени от Бог — възразява той твърдо. — Това е силата на молитвата. Всичко останало е самозалъгване. И женски глупости.

Усмиввам се.

— Вярвам, че са от Бог. Никога не се съмнявам в това. Но Бог ми говори чрез реката.

— Ти си еретичка и езичница — казва Антъни с братско пренебрежение. — Мелузина е приказка, но Бог и Неговият Син са вярата, която изповядваш открито. За Бога, ти си основавала религиозни обители и параклиси в църкви за отслужване на литургии за душите на дарителите, а също и училища, все в Негово име. Обичта

ти към реките и потоците е суеверие, което си усвоила от майка ни, като онова на древните езичници. Не можеш да ги смесиш в своя собствена религия, а после да плашиш себе си с дяволи, измислени от самата теб.

— Разбира се, братко — казвам със сведени очи. — Ти си начетен благородник: сигурна съм, че ти знаеш най-добре.

— Спри! — рязко вдига той ръка, като се смее. — Спри. Не е нужно да мислиш, че ще се опитам да споря с теб. Знам, че ти си имаш своя собствена теология. Отчасти взета от приказките и отчасти — от Библията, и цялата — безсмислена. Моля те, заради всички нас, дръж тази религия в тайна. Дръж я за себе си. И не плаши себе си с въображаеми врагове.

— Но аз сънувам истински неща.

— Щом казваш.

— Антъни, целият ми живот е доказателство за магия, за това, че мога да прозирам в бъдещето.

— Назови едно нещо.

— Нима не се омъжих за краля на Англия?

— Нима не те видях да стоиш отвън на пътя като блудницата, каквато наистина си?

Възкликвам, за да заглуша бурния му смях:

— Не беше така! Не беше така! И освен това пръстенът ми дойде при мен от реката!

Той взема ръцете ми и ги целува и двете.

— Всичко това са глупости — казва внимателно. — Няма никаква Мелузина, а една стара, полузабравена история, която майка ни някога ни разказваше преди лягане. Не съществува никакво чародейство, просто майка ни те насърчаваше с тази игра. Ти не притежаваш сили. Не съществува нищо, освен онова, което ние можем да правим като грешници по Божията воля. А Томас Бърдет не притежава никакви сили, освен зла воля и обещанието на един сметкаджия.

Усмивам му се и не споря. Но в сърцето си зная, че има нещо повече.

* * *

— Как свършила историята на Мелузина? — пита ме моят малък син Едуард същата вечер, когато го слушам как се моли преди лягане. Той дели стая с тригодишния си брат Ричард и двете момчета ме гледат с надежда: искат приказка, която да отложи времето им за лягане.

— Защо питаш?

Сядам на един стол до огъня в стаята им и придърпвам към себе си ниско столче, за да мога да вдигна краката си върху него да си починат. Усещам как новото бебе се размърдва в тялото ми. Бременна съм в шестия месец, и имам чувството, че до раждането остава още цял един живот.

— Чух негова светлост, вуйчо ми Антъни, да ти говори за нея днес — казва Едуард. — Какво станало, след като тя излязла от водата и се омъжила за рицаря?

— Приказката завършва тъжно — предупреждавам. Правя им знак, че трябва да отиват в леглото, и те ми се подчиняват, но два чифта немигащи, будни очи ме наблюдават над завивките. — Историите са различни. Някои хора казват, че един любопитен пътник дошъл до къщата им, шпионирал я и я видял как се превръща на риба в банята си. Други твърдят, че съпругът ѝ нарушил обещанието си, че ще бъде свободна да плува сама, проследил я и я видял как отново се превръща в риба.

— Но защо би имал нещо против? — пита трезвомислещият Едуард. — След като тя е била наполовина риба, когато я срещнал...

— Ами, мислел си, че може да я промени така, че тя да стане жената, която искал — обяснявам. — Понякога един мъж харесва някоя жена, но после се надява, че може да я промени. Може би той е бил такъв.

— Има ли битки в тази история? — пита сънено Ричард, когато главата му клюмва върху възглавницата.

— Не, никакви — казвам. Целувам Едуард по челото, а после отивам до другото легло и целувам Ричард. И двамата все още миришат като бебета — на сапун и топла кожа. Косите им са меки и ухаят на свеж въздух.

— Е, какво става, когато той узнава, че тя е наполовина риба? — прошепва Едуард, докато отивам към вратата.

— Тя взема децата и го напуска — казвам. — И не се срещат никога повече.

Духвам свещите от единия свещник, но оставям другия да гори. Светлината на огъня в малкото огнище прави стаята топла и уютна.

— Това е наистина тъжно — казва печално Едуард. — Бедният човек — да не види децата си, нито жена си никога повече.

— Тъжно е — съгласявам се. — Но това е просто приказка. Навярно има друг завършек, който хората са забравили да разкажат. Може би тя му е простила и се е върнала при него. Може би от обич той се е превърнал на риба и е отплувал след нея.

— Да — той е жизнерадостно момче и лесно се утешава. — Лека нощ, мамо.

— Лека нощ и Бог да ви благослови и двамата.

* * *

Когато я видя, с плискаща се по люспите ѝ вода, как се гмурка в банята, която бе построил специално за нея, мислейки си, че тя ще обича да се къпе — не да се преобразява на риба — той изпита онова мигновено отвращение, което някои мъже изпитват, когато разберат, може би за пръв път, че една жена е наистина „друго същество“. Не е момче, макар да е слаба като момче, нито глупачка, макар да я вижда как трепери от страст като глупачка. Тя не е злодей в умението си да изпитва недоволство от някого, нито пък светица в миговете си на великодушие. Тя не е мъж в никое от тези неща. Тя е жена. Същество, съвсем различно от мъж. Онова, което той видя, бе наполовина риба, но онова, което го изплаши до дън душа, бе онази част, която представляваше жена.

* * *

Злобата на Джордж към брат му става ужасно очевидна в дните на процеса срещу Бърдет и неговите съзаклятници. Когато започват да търсят доказателства, заговорът се разнищава и разкрива оплетена

бъркотия от мрачни обещания и заплахи, рецепти за напоени с отрова наметала, кесийка със счукани стъкла и откровени проклетия. В книгата на Бърдет намират не само начертана диаграма с дни, предсказваща смъртта на Едуард, но и заклинания, предназначени да го убият. Когато Едуард ми ги показва, не се сдържам и потръпвам. Треперя, сякаш имам треска. Независимо дали могат да причинят смърт, или не, знам, че тези древни рисунки върху тъмна хартия имат злотворна сила.

— От тях ме обзема студ — казвам. — Усещам ги толкова студени и влажни. Усещам нещо злокобно.

— Със сигурност са доказателство за злини — казва Едуард мрачно. — Не бях и сънувал, че Джордж може да стигне толкова далече в действията си срещу мен. Бих дал всичко на света, само да можеше той да живее в мир с нас или поне да си държи езика зад зъбите. Но той е наел такива неопитни мъже, та сега всички знаят, че родният ми брат е заговорничил срещу мен. Бърдет ще бъде признат за виновен и обесен за престъплението си. Но със сигурност ще се окаже, че лично Джордж го е наел. Джордж също е виновен в измяна. Но не мога да изправа на съд собствения си брат!

— Защо не? — питам остро. Седнала съм на нисък, отрупан с възглавници стол до огъня в спалнята си, облечена само в подплатената си с кожа нощна пелерина. Тръгнали сме към отделните си легла, но Едуард вече не може да държи в себе си тревогите си. Гнусните проклетия на Бърдет може и да не са навредили на здравето му, но са помрачили духа му. — Защо да не можеш да изправиш Джордж на съд и да го изпратиш на смърт като предател? Той го заслужава.

— Защото го обичам — казва съпругът ми простичко. — Колкото ти обичаш брат си Антъни. Не мога да го изпратя на ешафода. Той е малкото ми братче. Сражавал се е редом с мен. Той има моята кръв. Любимец е на майка ми. Той е нашият Джордж.

— Бил е също и от другата страна на бойното поле — напомням му. — Той вече неведнъж предаде теб и семейството ви. Щеше да се погрижи да не останеш жив, ако ти не беше избягал, след като Уорик те залови. Той ме обяви за вещица, нареди да арестуват майка ми, стоеше и гледаше безучастно, когато убиха баща ми и брат ми Джон.

Той не позволява нито справедливостта, нито чувствата му към семейството да се изпречат на пътя му. Защо трябва да го правиш ти?

Едуард, седнал в стола от другата страна на огъня, се навежда напред. На потрепващата светлина лицето му изглежда старо. За първи път виждам изписано върху него бремето на годините и кралската власт.

— Знам. Знам. Би трябвало да бъда по-суров към него, но не мога. Той е любимецът на майка ни, той е нашето малко златно момче. Не мога да повярвам, че е толкова...

— Зъл — помагам му с думата. — Вашият малък галеник е станал зъл. Той вече е голямо куче, не сладко кутренце. И има лош нрав, защото е бил глезен още от раждането. Ще трябва да се справиш сурово с него, Едуард, помни ми думите. Когато се отнасяш с него с добрина, той ти се отплаща с интриги.

— Може би — казва той и въздиша. — Може би ще се поучи.

— Няма да се поучи — отсичам. — Ще бъде безопасен за теб едва когато е мъртъв. Ще трябва да го сториш, Едуард. Можеш само да избереш времето и мястото.

Той се изправя, протяга се и отива до леглото.

— Нека да те видя, че си легнала, преди да се прибера в собствените си покои. Ще се радвам, когато бебето се роди и отново можем да спим заедно.

— След миг — отговарям. Навеждам се напред и се вглеждам във въглените. Аз съм наследница на водна богиня, никога не успявам да прозра добре в пламъците, но в проблясването на жаравата мога да различа сприхавото лице на Джордж и нещо зад него: висока сграда, тъмна като стълб с пътепоказател — Тауър. За мен тази сграда е винаги мрачна, обиталище на смъртта. Свивам рамене. Може би не означава нищо.

Изправям се, отивам да си легна и се сгушвам под завивките, а Едуард улавя ръцете ми, за да ме целуне за лека нощ.

— Та ти си премръзнала — казва той изненадано. — Мислех си, че огънят е достатъчно силен.

— Мразя това място — казвам разсеяно.

— Кое място?

— Лондонският Тауър. Мразя го.

Злодеят, приближен на Джордж, предателят Бърдет, обявява невинността си на ешафода в Тайбърн, пред дюдюкаща тълпа, и въпреки това е обесен. Джордж, който не си извлича никаква поука от смъртта на своя довереник, потегля разярен от Лондон, нахълтва на срещата на кралския съвет в замъка Уиндзор и повтаря думите на Бърдет, крещейки в лицето на Едуард.

— Не може да бъде! — казвам на Антъни. Напълно съм скандализирана.

— Направи го! Наистина! — Антъни се дави от смях, докато се опитва да ми опише сцената в покоите ми в замъка: дамите ми са насядали в приемната ми, а брат ми и аз сме се усамотили в спалнята ми. — Ето ти го нашия Едуард, от ярост извисил се сякаш на цели седем фута. Ето ти ги и членовете на Частния съвет, с ужасени изражения. Трябваше да им видиш лицата — Томас Станли беше отворил уста като риба! Брат ни Лайънъл — стиснал ужасено кръста на гърдите си. Нашият Джордж — наперено изправен пред краля и ревящ речта си гръмко като някой актьор. Разбира се, половината от тях не схващат нищичко и не осъзнават, че Джордж рецитира речта на Бърдет, произнесена от ешафода, по памет като пътуващ актьор. Затова, когато той казва: „Аз съм стар човек, мъдър човек...“, всички са напълно объркани.

Надавам лек писклив смях.

— Антъни! Не е вярно!

— Кълна ти се, никой от нас не знаеше какво става, освен Едуард и Джордж. После Джордж го нарече тиранин!

Смехът ми рязко замира.

— Пред собствения му съвет?

— Тиранин и убиец.

— Нарекъл го е така?

— Да. В лицето. За какво говореше? За смъртта на Уорик?

— Не — казвам кратко. — Нещо по-лошо.

— Едуард Ланкастърски? Младият принц?

Поклащам глава.

— Това беше по време на битка.

— Нима за стария крал?

— Никога не говорим за това — казвам. — Никога.

— Е, Джордж ще заговори за това сега. Изглежда като човек, готов да каже всичко. Нали знаеш, той твърди, че Едуард дори не е син на династията Йорк. Че е копеле на стрелеца Блейбърн; така че Джордж е истинският наследник.

Кимвам.

— Едуард ще трябва да му затвори устата. Това не може да продължава.

— Едуард ще трябва да му затвори устата веднага — предупреждава ме той. — Или Джордж ще свали от престола теб и цялата династия Йорк. Така е, както казах. Гербът на вашата фамилия не би трябвало да е бялата роза, а старият знак на вечността.

— Вечността? — повтарям с надеждата, че той ще каже нещо успокояващо в това най-мрачно време от дните ни.

— Да, змията, която се самоизяжда. Синовете на Йорк ще се унищожат помежду си, един брат ще унищожи друг, чичовци ще поглъщат племенници, бащи ще обезглавяват синове. Те са род, който изпитва нужда да пролива кръв и са готови да пролеят своята, ако нямат друг враг.

Слагам ръце върху корема си, сякаш за да предпазя детето да не чува такива мрачни предсказания.

— Недей, Антъни. Не говори такива неща.

— Верни са — казва той мрачно. — Династията Йорк ще падне, каквото и да сторим ти или аз, защото нейните членове ще се самоизядат.

* * *

Влизам в затъмнената си спалня за шестседмичното оттегляне преди раждането, като оставям въпроса все още неуреден. Едуард не може да измисли какво може да се направи. Един нелоялен кралски брат не е нещо ново в Англия, не е нищо ново и за тази фамилия, но е истинско мъчение за Едуард.

— Остави нещата така, докато изляза — казвам му на самия праг на покоите си. — Навярно той ще се вразуми и ще помоли за прошка.

Когато изляза, можем да вземем решение.

— А ти бъди смела — той хвърля поглед към потъналата в сенки стая зад мен, затоплена от малък огън, с бели стени, защото са свалили всички изображения, които могат да се отразят на формата на бебето, което предстои да се роди. Едуард се навежда напред.

— Ще идвам да те посещавам — прошепва.

Усмивам се. Едуард винаги нарушава правилото родилната стая да бъде запазена територия само за жени.

— Носи ми вино и захаросани плодове — казвам, назовавайки забранените храни.

— Само ако ме целунеш сладко.

— Едуард, как можеш!

— Веднага щом излезеш тогава.

Той отстъпва назад и официално ми пожелава всичко добро пред придворните. Покланя ми се, аз му правя реверанс, а после се дръпвам назад и те затварят вратата пред лицата на усмихнатите придворни, и аз оставам сама с бавачките в малкия апартамент, без да имам какво друго да правя, освен да чакам новото бебе да се появи.

* * *

Раждането е продължително и трудно, но накрая идва и съкровището: момче. Той е сладко малко дете от рода Йорк, с рехава светла косица и очи, сини като яйце на червеношийка. Дребен и лек е и когато го слагат в ръцете ми, за миг ме пробожда страх, защото изглежда толкова миниатюрен.

— Ще порасне — казва акушерката успокоително. — Дребните бебета растат бързо.

Усмивам се и докосвам крехката му ръчичка, и виждам как обръща глава и присвива устни.

Кърмя го сама през първите десет дни, а после наемаме едра дейка, която влиза и нежно го поема от мен. Когато я виждам седнала в ниското столче и нежността, с която го поднася към гърдите си, съм сигурна, че ще се грижи за него. Кръщаваме го Джордж, както обещахме на вероломния му чичо, а аз се пречиствам в църква и излизам от затъмнените си родилни покои на ярката слънчева светлина

в средата на август, за да открия, че в мое отсъствие новата блудница, Елизабет Шор, се разпорежда почти като кралица в двора ми. Кралят се е отказал от запойте и задяването на жени из лондонските обществени бани. Купил ѝ е къща близо до двореца Уайтхол. Дели с нея трапезата и леглото си. Наслаждава се на компанията ѝ и дворът знае това.

— Тя си тръгва тази вечер — казвам рязко на Едуард, когато, облечен в пищна алена мантия, бродирана със злато, той идва в покоите ми.

— Коя? — пита той невинно, като отива с чаша вино до огнището ми: най-невинният съпруг на света. Махва с ръка и слугите излизат бързо от стаята, съзнавайки много добре, че се заражда някаква беда.

— Тази жена Шор — казвам простишко. — Не помисли ли, че някой ще ме посрещне с клюката в мига, щом изляза от усамотението си? Чудното е, че са си държали езиците толкова дълго. Едва бях излязла от параклиса и те вече се препъваха един в друг в бързината си да ми съобщят. Маргарет Боуфорт прояви особено голямо съчувствие.

Едуард се засмива.

— Прости ми. Не знаех, че постъпките ми представляват такъв голям интерес.

Не казвам нищо в отговор на тази лъжа. Просто чакам.

— Ах, любима, това беше доста дълго време — казва той. — Знам, че се беше оттеглила в очакване на раждането, а после дойдоха родилните ти мъки и сърцето ми се изпълваше със съчувствие към теб, но въпреки това един мъж се нуждае от топло легло.

— Вече излязох от усамотението си — казвам бързо. — А твоето легло ще бъде леденостудено — ще бъде като възглавница от скреж, като снежна завивка — ако тя не си е отишла до утре сутрин.

Той протяга ръка към мен и аз отивам да застана до него. Когато се навеждам да го целуна по шията, познатото докосване и ароматът на кожата му изведнъж ме замаяват.

— Кажи, че не си ми ядосана, скъпа — прошепва ми той: тонът на гласа му е като успокояващо гукане.

— Знаеш, че съм.

— Тогава кажи, че ще ми простиш.

— Знаеш, че винаги ти прощавам.

— Тогава кажи, че можем да отидем в леглото и отново да бъдем щастливи, че сме заедно. Ти се справи толкова добре, като ни дари с още едно момче. Такава наслада си за окото, когато си закръглена и току-що завърнала се при мен. Желая те толкова много. Кажи, че можем да бъдем щастливи.

— Не. Ти ми кажи нещо.

Дланта му се плъзва нагоре по ръката ми и обхожда лакътя ми под ръкава на нощницата. Както винаги, докосването му е интимно като правене на любов.

— Всичко, каквото пожелаеш. Какво би искала да ти кажа?

— Кажи, че тя си отива утре.

— Да, отива си — казва той с въздишка. — Но знаеш ли, ако само склониш да се срещнеш с нея, ще я харесаш. Тя е жизнерадостна млада жена, начетена и весела. Добра е за компания. И е едно от най-добродушните момичета, които съм срещал.

— Тя си отива утре — повтарям, пренебрегвайки чара на Елизабет Шор, сякаш ме е грижа дали е начетена. Сякаш и Едуард го е грижа. Сякаш е в състояние да каже истината за една жена. Той тича след жените като възбуден пес след разгонена кучка. Убедена съм, че не знае нищо за тяхната начетеност или нрав.

— Това ще е първото нещо, с което ще се заема утре, скъпа. Първото нещо.

ЛЯТОТО НА 1477

През юни Едуард нарежда да арестуват Джордж за държавна измяна и го изправя пред съвета. Само аз знам какво струваше на съпруга ми да обвини брат си, че крои заговор за смъртта му. Той държи скръбта и срама си скрити от всички други. На събранието на Частния съвет не се представят доказателства: доказателства не са необходими. Сам кралят заявява, че е извършена държавна измяна, а никой не може да спори с краля по подобно обвинение. А и наистина, няма нито един човек, когото Джордж да не е хващал за ръкава и придърпвал в някой тъмен коридор, за да му нашепва безумните си подозрения. Няма човек, който да не е чувал обещанието за издигане, ако стане съучастник в заговор срещу Едуард. Няма човек, който да не е виждал Джордж да отказва всякаква храна, приготвена в готварницата по моя заръка, или да хвърля сол през рамо, преди да седне да се храни на трапезите ни, или да стисва юмрук в знака срещу магьосничество, когато минавам покрай него. Няма човек, който да не знае, че Джордж е сторил всичко, освен сам да напише обвинението си в държавна измяна и да подпише собствените си признания. Но никой от тях, дори сега, не знае какво иска да направи Едуард по въпроса. Намират Джордж за виновен в измяна, но не определят наказание. Никой от тях не знае какво е готов да стори кралят срещу брата, когото още обича.

ЗИМАТА НА 1477

Празнуваме Коледа в Уестминстър, но това е една странна Коледа, когато Джордж, херцог Кларънс, отсъства от мястото си в голямата зала, а лицето на майка му е като буреносен облак. Джордж е в Тауър, обвинен в държавна измяна. Прислужват му добре, храни се добре, пийва си добре — не се и съмнявам — но съименникът му е в нашата детска стая, а истинското му място е при нас. Около мен са всичките ми деца, което ми дарява цялата радост, която бих могла да си пожелаая: Едуард се е прибрал от Лъдлоу заедно с Ричард, Томас се е завърнал от гостуване в бургундския двор, другите деца са здрави и силни, новото бебе Джордж е в детската стая.

През януари празнуваме най-голямата и бляскава сватба, която Англия е виждала — обричането на моя малък Ричард на наследницата Ан Моубри. По време на сватбеното им празненство вдигат четиригодишния принц и малкото момиче върху масата в прекрасните им миниатюрни дрехи и те се държат за ръце като двойка малки кукли. Ще живеят отделно, докато пораснат достатъчно, за да се оженят, но е важно, че осигурих такова състояние за малкото си момче: той ще бъде най-богатият принц, който Англия е виждала някога.

Но след Дванайсетата нощ Едуард идва при мен и казва, че Частният му съвет го притиска да вземе окончателно решение относно съдбата на брат си Джордж.

— Какво мислиш? — питам. Имам лошо предчувствие. Мисля си за моите момчета от фамилията Йорк: отново Едуард, Ричард и Джордж. Ами ако те се обърнат един срещу друг, както сториха тези?

— Мисля, че трябва да действам — казва той печално. — Наказанието за държавна измяна е смърт. Нямам избор.

ПРОЛЕТТА НА 1478

— Не можеш дори да си помислиш, че ще го екзекутираш.

Майката на Едуард профучава покрай мен и влиза в личните покои на Едуард в бързината си да говори със сина си.

Надигам се и ѝ правя съвсем малък реверанс.

— Почитаема майко — казвам.

— Майко, не знам как трябва да постъпя — Едуард се отпуска на едно коляно за благословията ѝ и тя полага длан върху главата му разсеяно, със заучен жест. Свекърва ми не храни нежност към Едуард; не мисли за никой друг, освен за Джордж. Тя също ми прави едва забележим реверанс и се обръща отново към сина си.

— Той е твой брат. Помни това.

Едуард свива рамене с нещастно изражение.

— Всъщност самият той казва, че не е — изтъквам. — Джордж твърди, че е само полубрат на Едуард, тъй като настоява, че Едуард е копеле, което ви е направил един английски стрелец. Той позори и вас, както и нас. Не пести клеветите. Не се колебае да клевети когото и да било от нас. Мен нарича вещица, но вас нарича блудница.

— Не вярвам, че казва нещо подобно — заявява тя безцеремонно.

— Майко, казва го — отвърща Едуард. — И обижда мен и Елизабет.

Видът ѝ говори, че това не е чак толкова лошо нещо.

— Той подкопава устоите на рода Йорк с клеветите си — казвам. — И е наел магьосник да урочаса краля.

— Той е твой брат: ще трябва да му простиш — заявява тя на Едуард.

— Той е предател: ще трябва да умре — казвам простичко. — Какво друго? Нима е простимо да кроиш заговор за смъртта на краля? Тогава защо да не го прави победеният род Ланкастър? Защо да не го правят шпионите от Франция? Защо да не може всяка отрепка от пътищата да врхлети с нож срещу най-прекрасния ви син?

— Джордж преживя разочарование — казва тя настойчиво на Едуард, без да ми обръща внимание. — Ако му беше позволил да се ожени за момичето от Бургундия, както той искаше, или го беше оставил да вземе шотландската принцеса, нищо от това нямаше да се случи.

— Не можех да му се доверя — отвръща Едуард протичко. — Майко, не се съмнявам, че ако той имаше собствено кралство, щеше да нахлуе в моето. Ако разполагаше със състояние, щеше да го използва единствено да събере армия, за да ми отнеме трона.

— Той е роден за величие — заявява тя.

— Той е роден като трети син — избухва Едуард, най-накрая предизвикан да ѝ каже истината. — Той може да владее Англия само ако аз умра и моят син и наследник също умре, а после и вторият ми син Ричард, а сетне — и новороденият ми син Джордж. Това ли бихте предпочели, майко? Нима желаете аз да съм мъртъв, а също и тримата ми скъпи синове? Толкова ли е голямо благоволенieto ви към Джордж? Нима ми желаете злото като наетия от него магьосник? Ще наредите ли да сложат счукани стъкла в храната ми, и стрит цвят от напръстник във виното ми?

— Не — казва тя. — Не, разбира се, че не. Ти си син и наследник на баща си и си спечели трона. Синът ти трябва да те наследи. Но Джордж е мой син. Изпитвам състрадание към него.

Едуард стиска зъби, за да не изрече нещо прибързано, обръща се към огнището и стои мълчаливо, с прегърбени рамене. Всички чакаме мълчаливо, докато кралят най-сетне проговаря:

— Всичко, което мога да направя за теб и за него, е да му позволя да избере как да умре. Той трябва да умре, но ако иска френски палач, който да го обезглави с меч, ще доведе такъв. Освен това не е нужно да го обезглавява палачът. Може да умре от отрова, ако желае; може да я вземе насаме. Може да бъде кинжал, сложен на масата му на вечеря, и той може да го направи сам. И ще бъде насаме: няма да има тълпа, нито дори свидетели. Може да стане в стаята му в Тауър, ако желае. Може да си легне и да пререже китките си. Може да не присъства никой, освен свещеника, ако Джордж пожелае.

Тя ахва. Не е очаквала това. Аз съм напълно тиха и неподвижна, докато наблюдавам и двамата. Не мислех, че Едуард ще стигне толкова далече.

Той поглежда потресеното ѝ лице.

— Майко, съжалявам за загубата ти.

Тя пребледнява.

— Ще му простиш.

— Сама виждаш, че не мога.

— Аз ти заповядвам това. Аз съм ти майка. Ще ми се подчиниш.

— Аз съм кралят. Той не може да ми се противопоставя. Трябва да умре.

Тя се нахвърля върху мен:

— Това е твое дело!

Разпервам ръце.

— Джордж сам предизвика смъртта си, почитаема майко. Не можете да вините мен, нито Едуард. Джордж не оставя на краля никакъв избор. Той е предател спрямо нашето управление и опасност за нас и децата ни. Знаете какво трябва да се случи с претендентите за престола. Така действа династията Йорк.

Тя мълчи. Отива до прозореца и обляга глава на дебелото стъкло. Гледам гърба ѝ и свитите ѝ рамене и се питам какво ли е да знаеш, че синът ти ще умре. Някога ѝ обещах болката на майка, която знае, че е изгубила сина си. Сега я виждам.

— Не мога да го понеса — казва тя с глас, натежал от мъка. — Това е синът ми, най-скъпият ми син. Как можете да ми го отнемете? Бих предпочела сама да умра, отколкото да доживея този ден. Това е моят Джордж, най-милият ми син. Не мога да повярвам, че ще го изпратите на смърт!

— Съжалявам — казва Едуард неумолимо. — Но не виждам изход от това освен смъртта му.

— Той може да избере начина? — иска да се увери тя. — Няма да го изправите пред палача?

— Той може да избере начина, но трябва да умре — казва Едуард. — Той направи така, че вече само един от двамата ни може да остане жив. Разбира се, че трябва да умре.

Тя се обръща, без да каже и дума повече, и излиза от стаята. За миг, само за миг, ми дожалява за нея.

* * *

Джордж, глупакът, избира глупашка смърт.

— Иска да го удавят в бъчва с вино.

Брат ми, Антъни, идва от срещата на Частния съвет и ме намира да се люлея на стола си в детската стая с бебето Джордж в прегръдките си, изпълнена с желание всичко вече да е свършило и съименникът на моя малък принц вече да е мъртъв и изчезнал завинаги.

— Да бъдеш забавен ли се опитваш?

— Не, мисля, че той се опитва да бъде забавен.

— Какво иска да каже?

— Предполагам, именно каквото казва. Иска да бъде удавен в бъчва с вино.

— Наистина е казал това? Наистина го мисли?

— Тъкмо идвам от Частния съвет. Той иска да се удави във вино, щом трябва да умре.

— Пиянска смърт — казвам, отвращавайки се дори при мисълта за това.

— Предполагам, че това е неговият начин да осмее брат си.

Вдигам бебето към рамото си и го галя по гърба, сякаш искам да го защитя от жестокостта на света.

— Идват ми на ум и по-ужасни начини да умреш — отбелязва Антъни.

— Аз мога да се сетя за по-добри. Бих предпочела да ме обесят, отколкото да ме спуснат в бъчва с вино.

Той свива рамене.

— Навярно си мисли, че може да се подиграе с Едуард и смъртната присъда. Навярно мисли, че ще принуди Едуард да му прости, вместо да го екзекутира по този достоен за един пияница начин. Може би смята, че църквата ще възнегодува и ще предизвика отлагане, и той ще се отърве.

— Не и този път — казвам. — Пиянският му късмет свърши. Но щом държи, и той самият може да свърши като пияница. Къде ще го направят?

— В стаята му, в Тауър.

Потръпвам.

— Да му прости Господ — казвам тихо. — Това е ужасен начин да умреш.

Със задачата се заема палачът: оставя брадвата си настрани, но слага черната маска върху лицето си. Той е едър мъж със силни големи ръце, и води със себе си своя чирак. Двамата изтъркулват една бъчва с малвазия в стаята на Джордж и глупакът Джордж се шегува с това и се смее с широко отворена уста, сякаш вече се бори за въздух, докато лицето му побелява от страх.

Те отварят капака с лост и намират една кутия, върху която Джордж да стъпи, за да може да се наведе над горната част на бъчвата и да види как отражението на изплашеното му лице отвръща на погледа му в леко плискащата се повърхност на виното. Мирисът на виното изпълва стаята. Той промърморва „Амин“ в отговор на молитвите на свещеника, сякаш не осъзнава какво слуша.

Навежда се към рубинената повърхност на виното, сякаш полага глава на дървника, и всмуква големи глътки от него, сякаш иска да изпие опасността. После разперва широко ръце в знак, че е готов, и двамата мъже хващат главата му и като го държат за косата и яката, го потапят дълбоко под повърхността, като почти го повдигат от пода, така че краката му ритат, сякаш плува, а виното се плиска шумно на пода, докато той се гърчи, опитвайки се да се измъкне. Виното се излива на големи струи около краката им, докато въздухът излиза на мехурчета от него в мощни разтърсващи викове. Свещеникът се отдръпва от червената локва и продължава да чете молитви, с овладян и благоговееен глас, а двамата езекутори натискат мятащата се глава на най-глупавия потомък на Йорк дълбоко в бъчвата, докато краката му се отпускат и няма повече въздушни мехурчета, а стаята замирихва като голямата зала на стара кръчма.

Тази нощ, в полунощ, ставам от леглото си в двореца Уестминстър и отивам в гардеробната си. Върху един висок шкаф, където държа кожите си, има малка кутия с личните ми вещи. Отварям я. Вътре има стар сребърен медальон с капаче, толкова потъмнял от старост, че е черен като абанос. Отварям закопчалката. В него е старото късче хартия, откъснато от долния край на писмото на баща ми. Върху него, написано с кръв, с моята кръв, е името Джордж, херцог Кларънс. Смачквам листа между пръстите си, хвърлям го върху

въглените от огъня и го гледам как се сгърчва в топла пепел, а после изведнъж избухва в ярък, висок пламък.

— Е, върви си — казвам, когато името на Джордж си отива заедно с издигащия се дим, и проклятието ми към него се е изпълнило. — Но нека ти си последният от династията Йорк, който умира в Тауър. Нека всичко свърши сега, както обещах на майка си, че ще стане. Нека свърши дотук.

Иска ми се да бях запомнила, както ме учеше тя, че е по-лесно да пуснеш злото на воля, отколкото да го призовеш обратно. Всеки глупак може да призове вятър, но кой може да знае накъде ще задуха той, или кога ще спре?

ЛЯТОТО НА 1478

Викам моето момче Едуард, сина си Ричард Грей и брат си Антъни да дойдат в личните ми покои, за да се сбогувам с тях. Би било непоносимо за мен да се разделя с тях пред всички. Не искам никой да ме види как плача, когато си тръгват. Навеждам се да притисна Едуард към себе си, сякаш никога няма да се отдели от него, а той ме поглежда с топлите си кафяви очи, хваща лицето ми в ръчичките си, и казва:

— Не плачи, мамо. Изобщо няма за какво да плачеш. Ще дойда пак другата Коледа. А знаеш, че можеш и да ми идваш на гости в Лъдлоу.

— Знам — казвам.

— А ако доведеш Джордж, тогава ще го науча да язди — обещава ми той. — И знаеш, че можеш да повериш малкия Ричард на грижите ми.

— Знам.

Опитвам се да говоря ясно, но сълзите се долавят в гласа ми.

Ричард ме прегръща през кръста. Вече е висок колкото мен — млад мъж.

— Ще се грижа за него — уверява ме той. — Трябва да ни посещаваш. Доведи също братята и сестрите ми. Елате за лятото.

— Ще дойда, ще дойда — казвам и се обръщам към брат си Антъни.

— Повярвай ни, можем да се грижим за себе си — казва той, още преди да успея да започна да изреждам нещата, които ме карат да се страхувам. — И ще го доведе жив и здрав при теб у дома догодина. И няма да го оставя, дори не и заради Йерусалим. Няма да го оставя, докато той не ми нареди да си тръгна. Разбрано?

Кимвам, примигвайки, за да прогоня сълзите. Нещо в мисълта Едуард да остави Антъни да си отиде ме тревожи. Сякаш върху нас е паднала сянка.

— Не знам защо, просто винаги се боя за него толкова много, всеки път, когато трябва да се сбогувам с вас тримата. Почти

непоносимо ми е да го оставя да замине.

— Ще го пазя с цената на живота си — обещава Антъни. — Той ми е по-скъп от самия живот. Нищо лошо няма да му се случи, докато е под моите грижи. Имаш думата ми.

Той се покланя и се запътва към вратата. Едуард, до него, повтаря със съвършена точност изящния жест. Синът ми Ричард допира юмрук до гърдите си в поздрава, който означава: „Обичам те“.

— Бъди спокойна — казва Антъни. — При мен момчето ти е в безопасност.

После те си отиват от мен.

ПРОЛЕТТА НА 1479

Синът ми Джордж, който винаги е бил крехко бебе, започва да отпада, преди да достигне втория си рожден ден. Лекарите не знаят нищо, жените от детската стая могат да предложат само овесена каша и прясно мляко, които да му се дават на всеки час. Опитваме, но той не укрепва.

Елизабет, тринайсетгодишната му сестра, си играе с него всеки ден, хваща ръчичките му и му помага да ходи на тънките си крачета, измисля приказка за всяка, хапка храна, която той изяжда. Но дори тя вижда, че той не заяква. Той не расте, а ръчичките и крачетата му са като клечки.

— Можем ли да доведем лекар от Испания? — питам Едуард. — Антъни винаги казва, че сред маврите се срещат най-големите мъдреци.

Лицето му е изпито от тревога и тъга заради това дете, заради този толкова желан син.

— Можеш да повикаш когото искаш, отвсякъде — казва той. — Но, Елизабет, любов моя, бъди смела! Той е крехко малко момче и беше миниатюрно бебе. Истински успех беше, че го задържа при нас досега.

— Не казвай това — изричам бързо, клатейки глава. — Той ще се оправи. Ще дойде пролетта, а сетне — и лятото. През лятото той със сигурност ще се поправи.

Прекарвам часове в детската стая с малкото си момченце на скута, като сипвам капчици каша в мъничката му уста, притискайки гърдите му към ухото си, за да чуя слабото тупкане на сърцето му.

Казват ми, че сме благословени да имаме двама силни и здрави сина: напълно сигурно е, че ще има кой да наследи трона на Йорк. Не казвам нищо в отговор на тези глупаци. Не се грижа за него заради династията Йорк: грижа се за него от обич. Искам да расте добре, не за да бъде принц. Искам да расте добре, за да стане силно момче.

Това е невръстното ми момченце. Непоносимо ми е да го загубя, както загубих сестра му. Не мога да понеса той да умре в ръцете ми, както тя умря в ръцете на майка ми и двете си отидоха заедно. Често навестявам детската стая през деня, дори нощем идвам да го гледам как спи, но съм сигурна, че той не става по-силен.

Един ден, през март, той спи на скута ми, и аз го люлея в стола, и съм започнала, без да се усетя, да тананикам една песничка: полузабравена бургундска приспивна песен от моето детство.

Песента свършва, и се възцарява тишина. Спирам да люлея стола и навсякъде е тихо. Допирам ухо до малките му гърди, за да чуя биенето на сърцето му, и не го чувам. Допирам буза до носа му, до устата му, за да почувствам топлината на дъха му. Няма дихание. Той е още топъл и мек в ръцете ми, топъл и мек като птиче. Но моят Джордж си е отишъл. Изгубила съм сина си.

Отново чувам звука на приспивната песен — тихо, тихо като вятъра, и знам, че Мелузина го люлее сега, и моето момче Джордж вече го няма. Изгубила съм сина си.

Казват ми, че все още имам сина си Едуард, че имам късмет, задето красивото ми осемгодишно момче е толкова силно и расте така добре. Казват ми да се радвам за Ричард, неговия петгодишен брат. Усмивам се, защото се радвам и на двете си момчета. Но това не променя факта, че съм загубила Джордж, моя малък Джордж със сините очи и кичурчето руса коса.

* * *

Пет месеца по-късно съм се оттеглила в усамотение, очаквайки раждането на ново дете. Не очаквам момче. Не си въобразявам, че едно дете може да замести друго. Но малката Катрин идва точно в подходящия момент, за да ни утеши, в люлката отново има принцеса от династията Йорк, детската стая на рода Йорк е пълна и оживена, както обикновено. Минава още година, и аз раждам ново бебе: моето момиченце Бриджет.

— Мисля, че това ще бъде последното — съобщавам със съжаление на Едуард, когато излизам от усамотението си.

Страхувам се, че той ще отбележи, че остарявам. Но вместо това той ми се усмихва, сякаш все още сме млади влюбени, и целува ръката ми.

— Никой мъж не би могъл да иска повече — казва ми нежно. — И никоя кралица не е полагала по-големи усилия. Ти ме дари с голямо семейство, любов моя. И се радвам, че това ще е последното ни дете.

— Не искаш ли още едно момче?

Той поклаща глава.

— Искам да те обладавам за удоволствие, и да те държа в прегръдките си от страст. Искам да знаеш, че желая целувката ти, а не още един наследник за трона. Да знаеш, че те обичам изцяло заради самата теб, когато идвам в леглото ти, а не защото си кобилата за разплод на Йорк.

Накланям глава назад и го поглеждам изпод ресниците си.

— Искаш да си лягаш с мен от любов, а не за да създаваш деца? Това не е ли грях?

Ръката му обгръща талията ми, а свитата му длан — гърдата ми.

— Ще се погрижа усещането да е изключително греховно — обещава ми той.

АПРИЛ 1483

Времето е необичайно студено за сезона, и реките прииждат. В Уестминстър сме за Великден, аз гледам през прозореца си към пълноводната и бързо течаща река и си мисля за сина си Едуард, отвъд водите на голямата река Севърн, далече от мен. Виждам Англия като страна на пресичащи се водни пътища: езера, потоци и реки. Мелузина сигурно е навсякъде: това е страна, създадена по неин вкус.

Съпругът ми Едуард, човек на земята, изведнъж решава да отиде на риболов, излиза за целия ден и се връща у дома мокър до кости и весел. Настоява да изядем за вечеря съомгата, която е хванал в реката, и слугите я внасят в трапезарията, като я държат на височината на раменете си, под съпровод на фанфари: кралски улов.

Тази нощ той има треска и аз го гълча, че се е намокрил и е настинал, сякаш е още момче, та излага така на опасност здравето си. На другия ден той е по-зле, става за малко, но после се връща в леглото: прекалено е отпаднал. На третия ден докторът казва, че трябва да му пуснат кръв, а Едуард заявява, че не им позволява да го докосват. Казвам на лекарите, че ще стане както настоява кралят, но отивам в стаята му, докато спи, и се вглеждам в пламналото му, зачервено лице, за да се уверя, че това е само мимолетна болест. Не е чума или сериозна треска. Той е силен мъж в добро здраве. Може да заболее от простуда и да се пребори с нея за по-малко от седмица.

Положението му не се подобрява. А сега започва да се оплаква и от стягащи болки в корема и ужасни приливи на горещина. След по-малко от седмица дворът е обзет от страх, а аз съм изпаднала в състояние на безмълвен ужас. Лекарите са безполезни: дори не знаят какво му е; не знаят какво е породило треската му; не знаят какво ще я изцери. Той не може да задържа нищо. Повръща всичко, което хапне, и се бори с болката в корема си, сякаш води нова война. Бдя в стаята му заедно с дъщеря ми Елизабет и го наглеждаме заедно с две болногледачки, на които имам доверие. Хейстингс, неговият приятел от момчешките години, и негов партньор във всяко начинание,

включително и в безкрайно глупавия риболовен излет, бди в преддверието. Съобщават ми, че блудницата Шор прекарва цялото си време на колене пред олтара в Уестминстърското абатство, обзета от мъчителен страх за мъжа, когото обича.

— Пуснете ме да го видя — умолява ме Уилям Хейстингс.

Поглеждам го студено.

— Не. Той е болен. Не се нуждае от другар за скитосване по жени или пиене, или игра на комар. Следователно няма нужда от вас. Вие и всички като вас съсипахте здравето му. Сега ще се грижа за него, докато оздравее, и ако постигна своето, когато се оправи, той няма да ви види повече.

— Нека го видя — моли ме той. Дори не се защитава от гнева ми. — Искam единствено да го видя. Непоносимо ми е да не го виждам.

— Чакайте като куче тук навън — казвам безмилостно. — Или се върнете при блудницата Шор и ѝ кажете, че сега може да служи на вас, защото кралят е приключил и с двама ви.

— Ще чакам — казва Хейстингс. — Той ще попита за мен. Ще иска да ме види. Знае, че съм тук и чакам да го видя. Знае, че съм тук, отвън.

Подминавам го на път за спалнята на краля и затварям вратата, за да не може дори да зърне как мъжът, когото обича, се бори да си поеме дъх в голямото легло с балдахин.

Едуард вдига поглед, когато влизам.

— Елизабет.

Отивам при него и хващам ръката му.

— Да, любими.

— Помниш ли как се прибрах у дома при теб и ти казах, че съм се страхувал?

— Помня.

— Отново се страхувам.

— Ще оздравееш — прошепвам настойчиво. — Ще оздравееш, съпруге.

Той кимва и очите му се затварят за миг.

— Хейстингс отвън ли е?

— Не — казвам.

Той се усмихва.

— Искам да го видя.

— Не сега — казвам. Галя го по главата. Той изгаря в огън. Вземам кърпа, накисвам я в лавандулова вода и внимателно мия лицето му. — Сега не си достатъчно силен да се срещаш с никого.

— Елизабет, доведи го, доведи и всички от Частния ми съвет, които са в двореца. Повикай брат ми Ричард.

За миг си помислям, че съм прихванала болестта му, защото коремът ми се преобръща от силна болка, но после осъзнавам, че това е страх.

— Не е нужно да се срещаш с тях, Едуард. Всичко, от което имаш нужда, е да си починеш и да укрепнеш.

— Доведи ги — казва той.

Обръщам се и давам рязка заповед на болногледачката, тя изтичва до вратата и предава думите ми на стража. Из целия двор веднага се разнася вестта, че кралят е свикал съветниците си, и всички разбират, че той сигурно умира. Отивам до прозореца и загърбвам изгледа към реката. Не искам да виждам водата; не искам да виждам проблясването от опашката на русалка; не искам да чувам как Мелузина пее, за да извести за приближаваща смърт. Лордовете влизат в стаята един след друг: Станли, Норфолк, Хейстингс, кардинал Томас Баучър, братята ми, братовчедите ми, зетьовете ми и половин дузина други: всички видни мъже в кралството, мъже, които са били със съпруга ми още от дните на най-ранните му претенции за трона, или мъже като Станли, които винаги идеално са успявали да се ориентират към печелившата страна. Поглеждам ги с каменно изражение, а те ми се покланят с мрачни и сериозни лица.

Жените са повдигнали Едуард и са го подпрели с възглавници в леглото, за да може да вижда съветниците. Очите на Хейстингс са пълни със сълзи, лицето му — сгърчено от мъка. Едуард протяга ръка към него и те се вкопчват един в друг, сякаш Хейстингс иска да го задържи жив.

— Боя се, че не ми остава много — казва Едуард. Гласът му е дрезгав шепот.

— Не — прошепва Хейстингс. — Не го казвайте. Не.

Едуард обръща глава и заговаря на всички тях:

— Оставям малък син. Надявах се да го видя възмъжал. Надявах се да ви оставя мъж, който да бъде ваш крал. Вместо това трябва да ви

поверя грижата за момчето си.

Притиснала съм юмрук към устата си, за да не изкрещя.

— Не — казвам.

— Хейстингс — казва Едуард.

— Господарю.

— И всички вие, и ти Елизабет, моя кралица.

Пристъпвам до леглото му и той взема ръката ми в своята, слага я в тази на Хейстингс и преплита пръстите ни, сякаш ни венчава.

— Трябва да работите заедно. Всички трябва да забравите враждите си, съперничествата си, омразата си. Всички имате сметки за уреждане; всички имате неправди, които не можете да забравите. Но трябва да забравите. Трябва да бъдете сплотени, за да опазите сина ми и да го отгледате, за да го поставите на трона. Моля ви за това, отправям това настояване към вас, от смъртното си ложе. Ще го направите ли?

Мисля си за всичките години, през които мразех Хейстингс, най-скъпия приятел и другар на Едуард, съучастника му във всички запои и ходене по развратници, приятеля, заставал редом до него в битка. Спомням си как, още от първия миг, сър Уилям Хейстингс ме презираше и гледаше отвисоко на мен, покачен върху високия си кон, докато аз стоях край пътя, как се противопоставяше на издигането на семейството ми и постоянно подтикваше краля да слуша други съветници и да държи на служба други приятели. Виждам, че ме гледа и макар че по лицето му се леят сълзи, очите му са сурови. Той мисли, че аз съм стояла край пътя и съм омагьосала едно младо момче, за да го съсия. Никога няма да разбере какво се случи онзи ден между един млад мъж и една млада жена. Да, имаше магия, но нейното име беше „любов“.

— Ще работя с Хейстингс за безопасността на сина си — казвам аз. — Ще работя с всички вас и ще забравя всички огорчения, за да поставя сина си благополучно на трона.

— Аз също — съгласява се Хейстингс, а после и всички останали:

— И аз.

— И аз.

— И аз.

— Брат ми Ричард ще бъде негов настойник — казва Едуард. Трепвам и съм готова да отдръпна ръка, но Хейстингс я държи в здрава хватка.

— Както желаете, сир — казва той, като ме поглежда строго. Той знае, че мразя Ричард, и че това, че разполага с такава власт на север, не ми се нрави.

— Брат ми Антъни — прошепвам, подтиквайки краля да назове името му.

— Не — казва Едуард упорито. — Ричард, херцог Глостър, ще бъде негов настойник и протектор на кралството, докато принц Едуард заеме трона си.

— Не — прошепвам. Ако само можех да говоря с краля насаме, бих могла да го убедя, че с Антъни като протектор ние, фамилията Ривърс, можем да опазим страната. Не искам Ричард да застрашава властта ми. Искam синът ми да бъде заобиколен от моето семейство. Не искам никого от роднините ми по сватовство от фамилията Йорк в новото управление, което ще изградя около сина си. Искam той да бъде едно момче от фамилията Ривърс на трона на Англия.

— Кълнете ли се в това? — пита Едуард.

— Да — казват всички те.

Хейстингс ме поглежда:

— А вие заклевате ли се? Заклевате ли се, че както ние обещаваме да поставим сина ви на трона, вие обещавате да приемете Ричард, херцог Глостър, като протектор?

Разбира се, че не. Ричард не ми е приятел, а вече държи под свое разпореждане половин Англия. Защо да му вярвам, че ще постави сина ми на трона, когато сам той е принц от династията Йорк? Защо да не се опита да заграби трона за себе си? А и той има син, момче от малката Ан Невил, момче, което може да бъде Уелски принц на мястото на моя принц. Защо Ричард, който е водил половин дузина битки на страната на Едуард, да не поведе още една за себе си?

Лицето на Едуард е сиво от изтощение.

— Закълни се в това, Елизабет — прошепва той. — Заради мен. Заради Едуард.

— Мислиш ли, че това ще осигури безопасност на Едуард?

Той кимва.

— Това е единственият начин. Той ще бъде в безопасност, ако ти и лордовете постигнете съгласие, ако Ричард се съгласи.

Хваната съм натясно.

— Заклевам се — казвам.

Едуард отпуска здравата хватка, в която е стиснал ръцете ни, и се отпуска назад на възглавниците си. Хейстингс надава вой като куче, заравя лице в завивката и ръката на Едуард сляпо намира пътя си, за да докосне главата на стария си приятел, сякаш за благословия. Останалите се изнизват един по един: от двете страни на леглото оставаме Хейстингс и аз, а между нас — умиращият крал.

* * *

Нямам време за скръб, нямам време да осъзная колко огромна е загубата ми. Отвътре сърцето ми се къса заради мъжа, когото обичам, единственият мъж, когото съм обичала в целия си живот, единственият мъж, когото някога ще обичам. Едуард, момчето, което идваше при мен, когато го чаках. Моят любим. Нямам време да мисля за това, когато бъдещето на сина ми и изгледите за семейството ми зависят от това да имам твърда воля и сухи очи.

Същата нощ пиша на брат си Антъни:

Кралят е мъртъв. Доведи новия крал Едуард в Лондон възможно най-бързо. Доведи колкото мъже успееш да събереш като кралска стража — ще имаме нужда от тях. Едуард безразсъдно назначи Ричард, херцог Глостър, като протектор. Ричард мрази поравно теб и мен заради обичта на краля към нас и заради собственото ни влияние. Трябва да коронясаме Едуард незабавно и да се защитим от херцога, който никога няма да се откаже от протектората без борба. Набирай войници, докато се придвижваш, и пътьом събери оръжията, складирани на тайни места. Подготви се за битка, за да защитиш нашия наследник. Ще забавя оповестяването на смъртта колкото мога повече,

така че Ричард, който е на север, все още да не знае какво става. Тъй че побързай. Елизабет.

Онова, което не знам, е, че Хейстингс пише на Ричард — листът е зацапан с петна от сълзите му, но достатъчно четлив — за да съобщи, че семейство Ривърс се въоръжава и се събира около своя принц и че ако Ричард иска да поеме длъжността на протектор, ако иска да опази младия принц Едуард от собственото му алчно семейство, е по-добре да дойде веднага, с толкова мъже от най-важните си владения на север, колкото успее да събере, преди принцът да бъде похитен от собствените си сродници. Той пише:

Кралят остави под ваша опека всичко — имуществото си, своя наследник, кралството. Осигурете закрилата на вашия суверен Едуард V и елате в Лондон, преди семейство Ривърс да ни залее.

Онова, което не знам и което не си позволявам да помисля, е, че след като се научих да се боя от постоянните войни за престола на Англия, тепърва започвам своя собствена и че на карта този път е заложено наследството и дори животът на обичния ми син.

* * *

Той го отвлича.

Ричард се придвижва по-бързо и е по-добре въоръжен и по-решителен, отколкото някой от нас е можел да си представи. Придвижва се толкова бързо и решително, колкото щеше да го стори и Едуард — и е точно толкова безмилостен. Той причаква сина ми в засада по пътя му към Лондон, прогонва мъжете от Уелс, които са били предани на него и мен, арестува брат ми Антъни, сина ми Ричард Грей и нашия братовчед Томас Вон и взема Едуард под свое така наречено попечителство. Момчето ми още няма и тринайсет години, за Бога. Моят син все още е едва дванайсетгодишно момче. Гласът му мутира,

брадичката му е гладка като на момиче, по горната му устна е набол съвсем лек мъх, който може да се види само когато лицето му е в профил срещу светлината. А когато Ричард отпраща неговите предани слуги — вуйчо му, когото обожава и полубратът, когото обича, той ги защитава с леко потрепване в гласа. Казва, че е сигурен, че баща му би го заобиколил само с добри и достойни мъже и че иска да ги задържи на служба при себе си.

Той е само момче. Трябва да излезе срещу един закален в битки мъж, решен да извърши вероломство. Когато Ричард казва, че родният ми брат Антъни, който е бил приятел, настойник и закрилник на сина ми през целия му живот, и по-младият от моите синове от първия брак, Ричард, трябва да се отделят от него, моят малък син се опитва да ги защити. Казва, че неговият полубрат Ричард му е близък сродник и другар, че знае, че вуйчо му Антъни винаги е вършил само това, което приляга на един изтъкнат рицар, на благороден рицар, какъвто е. Но херцог Ричард му казва, че всичко ще се уреди, а междувременно той и Бъкингамският херцог, бившия ми повереник, когото ожених против волята му за сестра ми Катрин и който сега се появява в тази изненадваща компания, ще бъдат спътници на принца в пътуването до Лондон.

Той е само едно малко момче. Винаги е бил внимателно пазен. Не знае как да се опълчи на чичо си Ричард, облечен в черно и с лице като буреносен облак, с две хиляди души свита и готов да се бие. Затова оставя вуйчо си Антъни да си отиде; оставя брат си Ричард да си отиде. Как би могъл да ги спаси? Той плаче горчиво. Съобщават ми това. Той заплаква като дете, когато никой не му се подчинява, но ги оставя да си отидат.

МАЙ 1483

Елизабет, моята седемнайсетгодишна дъщеря, дотичва сред виковете и суматохата на двореца Уестминстър.

— Майко! Почитаема майко! Какво става?

— Оттегляме се в убежище — казвам рязко. — Побързай. Събери всичко, което ти трябва, и дрехите за децата. И се погрижи да изнесат килимите и гоблените от кралските покои. Заръчай да отнесат всичко това в Уестминстърското абатство — отново се оттегляме в убежище. Вземи и кутията си за бижута, и кожите. А след това мини през кралските апартаменти и се погрижи да изнесат оттам всичко ценно.

— Защо? — пита тя с треперещи бледи устни. — Какво се е случило сега? Ами Едуард?

— Брат ти, кралят, е похитен от чичо си, лорд-протектора — казвам аз. Думите ми са като ножове и виждам, че я раняват. Тя се възхищава на чичо си Ричард; винаги му се е възхищавала. Надяваше се, че той ще се грижи за всички нас — че ще ни закриля наистина. — По волята на баща ти синът ми беше поверен на грижите на моя враг. Ще видим какъв лорд-протектор ще излезе от него. Но по-добре да го видим от безопасно място. Оттегляме се в убежище днес, още в тази минута.

— Майко — от страх тя подскача на място. — Не е ли редно да изчакаме, не е ли редно да се допитаме до Частния съвет? Не трябва ли да изчакаме тук Бебето? Ами ако херцог Ричард просто води Бебето на сигурно място при нас? Ами ако прави това, което би трябвало като лорд-протектор? Да закриля Бебето?

— За теб той вече не е Бебето, а крал Едуард — казвам ожесточено. — И дори за мен. И нека ти кажа, дъще, че само глупаците чакат, когато враговете им идват, за да видят дали може да се окажат приятели. Ще бъдем в толкова голяма безопасност, колкото успее да ни осигури. В свято убежище. Ще вземем и брат ти, принц Ричард, и ще скрием на сигурно място и него. А когато лорд-

протекторът дойде в Лондон с личната си армия, може да се опита да ме убеди, че е безопасно да изляза.

* * *

Говоря без заобикалки с моето смело момиче, вече млада жена, чийто собствен живот е разбит от това внезапно падение от положението ѝ като принцеса на Англия до момиче, което се укрива, но в действителност сме много паднали духом, когато барикадираме вратата към криптата на „Сейнт Маргарет“ в Уестминстър, и сме сами — брат ми Лайънъл, епископ на Солсбъри, порасналият ми син Томас Грей, малкият ми син Ричард и момичетата ми: Елизабет, Сесили, Ан, Катрин и Бриджет. Когато бяхме тук за последен път, бях бременна с първото си момче и имах всички основания да се надявам, че един ден то ще претендира за трона на Англия. Майка ми беше жива и беше моя другарка и най-близката ми приятелка. Никой не би могъл да се страхува дълго, когато майка ми замисляше кроежи в негова помощ, правеше своите заклинания и се смееше на собствената си амбиция. Съпругът ми беше жив, макар и в изгнание, и подготвяше завръщането си. Никога не съм се съмнявала, че ще дойде. Никога не съм се съмнявала, че ще постигне победа. Знаех, че никога не е губил битка. Знаех, че ще дойде, знаех, че ще победи, знаех, че ще ни спаси. Знаех, че времената са лоши, но се надявах на по-добри.

Сега отново сме тук, но този път е трудно да се надявам. Тук сме през този сезон, ранното лято, който винаги преди е бил любимият ми, изпълнен с пикници, турнири и празненства. Мракът в криптата е потискащ. Сякаш съм погребана жива и наистина няма голям повод за надежда. Синът ми е във вражески ръце, майка ми отдавна вече я няма, а съпругът ми е мъртъв. Няма го красивият, висок мъж, който да заблъска по вратата и да препречи светлината, когато влезе, викайки ме по име. Синът ми, който беше бебе тогава, сега е дванайсетгодишен юноша и в ръцете на нашия враг. Дъщеря ми Елизабет, която така нежно си играеше със сестрите си миналия път, когато бяхме затворени, сега е на седемнайсет години. Тя обръща към мен бледото си лице и пита какво ще правим. Миналия път чакахме, уверени, че ако успеем да оцелеем, ще бъдем избавени. Този път няма нищо сигурно.

В продължение на почти седмица се ослушвам на мъничкото прозорче, вградено във входната врата. От зори до здрач надзъртам през решетката, напрягайки слух да чуя какво правят хората, да дочуя шума от улиците. Когато се отдръпвам от вратата, отивам до прозореца с изглед към реката, стоя заглеждана в минаващите лодки, като следя за кралската баржа и се ослушвам да чуя Мелузина.

Всеки ден изпращам пратеници да питат за новини от брат ми и сина ми и да говорят с лордовете, които би трябвало да се вдигнат да ни защитят, чиито арендатори би трябвало да се въоръжават, за да ни дойдат на помощ. И на петия ден го чувам: усиливащ се шум, ликуващите възгласи на чираците и друг звук под него, по-дълбок и плътен звук — дюдюкане. Чувам дрънченето на сбруя и тропота от копитата на много коне. Това е армията на Ричард, херцог Глостър, братът на моя съпруг, човекът, на когото той повери безопасността ни, влизащ в столицата на Едуард, приет със смесени чувства. Когато поглеждам навън през прозореца към реката, неговите кораби вече са образували верига около двореца Уестминстър: плаваща барикада, която ни държи в плен. Никой не може да влезе или да излезе.

Чувам тропот като при кавалерийска атака и викове. Започвам да се питам: ако бях вдигнала града на оръжие срещу него, ако бях обявила война още в първия миг, дали можех да се изправя срещу него сега? Но после си помислям: ами синът ми Едуард в свитата на чичо си? Ами брат ми Антъни и синът ми Ричард Грей, държани като заложници за доброто ми поведение? И въпреки това може би нямам от какво да се страхувам. Просто не знам. Синът ми е или млад крал, отправил се с високи почести към коронацията си, или похитено дете. Дори не знам със сигурност кое от двете.

Лягам си, а този въпрос се набива в главата ми като барабанны удари. Лежа облечена и изобщо не заспивам. Знам, че някъде, недалеч от мен тази вечер, синът ми също лежи буден. Неспокойна съм, една изтерзана жена, измъчвана от нуждата да бъде с него, да го видя, да му кажа, че отново е на сигурно място при мен. Не мога да повярвам, че бидейки дъщеря на Мелузина, не мога да се провря през решетките на прозореца и просто да доплувам до него. Той е моето момче: може би се страхува, може би е в опасност. Как мога да не бъда с него?

Но трябва да лежа тихо и да чакам небето да смени цвета си от най-наситено черно до сиво в малките стъкла на прозореца, преди да

си позволя да се надигна, да прекося криптата до вратата и да отворя капачето на шпионката, за да погледна навън и да видя тихите улици. Тогава осъзнавам, че никой не се е вдигнал на оръжие да защити сина ми Едуард, никой няма да отиде да го избави, никой няма да освободи мен. Може и да дюдюкаха, когато лорд-протекторът влезе в града начело на армията си с моя син в свитата си, може и да са вдигнали малък метеж и да са предизвикали някоя дребна схватка, но нямат намерение тази сутрин да се въоръжат и да щурмуват замъка му. Снощи единствена аз в цял Лондон бях будна и нащрек, тревожейки се за малкия крал през всички тези дълги часове.

Градът очаква да види какво ще направи лорд-протекторът. Всичко зависи от това. Дали Ричард, херцог Глостър, любимият предан брат на покойния крал, ще изпълни предсмъртното искане на брат си и ще постави сина му на трона? Дали, верен както винаги, ще изиграе ролята си на лорд-протектор и ще пази племенника си до деня на коронацията му? Или Ричард, херцог Глостър, лъжлив и вероломен като всеки поддръжник на Йорк, ще вземе властта, която неговият брат му даде, ще лиши племенника си от наследство и ще сложи короната на собствената си глава, и ще обяви собствения си син за уелски принц? Никой не знае какво може да направи херцог Ричард, а мнозина — както винаги — искат единствено да са на печелившата страна. Всички ще трябва да почакаят и да видят. Само аз бих го сразила още сега, ако можех. Просто за да се подсигурия.

Отивам до ниските прозорци и се вирам надолу към реката, която тече толкова наблизко, че почти мога да се надвеса навън и да я докосна. При шлюза, който води към абатството, има лодка с въоръжени мъже. Те ме пазят и пречат на съюзниците ми да стигнат до мен. Всички приятели, които се опитат да ме доближат, ще бъдат прогонени.

— Той ще вземе короната — казвам тихо на реката, на Мелузина, на майка ми. Те ме слушат в течащите води. — Ако трябва да заложа състоянието си на това, бих го сторила. Той ще вземе короната. Всички мъже от рода Йорк са болни от амбиция и Ричард, херцог Глостър, не е различен. Едуард рискуваше живота си година след година, борейки се за трона си. Джордж предпочете да пъхне глава в бъчва с вино, отколкото да обещае никога да не предявява претенции за него. Сега Ричард влиза на кон в Лондон начело на хиляди въоръжени мъже. Той

не прави това заради племенника си. Ще се опита да завоюва короната за себе си. Той е принц на Йорк. Не може да не го направи. Ще намери сто причини да го стори и дори след години хората още ще спорят за онова, което той прави днес. Но аз смятам, че той ще вземе короната, защото не може да се спре — не повече, отколкото Джордж можеше да спре да бъде глупак, или Едуард — да бъде герой. Ричард ще вземе короната и ще отстрани мен и моите близки.

Спирам и казвам откровено.

— А в моята природа е да се боря за своето. Ще бъда готова за него. Ще бъда готова за най-лошото, което може да направи. Ще се подготвя да изгубя сина си Ричард Грей и най-скъпия си брат Антъни, както вече загубих баща си и брат си Джон. Времената са трудни, понякога — твърде трудни за мен. Но тази сутрин съм готова. Ще се боря за сина си и за неговото наследство.

Точно когато утвърждавам решимостта си, на портата на убежището се появява посетител, разнася се тревожно ритмично почукване, после се повтаря. Тръгвам към голямата залостена врата много бавно, като стъпквам страха си с всяка крачка. Отварям шпионката и виждам блудницата Елизабет Шор с качулка на главата, за да скрие ярко златистата ѝ коса и почервенели от плач очи. През решетката тя вижда бледото ми лице, сякаш съм затворничка, която я гледа гневно.

— Какво искаш? — питам студено.

Щом чува гласа ми, тя се сепва. Навярно е мислила, че все още държа главен коняр и дузина камериери, които да отворят вратата вместо мен.

— Ваша светлост?

— Същата. Какво искаш, Шор?

Тя изчезва напълно, докато прави толкова нисък реверанс, че се снишава под решетката на вратата, и за миг виждам комичната страна на това, когато тя се изправя отново като бледа луна на хоризонта и отново влиза в полезрението ми.

— Идвам с дарове, ваша светлост — казва тя отчетливо. После снишава глас: — И новини. Моля ви, пуснете ме заради краля.

Обзема ме гняв, когато тя се осмелява да го спомене, после си давам сметка, че тя явно още смята, че е на служба при него, а мен все още приема като негова съпруга, и дръпвам назад резетата на вратата,

и бързо ги разтварям, когато тя се стрелва вътре като подплашена котка.

— Какво? — питам безцеремонно. — Какво си мислиш, като идваш тук неканена?

Тя не пристъпва по-нататък в убежището ми: остава на студения праг на вратата. Остава на пода кошница, която носи като кухненска прислужница. Бързо забелязвам пушената шунка и печеното пиле.

— Изпраща ме сър Уилям Хейстингс, с поздрави и уверения в лоялността си — изрича тя припряно.

— О, нима ти смени покровителя си? Негова блудница ли си сега?

Тя ме поглежда право в лицето и трябва да се сдържа, за да не ахна при вида на гордата ѝ красота. Има сиви очи и светла коса. Изглежда така, както изглеждах аз преди двайсет години. Прилича на моята дъщеря Елизабет Йорк: жена с хладна английска красота, английска роза. Бих могла да я мразя заради това, но откривам, че не е така. Мисля си, че ако преди двайсет години Едуард беше женен, аз нямаше да съм по-добра от нея и щях да предпочета да съм негова блудница, отколкото да не го познавам изобщо.

Синът ми Томас Грей излиза от сенките на криптата зад мен и ѝ се покланя като на дама. Тя му отправя бърза усмивка, сякаш са добри приятели, които не се нуждаят от думи.

— Да, сега съм блудница на сър Уилям — съгласява се тя тихо. — Покойният крал изпрати моя съпруг в чужбина и анулира брака ни. Семейството ми не желае да ме прибере у дома. Нямам никаква закрила сега, когато кралят е мъртъв. Сър Уилям Хейстингс ми предложи дом и се радвам, че при него намирам поне известна безопасност.

Кимвам.

— И така?

— Той ме моли да бъда негова посредница пред вас. Не може да дойде лично — опасява се от шпионите на херцог Ричард. Но ви съобщава да имате надежда и че смята, че всичко ще бъде наред.

— И защо би трябвало да ти имам доверие?

Томас излиза напред.

— Послушайте я, почитаема майко — казва той тихо. — Тя обичаше съпруга ви истински и е изключително почитена жена. Няма да

ви даде лъжливи и вероломни съвети.

— Ти влизай вътре — казвам му рязко. — Аз ще се оправя с тази жена — обръщам се към нея: — Вашият нов покровител е мой враг от мига, в който ме видя за първи път — казвам грубо. — Не виждам защо да бъдем приятели сега. Той ни принуди да приемем херцог Ричард и все още го подкрепя.

— Смяташе, че защитава младия крал — казва тя. — Мислеше единствено за безопасността на младия крал. Искате да знаете това, а също и, че той смята, че всичко ще се оправи.

— О, нима? — впечатлена съм, независимо от посредницата. Хейстингс е предан на съпруга ми и в смъртта, както и в живота. Ако той смята, че нещата ще се оправят, ако е убеден, че синът ми е в безопасност, тогава може би всичко ще се нареди както трябва. — Защо е толкова уверен?

Тя пристъпва малко по-близо, за да може да шепне:

— Младият крал е подслонен в Епископския дворец — казва тя. — Съвсем наблизо. Но членовете на Частния съвет са съгласни, че е редно той да бъде настанен в кралските апартаменти в Тауър и всичко да бъде подготвено за коронацията му. Той трябва веднага да заеме мястото си като новия крал на Англия.

— Херцог Ричард ще го коронясва?

Тя кимва.

— Приготвят за него кралските апартаменти, вземат му мярка за мантията за коронацията. Подготвят абатството. Организируют живите картини и събират парите за отпразнуването на коронацията му. Разпратиха поканите и свикаха Парламента. Всичко се подготвя — тя се поколебава: — Всичко се върши бързо и припряно, разбира се. Кой би си помислил...?

Тя млъква рязко. Очевидно си е обещала, че няма да показва скръб пред мен. Как би могла? Нима блудницата на краля би се осмелила да плаче за загубата му пред неговата кралица? Затова не казва нищо, но сълзите се появяват в очите ѝ и тя примигва, за да ги прогони. А аз не казвам нищо, но и в моите очи се появяват сълзи, и аз извърщам поглед от нея. Не съм жена, която се оставя да я надвие един мигновен прилив на чувства. Това е неговата блудница; аз съм неговата кралица. Но Бог знае, че той липсва и на двете ни. Споделяме скръбта, както някога споделяхме радостта да го имаме.

— Но сигурна ли си? — питам с много нисък глас. — Служителите, които отговарят за кралския гардероб, подготвят мантията му за коронацията? Всичко се подготвя?

— Определиха като дата за коронацията му двацет и пети юни и лордовете на кралството са свикани да присъстват. Няма съмнение — казва тя. — Сър Уилям ми нареди да ви съобща да не унивате и че не се съмнява, че ще видите сина си на трона на Англия. Каза ми да ви предам, че той лично ще дойде тук сутринта, за да ви придружи до абатството, и ще видите сина си коронясан. Ще присъствате на коронацията на младия крал, начело на свитата му.

Уповавам се на тази надежда. Но виждам, че тя може да е права; че Хейстингс може да е прав; и че аз съм скрита в убежище като уплашен заек, който бяга, когато няма хрътки, и се снишава с притиснати към гърба уши, докато жътварите го подминават и отиват в друга нива.

— А Едуард, младият граф Уорик, е изпратен на север в домакинството на Ан Невил, съпругата на херцог Глостър — продължава тя.

Уорик е момчето, което бъчвата вино остави сирак. Той е само на осем години и е изплашено глупаво малко момче, истински син на своя баща глупак Джордж, херцог Кларънс. Но той има право да претендира за трона след синовете ми: неговото право е по-голямо от това на херцог Ричард и въпреки това Ричард го пази.

— Сигурна ли си? Изпратил е Уорик при съпругата си?

— Милорд казва, че Ричард се бои от вас и влиянието ви, но няма да воюва със собствените си племенници. Всички момчета са в безопасност с него.

— Хейстингс има ли новини за брат ми и за сина ми Ричард Грей? — прошепвам.

Тя кимва.

— Членовете на Частния съвет са отказали да обвинят брат ви в държавна измяна. Казват, че той е бил добър и верен служител. Херцог Ричард искал да го обвини, че е похитил младия крал, но членовете на Частния съвет отказали. Надделели над херцог Ричард и той приел мнението им. Ваша светлост, милорд смята, че брат ви и синът ви ще бъдат освободени след коронацията.

— Херцог Ричард ще сключи ли споразумение с нас?

— Милорд казва, че херцогът силно се противопоставя на семейството ви, ваша светлост, и на вашето влияние. Но е верен на младия крал в името на крал Едуард. Каза, че можете да сте уверена, че младият крал ще бъде коронясан.

Кимвам.

— Кажи му, че ще се радвам на този ден, но дотогава ще остана тук. Имам по-малък син и пет дъщери и бих предпочела да ги държа на сигурно място при себе си. А нямам доверие на херцог Ричард.

— Той казва, че самата вие не сте достойна за доверие — тя се снишава в дълбок реверанс и остава със сведена глава, докато ме обижда. — Нарежда ми да ви кажа, че не можете да победите херцог Ричард. Ще трябва да работите заедно с него. Нарежда ми да ви кажа, че сам вашият съпруг е посочил херцога за лорд-протектор и че членовете на Частния съвет предпочитат неговото влияние пред вашето. Извинете ме, ваша светлост, но той ми нареди да ви кажа, че има мнозина, които не харесват семейството ви и искат да видят младия крал освободен от влиянието на многото си вуйчовци, а семейство Ривърс — прогонено от многобройните постове, които заема. Отбелязано е също, че сте отмъкнали кралското съкровище в убежището с вас, че сте взели Големия държавен печат и че брат ви, лорд-адмиралът Едуард Удвил, е извел целия флот в морето.

Стисвам зъби. Това цели да оскърби мен и всички членове на семейството ми, особено брат ми Антъни, който има влияние над Едуард повече от всеки друг; който го обича като роден син и който в същия този миг е пленник заради него.

— Можеш да кажеш на сър Уилям, че херцог Ричард трябва да освободи брат ми незабавно, без да повдига обвинение срещу него — процеждам. — Можеш да му кажеш, че на Частния съвет трябва да бъде напомнено за правата на семейство Ривърс и на вдовицата на краля. аз все още съм кралица. Тази страна е виждала една кралица да се бори за правата си преди, така че всички трябва да внимаваме. Херцогът похити сина ми и влезе в Лондон в пълно бойно снаряжение. Ще го накарам да отговаря за това, когато ми се удаде тази възможност.

Тя изглежда изплашена. Явно не иска да бъде посредница между един амбициозен придворен и една отмъстителна кралица. Но това е задачата, която ѝ е възложена, и тя ще трябва да направи най-доброто, на което е способна.

— Ще му съобщя, ваша светлост — казва тя. Отново прави нисък реверанс, а после се отправя към вратата. — Ще ми позволите ли да ви изкажа съчувствието си за загубата на вашия съпруг? Той беше велик човек. За мен беше чест, че той ми позволи да го обичам.

— Той не те обичаше — казвам с внезапна злоба и виждам как и без това бледото ѝ лице побелява.

— Не, той никога не е обичал никоя друга така, както обичаше вас — отвърща тя толкова мило и сладко, че не мога да не се трогна от нежността ѝ. На лицето ѝ има лека усмивка, но очите ѝ отново са мокри. — Никога не съм се съмнявала, че на трона има само една кралица, и същата тази кралица е в сърцето му. Той се погрижи да разбере това. Всички знаеха това. За него винаги сте съществували единствено вие.

Тя плъзва резето и отваря вратичката във вътрешността на голямата порта.

— Ти също му беше скъпа — казвам, подтикната против волята си, да бъде честна към нея. — Ревнувах от теб, защото знаех, че е така. Той казваше, че ти си най-веселата му блудница.

Лицето ѝ светва, сякаш във вътрешността на фенер е запален топъл пламък.

— Радвам се, че е мислел така за мен и че имате добрината да ми го кажете — казва тя. — Никога не съм се интересувала от политика или постове. Просто обичах да бъда с него, и, ако мога, да го правя щастлив.

— Да, много добре, много добре — казвам, бързо изчерпала великодушието си. — Е, сбогом. И късмет.

— Бог да пази и вас, ваша светлост — казва тя. — Може отново да ме изпратят със съобщения при вас. Ще ме приемете ли?

— Както вас, така и всяка от другите. Бог е свидетел: ако Хейстингс смята да използва блудниците на Едуард като вестоносци, ще приема стотици — казвам раздразнено и виждам слабата ѝ усмивка, докато тя се измъкна през полуотворената врата и аз я затръшвам зад гърба ѝ.

ЮНИ 1483

Уверенията на Хейстингс не ме разколебават. Решена съм да воювам срещу Ричард. Ще го унищожа, ще освободя сина си и брат си и ще оповестя възкачването на младия крал на престола. Няма да чакам покорно и смирено, както предлага Хейстингс, Ричард да короняса Едуард. Нямам му доверие, нямам доверие на Частния съвет или на гражданите на Лондон, които лицемерно чакат да се присъединят към печелившата страна. Ще се подготвя за нападение и това би трябвало да го изненада.

— Прати съобщение на чичо си Едуард — казвам на Томас, помладия от моите синове Грей. — Съобщи му да доведе флота готов за битка, а ние ще напуснем убежището си и ще вдигнем хората на оръжие. Херцогът нощува в замъка Бейнард с майка си. Едуард трябва да нападне замъка, докато ние проникнем в Тауър и измъкнем нашия принц Едуард.

— А ако Ричард няма никакво друго намерение, освен да го короняса? — пита ме той. Започва да пише съобщението с шифър. Нашият пратеник чака скрит, готов да потегли към флота, който стои в готовност в дълбоката вода на Даунс.

— Тогава Ричард ще загине и така или иначе ще коронясаме Едуард — казвам. — Навярно ще сме убили предан приятел и принц от династията Йорк, но ще имаме време да скърбим за това по-късно. Нашето време е сега. Не можем да го чакаме да затегне властта си над Лондон. Половината страна вероятно все още не е научила, че крал Едуард е мъртъв. Нека да довършим херцог Ричард, за да не допуснем неговото управление да продължи още дълго.

— Бих искал да си осигуря помощта на някои от лордовете — казва той.

— Прави каквото трябва — казвам с безразличие. — Лейди Маргарет Станли ми съобщава, че съпругът ѝ е на наша страна, макар да изглежда, че е приятел на Ричард. Можеш да попиташ него. Но онези, които не се вдигнаха в наша защита, когато Ричард влезе в

Лондон, могат да умрат заедно с него, ако питаш мен. Те са предатели спрямо мен и спрямо паметта на съпруга ми. Онези, които оцелеят в тази битка, ще бъдат изправени на съд и обезглавени.

Томас вдига поглед към мен.

— В такъв случай ти отново обявяваш война — казва той. — Ние, семейство Ривърс, и хората, които са на служба при нас, нашите братовчеди и сродници и роднини по сватовство срещу лордовете на Англия, начело с твоя девер, херцог Ричард. Сега Йорк се изправя срещу Йорк. Ще бъде жестока борба и ще е трудно да свърши, щом вече е започнала веднъж. И ще е трудна за спечелване.

— Тя трябва да се започне — отвърщам мрачно. — И аз трябва да победа.

* * *

Блудницата Елизабет Шор не е единствената, която идва при мен с предадени шепнешком новини. Сестра ми Катрин, съпруга на надменния херцог Бъкингам, бивше мое протеже, идва на семейно посещение, като носи хубаво вино и ранни малини от Кент.

— Ваша светлост, сестро — обръща се тя към мен, като прави нисък реверанс.

— Сестро херцогиньо — отвърщам хладно. Омъжихме я за Бъкингамския херцог, когато той беше навъсен сирак едва на девет години. Спечелихме й хиляди акри земя и най-високата титла в Англия, над която са само принцовете. Показахме му, че макар да се надува като млад паун от гордост поради изтъкнатото си име, далеч по-велико от нашето, все пак ние имаме властта да му изберем съпруга, и ми беше забавно да взема древното му име и да го дам на сестра си. Катрин имаше късмет да бъде удостоена с титлата на херцогиня по мое благоволение, макар да бях кралица. А сега колелото на съдбата се завърта отново, и тя се оказва омъжена не за сърдито момче, а за почти трийсетгодишен мъж, който сега е най-добрият приятел на лорд-протектора на Англия, а аз съм овдовяла кралица, укриваща се, докато врагът ми е на власт.

Тя ме хваща под ръка и преплита пръсти с моите, както правеше някога, когато бяхме момичета в Графтън, и отиваме до прозореца да

погледнем към мудро влачещата се вода.

— Говори се, че си се омъжила с магия — казва тя; устните ѝ едва се движат. — И ще намерят някой да се закълне, че Едуард е бил женен за друга жена преди теб.

Срещам намръщения ѝ поглед.

— Това е стара клюка. Не ме тревожи.

— Моля те. Слушай. Може да не успея да дойда отново. Съпругът ми става все по-влиятелен и изтъкнат. Мисля, че ще ме отпрати в провинцията, и не мога да му се противопоставя. Слушай ме. Те са убедили Робърт Стилингтън, епископът на Бат и Уелс...

— Но той е на наша страна — прекъсвам я, забравяйки, че вече няма „нас“.

— Беше на ваша страна. Вече не. Беше лорд-канцлер на Едуард, но сега е най-големият приятел на херцога. Уверява го, както казваше и на Джордж, херцог Кларънс, че Едуард е бил женен за лейди Елинор Бътлър, преди да се ожени за теб, и че тя има законен син от него.

Извързвам лице. Това е цената, която плащам, задето имам съпруг, неспособен да сдържа нагона си.

— Всъщност мисля, че ѝ е обещал женитба — прошепвам. — Може би дори са провели някаква церемония. Антъни винаги е смятал така.

— Това не е всичко.

— Какво още?

— Казват, че крал Едуард дори не е бил истински син на баща си. Бил е копеле, натрапено на стария херцог на Йорк.

— Пак ли този слух?

— Пак.

— И кой разпространява тези изтъркани лъжи?

— Херцог Ричард и моят съпруг говорят за това навсякъде. Има и по-лошо: мисля, че майката на краля, Сесили, е готова да признае публично, че твоят съпруг е бил незаконороден. Мисля, че е готова да го стори, за да постави сина си Ричард на трона и да отстрани твоя син. Херцог Ричард и моят съпруг разгласяват навсякъде, че твоят съпруг е бил незаконороден, а също и синът му. Това превръща херцог Ричард в следващия законен наследник.

Кимвам. Разбира се. Разбира се. После ще бъдем прокудени в изгнание и херцог Ричард ще стане крал Ричард, а бледият му и болнав

син ще заеме мястото на моето красиво момче.

— И най-лошото от всичко — прошепва тя, — херцогът те подозира, че събираш собствена армия. Предупреди членовете на съвета, че готвиш да унищожиш него и всички стари лордове на Англия. И затова замина за Йорк, за да събере хора, които са му верни. Готви се да ни удари с армия от северняци.

Усещам как хватката ми върху ръката ѝ се затяга.

— Събирам хората си — потвърждавам. — Имам планове. Кога ще пристигнат мъжете от Севера?

— Току-що ги свика — казва тя. — Ще им бъдат необходими няколко дни. Може би седмица, може би повече. Готови ли сте да се вдигнете на оръжие сега?

— Не — отронвам едва чуто. — Не още.

— Не знам какво можеш да направиш оттук. Не е ли по-добре да излезеш и да се явиш лично пред Частния съвет? Някои от лордовете в Частния съвет срещат ли се с теб? Имаш ли план?

Кимвам.

— Бъди сигурна, че имам план. Ще освободя Едуард и начаса ще изпратя тайно сина си Ричард на безопасно място. Ще подкупя стражите в Тауър да освободят Едуард. Той е заобиколен от надеждни мъже. Мога да им имам доверие, че ще си затворят очите за бягството му. Синът ми Томас Грей ще се измъкне оттук. Ще се обърне към шерифа Хътън да спаси брат му Ричард Грей и вуйчо му Антъни, а след това ще се въоръжат, ще се върнат и ще измъкнат всички ни. Ще вдигнат на оръжие хората ни. Ще спечелим тази битка.

— Първо ще отпратиш момчетата?

— Едуард подготвя бягството ни още отпреди години, още преди те да се родят. Заклех се, че ще опазя момчетата, каквото и да се случи. Спомнете си, че стигнахме до трона чрез толкова битки: той никога не е смятал, че сме в безопасност. Винаги сме били подготвени за опасност. Дори ако Ричард няма намерение да им стори зло, не мога да позволя да ги държи в плен и да заяви пред света, че са незаконородени. Брат ни сър Едуард ще доведе флота да атакува херцог Ричард, а един от корабите ще отведе момчетата при Маргарет във Фландрия и там ще бъдат в безопасност.

Тя стисва лакътя ми, а лицето ѝ е побеляло.

— Скъпа моя... О, Елизабет! Мили Боже! Нима не знаеш?

— Какво? Какво сега?

— Брат ни Едуард е изчезнал. Моряците от флота са вдигнали метеж срещу него в полза на лорд-протектора.

За миг съм толкова потресена, че онемявам.

— Едуард? — обръщам се към нея и стисвам ръцете ѝ. — Мъртъв ли е? Убили ли са брат ни Едуард?

Тя поклаща глава.

— Не знам. Не мисля, че някой знае. Със сигурност не е обявен за мъртъв. Не е екзекутиран.

— Кой е настроил мъжете срещу него?

— Томас Хауард — тя назовава един издигащ се на власт благородник, който се присъедини към каузата на Ричард с надеждата за облаги и пост. — Обикалял сред моряците от флота. Те и без друго не били уверени, че трябва да се отправят в морето. Обърнали се срещу командването на Ривърс. Мнозина обикновени хора мразят нашето семейство.

— Изчезнал — изричам. И все още не мога да възприема огромния мащаб на поражението ни. — Изгубихме Едуард, изгубихме и флота, изгубихме и съкровището, което той носеше — прошепвам. — Уповавах се на него да ни спаси. Той щеше да дойде по реката и да ни отведе на безопасно място. А със съкровището щяхме да съберем армия във Фландрия и да платим на поддръжниците си тук. Флотът трябваше да атакува Лондон и да го превземе откъм реката.

Тя се поколебава, а после, сякаш моето отчаяние я е накарало да вземе решение, пхва ръка в наметката си и изважда късче тъкан, ъгълче от платнена кърпичка. Подава ми го.

— Какво е това?

— Това е късче, което отрязях от салфетката на херцог Ричард, когато вечеряше със съпруга ми — казва тя. — Държеше я в дясната си ръка: избърса с нея устата си — тя снижава глас и свежда очи. Винаги се е страхувала от силите на майка ни. Никога не пожела да усвои някое от нашите умения. — Помислих си, че можеш да я използваш — казва тя. — Помислих си, че навярно можеш да я използваш — колебава се. — Трябва да спреш херцог Глостър. Той става все помогъщ и влиятелен с всеки изминал ден. Помислих си, че можеш да му докараш болест.

— Отрязала си това от салфетката на херцога? — питам невярващо. Катрин винаги е мразила всякаква форма на магьосничество: отказва дори на циганките на панаира, които ѝ предлагат да прочетат бъдещето ѝ.

— Заради Антъни — прошепва тя ожесточено. — Толкова се страхувам за брат ни Антъни. Знам, че ще опазиш момчетата. Ще ги отпратиш. Но херцогът задържа Антъни, а както съпругът ми, така и херцогът го мразят. Завиждат му за начетеността и смелостта му, задето е толкова обичан, и се страхуват от него, а аз го обичам толкова много. Трябва да спреш херцога, Елизабет. Наистина трябва. Трябва да спасиш Антъни.

Бързо пхвам късчето в ръкава си, та никой, дори децата, да не може да го види.

— Остави това на мен — казвам. — Дори не мисли за това. Имаш твърде честно и открито лице, Катрин. Всички ще разберат какво правя, ако веднага не изхвърлиш тази мисъл от ума си.

Тя се изкикотва нервно.

— Никога не бих могла да излъжа.

— Забрави напълно за това.

Връщаме се до входната врата.

— Върви с Бога — казвам ѝ. — И се моли за мен и нашите момчета.

Усмивката се оттегля от лицето ѝ.

— Това са мрачни дни за нас, семейство Ривърс — казва тя. — Моля се да опазиш децата си и себе си, сестро.

— Той ще съжалява, че е започнал това — предричам. За миг правя пауза, защото изведнъж, като в пророческо видение, виждам Ричард, който изглежда малък като изгубено момче, препъващ се сред бойно поле с голям меч, висящ отпуснато в немощната му ръка. Оглежда се наоколо, търсейки с поглед приятели, но няма никакви. Оглежда се за коня си, но конят му е изчезнал. Опитва се да събере сили, но няма никакви. Потресеното му изражение би накарало всеки да го съжали.

Моментът отминава и Катрин докосва ръката ми.

— Какво има? Какво видя?

— Виждам, че той ще съжалява, че е започнал това — казвам тихо. — Това ще бъде неговият край и този на рода му.

— А за нас? — пита тя, като се взира настоятелно в лицето ми, сякаш може да види онова, което съм видяла аз. — Антъни? И всички ние?

— Боя се, че и за нас също.

* * *

Тази нощ, когато вече е ударил среднощният час и цари непрогледна тъмнина, ставам от леглото си и вземам късчето лен, което Катрин ми даде. Виждам петънцето от храна на мястото, където херцогът е избърсал устните си, поднасям го към носа си и го подушвам. Месо, помислям си, макар че той се храни въздържано и не пие. Усуквам плата в нишка и го връзвам около дясната си ръка толкова стегнато, че чувствам как ръката ме заболява. Лягам си, а на сутринта бялата плът на ръката ми е посиняла и пръстите ми са така изтръпнали, че сякаш усещам боцкането на карфици и игли. Усещам болка в ръката и когато я развързвам, простенвам. Усещам слабостта в ръката си, докато хвърлям тънката нишка в огъня.

— И тъй, отслабни — казвам на пламъка. — Изгуби силата си. Нека дясната ръка ти изневери, нека ръката, с която държиш меч, отслабне, нека пръстите ти изгубят силата си. Нека при първия дъх, който поемеш, почувстваш как той засяда в гърдите ти. Нека вторият, който поемеш, те задави. Нека те сполети болест и умора и да догориш като това парче плат.

Нишката припламва в огнището и аз я наблюдавам как догаря.

* * *

Брат ми Лайънъл идва при мен рано сутринта.

— Получих писмо от членовете на съвета. Молят ни да излезем от убежището и да изпратим сина ти принц Ричард да бъде с брат си в кралските покои в Тауър.

Обръщам се към прозореца и гледам към реката, сякаш тя може да ми даде съвет.

— Не знам — казвам. — Не, не искам и двамата принцове да са в ръцете на чичо си.

— Няма съмнение, че коронацията ще се състои — казва той. — Всички лордове са в Лондон, мантиите се шият, абатството е готово. Редно е да излезем сега и да заемем мястото, което ни се полага по право. Като се крием тук, изглеждаме така сякаш сме виновни в нещо.

Гриза устната си.

— Херцог Ричард е един от синовете на Йорк — казвам. — Той видя трите слънца да пламтят в небето, докато братята язدهа към победата заедно. Не можеш да мислиш, че ще се отдръпне от възможността да владее Англия. Не можеш да мислиш, че ще предаде цялата власт над кралството на едно малко момче.

— Мисля, че той ще управлява Англия чрез сина ти, ако теб те няма да предотвратиш това — казва той без заобикалки. — Ще го постави на трона и ще го направи своя марионетка. Той ще бъде втори Уорик, втори Създател на крале. Той не иска трона за себе си — иска да бъде регент и лорд-протектор. Ще назначи себе си за регент и ще управлява чрез сина ти.

— Едуард ще бъде крал от мига, в който бъде коронясан — казвам аз. — Ще видим в кого ще се вслушва тогава!

— Ричард може да откаже да предаде властта, докато Едуард навърши двайсет и една години — казва той. — Може да господства над кралството през следващите осем години. Ние трябва да бъдем там, представени в Частния съвет, защитавайки интересите си.

— Ако мога да бъда сигурна, че синът ми е в безопасност.

— Ако Ричард имаше намерение да го убие, щеше да го направи в Стоуни Стратфорд, когато арестуваха Антъни. Тогава нямаше кой да го защити и никакъв свидетел освен Бъкингам — казва Лайънъл с равен тон. — Но той не го направи. Вместо това падна на едно коляно, даде пред него клетва за вярност и го въведе с почести в Лондон. Ние сме тези, които създадоха недоверие. Съжалявам, сестро: това бе твое дело. Никога не съм спорил с теб в живота си, знаеш това. Но сега грешиш.

— О, лесно ти е да го кажеш — казвам раздразнено. — Аз имам седем деца, които трябва да защитя, и кралство, което да управлявам.

— Тогава го управлявай — казва той. — Настани се в кралските си покои в Тауър и присъствай на коронацията на сина си. Седни на

трона си и дай заповеди на херцога, който е само твой девер и настойник на сина ти.

* * *

Размишлявам върху това. Може би Лайънъл е прав и аз трябва да бъда в сърцето на плановите за коронацията, да печеля хората на страната на новия крал, да им обещавам услуги и почести в неговия двор. Ако изляза сега с прекрасните си деца и отново създам свой двор, ще мога да управлявам Англия чрез сина си. Редно е да предявя правата си за нашето място, а не да се крия уплашено. Мисля си: мога да се справя с това. Не е нужно да потеглям на война, за да си спечеля трона. Мога да направя това като властваща кралица, като обичана кралица. Хората са на мое разположение, готови да ми служат. Мога да ги спечеля на своя страна. Навярно би трябвало да изляза от убежището, да пристъпя под лятното слънце и да заема мястото си.

На вратата се потропва леко и мъжки глас казва:

— Изповедникът на вдовстващата кралица.

Отварям решетката. Отвън стои отец от доминиканския орден с вдигната качулка, така че лицето му е скрито.

— Наредено ми е да дойда при вас да изслушам изповедта ви — казва той.

— Влезте, отче — отвърщам и му отварям широко вратата. Той влиза тихо: сандалите му не издават никакъв шум по големите каменни плочи. Покланя се и изчаква да затворят вратата зад гърба му.

— Дойдох по заповед на епископ Мортън — казва той тихо. — Ако някой ви пита — дошъл съм да ви предложа възможност да се изповядате, вие сте ми говорили за греха на тъгата и безмерната скръб, а аз съм ви посъветвал да не изпадате в отчаяние. Съгласна ли сте?

— Да, отче — казвам.

Той ми подава късче хартия.

— Ще изчакам десет минути, а след това ще си тръгна — казва. — Не ми е позволено да отнеса отговор.

Той отива при ниското столче до вратата и сяда, докато чака времето да мине. Занасям бележката до прозореца на светло, и докато реката клоkochи под прозореца, я прочитам. Подпечатана е с герба на

фамилията Боуфорт. Изпратена е от Маргарет Станли, някогашната ми почетна дама. Макар да е потомка на рода Ланкастър и майка на техния наследник, тя и съпругът ѝ Томас Станли са ни предани през последните единайсет години. Може би тя ще ми остане вярна. Може би дори ще вземе моята страна срещу херцог Ричард. Тя има интерес да е с мен. Разчиташе, че Едуард ще опрости на сина ѝ произхода му от фамилията Ланкастър и ще му позволи да се завърне у дома от изгнанието си в Бретан. Говореше ми за обичта на една майка към сина ѝ, и как би дала всичко, за да бъде той отново у дома при нея. Обещах ѝ, че това ще стане. Тя няма причина да обича херцог Ричард. Вероятно си мисли, че шансовете ѝ да върне сина си у дома са по-добри, ако остане приятелка с мен и подкрепи връщането ми на власт.

Но тя не е написала нищо за заговор, нито думи на подкрепа. Написала е само няколко реда:

Ан Невил няма да пътува до Лондон за коронацията. Не се е разпоредила да подготвят коне или стражи за това пътуване. Не са ѝ взели мерки за специални одежди за коронацията. Помислих си, че бихте искали да знаете. М. С.

Държа писмото в ръка. Ан е болнава, а синът ѝ е слаб. Може би ще предпочете да си остане у дома. Но Маргарет, лейди Станли, не си е дала целия този труд и не се е изложила на цялата тази опасност, само за да ми съобщи това. Тя иска да знам, че Ан Невил не бърза трескаво към Лондон за величествената коронация, защото няма нужда да бърза. Щом не идва, това е по нареждане на нейния съпруг Ричард. Той знае, че няма да има нищо, на което да присъства. Ако Ричард не е наредил на съпругата си да бъде в Лондон навреме за коронацията, най-важното събитие на новото царуване, то тогава причината трябва да е в това, че няма да се състои никаква коронация.

Стоя загледана в реката много, много дълго, и си мисля какво означава това за мен и двамата ми скъпи кралски синове. После отивам и коленича пред монаха.

— Благослови ме, отче — казвам и усещам как ръката му леко се отпуска върху главата ми.

Кухненската прислужница, която излиза да купува хляба и месото всеки ден, се прибира у дома с пребледняло лице и говори с дъщеря ми Елизабет. Моето момиче идва при мен.

— Почитаема майко, почитаема майко, мога ли да говоря с вас?

Гледам през прозореца, отправила замислен поглед към водата, сякаш се надявам, че Мелузина може да се появи от лениво течащите летни води и да ме посъветва.

— Разбира се, скъпа. Какво има?

Нещо в напрегнатата ѝ настойчивост ме предупреждава да бъда нащрек.

— Не разбирам какво става, майко, но Джема се прибра от пазара и казва, че се говори нещо за схватка в Частния съвет, за арест. Сбиване в залата на съвета! А сър Уилям... — тя остава без дъх.

— Сър Уилям Хейстингс?

Назовавам името на най-скъпия приятел на Едуард, заклетият защитник на сина ми и мой отскорошен съюзник.

— Да, той. Майко, на пазара се говори, че той е обезглавен.

Хващам се за каменния перваз на прозореца, когато стаята се залюлява.

— Не е възможно — тя сигурно е разбрала погрешно.

— Тя казва, че сър Ричард разкрил заговор срещу себе си, арестувал двама изтъкнати мъже и обезглавил сър Уилям.

— Тя сигурно греши. Той е един от най-изтъкнатите мъже в Англия. Не може да бъде обезглавен без съдебен процес.

— Тя казва така — прошепва Елизабет. — Казва, че го извели и му отсекли главата върху един пън на Тауър Грийн без предупреждение, без процес, без обвинение.

Коленете ми се подгъват и тя ме улавя, докато падам. Стаята притъмнява пред очите ми, а после пак виждам Елизабет с килната настрана диадема и разпилени по гърба светли коси: моята красива дъщеря се вглежда в лицето ми и шепне:

— Почитаема майко, мамо, кажи нещо. Добре ли си?

— Добре съм — казвам аз. Гърлото ми е пресъхнало. Откривам, че лежа на пода, а ръцете ѝ ме крепят. — Добре съм, скъпа. Но ми се

стори, че те чух да казваш... помислих си, че каза... стори ми се, че каза, че сър Уилям Хейстингс е обезглавен?

— Така каза Джема, майко. Но мислех, че ти дори не го харесваш.

Сядам: главата ме наболява.

— Дете, тук вече не става въпрос за харесване. Този лорд е най-големият защитник на брат ти, единственият защитник, който ми предложи помощта си. Той не ме харесва, но е готов да пожертва живота си, за да постави брат ти на трона и да удържи на думата, дадена на баща ти. Ако е мъртъв, сме загубили най-големия си съюзник.

Тя объркано поклаща глава:

— Възможно ли е да е извършил нещо много погрешно? Нещо, което е обидило лорд-протектора?

На вратата се потропва леко и всички замръзваме. Един глас се обажда на френски:

— *C'est moi.*

— Това е жена, отвори вратата — казвам. За миг бях сигурна, че е палачът на Ричард, сега дошъл за нас с остра брадва, все още изцапана от кръвта на Хейстингс. Елизабет изтичва да отвори страничната врата в голямата дървена порта и блудницата Елизабет Шор се вмъква вътре с качулка върху русата шава, плътно увита в наметало около скъпата брокатена рокля. Тя ми прави нисък реверанс, докато аз още стоя сгушена на пода.

— Значи сте чули — казва тя кратко.

— Хейстингс не е мъртъв, нали?

Очите ѝ са пълни със сълзи, но тя говори стегнато.

— Да, мъртъв е. Затова дойдох. Беше обвинен в измяна срещу херцог Ричард.

Дъщеря ми Елизабет се отпуска на колене до мен и взема леденостудената ми ръка в своята.

— Херцог Ричард арестува сър Уилям по обвинение, че крои заговор за смъртта му. Каза, че Уилям наел вещица, за да действа срещу него. Херцогът каза, че се задъхва и се чувства зле, и че губи сили. Каза, че е изгубил силата на ръката, с която държи меча си, и оголи ръката си в залата на съвета, и я показва на сър Уилям от китката

до рамото, и каза, че той със сигурност ще види, че ръката изсхва и вехне. Каза, че враговете му са му направили заклинание.

Очите ми остават приковани върху бледото ѝ лице. Дори не хвърлям поглед към огнището, където изгорих усуканото късче лен от салфетката на херцога, след като го вързах около горната част на ръката си, а после го проклев, за да му отнема дъха и силата, да направя ръката му, с която държи меч, слаба като на сакат човек.

— Коя жена назовава той като вещица?

— Вас — казва тя. Усещам как Елизабет трепва.

А после добавя:

— И мен.

— Нас двете?

— Да — казва тя простишко. — Затова дойдох да ви предупредя. Ако той може да докаже, че сте вещица, може ли да влезе със сила в убежището ви и да отведе вас и децата ви оттук?

Кимвам. Може.

А си спомням и битката при Тюксбъри, когато собственият ми съпруг нахълта в свято убежище без причина или обяснение, извлече ранени мъже от абатството и ги изкла в гробището, а след това влезе в абатството и уби още хора на стълбите към олтара. Трябваше да изстържат кръвта от пода на олтарната част на църквата, трябваше да осветят отново цялото място — толкова осквернено беше от смъртта.

— Може — казвам. — И по-лоши неща са правени преди.

— Трябва да си вървя — казва тя уплашено. — Той може би ме следи. Уилям би искал да направя каквото мога, за да опазя децата ви, но не мога да направя повече. Редно е да ви кажа: лорд Станли направи каквото можа, за да спаси Уилям. Предупреди го, че херцогът се готви да действа срещу него. Явил му се сън, че ще бъдат разкъсани от глиган^[1] с окървавени бивни. Той предупреди Уилям. Само че Уилям не мислеше, че ще е толкова бързо... — сега сълзите вече се стичат по бузите ѝ, а гласът ѝ е задавен. — Толкова несправедливо — прошепва тя. — И срещу такъв достоен човек. Да изпрати войници да го извлекат от съвета! Да отсекаат главата му дори без да го е изповядал свещеник! Без да има време да се помоли!

— Беше добър човек — признавам.

— Сега, когато той си отиде, загубихте един закрилник. Всички сте в ужасна опасност — заявява тя. — А също и аз.

Тя отново издърпва качулката върху косата си и отива до вратата.

— Желая ви късмет — казва тя. — А също и на синовете на Едуард. Ако мога да ви услужа, ще го сторя. Но междувременно не трябва да ме виждат да идвам при вас. Не смея да дойда отново.

— Чакай — казвам. — Не каза ли, че лорд Станли остава верен на младия крал Едуард?

— Станли, епископ Мортън и архиепископ Родърам са хвърлени в тъмница по заповед на херцога, заподозрени, че работят за вас и вашите близки. Ричард смята, че те заговорничат срещу него. Сега единствените мъже от съвета, останали свободни, са онези, които са готови да действат по повеля на херцога.

— Да не е полудял? — питам невярващо. — Да не би Ричард да е полудял?

Тя поклаща глава.

— Мисля, че е решил да предяви претенции за трона — казва тя простичко. — Помните ли как кралят казваше, че Ричард винаги прави каквото е обещал? Че ако Ричард се закълне, че ще направи нещо, го прави — каквото и да му струва?

Не искам да слушам как тази жена цитира пред мен съпруга ми, но се съгласявам.

— Мисля, че Ричард е взел решение, мисля, че е дал обещание на себе си. Мисля, че е решил, че най-доброто нещо за него и за Англия е един силен нов крал, а не момче на дванайсет години. А сега е решил: ще направи всичко, каквото е нужно, за да постави себе си на трона. Каквото и да му струва.

Тя открехва леко вратата и надзърта навън. Взема кошницата, за да остави впечатлението, че е идвала да ни донесе някакви продукти. Надзърта обратно към мен иззад вратата.

— Кралят винаги казваше, че Ричард няма да се спре пред нищо, щом вече има план — казва тя. — Ако не се спре пред нищо сега, вие няма да бъдете в безопасност. Надявам се, че можете да се погрижите за себе си, ваша светлост, за себе си и децата... за себе си и за синовете на Едуард — тя прави малък реверанс и прошепва: — Бог да ви благослови в негово име — после вратата щраква зад нея и тя изчезва.

* * *

Не се колебая. Сякаш глухото стоварване на брадвата върху врата на Хейстингс на Тауър Грийн е тръба, която дава сигнал за началото на надпревара. Но това е надпревара да опазя сина си от заплахата на чичо му, който сега е готов да убива. Вече не се съмнявам, че херцог Ричард ще убие и двамата ми сина, за да разчисти пътя си към трона. Не бих дала и пукнат грош за живота на сина на Джордж, където и да е настанен. Видях Ричард да влиза в стаята на спящия крал Хенри, за да убие един беззащитен човек, защото правото му да претендира за трона бе също толкова основателно, колкото и това на Едуард. Не се съмнявам, че Ричард ще последва същата логика, която последваха тримата братя онази нощ. Един свят и миропомазан крал беше пречка между техния род и трона и те го убиха. Сега моето момче е пречка между Ричард и трона. Той ще го убие, ако може, и може би няма да мога да го предотвратя. Но се кълна: той няма да залови по-малкия ми син Ричард.

Подготвила съм го за този момент, но когато му казвам, че ще трябва да замине веднага, тази вечер, той е удивен, че времето е дошло толкова скоро. Цветът се отдръпва от бузите му, но живата му момчешка смелост го кара да изправи високо глава и да прехапе долната си устна, за да не се разплаче. Той е само на девет, но е възпитан да бъде принц от династията Йорк. Възпитан е да показва смелост. Целувам го по светлокосата глава и му казвам да бъде добро момче и да помни всичко, което са го учили да прави, а когато започва да се стъмва, го повеждам надолу през криптата, надолу по стълбите и още по-надълбоко, надолу в катакомбите под сградата, където трябва да минем покрай каменните саркофази и сводестите помещения на погребалните ниши с един фенер пред нас и един в малката му ръчичка. Светлината не потрепва. Той не се разтреперва дори когато минаваме покрай потъналите в сенки гробове. Крачи бързо до мен, с вдигната глава.

Пътят извежда до скрита желязна порта, а отвъд нея има каменен кей, простиращ се навътре в реката. Една полюшваща се гребна лодка е закотвена безмълвно до него. Тя е малка, наемана за плавания по реката, една от стотици. Надявах се да го изпратя на път с бойния кораб, командван от брат ми Едуард, с тежковъоръжени войници, заклели се да го защитават, но Бог знае къде е Едуард тази нощ, а флотът се обърна срещу нас и ще плава в подкрепа на херцог Ричард.

Нямам бойни кораби на разположение. Ще трябва да се задоволим с това. Момчето ми трябва да замине без друга защита освен двама верни слуги и благословията на майка си. Един от приятелите на Едуард го чака в Гринич. Сър Едуард Брамптън, който обичаше Едуард. Така поне се надявам. Не мога да знам. Не мога да бъда сигурна в нищо.

Двамата мъже чакат мълчаливо в лодката, удържайки я срещу течението с въже, прокарано през халката на каменните стъпала, аз побутвам момчето си към тях, те го вдигат на борда и го слагат да седне на кърмата. Няма време за сбогувания, а и без друго не мога да кажа нищо, освен молитва той да е в безопасност, която засяда в гърлото ми, сякаш съм погълнала кинжал. Лодката потегля, отблъсната с веслата, аз вдигам ръка да му помахам и виждам побелялото му лице под голямата шапка да гледа назад към мен.

Заклучвам желязната порта зад гърба си, а после се качвам обратно по каменните стъпала, безмълвна през безмълвните катакомби, и поглеждам навън през прозореца. Лодката се влива в движението по реката; двамата мъже са на веслата, момчето ми — на кърмата. Никой няма причина да ги спре. Има десетки, стотици такива лодки, които кръстосват реката, поели по собствените си дела — двама работници заедно с едно момче, тръгнали да изпълнят някаква поръчка. Отварям прозореца си, но няма да го повикам. Няма да го повикам обратно. Просто искам да може да ме види, ако вдигне очи. Искam да знае, че не съм го оставила да замине с леко сърце, че съм го търсила с поглед до последно, до най-последния миг. Искam да ме види как го гледам през здрача и да знае, че ще бдя за него до края на живота си, ще бдя за него до смъртния си час, ще бдя над него и след смъртта си, а реката ще нашепва името му.

Той не вдига очи. Прави каквото му е казано. Той е добро момче, смело момче. Не забравя да държи главата си сведена, а шапката — смъкната на челото, за да крие светлата му коса. Трябва да запомни да отговаря на името Питър и да не очаква да му прислужват на едно коляно. Трябва да забрави живите картини и кралските пътувания, лъвовете в Тауър и шута, който се премията презглава, за да го разсмее. Трябва да забрави тълпите от хора, които викат радостно името му, и красивите си сестри, които си играеха с него и го учеха на френски и латински, дори на малко немски. Трябва да забрави обожавания си

брат, който бе роден да бъде крал. Трябва да бъде като птица, лястовица, която зиме влита под водите на реките и замръзва неподвижна и безмълвна и не излита отново, докато не дойде пролетта, за да размрази водите и да ги пусне да потекат. Той трябва да влезе като мила малка лястовица в реката, под грижите на своята прародителка Мелузина. Трябва да вярва, че реката ще го скрие и ще го пази, защото аз вече не мога да правя това.

Гледам лодката от прозореца си и отначало още го виждам на кърмата, полюляващ се, докато малката лодка се движи с равномерни тласъци, когато лодкарят натиска веслата. После течението улавя лодката, те поемат по-бързо, виждат се други лодки, баржи, рибарски лодки, търговски кораби, фериботи, увеселителни корабчета, дори два огромни сала, които влачат дървени трупи, и вече не мога да виждам момчето си, то е отишло при реката, а аз трябва да го поверя на Мелузина и водата, и оставам без него, изоставена, без последния си син, застанала като вкоренена на брега на реката.

* * *

Порасналият ми син, Томас Грей, заминава същата нощ. Измъква се през вратата към задните улички на Лондон, облечен като коняр. Имаме нужда от човек навън, който да научава новините и да събере войски за нас. Има стотици мъже, които са ни верни, и хиляди, които са готови да се бият срещу херцога. Но те трябва да бъдат събрани и организирани и Томас трябва да направи това. Не е останал никой друг, който може да го стори. Той е на дваисет и седем години. Знам, че го изпращам в опасност, може би — на смърт.

— Късмет — пожелавам му. Той коленичи пред мен и аз полагам ръка върху главата му за благословия. — Къде ще отидеш?

— На най-безопасното място в Лондон — казва той с печална усмивка. — Място, където обичаха твоя съпруг и никога няма да простят на херцог Ричард, задето го предаде. Където упражняват единствения честен занаят в Лондон.

— Кое място имаш предвид?

— Публичният дом — казва той с широка усмивка. После потъва в мрака и изчезва.

* * *

На другата сутрин, рано, Елизабет води при мен малкия паж. Той беше на служба при нас в Уиндзор и се съгласи да ни служи отново. Елизабет го държи за ръката, защото тя е мило момиче, но той мирише на конюшните, където спи.

— Ще отговаряш на името Ричард, херцог на Йорк — казвам му. — Хората ще се обръщат към теб с „милорд“ и „сир“. Няма да ги поправяш. Няма да казваш нито дума. Просто кимай.

— Да, г'спожо — промърморва той.

— И ще ме наричаш „почитаема майко“ — казвам.

— Да, г'спожо.

— Да, почитаема майко.

— Да, почитаема майко — повтаря той.

— И ще се изкъпеш и ще си сложиш чисти дрехи.

Уплашеното му лице рязко се вдига към мен.

— Не! Не мога да се къпя! — протестира той.

Елизабет изглежда ужасена.

— Всички ще разберат веднага — казва тя.

— Ще кажем, че е болен — хрумва ми. — Ще кажем, че има простуда или възпалено гърло. Ще му вържем челюстта с парцал и ще му увием шал около устата. Ще му кажем да мълчи. Това е само за няколко дни. Само за да спечелим време.

Тя кимва.

— Аз ще го изкъпя — казва.

— Накарай Джема да ти помогне — казвам. — А някой от мъжете вероятно ще трябва да го държи във водата.

Тя успява да се усмихне, но в погледа ѝ се чете притеснение.

— Майко, наистина ли мислите, че чичо ми, херцогът, ще стори зло на собствения си племенник?

— Не знам — казвам. — И затова отпратих своя обичен кралски син, а синът ми Томас Грей трябваше да потъне в мрака. Вече не знам какво може да направи херцогът.

* * *

Слугинята Джема пита дали може да излезе в неделя следобед, за да види как блудницата Шор изпълнява покаянието си.

— В какво се стои това покаяние? — питам аз.

Тя прикляква в реверанс с ниско сведена глава, но толкова отчаяно иска да отиде, че е готова да рискува да ме оскърби.

— Съжалявам, мадам, ваша светлост, но тя ще трябва да мине през града само по фуста, като носи запалена висока свещ, и всички ще я видят. Тя трябва да се покае за греха си, за това, че е блудница. Помислих си, че ако идвам по-рано всеки ден в течение на следващата седмица, може би ще ми позволите...

— Елизабет Шор?

Джема леко повдига лице.

— Прословутата блудница — повтаря тя чутото. — Лорд-протекторът е наредил да се покае публично за плътските си грехове.

— Можеш да идеш да гледаш — казвам рязко. Още един втречен поглед в тълпата няма да е от голямо значение. Мисля си как тази млада жена, която Едуард обичаше, която Хейстингс обичаше, върви боса, по фуста, понесла висока свещ, заслонила потрепващия ѝ пламък, докато хората крещат оскърбителни думи или я заплюват. Едуард не би одобрил това и заради него, ако не заради нея, бих го спряла, ако можех. Но не мога да направя нищо, за да я защита. Херцог Ричард се е изпълнил със злоба и дори една красива жена трябва да страда, задето е била обичана.

— Тя понася наказание единствено заради своята външност — брат ми Лайънъл слуша на прозореца одобрителното мърморене на тълпата, докато Елизабет Шор обикаля централната част на града. — И защото сега Ричард я подозира, че укрива брат ти Томас. Той нападна къщата ѝ, но не можа да намери Томас. Тя го опази на сигурно място, скрит от хората на Глостър, а след това го отпрати.

— Бог да я благослови за това — казвам.

Лайънъл се усмихва.

— Очевидно с това наказание Ричард така и не постига целта си. Никой не говори лошо за нея, докато минава — казва той. — Един от лодкарите ми извика, когато бях на прозореца. Той казва, че жените я осъждат, а мъжете просто ѝ се възхищават. Не се случва всеки ден да видят такава прекрасна жена само по фуста. Казват, че прилича на гол ангел, прекрасен и паднал.

Усмихвам се.

— Е, Бог да я благослови, независимо дали е ангел или блудница.

Брат ми, епископът, също се усмихва.

— Мисля, че нейните грехове са извършени от любов, а не от злина — казва той. — А в тези тежки времена навярно именно това е най-важното.

---

[1] На герба на Ричард, херцог Глостърски, впоследствие крал Ричард III е изобразен глиган. — Б. пр. ↑

17 ЮНИ 1483

Изпращат моя сродник, кардинал Томас Баучър, и още половин дузина лордове от Частния съвет да ме убедят и аз ги посрещам като кралица, окачила на шията си кралските диаманти, измъкнати от съкровищницата и седнала на великолепен стол, който ми служи като трон. Надявам се, че изглеждам царствена и изпълнена с достойнство, но всъщност се чувствам способна да убивам. Това са лордовете от Частния съвет. Те заемат постове, които им даде моят съпруг. Той ги направи това, което са днес, а сега те се осмеляват да дойдат при мен и да ми кажат какво иска херцог Ричард от мен. Зад мен стоят Елизабет и другите ми четири дъщери, подредени в редица. Не присъства никой от синовете или братята ми. Не отбелязват, че синът ми Томас Грей е избягал от убежището и е на свобода в Лондон, а аз определено не привличам внимание към отсъствието му.

Съобщават ми, че са провъзгласили херцог Ричард за протектор на кралството, регент и настойник на принца и ме уверяват, че се готвят за коронацията на сина ми Едуард. Искат по-малкият ми син Ричард да се присъедини към брат си в кралските покои в Тауър.

— Херцогът ще бъде протектор само за броени дни, само до коронацията — обяснява ми Томас Баучър с толкова искрено изражение, че трябва да му се доверя. Това е човек, който е прекарал живота си, опитвайки се да донесе мир на тази страна. Той короняса Едуард като крал, а мен — като кралица, защото вярваше, че ние ще донесем мир на Англия. Зная, че говори от сърце. — Щом младият крал бъде коронясан, цялата власт се възлага на него, а вие сте вдовстваща кралица и майка на краля — казва той. — Върнете се в двореца си, ваша светлост, и присъствайте на коронацията на сина си. Хората се чудят защо не ви виждат, а на чуждестранните посланици им изглежда странно. Позволете ни да сторим онова, в което всички се захлехме пред краля на смъртното му ложе — да поставим сина ви на трона и всички да работим заедно, забравяйки враждата. Нека

кралското семейство се настани в кралските апартаменти в Тауър и нека се яви в целия си блясък за коронацията на своя син.

За миг се чувствам убедена. Нещо повече, изкушена съм. Навярно всичко може да завърши щастливо. После си спомням за брат ми Антъни и сина ми Ричард Грей, затворени заедно в замъка Понтефракт, и се колебая. Трябва да спра за миг и да помисля. Трябва да ги опазя. Докато съм в убежище, моята безопасност и тази на сина ми Ричард балансира тяхното пленничество — като тежести върху везни. Те са залог за доброто ми поведение, но със същата сила важи и това, че херцог Ричард не смее да ги докосне от страх да не предизвика гнева ми. Ако иска да се отърве от семейство Ривърс, Ричард трябва да държи всички ни във властта си. Като стоя извън неговия обсег, защитавам онези от нас, с които той все пак разполага, както и онези, които са свободни. Трябва да опазя брат си Антъни от враговете му. Трябва. Това е моят кръстоносен поход: като онзи, на който не му позволих да се отправи. Трябва да го опазя, за да бъде светлина на света — такъв, какъвто е сега.

— Не мога да пусна Ричард да тръгне с вас — казвам с глас, изпълнен с престорено съжаление. — Напоследък беше много болен: не мога да допусна за него да се грижи някой друг, освен мен. Все още не е добре, изгуби гласа си, и ако се разболее пак, болестта му може да е по-тежка от първия път. Ако искате той и брат му да са заедно, изпратете Едуард да дойде при нас тук, където мога да се грижа и за двамата и да знам, че не са в опасност. Копнея да видя най-големия си син, крал Едуард, и да зная, че е в безопасност. Той може да бъде коронясан със същия успех оттук, както и от Тауър.

— Защо, мадам? — казва Томас Хауард, наежвайки се като грубиян, какъвто е в действителност. — Можете ли да назовете каквато и да е причина те да са в опасност?

Поглеждам го за миг. Наистина ли мисли, че ще успее да ме подмами да призная враждебното си отношение към херцог Ричард?

— Всички останали от семейството ми или избягаха, или са хвърлени в тъмница — казвам с равен тон. — Защо да вярвам, че аз и синовете ми сме в безопасност?

— Хайде, хайде — прекъсва ни кардиналт, като кима на Хауард, за да го накара да замълчи. — Всеки, който е затворен в тъмница, ще бъде изправен пред съд от равни нему, както е редно, и истинността

или лъжливостта на всяко обвинение ще бъде доказана или отхвърлена. Лордовете постановиха, че никакво обвинение в държавна измяна не може да бъде повдигнато срещу вашия брат Антъни, граф Ривърс. Това би трябвало да ви убеди, че идваме с честни намерения. Нима си представяте, че аз, лично аз, бих дошъл при вас по друг начин освен с честни намерения?

— Ах, ваша светлост, кардинале — казвам. — Не се съмнявам във вас.

— Тогава ми се доверете, когато ви давам думата си, личната си дума, че вашето момче ще бъде в безопасност с мен — казва той. — Ще го заведа при брат му и нищо лошо няма да се случи на нито един от двамата. Вие храните недоверие към херцог Ричард, а той ви подозира — това ме наскърбява, макар и двамата да си имате основания. Но съм готов да се закълна, че нито херцогът, нито който и да било друг ще стори зло на вашите момчета и те ще бъдат в безопасност заедно, а Едуард ще бъде коронясан за крал.

Въздишам, сякаш съм победена от логиката му.

— А ако откажа?

Той се приближава плътно до мен и заговаря с нисък глас:

— Опасявам се, че Ричард ще нахлуе в убежището ви и ще отведе оттук вас и цялото ви семейство — казва много тихо. — И всички лордове смятат, че е в правото си да го стори. Никой не защитава правото ви да бъдете тук, ваша светлост. Това, което ви заобикаля, не е крепост, а черупка. Позволете на малкия принц Ричард да излезе и те ще ви оставят тук, ако такова е желанието ви. Задържете ли го тук, всички ще бъдете извлечени навън като пиявици от стъкленица. А могат да разбият и стъкленицата.

Елизабет, която досега е стояла загледана през прозореца, се навежда напред и прошепва:

— Почитаема майко, по реката плават стотици от баржите на херцог Ричард. Обкръжени сме.

За миг не виждам разтревоженото лице на кардинала. Не виждам суровото изражение на Томас Хауард. Не виждам половин дузината мъже, които са дошли с него. Виждам съпруга си, който влиза в убежището в Тюксбъри с изваден меч, и разбирам, че от този миг убежището вече не гарантира безопасност. В онзи ден Едуард

унищожи безопасността на сина си и така и не разбра това. Но аз го знам сега и благодаря на Бога, че съм се подготвила.

Вдигам кърпичката си към очите.

— Простете слабостта на една жена — казвам. — Непоносимо ми е да се разделя с него. Възможно ли е това да ми бъде спестено?

Кардиналът ме потупва по ръката.

— Той трябва да дойде с нас. Съжалявам.

Обръщам се към Елизабет и прошепвам:

— Доведи го, доведи моето малко момче.

Елизабет излиза мълчаливо, с наведена глава.

— Напоследък той не е добре — казвам на кардинала. — Трябва да го държите топло увит.

— Имайте ми доверие — казва кардиналът. — Нищо лошо няма да му се случи, докато е под моите грижи.

Елизабет се връща с подмененото момче — малкия паж. Той е облечен в дрехите на моя Ричард, около гърлото му е вързан шал, който закрива долната част от лицето му. Когато го притискам към себе си, той има дори уханието на собственото ми момче. Целувам светлата му коса. Тялото му на малко момче е крехко в ръцете ми и въпреки това той се държи храбро, както подобава на един принц. Елизабет го е обучила добре.

— Върви с Бога, синко — казвам му. — Ще те видя отново на коронацията на брат ти след няколко дни.

— Да, почитаема майко — изрича той като малък папагал. Гласът му е съвсем малко по-висок от шепот, но всички го чуват.

Хващам го за ръката и го завеждам при кардинала.

Той е виждал Ричард в двора, но само отдалече, а това момче е скрито от обшитата със скъпоценни камъни шапка на главата си и вълнения парцал около гърлото и челюстта си.

— Ето го синът ми — казвам с треперещ от вълнение глас. — Оставям го в ръцете ви. Тук предавам него и брат му на вашата закрила — обръщам се към момчето и му казвам: — Сбогом, мой скъпи сине, нека Всевишният те закриля.

Той обръща лице към мен, цял увит в шала, който го крие, и за миг изпитвам прилив на истинско вълнение, докато целувам топлата му буза. Може да изпращам това дете в опасност вместо своето, но то все пак е дете и това все така е опасност. В очите ми има сълзи, когато

слагам ръчичката му в голямата мека длан на кардинал Баучър и изричам над главицата му:

— Пазете това момче, моето момче, моля ви, милорд. Опазете това момче.

Чакаме, докато те вземат момчето и излязат един по един от стаята. След като си отиват, мирисът на дрехите им остава да витае в стаята. Това е мирисът на света отвън, на конска пот, на печено месо, на свеж ветрец, появяващ над окосена трева.

Елизабет се обръща към мен и лицето ѝ е бледо.

— Ти изпрати пажа, защото смяташ, че не е безопасно брат ми Ричард да отиде в Тауър — отбелязва тя.

— Да — казвам.

— Тогава сигурно смяташ, че нашият Едуард не е в безопасност в Тауър.

— Не знам. Да. От това се страхувам.

Тя рязко пристъпва до прозореца и за миг ми напомня за майка ми, своята баба. Притежава същата решителност — виждам я как се мъчи да прецени кой е най-добрият начин на действие. За първи път си помислям, че Елизабет ще стане жена, с която е добре да се съобразяваш. Вече не е малко момиче.

— Мисля, че трябва да повикаш чичо ми и да поискаш да се споразумеете — казва тя. — Можеш да се съгласиш да му дадем престола, ако той посочи Едуард за свой наследник.

Поклащам глава.

— Би могла — казва тя. — Той е чичо на Едуард, човек на честта. Сигурно иска да намери изход от това, не по-малко, отколкото го искаме и ние.

— Няма да се откажа от престола на Едуард — казвам решително. — Ако херцог Ричард го иска, ще трябва да го вземе насила и да опозори себе си.

— А ако го стори? — пита ме тя. — Какво ще стане с Едуард тогава? Какво ще стане със сестрите ми? Какво ще стане с мен?

— Не знам — казвам предпазливо. — Може да се наложи да се борим, може да се наложи да спорим. Но няма да се откажем. Ние не се предаваме.

— А онова малко момче — казва тя, кимвайки към вратата, през която е излязъл пажът, със завързана с вълнен плат челюст, за да не

говори. — Нима го отнехме от баща му, изкъпахме го и го облякохме, и му казахме да мълчи, за да го изпратим на смърт? Така ли ще водим тази война — като използваме едно дете като щит? Като изпращаме едно малко момче на смърт?

НЕДЕЛЯ, 25 ЮНИ, 1483: ДЕНЯТ НА КОРОНАЦИЯТА

— Какво? — изсъсквам към притихналото утринно небе като разгневена котка, на която са взели котенцата, за да ги удавят. — Няма кралски баржи? Оръдията в Тауър не гърмят? От градските фонтани не се лее вино? Не бият барабани, чираците не пеят гръмогласно песните на своите гилдии? Няма музика? Няма викове? Няма ликуване по пътя на шествието? — отварям рязко прозореца, който гледа към реката, и виждам по нея да плават обичайните баржи, корабчета и гребни лодки и казвам на майка ми и на Мелузина: — Явно няма да го коронясат днес. Нима вместо това ще умре?

Мисля за момчето си така, сякаш рисувам негов портрет. Мисля си за правата линия на малкия му нос, все още заоблен на върха като на бебе, и пухкавата закръгленост на бузите му, и бистрите му невинни очи. Мисля си за извивката на тила му, точно колкото ширината на дланта ми, когато го докосвах, и правото чисто очертание на раменете му, когато се привеждаше над книгите си, за да учи. Той беше храбро момче, момче, което неговият вуйчо Антъни беше научил да скача на седлото и да язди по време на турнирите. Антъни обеща, че той ще стане безстрашен, като се научи да гледа страха право в лицето. Беше момче, което обичаше да бъде извън града. Обичаше замъка Лъдлоу, защото можеше да язди из хълмовете и да гледа соколите скитници, реещи се високо над скалните зъбери, и да плува в студената вода на реката. Антъни казваше, че той има усет за пейзажа: нещо рядко срещано у младите. Той беше момче с истински бляскаво и златно бъдеще. Беше роден по време на война, за да бъде дете на мира. Не се съмнявам, че щеше да бъде велик крал от династията на Плантагенетите, а баща му и аз щяхме да се гордеем с него.

Говоря за него, сякаш е мъртъв, защото почти не се съмнявам, че след като няма да го коронясат днес, те ще го убият тайно, също както извлякоха и обезглавиха Уилям Хейстингс на Тауър Грийн върху един пън, след като палачът припряно е избърсал ръце от закуската си.

Мили Боже, когато си помисля за тила на моето момче и си представя секирата на палача, самата аз се чувствам толкова зле, че мога да умра.

Не оставам на прозореца да гледам реката, която тече безразлично, сякаш животът на момчето ми не е в опасност.

Обличам се и прикрепвам косата си с игли, а после кръстосвам из убежището ни като някоя от лъвиците в Тауър. Утешавам се, като кроя планове: не ни липсват приятели, не съм лишена от надежда. Знам, че синът ми Томас Грей ще се среща тайно на скрити места с онези, които могат да бъдат убедени да се вдигнат на оръжие в наша защита, а в страната и в Лондон сигурно има мнозина, които започват да се съмняват какво точно има предвид херцог Ричард под „протекторат“. Маргарет Станли безспорно работи за нас: съпругът ѝ лорд Томас Станли предупреди Хейстингс. Зълва ми, херцогиня Маргарет от Йорк, ще работи за нас в Бургундия. Дори французите би трябвало да се заинтересуват от опасността, в която се намирам, та дори да е само за да създадат проблеми на Ричард. Във Фландрия има защитена и безопасна къща, където едно добре платено семейство е готово да приеме едно малко момче и да го научи как да се слива с тълпата в Турне. Херцогът може и да има надмощие сега, но онези, които го мразят, са също толкова многобройни, както и онези, които мразеха нас, семейство Ривърс, а мнозина още мислят за мен с привързаност, сега, когато съм в опасност. Най-вече ще има хора, които предпочитат да видят на трона сина на Едуард, а не брат му.

Чувам забързания шум на припрени стъпки и се обръщам да посрещна новата опасност, когато дъщеря ми Сесили преминава тичешком криптата и разтваря със замах вратите към покоите ми. Пребледняла е от страх.

— Има нещо на вратата — казва тя. — Нещо ужасно стои пред вратата.

— Какво има на вратата? — питам. Разбира се, веднага помислям, че е палачът.

— Създание, високо като мъж, но с образа на Смъртта.

Намятам главата си с шал, отивам до вратата и плъзгам решетката, за да я отворя. Наистина изглежда така, сякаш ме чака самата Смърт. Мъжът е облечен в черен вълнен плат с висока шапка на главата и нещо като бял, тънък и остър нос скрива цялото му лице. Това е лекар с дълга конусовидна маска за нос, натъпкана с билки, за

да го предпази от изпаренията на чумата. Той обръща проблясващите цепки на очите си към мен и аз усещам как потръпвам.

— Тук няма чумави — казвам.

— Аз съм доктор Луис от Карлеон, лекарят на лейди Маргарет Боуфорт — казва той; гласът му отеква причудливо изпод маската. — Тя казва, че страдате от женски болести и че бихте имали полза от лекар.

Отварям вратата.

— Влезте, не съм добре — казвам. Но щом вратата се затваря за външния свят, аз се обръщам дръзко към него: — Съвсем добре съм. Защо сте тук?

— Лейди Боуфорт — би трябвало да кажа, лейди Станли — също е добре, благодаря на Бога. Но искаше да намери начин да говори с вас, а аз съм неин близък и съм ви верен, ваша светлост.

Кимвам.

— Свалете си маската.

Пратеникът сваля конуса от лицето си и отмята качулката от главата си. Той е дребен мургав мъж с усмихнато, вдъхващо доверие лице. Покланя се ниско.

— Тя иска да разбере дали сте измислили план да спасите двамата принцове от Тауър. Искате да знаете, че и тя, и съпругът ѝ лорд Станли са на ваше разположение и искате да знаете също, че Бъкингамският херцог се пита докъде ще стигне херцог Ричард в амбицията си. Тя смята, че младият херцог е готов да промени възгледите си.

— Бъкингам положи всички усилия да постави херцога на мястото, на което е сега — казвам аз. — Защо би променил решението си в този ден на тяхната победа?

— Лейди Маргарет смята, че Бъкингамският херцог може да бъде убеден — казва той, като се навежда напред, за да говори само в ухото ми. — Смята, че той започва да се съмнява в своя предводител. Смята, че той ще се интересува от други, по-големи печалби и придобивки от онези, които херцог Ричард може да му предложи, а той е млад човек, няма още и трийсет години: лесно може да бъде привлечен на друга страна. Той се опасява, че херцогът крои планове да завземе трона за себе си; бои се за безопасността на синовете ви. Вие сте негова балдъза, те са и негови племенници. Той е загрижен за

бъдещето на принцовете, неговите малки сродници. Лейди Маргарет ме моли да ви кажа, че според нея слугите в Тауър могат да бъдат подкупени, и иска да знае как може да ви бъде от полза в планове ви да освободите принцовете Едуард и Ричард.

— Не е Ричард... — подхващам, когато, подобно на призрак, от вратата към реката на стълбите се появява Елизабет: долният край на роклята ѝ е подгизнал.

— Елизабет. Какво правиш, за Бога?

— Отидох да поседя край реката — казва тя. Лицето ѝ е странно и бледо. — Тази сутрин тя беше толкова спокойна и красива, а после започна да става все по-развълнувана. Почудих се защо реката е толкова неспокойна. Изглеждаше тъй, сякаш самата река искаше да ми каже нещо — тя се обръща да погледне лекаря. — Кой е това?

— Пратеник на лейди Маргарет Станли — казвам. Гледам мократа ѝ рокля, която се влачи зад нея като опашка. — Къде си се намокрила така?

— От баржите, които минаваха край мен — отвърща тя. Лицето ѝ е бледо и враждебно. — Всички баржи, които отиваха надолу по реката до замъка Бейнард, където херцог Ричард поддържа бляскав двор. Локвата, която оставиха след себе си, беше толкова голяма, че преля над стълбите. Какво става там днес? Половин Лондон се е отправил на баржи към дома на херцога, а това би трябвало да е денят на коронацията на брат ми.

Д-р Луис придобива смутен вид.

— Канех се да съобщя на царствената ви майка — казва той колебливо.

— Самата река е свидетелка — продължава грубо дъщеря ми. — Тя заля краката ми, сякаш за да ми каже. Всеки би могъл да се досети.

— Да се досети за какво? — обръщам се настоятелно и към двамата.

— Парламентът се събра и обяви херцог Ричард за законен крал — казва той тихо, макар че думите му отекват в сводестата каменна зала, сякаш крещи прокламация. — Постановиха, че женитбата ви с краля е била проведена без знанието на първите лордове на страната, както изисква законът, и постигната чрез магьосничество от страна на майка ви и самата вас. И че кралят вече е бил женен за друга жена.

— Следователно с години си била блудница, а ние сме копелета — завършва хладно Елизабет. — Ние сме победени и опозорени. Свършено е, всичко е свършено. Сега можем ли да вземем Едуард и Ричард и да заминем?

— Какво искаш да кажеш? — питам я. Толкова съм смутена от тази моя дъщеря с рокля като мокра опашка, като русалка, излязла от реката, колкото и от новината, че Ричард е узурпирал трона, а ние сме отхвърлени. — Какво искаш да кажеш? Какво си мислила, като си седяла край реката? Елизабет, толкова си странна днес. Защо си такава?

— Защото мисля, че сме прокълнати — нахвърля се тя върху мен. — Мисля, че сме прокълнати. Реката ми нашепваше проклетие и аз обвинявам теб и нашия баща, задето ни доведохте на бял свят и ни поставихте в лапите на амбицията, а същевременно не държахте властта си достатъчно здраво, за да ни донесете справедливост.

Сграбчвам здраво студените ѝ ръце и я прегръщам, сякаш искам да ѝ попреча да отплува.

— Не си прокълната, дъще. Ти си най-прекрасното и най-ценното от всичките ми деца, най-красивата, най-обичаната. Знаеш това. Какво проклетие би могло да те застигне?

Погледът, който обръща към мен, е потъмнял от ужас, сякаш е видяла смъртта си.

— Никога няма да се откажеш, никога няма да ни оставиш да живеем спокойно. Твоята амбиция ще убие братята ми, а след като те загинат, ти ще поставиш на трона мен. Би предпочела да имаш трона, отколкото синовете си, а след като и двамата умрат, ще поставиш мен на трона на мъртвия ми брат. Ти обичаш короната повече, отколкото децата си.

Поклащам глава, за да отхвърля силата на думите ѝ. Това е моето малко момиче, това е моето спокойно, искрено дете, това е моята любимка, моята Елизабет. Тя е мое истинско превъплъщение. Никога не е имала мисъл, която да не ѝ е била внушена от мен.

— Не можеш да твърдиш такова нещо: това не е вярно. Не можеш да знаеш. Реката не може да ти каже такива неща, не можеш да го чуеш и не е вярно.

— Ще взема трона на родния си брат — казва тя, сякаш не може да ме чуе. — И ти ще бъдеш доволна, защото твоята амбиция е твоето

проклятие: така казва реката.

Хвърлям поглед към лекаря и се питам да не би Елизабет да има треска.

— Елизабет, реката не може да ти говори.

— Разбира се, че ми говори, и разбира се, че я чувам! — възкликва тя нетърпеливо.

— Няма никакво проклятие...

Тя се завърта рязко и се плъзва през стаята — роклята ѝ оставя влажно петно като пътека — и рязко отваря прозореца. Д-р Луис и аз я следваме, изплашени за миг, че е полудяла и възнамерява да скочи навън, но изведнъж ме спира висок, подобен на мелодия жален вопъл откъм реката; изпълнен с копнеж звук, жалейна песен, плач, изпълнен с такава болка, че покривам ушите си с длани, за да го заглуша, и поглеждам към доктора за обяснение. Той поклаща объркано глава, защото не чува нищо, освен веселия шум от преминаващите баржи, докато се спускат по течението на път за коронацията на краля, ревящите тръби и биещите барабани. Но вижда сълзите в очите на Елизабет и вижда как се отдръпвам от отворените прозорци, като затульвам уши, за да прогоня натрапчивите шумове.

— Това не е за теб — казвам, задавена от собствената си скръб.
— Ах, Елизабет, любов моя, това не е за теб. Това е песента на Мелузина: песента, която чуваме, когато домът ни ще бъде сполетян от смърт. Това не е предупредителна песен за теб. Тя сигурно е за моя син Ричард Грей: чувам я. Тя е за сина ми и за брат ми Антъни: брат ми Антъни, когото се зарекох, че ще опазя.

Докторът е пребледнял от страх.

— Аз не чувам нищо — казва той. — Само глъчката на хората, които приветстват новия крал.

Елизабет е до мен. Сивите ѝ очи са тъмни като буря в развълнувано море.

— Брат ти? Какво искаш да кажеш?

— Брат ми и синът ми са мъртви, убити от Ричард, херцог Глостър, точно както брат ми Джон и баща ми бяха убити от Джордж, херцог Кларънс — предричам. — Синовете на Йорк са жестоки зверове, а Ричард не е по-добър от Джордж. Те погубиха най-добрите мъже от семейството си, и разбиха сърцето ми. Чувам го. Чувам това. Това пее реката. Реката пее жалейна песен за моя син и за брат ми.

Тя пристъпва по-близо. Тя отново е моето нежно момиче, дивата ѝ ярост е изчезнала. Слага ръка на рамото ми:

— Майко.

— Мислиш ли, че той ще спре дотук? — избухвам трескаво. — Той държи в плен момчето ми, държи в плен моя син с кралска кръв. Щом се осмелява да ми отнеме Антъни, щом можа да ми отнеме Ричард Грей, мислиш ли, че ще се спре да ми отнеме и Едуард? Днес той ми отне брат и син. Никога няма да му простя. Никога няма да забравя това. За мен той е мъртъв. Ще го видя как вехне, ще видя как ръката, с която държи меча, му изневерява, ще го видя как се озърта, търсейки приятелите си като изгубено дете на бойното поле, ще го видя как се проваля.

— Майко, успокой се — прошепва тя. — Замълчи и слушай реката.

Това е единствената дума, която може да ме успокои. Изтичвам през стаята и отварям широко всички прозорци, а топлият летен въздух полъхва в хладния мрак на криптата. Водата се удря с леко клокочене ниско в бреговете. Вони на отлив и тиня, но реката продължава да тече, сякаш за да ми напомни, че животът продължава, сякаш за да каже, че Антъни си е отишъл, моят син Ричард Грей си е отишъл, а синът ми, малкият принц Ричард, е заминал надолу по течението при непознати, с малка лодка. Но все още можем да заплаваме още веднъж по течението.

От някои от минаващите лодки се носи музика: благородници, които се веселят заради възшествието на херцог Ричард. Не разбирам как не чуват песента на реката, как не знаят, че една светлина си отиде от този свят със смъртта на брат ми Антъни и на моето момче... моето момче.

— Той не би искал да скърбиш — казва тя бързо. — Вуйчо Антъни те обичаше толкова много. Той не би искал да скърбиш.

Слагам длан върху нейната.

— Той би искал да живея и да преведа вас, деца, през тази опасност, да ви спася живота. Засега ще се скрием в убежището, но се кълна, че ще излезем отново, за да заемем истинското си място. Можеш да наречеш това „проклятието на амбицията“, ако искаш, но без него нямаше да се боря. А аз ще се боря. Ще ме видиш да се боря, и ще ме видиш да побеждавам. Ако трябва да отплаваме за Фландрия,

ще го направим. Ако трябва да се зъбим като приклевчени в ъгъла кучета, ще го направим. Ако трябва да се крием като селяни в Турне и да се прехранваме със змиорки от река Шелда, ще го направим. Но Ричард няма да ни унищожи. Никой човек на тази земя няма да ни унищожи. Ще се въздигнем. Ние сме децата на богинята Мелузина — може и да се налага да се оттеглим, както се оттегля отливът, но със сигурност ще изплуваме отново. И Ричард ще разбере това. Сега ни е хванал натясно, на ниско и сухо място, но, кълна се в Бога, ще ни види да връхлитаме като прилив.

Говоря много дръзко, но щом млъквам, се отдавам на скръб за сина си Ричард и за брат си, най-скъпия ми брат Антъни. Отново си спомням Ричард Грей като малко момче, седнал толкова високо върху коня на краля, стиснал ръката ми отстрани край пътя, докато чакаме кралят да мине. Той беше моето момче, той беше моето прекрасно момче, баща му загина в битка срещу един от братята Йорк, а сега той е убит от ръката на друг. Спомням си как майка ми оплакваше сина си и казваше, че когато си успяла да преведеш благополучно едно дете през бебешката възраст, си мислиш, че си в безопасност. Но една жена не може да е в безопасност. Не и в този свят. Не и в този свят, където брат се бие срещу брата и никой не може да остави меча си настрани или да има доверие на закона. Представям си го като бебе в люлката, като невръстно дете, когато се учеше да ходи, като се държеше за пръстите ми, нагоре-надолу, нагоре-надолу по галерията в Графтън, докато гърбът ме заболяше от привеждане, а после си го спомням като младия мъж, какъвто беше и обещавахе да остане: един добър и достоен мъж.

А брат ми Антъни беше най-скъпият ми и най-доверен приятел и съветник още откакто бяхме деца. Едуард с право го наричаше най-големия поет и най-изтънчения рицар в двора. Антъни, който искаше да отиде на поклонение в Йерусалим и който щеше да замине, ако аз не го бях спряла. Ричард сподели трапеза и с двамата в Стоуни Стратфорд, когато се срещнаха на пътя за Лондон, и говори приятелски за онази Англия, която щяхме да съградим заедно, всички ние — фамилиите Ривърс и Плантагенет, за нашия наследник, моя син, когото щяхме да поставим на престола. Антъни не беше глупак, но се довери на Ричард — и защо да не го стори? Те бяха сродници. Бяха заставали редом един до друг в битка; братя по оръжие. Бяха заминавали

в изгнание заедно и се бяха върнали в Англия триумфално. И двамата бяха чичовци и настойници на скъпоценния ми син.

На сутринта, когато слязъл на закуска в хана, където бил отседнал, Антъни открил, че вратите са залостени, а хората му — отпратени. Видял Ричард и Хенри Стафорд, Бъкингамския херцог, въоръжени като за битка; техните хора стоели с каменни лица в двора. И те го отвели, заедно с моя син Ричард Грей и със сър Томас Вон, по обвинение в държавна измяна, макар че и тримата били верни слуги на моя син, новия крал.

Антъни, в тъмницата, очаквайки смъртта си на сутринта, се ослушва за миг на прозореца, в случай че има такова нещо като силната сладка песен на Мелузина, с очакването да не чуе нищо, а след това се усмихва, когато чува звук, подобен на камбанен звън. Тръсва глава, за да прогони шума от ушите си, но той си остава — неземеен глас, който го кара да се усмихне непочтително. Никога не е вярвал в легендата за девойката, която е наполовина риба и наполовина — жена, прародителката на неговия род, но сега открива, че изпитва утеха, като я слуша да веща с песента си смъртта му. Остава на прозореца и обляга чело на хладния камък. Това, че чува гласа ѝ, висок и чист, около бойниците на замъка Понтефракт, доказва най-сетне, че майчините му дарби и тези на сестра му, и дарбите на нейната дъщеря са истински, както те винаги са твърдели, както той само наполовина е вярвал. Исква му се да можеше да каже на сестра си, че сега знае това. Тези дарби може да им потрябват. Тези дарби може би ще са достатъчни да ги спасят. Може дори да спасят цялото семейство, нарекло се Ривърс, за да отдаде почит на водната богиня, която е основателка на фамилията им. Маже дори да спасят техните две момчета от династията Плантагенет. Ако Мелузина може да пее за него, един невярващ човек, тогава навярно може да напъти онези, които се ослушват за предупрежденията ѝ. Той се усмихва, защото високата ясна песен му дава надежда, че Мелузина ще бди над сестра му и нейните синове, особено над момчето, което бе поверено на грижите му; момчето, което обича: Едуард, новия крал на Англия. И той се усмихва, защото нейният глас е гласът на майка му.

Той прекарва нощта не в молитви, не в плач, а в писане. В последните си часове той не е авантюрист, нито рицар, нито дори брат или вуйчо, а поет. Донасят ми написаното от него и аз виждам, че

накрая, в самия миг, когато се е изправял пред смъртта си и пред смъртта на всичките си надежди, е разбрал, че всичко е суета. Амбицията, властта, дори самият трон, който струваше на семейството ни толкова скъпо; накрая е разбрал, че всичко това е без значение. И не е умрял огорчен от това познание, а усмихвайки се на глупостта на човека и на собствената си глупост.

Той пише:

*Гнети ме тежка мисъл,
че зле съм бил орисан,
от вопли няма смисъл —
застигна ме измама.
Щом всеки тъй отколе
играе своята роля,
за милост не ще моля —
друг път за мене няма.*

*Тъгата е горчива,
когато си отиваш
душата ти изстива,
а нийде няма лек.
И унес ме обзема —
ще трябва да поемам,
съдбата да приема
и края си нелек.*

*Накрая виждам ясно —
мечтите ми прекрасни
осакати ужасно
жестоката съдба.
Ще тръгна, без да трепна
в оназ минута сетна,
в тъмата безпросветна,
на среща със смъртта.*

Това е последното, което той пише на разсъмване, а сетне го извеждат и го обезглавяват по заповед на Ричард, херцог Глостър, новият лорд-протектор на Англия, който сега е отговорен за моята безопасност, за безопасността на всичките ми деца и особено за безопасността и бъдещето на сина ми принц Едуард, законния крал на Англия.

По-късно прочитам стихотворението на Антъни и мисля, че особено ми харесва това: „В тъмната безпросветна/на среща със смъртта“. Съдбата се обърна против всички нас, цялото семейство Ривърс, в тези времена: в това отношение той се оказа прав.

А аз ще трябва да намеря начин да живея без него.

* * *

Нещо се е променило между дъщеря ми Елизабет и мен. Моето момиче, моето дете, моята първа рожба, внезапно е пораснала, пораснала е и се е отдалечила. Детето, което вярваше, че знам всичко, че имам власт над всичко, сега е млада жена, която е изгубила баща си и се съмнява в майка си. Тя смята, че греша, като държа всички ни в убежище. Вيني ме за смъртта на вуйчо си Антъни. Обвинява ме — макар да не казва и дума — че не съм успяла да спася брат й Едуард, че съм отпратила малкия й брат Ричард, незащитен, в сивото безмълвие на вечерната река.

Тя се съмнява, че съм осигурила безопасно скривалище за Ричард, и че нашият план да го заменим с пажа ще проработи. Знае, че ако изпращам мним принц да прави компания на Едуард, то е защото се съмнявам, че ще успея да прибера Едуард благополучно у дома. Не храни надежди за бунта, който синът ми Томас Грей организира. Бои се, че така и няма да бъдем спасени.

От утринта, в която чухме песента на реката, а после същия следобед ни донесоха вестта за смъртта на Антъни и Ричард Грей, тя не вярва в моята преценка. Не е повторила убеждението си, че сме прокълнати, но има нещо в мрачното изражение на очите й и бледността на лицето й, което ми подсказва, че се измъчва от кошмари. Бог знае, че не съм я проклела, и не познавам никого, който би сторил подобно нещо на такова прекрасно момиче, но е вярно: тя изглежда,

сякаш някой е поставил върху нея тъмен знак и я е набелязал за тежка участ.

Д-р Луис идва отново и аз го моля да я погледне и да ми каже дали е добре. Тя почти е престанала да се храни и е бледа.

— Тя има нужда да бъде свободна — казва той простичко. — Като лекар ви казвам онова, което се надявам да видя скоро като съюзник. Всичките ви деца и вие самата, ваша светлост, не можете да останете тук. Имате нужда да бъдете навън на чист въздух, наслаждавайки се на лятото. Тя е крехко момиче — нуждае се от движение и слънце. Нуждае се от компания. Тя е млада жена — би трябвало да танцува и да флиртува. Има нужда да планира бъдещето си, да мечтае за годеща си, а не да се крие тук, боейки се от смъртта.

— Имам покана от краля — заставям се да изрека титлата, сякаш Ричард би могъл някога да я заслужи, сякаш короната на главата му и елеят върху гърдите му могат да го превърнат в нещо повече от предателя и изменника, какъвто е. — Кралят много настоява да заведе момичетата в къщата си в провинцията това лято. Казва, че принцовете може да бъдат изпратени при мен там.

— И ще отидете ли? — очаква напрегнато отговора ми. Навежда се напред, за да чуе по-добре.

— Първо, моите момчета трябва да ми бъдат предадени. Нямам гаранция за безопасността си или за тази на момичетата ми, освен ако моите момчета не ми бъдат върнати, както той обеща.

— Пазете се, ваша светлост, пазете се. Лейди Маргарет се бои, че Ричард ще ви измами — отронва той. — Тя казва, че според херцог Бъкингам той ще нареди момчетата ви да бъдат... — той се поколебава, сякаш му е непоносимо да изрече думите — убити. Тя казва, че Бъкингамският херцог е толкова ужасен от това, че е готов да избави вашите момчета, да ви ги върне, ако се съгласите да гарантирате безопасността и благополучието му, когато се върнете на власт. Ако му обещаете приятелството си, вечното си приятелство, когато отново си върнете онова, което ви принадлежи. Лейди Маргарет казва, че ще го убеди да сключи съюз с вас и семейството ви. Трите фамилии: Стафорд, Ривърс и династията Ланкастър, срещу мнимия крал.

Кимвам. Очаквах това.

— Какво иска той? — питам без заобикалки.

— Дъщеря му — когато има такава — да се ожени за сина ви, младия крал Едуард — казва той. — Самият той да бъде посочен за регент и лорд-протектор, докато младият крал навърши пълнолетие, и да получи северната част на кралството — точно както херцог Ричард. Ако го направите толкова велик херцог, колкото вашият съпруг направи херцог Ричард, той ще предаде своя приятел и ще избави синовете ви.

— А какво иска тя? — питам, сякаш не мога да се досетя, сякаш не знам, че тя е прекарала всеки ден от последните дванайсет години, още откакто синът ѝ беше изпратен в изгнание, в опити да го върне благополучно в Англия. Той е единственото дете, което тя някога е заченала, единственият наследник на семейното ѝ състояние, на титлата на мъртвия ѝ съпруг. Всичко, каквото постигне в живота си, ще е нищожно, ако не успее да върне сина си в Англия, за да поеме наследството.

— Иска споразумение, че синът ѝ може да вземе титлата си и да наследи земите ѝ, а зет ѝ Джаспър да получи обратно земите си в Уелс. Иска и двамата да бъдат свободни да се върнат в Англия, иска да сгоди сина си Хенри Тюдор за дъщеря ви Елизабет и да бъде посочена за наследница след вашите момчета — изрича той на един дъх.

Не се колебая дори за миг. Чакала съм само условията, и те са точно каквито знаех, че ще бъдат. Не благодарение на никакви пророчески дарби, а чрез обикновеното усещане какво щях да поискам аз, ако бях в силната позиция на лейди Маргарет: омъжена за третия по величие мъж в Англия, в съюз с втория, планираща да предаде първия.

— Съгласна съм — казвам. — Съобщете на херцог Бъкингам, а също и на лейди Маргарет, че съм съгласна. И им кажете цената ми: синовете ми трябва да ми бъдат върнати веднага.

* * *

На другата сутрин брат ми Лайънъл идва при мен усмихнат.

— При шлюза има някой, който иска да те види — казва той. — Един рибар. Поздрави го тихо, сестро. Помни, че дискретността е най-голямата добродетел на една жена.

Кимвам и се забързвам към вратата.

Лайънъл слага длан върху ръката ми — държи се не толкова като епископ, колкото като брат.

— Недей да пициш като момиче — казва безцеремонно, и ме пуска да вървя.

Промъквам се през вратата и слизам по каменните стъпала, които водят към каменния коридор. Той е сенчест, осветен само от дневната светлина, която прониква през желязната порта, водеща към реката. Пред входа се полюшва малка лодка; на кърмата е намотана на купчинка малка рибарска мрежа. На входа чака мъж в мръсно наметало и нахлупена ниско шапка, но нищо не може да прикрие високия му ръст. Предупредена от Лайънъл, не надавам вик и, възпряна от вонята на риба, не се хвърлям в обятията му. Просто прошепвам: „Братко, братко мой, от все сърце се радвам да те видя.“

Едно проблясване на тъмните му очи под плътната периферия на шапката ми показва усмихнатото лице на брат ми Ричард Удвил, скрито от брада и мустаци като на някой злодей.

— Добре ли си? — питам, доста стресната от външността му.

— Превъзходно — казва той оживено.

— И знаеш ли за брат ни Антъни? — питам аз. — И за моя син Ричард Грей?

Той кимва, внезапно мрачен.

— Научих тази сутрин. Отчасти затова дойдох днес. Съжалявам, Елизабет. Съжалявам за загубата ти.

— Сега ти си граф Ривърс — казвам. — Третият граф Ривърс. Ти си глава на семейството. Изглежда, че доста бързо изразходваме главите на семейството си. Ще бъдеш ли така добър, моля те, да задържиш титлата малко по-дълго?

— Ще направя каквото мога — обещава той. — Бог знае, че наследявам титлата на двама достойни мъже. Надявам се да я задържа по-дълго, но се съмнявам, че ще мога да се справя по-добре. Във всеки случай, на косъм сме от бунт. Чуй ме. Ричард се чувства сигурен с короната на главата и смята да тръгне на път, за да се покаже на кралството.

Едва се въздържам да не плюя във водата.

— Питам се как ще му стигне наглост за цялата обиколка.

— Щом той излезе от Лондон, придружен от стражата си, ние ще щурмуваме Тауър и ще измъкнем Едуард. Бъкингамският херцог е на

наша страна и аз му имам доверие. Той трябва да придружи крал Ричард, а кралят ще принуди и Станли да го придружи — все още се съмнява в него. Лейди Маргарет обаче ще остане в Лондон и ще нареди на мъжете от рода Станли и на собствените си сродници да се присъединят към нас. Вече е поставила свои хора в Тауър.

— Ще имаме ли достатъчно хора?

— Близо сто на брой. Новият крал назначи сър Робърт Бракънбъри за комендант на Тауър. Бракънбъри никога не би сторил зло на момче, поверено на грижите му — той е добър човек. Назначих нови слуги в кралските покои, мъже, които ще отворят вратите заради мен, когато им наредя.

— А после?

— Ще отведем теб и момичетата на безопасно място във Фландрия. Синовете ти, Ричард и Едуард, могат да се присъединят към вас — казва той. — Имаш ли вече вест от хората, които отведоха принц Ричард? Укрит ли е на безопасно място?

— Не още — казвам нервно. — Очаквам вест всеки ден. Досега вече трябваше да науча, че е в безопасност. Моля се за него всеки час. Трябваше вече да съм разбрала.

— Едно писмо би могло да се изгуби; това не значи нищо. Ако нещо се беше объркало, със сигурност щяха да ти пратят вест. И само си помисли: можеш да вземеш Ричард от укритието му на път за двора на Маргарет. Щом се събереш с момчетата си и бъдеш отново в безопасност, ще съберем армия. Бъкингам ще се обяви в наша подкрепа. Маргарет Боуфорт, съпругата на лорд Станли, ни е обещала неговата подкрепа и тази на цялото му семейство. Половината от другите лордове на Ричард са готови да се обърнат против него според Бъкингамския херцог. Синът на лейди Маргарет, Хенри Тюдор, ще събере оръжия и мъже в Бретан и ще нахлуе в Уелс.

— Кога? — прошепвам.

Той хвърля поглед зад гърба си. Реката е по-препълнена отвсякога с пристигащи и заминаващи кораби, малки търговски лодки, които с лъкатушене се движат сред по-големите плавателни съдове.

— Херцог Ричард... — той млъква рязко и ми се ухилва. — Прощавай — исках да кажа „крал Ричард“, ще потегли от Лондон и ще се отправи на път в края на юли. Ще измъкнем Едуард веднага и ще дадем на двама ви достатъчно време — да кажем, два дни — да

стигнете до безопасно място, а после, докато кралят е далече, ще се вдигнем на оръжие.

— А брат ни Едуард?

— Едуард набира войници в Девън и Корнуол. Синът ти Томас работи за нашата кауза в Кент. Бъкингам ще доведе мъжете от Дорсет и Хампшър, Станли ще изведе на бойното поле своите родственици от Мидландс, а Маргарет Боуфорт и синът ѝ могат да вдигнат на оръжие Уелс в името на Тюдорите. Всички мъже от домакинството на твоя съпруг са решени да спасят синовете му.

Гриза пръста си, мислейки, както би мислил съпругът ми: хора, мъже, оръжие, пари и разпростирането на подкрепата из Южна Англия.

— Достатъчно е, ако успеем да нанесем поражение на Ричард, преди да доведе войниците си от Севера.

Той ми се усмихва широко: безразсъдната широка усмивка на семейство Ривърс.

— Достатъчно е, а ние можем да спечелим всичко и нямаме какво да губим — казва той. — Той отне короната от нашето момче; нямаме от какво да се боим. Най-лошото вече се случи.

— Най-лошото вече се случи — повтарям и приписвам тръпката, която преминава по гърба ми, на загубата на брат ми Антъни, най-скъпия ми брат, и на смъртта на сина ми Ричард Грей. — Най-лошото вече се случи. Вече не може да се случи нищо по-лошо от загубите, които понесохме.

Ричард поставя мръсната си ръка върху моята.

— Бъди готова да тръгнеш в мига, в който ти пратя вест — казва той. — Ще ти съобщя веднага щом измъкна благополучно принц Едуард.

— Ще бъда готова.

ЮЛИ 1483

Чакам на прозореца, облечена в пътното си наметало, с ковчежето си за скъпоценности в ръка, заедно с момичетата, готова за тръгване. Мълчим: чакаме мълчаливо вече повече от час. Напрягаме слух да чуем нещо, каквото и да е, но няма нищо друго освен звука от плискането на реката в стените и от време на време — изблик на смях или музика от улиците. До мен Елизабет е изопната като струна на лютня, пребледняла от страх.

После внезапно се разнася силен трясък, брат ми Лайънъл връхлита в убежището, затръшва и залоства вратата зад гърба си.

— Провалихме се — изрича той задъхано. — Братята ни са в безопасност, синът ти също. Измъкнаха се надолу по реката, а Ричард влезе по суша в улицата между Алдгейт и Тауър Хил, но не можахме да превземем Бялата Кула на Тауър.

— Видяхте ли момчето ми? — питам настойчиво.

Той поклаща глава:

— Държаха двете момчета затворени там. Чух да крещят заповеди. Бяхме толкова близо, че ги чувах как викат през вратата да отведат момчетата навътре, в по-сигурна стая. За Бога, сестро, прости ми. Само една дебела врата ме делеше от тях, но не можахме да я разбием.

Сядам, защото коленете ми се подгъват, и пускам кутията със скъпоценности на пода. Лицето на Елизабет е пепеляво. Тя се обръща и бавно започва да сваля наметките на момичетата, една по една, като ги сгъва, сякаш е много важно по тях да не останат гънки.

— Синът ми — изричам. — Моят син.

— Влязохме през шлюза, а после прекосихме оттам до първата алея, преди изобщо да ни видят. Точно започвахме да се качваме по стълбите, когато някой вдигна тревога, и макар че изтичахме нагоре по стъпалата до вратата на Бялата кула, те я затръшнаха. Само секунди ни деляха от нея. Томас стреляше в ключалките, хвърлихме се срещу нея, но чух как резетата се затръшват отвътре, а после те се изсипаха от

помещението за стражите. Ричард и аз се обърнахме да ги посрещнем лице в лице и се бихме, за да ги задържим, докато Томас и хората на Станли се опитаха да разбият вратата или дори да я изтръгнат от пантите, но знаеш — тя е прекалено яка.

— Мъжете от семейство Станли бяха там, както обещаха?

— Бяха, а също и хората на Бъкингам. Никой с ливреята на техния дом, разбира се, но всички носеха бяла роза. Беше странно да видя отново бялата роза. И още по-странно да се сражавам, за да вляза на място, което е наше по право. Извиках на Едуард да не пада духом; че ще дойдем за него, че няма да го изоставим. Не знам дали чу. Не знам.

— Ранен си — казвам, внезапно забелязвайки порязаното място на челото му.

Той го потрива, сякаш кръвта му е просто мръсотия.

— Не е нищо особено, Елизабет. Бих предпочел да умра, отколкото да се върна без него.

— Не говори за смърт — изричам тихо. — Моли се Богу той да е в безопасност тази вечер и да не е изплашен от станалото. Моли се Богу просто да го скрият в по-сигурна стая във вътрешността на Тауър, а не да решат да го отведат.

— Дори да е така, ще е само за още месец — казва ми той. — Ричард заръча да ти напомня за това. Твоите приятели се въоръжават. Крал Ричард се е отправил на север само с личната си стража. Бъкингам и Станли са в свитата му, ще го убедят да не се връща. Ще го насърчат да продължи към Йорк. Джаспър Тюдор ще доведе армия от Бретан. Следващата ни битка ще настъпи скоро. Когато узурпаторът Ричард е мъртъв, ще държим в ръце ключовете от Тауър.

Елизабет се изправя с пелерините на сестрите си, праметнати върху ръката ѝ.

— А имате ли доверие на всичките си нови приятели, майко? — пита тя студено. — Всички тези нови съюзници, които внезапно дойдоха на ваша страна, но не постигнаха успех? До един — готови да рискуват живота си, за да възстановят Едуард на престола, след като хапнаха добре и пиха до насита на коронацията на херцог Ричард само преди няколко седмици? Научих, че лейди Маргарет носела шлейфа на новата кралица Ан, точно както някога носеше вашия. Новата кралица я целунала по двете бузи. Били ѝ оказани почести по време на

коронацията. Сега свиква хората си в наша защита? Сега е наша вярна съюзница? Херцог Бъкингам беше ваш повереник, който ви намрази, задето го оженихте за моята леля Катрин, и все още ви мрази. Ваши истински съюзници ли са тези хора? Или са верни слуги на новия крал, наумили си да ви зложат капан? Защото те играят и двете роли, и пътуват с него сега, и пируват в Оксфорд. Не се изложиха на опасност в Тауър, спасявайки брат ми.

Поглеждам я студено в отговор.

— Не мога да си подбирам съюзниците — казвам. — За да спася сина си, бих влязла в заговор и със самия дявол.

Тя ми отправя едва доловима кисела усмивка.

— Може би вече сте го направили.

АВГУСТ 1483

Лятото става много горещо и Лайънъл се измъква от убежището си в Лондон, за да се присъедини към братята ни и съюзниците ни в бунта, който трябва да доведе до поражението на Ричард. Без него се чувствам много самотна. Елизабет е мълчалива и сдържана, нямам никого, с когото да споделя страховете си. Надолу по реката синът ми си остава пленник в Тауър, а Джема ни съобщава, че вече никой не вижда него или малкото момче, с което заменихме брат му, да играят в градините на крепостта. Упражнявах се в стрелба с лък на моравата, но сега никой не ги вижда при мишените. След нашия опит да ги измъкнем, техните пазачи ги държат затворени вътре и започвам да се боя от опасността от избухване на чума в налегнатия от жегата град, мислейки за тях в онези малки тъмни стаи.

В края на август се чува викът на един от лодкарите по реката, аз отварям широко прозореца и поглеждам навън. Понякога ми носят подаръци, често пъти — само кошница с риба, но този човек държи в ръката си топка.

— Можете ли да ловите топка, ваша светлост? — пита той, като ме вижда на прозореца.

Усмихвам се.

— Да, мога — казвам.

— Тогава уловете я — казва той и подхвърля бялата топка нагоре към мен. Тя се издига през прозореца над главата ми, аз посягам и я улавям с две ръце, и се разсмивам за миг от удоволствието да играя отново. После виждам, че топката е увита в бяла хартия, и се връщам при прозореца, но човекът си е отишъл.

Развивам топката, оглаждам хартията и притискам ръка до сърцето си, а после я вдигам към устата си, за да заглуша вика си, защото разпознавам закръгления детински почерк на малкото си момче Ричард:

Моя най-скъпа госпожо майко,

Поздрави и благословии [започва внимателно той].

Не ми е позволено да пиша често, нито да ти кажа точно къде съм, в случай, че писмото бъде откраднато, освен да ти кажа, че пристигнах благополучно и тук всичко е съвсем наред. Те са мили хора и вече се научих как да карам гребна лодка, и те казват, че съм добър и сръчен. Не след дълго ще замина на училище, понеже тук не могат да ме научат на всичко, което е нужно да знам, но ще се връщам през лятото и ще ходя на лов за змиорки, които са много вкусни, когато свикнеш с тях, освен ако не мога да се върна при теб у дома.

Предай на сестрите ми моята обич, и обичта ми и предаността ми на моя брат, краля, и приеми почитта и любовта ми към теб.

Подпис,

твой син, Ричард, херцог Йорк.

Макар че сега ме наричат Питър, и аз не забравям винаги да отговарям на името „Питър“. Жената тук, която е много добра и мила към мен, ме нарича своя малък Пъркин и аз нямам нищо против това.

Прочитам думите през сълзи, после избърсвам очи и ги прочитам отново. Усмиввам се при мисълта, че го хвалят за сръчността му, и се налага да си поема дъх, за да не изкрещя при мисълта, че го наричат „Пъркин“. Идва ми да заплача за това, че го отведоха от мен, толкова малък, толкова малко момче, но все пак той е в безопасност. Би трябвало да се радвам за това: единственото от всичките ми деца, което е далече от опасността, надвиснала над него, понеже принадлежи към тази фамилия в тази страна, в тези войни, които ще започнат отново. Момчето, което сега отговаря на името „Питър“, ще ходи кротко и спокойно на училище, ще учи езици и музика и ще чака. Ако победим, той ще се върне у дома като принц по кръв; ако загубим, той ще бъде оръжието, което те не знаят, че притежаваме — укритото момче, принцът в очакване, възмездие на техните амбиции и моето

отмъщение. Той и неговите близки ще преследват всеки крал, който дойде след нас, като призрци.

— Майко Богородице, бди над него — прошепвам с глава в ръцете си, със стиснати очи, за да възпра сълзите си. — Мелузина, закрилай момчето ни.

СЕПТЕМВРИ 1483

Всеки ден получавам новини за въоръжаването и подготовката на нашите хора не само в графствата, където действат братята ми, а из цялата страна. Докато из страната бавно се разнася вестта, че Ричард е узурпирал короната, все повече и повече обикновени хора, дребни земевладелци и търговци, и по-високопоставените от тях — началниците на гилдиите и дребните арендатори, и по-изтъкнатите мъже в страната питат: Как може един по-млад брат да вземе наследството на сина на мъртвия си брат? Как може човек да отиде спокойно при своя Създател, щом е възможно да се случи такова нещо и то без да е предизвикано? Защо човек да се бори цял живот да донесе величие на семейството си, щом малкият му брат, изтърсакът на котилото, може да го измести в мига, щом силите му отпаднат?

А има мнозина, на многото места, където ходехме някога, които помнят Едуард като красив и храбър мъж, а мен — като красивата му съпруга; хора, които помнят момичетата ни в тяхната хубост и нашите силни и умни малки момчета. Хора, които ни наричаха златно семейство, донесло мир на Англия и многобройни наследници на престола. Тези хора казват, че е истински позор да не бъдем в дворците си с нашето момче на трона.

Пиша на сина си, малкия крал Едуард, и му заръчвам да не пада духом, но писмата ми вече се връщат неотворени. Връщат се недокоснати, с неразчупени печати. Дори не ме шпионират. Сякаш отричат, че той изобщо е в кралските покои в Тауър. С вълнение чакам избухването на войната, която ще го освободи, и ми се иска да побързаме да я започнем, а не да чакаме бавния тцеславен поход на Ричард на север през Оксфордшър, после Глостършър, а след това — към Понтефракт и Йорк. В Йорк той коронясва сина си — слабото и болнаво момче — за Уелски принц. Дава на сина си титлата на моя Едуард, сякаш моето момче е мъртво. Прекарвам този ден на колене, молейки се на Бог да ми изпрати възмездие за това оскърбление. Не се осмелявам да мисля, че това може да е нещо по-лошо от обида.

Непоносимо ми е да си мисля, че титлата е свободна, че синът ми е мъртъв.

Елизабет идва при мен, когато става време за вечеря, и ми помага да се изправа на крака.

— Знаеш ли какво е направил чичо ти днес? — питам я.

Тя извърща лице от мен.

— Знам — казва тя спокойно. — Градският глашатай крещеше вестта из целия площад. Чувах го от прага.

— Нали не си отваряла вратата? — питам нервно.

Тя въздиша.

— Не. Никога не отварям вратата.

— Херцог Ричард открадна короната на баща ти, а сега облече сина си в одеждите на твоя брат. Ще умре заради това — предричам.

— Не умряха ли вече достатъчно хора?

Хващам я за ръката и я обръщам към себе си, така че е принудена да ме погледне в лицето.

— Говорим за трона на Англия, който се полага на брат ти по силата на рождено му право.

— Говорим за смъртта на цяло едно семейство — казва тя безцеремонно. — Ти имаш и дъщери, нали знаеш? Помисли ли за нашето рождено право? Крием се като плъхове тук цяло лято, докато ти по цял ден се молиш за отмъщение. Най-скъпият ти син е пленен или мъртъв — дори не знаеш кое от двете. Другия отпрати посред нощ. Не знаем къде е, нито дори дали е още жив. Жадуваш за трона, но дори не знаеш дали имаш син, който да поставиш на него.

Ахвам и отстъпвам назад.

— Елизабет!

— Искан ми се да пратиш вест на чичо ми, че приемаш управлението му — казва тя студено, а ръката ѝ в моята е като лед. — Искан ми се да му кажеш, че сме готови да приемем условия — всъщност всякакви условия, които реши да назове. Искан ми се да го убедиш да ни освободи и да ни позволи да бъдем обикновено семейство, да живеем в Графтън, далече от Лондон, далече от заговори и предателство, и смъртна заплаха. Ако се предадеш сега, може да върнем братята ми.

— Това ще означава да се върна право там, откъдето дойдох! — възкликвам.

— Не беше ли щастлива в Графтън с майка си и баща си, и със съпруга, който те дари с Ричард и Томас? — пита тя бързо, толкова бързо, че не подготвям отговора си внимателно.

— Да — казвам необмислено. — Да, бях.

— Това е всичко, което искам за себе си — казва тя. — Всичко, което искам за сестрите си. И въпреки това ти настояваш да ни превърнеш в наследници на нещастията си. Аз искам да бъда наследница на дните, преди да станеш кралица. Не искам трона: искам да се омъжа за човек, когото обичам, и да го обичам свободно.

Поглеждам я.

— Тогава ще отхвърлиш баща си, ще се отречеш от мен, ще се отречеш от всичко, което те прави Плантагенет, принцеса на Йорк. Със същия успех можеш да си слугинята Джема, щом не желаеш да бъдеш по-велика, отколкото си, щом не виждаш шансовете си и не се възползваш от тях.

Тя ме поглежда спокойно в отговор:

— Бих предпочела да бъда като прислужницата Джема, отколкото като теб — казва тя и гласът ѝ е изпълнен със суровото презрение на младо момиче. — Вечер Джема може да се прибере у дома и да си легне в собственото си легло.

Джема може да откаже да работи. Джема може да избяга и да служи на друг господар. Но ти си прикована към трона на Англия, а пороби и нас.

Изправям се в цял ръст.

— Не можеш да ми говориш така — казвам ѝ студено.

— Говоря от сърце — казва тя.

— Тогава бъди откровена в сърцето си, но устата ти трябва да мълчи. Не искам нелоялност от собствената си дъщеря.

— Ние не сме армия във война! Не ми говори за нелоялност! Какво ще направиш? Ще ме обезглавиш за държавна измяна?

— Ние сме армия във война — казвам протичко. — И ти няма да предадеш мен, нито собственото си положение.

По-близо съм до истината, отколкото си давам сметка, защото ние наистина сме армия в поход и тази нощ ще предприемем първия си ход. Мъжете от Кент се вдигат първи и когато чуват призивите, тези от Съсекс се надигат заедно с тях. Но херцогът на Норфолк, който остава верен на Ричард, повежда войниците си южно от Лондон и нанася

поражение на нашата армия. Те не могат да стигнат до другарите си на запад: той препречва единствения път при Гилдфорд. Един човек успява да се промъкне до Лондон, наема малка лодка и идва до шлюза на убежището, под прикритието на мъглата и дъжда.

— Сър Джон — казвам през решетката на портата. Не се осмелявам дори да отворя портата заради скърцането на желязото по мокрия камък, а освен това нямам доверие на никого.

— Дойдох да ви изкажа съчувствието си, ваша светлост — казва той неловко. — И да узная — братята ми и аз искаме да узнаем — дали вашата воля сега е да подкрепим Хенри Тюдор.

— Какво? — питам. — Какво искате да кажете?

— Молахме се за принца, молахме се всеки ден и палехме свещ за него, и всички ние в Райгейт съжаляваме ужасно много, че закъсняхме твърде много да го спасим. Ние...

— Чакайте — казвам настойчиво. — Чакайте. Какво искате да кажете?

Върху едрото му лице изведнъж се изписва ужас.

— О, Бог да ми е на помощ, нима искате да кажете, че не знаете, а аз ви съобщих като истински глупак? — той мачка шапката в ръцете си така, че перото пада в речната вода, която се плиска леко при стълбите. — О, любезна госпожо, аз съм глупак. Трябваше да се уверя... — той нервно хвърля поглед из тъмния коридор зад мен. — Повикайте някоя придворна дама — казва той. — Не припадайте.

Вкопчвам се здраво в решетката, макар че главата ми е замаяна.

— Няма — обещавам му с пресъхнали устни. — Аз не припадам. Нима искате да кажете, че младият крал Едуард е екзекутиран?

Той поклаща глава.

— Мъртъв — това е всичко, което знам. Бог да благослови милото ви лице и да ми прости, че бях този, който ви съобщи такава мрачна вест. Такава лоша вест и тъкмо на мен да се падне да ви я донеса! Когато искахме единствено да узнаем каква е вашата воля сега.

— Не е екзекутиран?

Той поклаща глава.

— Нищо публично. Клетите момчета. Не знаем нищо със сигурност. Само ни казаха, че принцовете са умъртвени, Бог да ги прости, и че бунтът срещу крал Ричард, който все още е узурпатор, ще

продължи, но че ще поставим Хенри Тюдор на трона като следващ наследник и като следващ най-подходящ владетел на страната.

Изсмивам се: накъсан, безрадостен звук.

— Синът на Маргарет Боуфорт? Вместо моя?

Той се оглежда наоколо за помощ, уплашен от нотката на безумие в смеха ми.

— Не знаехме. Бяхме дали клетва да освободим принцовете. Всички се събрахме в подкрепа на каузата ви, ваша светлост. Затова не знаем какво би трябвало да направим сега, когато вашите принцове вече ги няма. А хората на Томас Хауард са завардили пътя към лагера на брат ви, затова не можахме да питаме него. Сметнахме за най-добре аз да се измъкна безшумно и да дойда в Лондон да ви попитам.

— Кой ви каза, че са мъртви?

Той се замисля за миг.

— Беше един мъж от хората на Бъкингамския херцог. Донесе ни злато и оръжия за онези, които нямаха никакви. Каза, че можем да имаме доверие на господаря му, който се бил обърнал срещу мнимия крал Ричард, задето убил момчетата. Каза, че херцогът служел предано на крал Ричард, смятайки го за закрилник на момчетата, но когато научил, че той е убил нашите принцове, в ужаса си се обърнал срещу него. Каза, че херцогът знаел всичко, което мнимият крал правел и казвал, но не могъл да предотврати това убийство — той отново ме поглежда предпазливо. — Бог да пази ваша светлост. Не трябва ли при вас да има някоя придворна дама?

— Пратеникът на херцога ви е казал всичко това?

— Добър човек е: каза ни всичко. И плати на мъжете да изпият по едно за здравето на Бъкингамския херцог. Каза, че мнимият крал Ричард тайно дал заповед за смъртта на момчетата, преди да тръгне на път, и че когато казал на херцога какво е направил, херцогът се закле, че повече не може да търпи царуването на този убиец, а ще се опълчи срещу крал Ричард, и че всички трябва да се вдигнем срещу този човек, който е готов да убие нашите момчета. От самия херцог би излязъл по-добър крал от Ричард, а и той има право да претендира за трона и така нататък.

Нима не бих разбрала, ако синът ми е мъртъв? Чух реката да пее за брат ми. Ако моят син и наследник, наследникът на моя род, наследникът на престола на Англия беше мъртъв, нима нямаше да

знам това? Със сигурност синът ми не може да бъде убит на по-малко от три мили от мен и аз да не узная това. Затова не го вярвам. Няма да го повярвам, докато не ми покажат тялото му. Той не е мъртъв. Не мога да повярвам, че е мъртъв. Няма да повярвам, че е мъртъв, докато не го видя в ковчега.

— Чуйте ме — приближавам се до решетките и му заговарям искрено. — Върнете се в Кент и съобщете на другарите си, че трябва да се вдигнат в защита на принцовете, защото моите момчета са още живи. Херцогът греши, кралят не ги е убил. Знам това: аз съм им майка. Кажете им също и че дори Едуард да е мъртъв, брат му Ричард не е с него, а благополучно отпратен. Той е в безопасност, укрива се, ще се върне и ще заеме трона, който му принадлежи. Върнете се в Кент и когато получите заповед да съберете войска и да потеглите, поемете с гордост в сърцето, защото трябва да унищожите мнимия крал Ричард, да освободите моите момчета и да освободите мен.

— А херцогът? — пита той. — А Хенри Тюдор?

Правя гримаса и пропъждам мисълта за онези двамата с махване на ръка.

— Предани съюзници на нашата кауза, сигурна съм — изричам с увереност, каквато вече не чувствам. — Бъдете ми верен, сър Джон, и аз ще си спомня за вас и за всеки един човек, който се бие за мен и синовете ми, когато отново си върна онова, което ми принадлежи.

Той се покланя и, приведен, слиза отново по стълбите, качва се предпазливо в люлеещата се лодка, а после се изгубва в тъмната мъгла над реката. Изчаквам той да изчезне и тихият плясък на веслата да заглъхне, а после поглеждам надолу към тъмните води.

— Херцогът — прошепвам във водите. — Бъкингамският херцог казва на всички, че моите синове са мъртви. Защо би направил това? Когато се закле да ги спаси. Когато изпраща злато и оръжия на бунта. Защо би казал на тези хора, в същия миг, когато ги призовава, че принцовете са мъртви?

* * *

Вечерям с момичетата си и с малцината слуги, които са останали с нас в убежището, но не чувам как седемгодишната Ан чете

внимателно Библията, нито се присъединявам към Елизабет, когато изпитва момчетата върху онова, което току-що са чули. Също толкова невнимателна съм, колкото Катрин, която е само на четири. Не мога да мисля за нищо, освен за това: защо трябва да се разпространяват слухове, че момчетата ми са мъртви?

Изпращам момчетата да си легнат рано: непоносимо ми е да ги слушам как играят карти или пеят канон. През цялата нощ се разхождам нагоре-надолу из стаята си, като пристъпвам по единствената дъска на пода, която не скърца, до прозореца с изглед към реката и обратно в другата посока. Защо му е на Ричард да убива моите момчета сега, когато и без смъртта им постигна всичко, което искаше? Убеди съвета да ги обяви за незаконородени, прокара указ на Парламента, който отрича брака ми. Назова себе си за следващия законен наследник и сам архиепископът положи короната върху тъмнокосата му глава. Болнавата му съпруга Ан е коронясана за кралица на Англия, а синът им е провъзгласен за Уелски принц. Всичко това беше постигнато, след като аз бях затворена в убежище, а синът ми — в тъмница. Ричард възтържествува. Защо би искал смъртта ни? Защо му е нужна смъртта ни сега? И как би се надявал да не бъде обвинен за престъплението, когато всички знаят, че момчетата са поверени на неговите грижи? Всички знаят, че той отведе сина ми Ричард против волята ми: той го стори напълно открито, а сам архиепископът се закле, че нищо лошо няма да му се случи.

Освен това не е присъщо на Ричард да се откаже от работа, която трябва да бъде свършена. Когато той и братята му решиха, че бедният крал Хенри трябва да умре, тримата се събраха пред вратата му и влязоха заедно, с мрачни лица, но с твърда решимост. Те са принцове на Йорк: те не възразяват срещу коварните дела, но не ги оставят на други, вършат ги сами. Да поеме риска, изпращайки друг да убие двама невинни принцове по кръв, да подкупи стражите, да скрие телата — това би било непоносимо за Ричард. Виждала съм го как убива: направо, без предупреждение, но открито, без срам. Човекът, който обезглави сър Уилям Хейстингс върху един пън, би затиснал с възглавница лицето на едно малко момче, без да му мигне окото. Ако това е трябвало да се свърши, готова съм да се закълна, че би предпочел да го стори сам. Най-малкото, щеше да даде заповедта и да гледа, за да е сигурен, че тя ще бъде изпълнена.

Всичко това трябва да ме убеди, че сър Джон от Рейгейт греши и моят син Едуард е още жив. Но отново и отново, докато се обръщам към прозореца и хвърлям поглед надолу към реката в тъмнината и мъглата, се питам дали не греша, дали не греша във всичко, дори в доверието си в Мелузина. Навярно Ричард е успял да намери някой, който да убие момчетата. Навярно Едуард е мъртъв и навярно аз съм изгубила Зрението. Просто не знам. Навярно вече не зная нищо.

* * *

В ранните часове на утрото вече не мога да понеса да остана сама дори миг повече и изпращам човек да доведе при мен д-р Луис. Казвам им да го събудят и да го измъкнат от леглото, защото съм тежко болна. По времето, когато стражите го пускат да влезе, лъжата ми вече започва да става истина, защото ме обзема треска, породена от мислите, които измъчват ума ми.

— Ваша светлост? — пита той предпазливо.

В светлината на свещта изглеждам изтощена и изпитана, косата ми е прибрана в хлабава плитка, робата се е усукала около тялото ми.

— Трябва да изпратите ваши слуги, доверени мъже, в Тауър да пазят сина ми Едуард, тъй като не можем да го измъкнем — казвам направо. — Лейди Маргарет трябва да използва влиянието си, трябва да използва името на съпруга си, за да се погрижи синовете ми да бъдат добре пазени. Те са в опасност. Те са в страшна опасност.

— Новини ли имате?

— Разпространява се слух, че моите момчета са мъртви — казвам аз.

Той не показва изненада.

— Да пази Бог, ваша светлост, но се опасявам, че е нещо повече от слух. Стана така, както ни предупреждаваше Бъкингамският херцог. Той каза, че мнимият крал ще убие племенниците си, за да превземе трона.

Отдръпвам се, съвсем леко, сякаш съм протегнала ръка и съм видяла някоя змия да се припича на слънце точно на мястото, което съм се готвела да докосна.

— Да — казвам, внезапно заставайки нащрек. — Точно това чух и този, който го каза, беше пратеник на Бъкингамския херцог.

Той се прекръства.

— Бог да ни е на помощ.

— Но се надявам, че делото още не е сторено, и се надявам да го предотвратят.

Той кимва.

— Уви, боя се, че може би сме твърде закъснели, и че вече сме ги изгубили. Ваша светлост, скърбя за вас с цялото си сърце.

— Благодаря ви за съчувствието — казвам въздържано. Слепоочията ми пулсират. Не мога да мисля. Сякаш гледам към змията, а тя отвръща на погледа ми.

— Дай Боже този бунт да унищожи чичото, който можа да стори подобно нещо. Бог ще бъде на наша страна срещу такъв Ирод.

— *Ако наистина е бил Ричард.*

Той ме поглежда внезапно, сякаш това го стряска, макар да изглеждаше напълно способен да понесе мисълта за убийство на деца.

— Кой друг би могъл да стори такова нещо? Кой друг би имал облага от това? Кой уби сър Уилям Хейстингс и брат ви, и другия ви син? Кой е убиецът на вашите близки и ваш най-лош враг, ваша светлост? Не може да подозирате никой друг!

Усещам как се разтрепервам и сълзите започват да идват: те изгарят очите ми.

— Не знам — казвам колебливо. — Просто изпитвам увереност, че момчето ми не е мъртво. Щях да знам, ако беше загинал. Една майка би разбрала това. Попитайте лейди Маргарет: тя щеше да знае, ако нейният Хенри е мъртъв. Една майка знае. А и във всеки случай, поне моят Ричард е в безопасност.

Той захвапва стръвта и виждам реакцията му — виждам как в кроткия му поглед проблясва шпионската искрица.

— О, нима? — пита подканващо.

Казала съм достатъчно.

— И двамата са в безопасност, поне така се надявам — поправам се. — Но кажете ми — защо вие сте толкова сигурен, че са мъртви?

Той внимателно слага ръка върху моята.

— Не исках да ви натъжавам. Но никой не ги е виждал, откакто мнимият крал замина от Лондон, а както херцогът, така и лейди

Маргарет вярват, че е наредил да ги убият, преди да тръгне. Никой от нас не можеше да направи нищо, за да ги спаси. Когато обсадихме Тауър, вече са били мъртви.

Издърпвам ръката си от успокояващата му хватка и я вдигам към пулсиращото си от болка чело. Искане ми се да можах да мисля ясно. Спомням си, Лайънъл ми каза, че чул как слугите викат да отведат момчетата по-навътре в Тауър. Спомням си как ми каза, че само вратата го деляла от Едуард. Но защо му е на д-р Луис да ме лъже?

— Нямаше ли да е по-добре за каузата ни, ако херцогът си беше мълчал? — питам. — Приятелите, семейството и съюзниците ми набират мъже, за да спасят принцовете, но херцогът им казва, че те вече са мъртви. Защо моите хора биха се вдигнали на оръжие, ако техният принц е мъртъв?

— Със същия успех могат да го научат сега, както и по-късно — казва той, без да се поколебае нито за миг, сякаш е подготвен за този въпрос.

— Защо? — питам. — Защо да узнават сега, преди битката?

— За да узнаят всички, че именно мнимият крал е дал заповедта — казва той. — За да може вината да бъде стоварена върху херцог Ричард. Вашите хора ще се вдигнат да отмъстят.

Не мога да мисля, не мога да проумея защо това има значение. Долавям лъжа някъде в тези думи, но не мога да я посоча точно. Нещо не е наред, убедена съм.

— Но кой би се усъмнил, че именно крал Ричард е наредил да ги убият? Както казвате — нали той уби други мои сродници. Защо да разгласяваме страховете си сега и да объркваме хората си?

— Никой не би се усъмнил в това — уверява ме той. — Никой друг, освен Ричард не би сторил подобно нещо. Никой друг не би имал полза от такова престъпление.

Скачам на крака във внезапен пристъп на нетърпение, събарям масата и преобръщам свещника.

— Не разбирам.

Той посяга да улови свещта, пламъкът потрепва и хвърля ужасна сянка върху дружелюбното му лице. За миг той изглежда така, както в мига, когато го видях за първи път, когато Сесили дойде да ми каже, че Смъртта е на вратата. Ахвам уплашено и се отдръпвам от него, докато

той внимателно поставя свещта отново на масата и се изправя, както е редно, тъй като аз, вдовстващата кралица, стоя права.

— Можете да си вървите — казвам без връзка с всичко, казано досега. — Простете ми, разстроена съм. Не зная какво да мисля. Можете да ме оставите.

— Да ви дам ли някаква отвара, за да ви помогне да заспите? Толкова съжалявам за скръбта ви.

— Не, сега ще заспя. Благодаря ви за компанията — поемам си дъх. Отмятам косата от лицето си. — Вие ме успокоихте с мъдростта си. Сега съм спокойна.

Той изглежда озадачен.

— Но аз не съм казал нищо.

Поклащам глава. Нямам търпение да си тръгне.

— Вие споделихте тревогите ми, а това е постъпка на приятел.

— Първата ми работа тази сутрин ще бъде да се видя с лейди Маргарет и да ѝ кажа за страховете ви. Ще я помоля да постави свои хора в Тауър, за да научат новини за синовете ви. Ако са живи, ще намерим хора да ги пазят. Ще ги опазим.

— Поне Ричард е в безопасност — отбелязвам отново непредпазливо.

— В по-голяма безопасност от брат си?

Усмивам се като жена, която си има тайна.

— Докторе, ако имаште два редки скъпоценни камъка и се опасявахте от крадци, щяхте ли да сложите и двете си съкровища в едно и също ковчеже?

— Ричард не е бил в Тауър? — гласът му е почти недоловим, сините му очи — втренчени; той целият трепери.

Вдигам пръст към устните си.

— Тихо.

— Но две момчета са били убити в леглата си...

Дали? О, дали? Откъде сте толкова сигурни в това? Запазвам изражението си неподвижно като мрамор, когато той се извъръща от мен, покланя се и отива до вратата.

— Кажете на лейди Маргарет, че я умолявам да пази сина ми в Тауър, сякаш е неин роден син — казвам.

Той се покланя отново и си отива.

Когато децата се събуждат, им казвам, че съм болна и оставам в стаята си. Отпращам Елизабет, която е пред вратата, и ѝ казвам, че имам нужда да поспя. Нямам нужда от сън. Имам нужда да разбера. Обхващам главата си с длани и се разхождам нагоре-надолу из стаята боса, за да не ме чуят, че крача, докато си блъскам ума. Аз съм сама в свят на опитни заговорници. Бъкингамският херцог и лейди Маргарет работят заедно или навярно работят за себе си. Преструват се, че ми служат, че са мои съюзници, или може би са верни, а аз греша, като изпитвам недоверие към тях. Умът ми се върти безспир и аз дърпам косата по слепоочията си, сякаш болката може да ме накара да мисля.

Аз пожелах злото на тиранина Ричард, но смъртта му може да почака. Той плени моите момчета, но не той разпространява слуха, че са мъртви. Той ги държеше в тъмница против волята им, против моята воля, но не подготвяше народа за тяхната смърт. Той завзе трона, завзе и титлата „Уелски принц“ чрез лъжи и измама. Не е нужно да ги убива, за да постигне своето. Той вече възтържествува, без да убива сина ми. Получи всичко, което искаше, без да омърси с кръв ръцете си, затова не му е нужно да убива Едуард сега. Ричард си осигури трона, съветът го прие, лордовете го приеха, той пътува като крал в една страна, която го приветства с радост. Готви се бунт, аз готвя бунт, но той смята, че Хауард го е потушил. Поне доколкото му е известно, той е в безопасност. Трябва само да задържи момчетата ми в плен, докато бъде готова да приема поражението си, както Елизабет ме подтиква да сторя.

Но Бъкингамският херцог има основание да претендира за унаследяване на трона, което има право след рода на Ричард — но само ако синовете ми са мъртви. Неговото право няма стойност, освен ако синовете ми не са мъртви. Ако болнавият син на Ричард умре, а Ричард загине в битка и Бъкингам е начело на победоносния бунт, тогава Бъкингам може да вземе короната. Никой не би отрекъл, че той е следващият наследник — особено ако всички знаят, че моите синове вече са мъртви. Тогава Бъкингам ще постъпи точно както постъпи моят Едуард, когато предяви претенции за короната; но в Тауър имаше претендент, който бе негов съперник. Когато моят Едуард влезе в

Лондон начело на победна армия, той отиде с двамата си братя право в Тауър, където бе затворен истинският крал, и те го убиха, макар Хенри да нямаше повече сили от невръстно момче. Когато Бъкингамският херцог победи Ричард, ще влезе триумфално в Лондон и в Тауър с думите, че иска да научи истината за моите момчета. След това ще настъпи затишие, достатъчно, та хората да си спомнят слуховите и да изпитат опасения, след което Бъкингам ще се яви пред тях с трагично изражение и ще каже, че е намерил моите момчета мъртви, заровени под някоя плоча от настилка или скрити в някой шкаф, убити от коварния си чичо Ричард. Това е истината за слуха, който самият той разпространи. Ще каже, че тъй като те са мъртви, той ще заеме трона и няма да има останал никой жив, който да му възрази.

А Бъкингам е главнокомандващ на кралските войски. Държи ключовете за Тауър в ръцете си точно сега.

Загризвам нокътя си и спирам за миг на прозореца. Толкова за Бъкингам. Нека сега помисля за голямата си приятелка лейди Маргарет Станли и нейния син Хенри Тюдор. Те са наследници на династията Ланкастър: тя може би смята, че е време Англия отново да се върне към Ланкастър. Трябва да се съюзи с Бъкингам и с моите последователи: това момче Тюдор не може да доведе достатъчно чужди наемници, за да победи само Ричард. Той е живял в изгнание, а това е шансът му да се върне в Англия и да се върне като крал. Тя би била глупачка, ако поеме риск като този да се вдигне на бунт срещу Ричард за по-малка награда от трона. Новият ѝ съпруг е важен съюзник на Ричард: те имат добро положение в този нов кралски двор. Тя успя да издейства пред Ричард помилване и безпрепятствено завръщане в Англия за сина си. Позволиха ѝ да предаде своите земи на сина си като негово наследство. Нима ще изложи всичко това на опасност заради удоволствието да постави моя син на трона, за да ми направи услуга? Защо ѝ е да го прави? Защо, за Бога, би поела подобен риск? Не е ли по-вероятно да работи за възможността собственият ѝ син да предяви претенции за трона? Тя и Бъкингам заедно подготвят страната да узнае, че моите синове са мъртви, убити от Ричард.

Дали Хенри Тюдор ще бъде достатъчно коравосърдечен да влезе в Тауър, заявявайки, че идва като спасител, да удуши две момчета и да излезе навън с ужасната вест, че принцовете, за които храбро се е борил, са мъртви? Възможно ли е той и големият му приятел и

съюзник Бъкингам да поделят кралството помежду си: Хенри Тюдор да вземе полагащото му се по силата на титлата Уелски принц владение в Уелс, а Бъкингам да вземе Севера? Или, ако Бъкингам загине в битка, дали Хенри няма да е безспорният наследник на трона? Дали майка му ще изпрати слугите си в Тауър, не за да спасят момчето ми, а за да го задушат, докато спи? Би ли събрала сили да стори това — тази набожна и свята жена? Дали заради сина си би приела всичко, дори смъртта на моя? Не знам. Не мога да знам. Мога да съм уверена единствено в това, че дори сега, докато потеглят да се сражават в името на принцовете, херцогът и лейди Маргарет разнасят мълвата, че според тях принцовете вече са мъртви, а нейният съюзник уж случайно се изпуска да каже, че двете момчета са убити, докато са спяли. Единственият, който не подготвя света да скърби за смъртта им, единственият, който няма облага от тяхната смърт, е онзи, когото смятах за свой смъртен враг: Ричард Глостър.

Изминава цял ден, докато успея да преценя в колко голяма опасност се намирам, и дори когато идва време за вечеря, не мога да съм сигурна в нищо. Възможно е животът на сина ми да зависи от това кого чувствам като свой враг и на кого се доверявам като на приятел и въпреки това не мога да съм сигурна. Намекът ми — че поне синът ми Ричард е в безопасност и далече от Тауър — би трябвало да накара всеки убиец да се поколебае: надявам се, че съм си откупила малко време.

Следобеда пиша на братята си, които набират войници в южните графства на Англия, за да ги предупредя за този заговор, който може би се мъти, както змия мъти яйцата си, в рамките на нашия заговор. Казвам, че Ричард все още е наш враг, но че неговото зложелателство може да се окаже нищо в сравнение с опасността, каквато представляват нашите съюзници. Разпращам вестonosци, без да съм сигурна дали изобщо ще стигнат до братята ми, нито дали ще стигнат до тях навреме. Но казвам ясно:

Сега смятам, че безопасността на синовете ми и моята собствена, зависи от това Бъкингамският херцог и неговият съюзник Хенри Тюдор да не стигнат до Лондон. Ричард е наш враг и узурпатор, но вярвам, че ако Бъкингам

и Тюдор влязат в Лондон като победители, те ще дойдат като наши убийци. Трябва да спрете похода на Бъкингам. Каквото и да правите, трябва да стигнете до Тауър преди него и преди Хенри Тюдор и да спасите нашето момче.

Тази нощ заставам на прозореца с изглед към реката и слушам. Елизабет отваря вратата на спалнята, където спят момичетата, и идва да застане зад мен: младото ѝ лице е мрачно.

— Какво става сега, майко? — пита тя. — Моля ви, кажете ми. Стоите заключена цял ден. Лоши вести ли получихте?

— Да — казвам. — Кажи ми, чувала ли си реката да пее, както пееше в онази нощ, когато брат ми Антъни и синът ми Ричард Грей умряха?

Погледът ѝ се отдръпва от моя.

— Елизабет?

— Не както онази нощ — уточнява тя.

— Но чуваш нещо?

— Много слабо — казва тя, — много тихо, приглушено пеене като приспивна песен, като оплакване. Ти не чуваш ли нищо?

Поклащам глава.

— Не, но съм изпълнена със страх за Едуард.

Тя идва и слага ръка върху моята.

— Нова опасност ли заплашва клетия ми брат, дори в този миг?

— Така смятам. Мисля, че Бъкингамският херцог ще се обърне срещу нас, ако спечели тази битка срещу мнимия крал Ричард. Писах на вуйчовците ти, но не зная дали могат да го спрат. Бъкингамският херцог има голяма армия. Придвижва се по протежение на река Севърн в Уелс, а после ще влезе в Англия и аз не знам какво бих могла да направя. Не знам какво мога да направя оттук, за да опазя сина си в безопасност от него, да опазя всички ни от него. Трябва да му попречим да стигне до Лондон. Ако мога да го подмамя в капан в Уелс, ще го направя.

Тя придобива замислено изражение и отива до прозореца. Влажният въздух от реката полъхва в задушните стаи.

— Искат ми се да завали — казва тя безцелно. — Толкова е горещо. Толкова ми се иска да завали.

Хладен бриз появява с тих шепот в стаята, сякаш в отговор на желанието ѝ, а после се чува тихото потропване на дъждовни капки по обрамчените с олово стъкла на отворения прозорец. Елизабет разтваря прозореца по-широко, за да може да види небето и тъмните облаци, които се задават, тласкани от вятъра, надолу по речната долина.

Отивам да застана до нея. Виждам как дъждът пада по тъмната вода на реката — тлъсти дъждовни капки, които образуват първите няколко кръга като мехурчетата, вдигнати от някоя риба, а после още и още, докато гладката като коприна речна повърхност се покрива с падащи дъждовни капки, а после бурята връхлита толкова силно, че не виждаме нищо, освен вихър от падаща вода, сякаш самите небеса се разтварят и се изсипват върху Англия. Засмиваме се и затваряме прозореца, за да се предпазим от бурята, по лицата и ръцете ни вече се стича вода, преди да успеем да спуснем резето. А после отиваме в другите стаи, затваряме прозорците и залостваме капациите срещу пороя, който се лее навън, сякаш моята скръб и тревога са буря, разразила се над Англия.

— Този дъжд ще донесе потоп — предричам и дъщеря ми кимва мълчаливо.

Вали цяла нощ. Елизабет спи в леглото ми, както правеше някога като дете, и ние лежим на топло и сухо, и слушаме потропването на капките. Чуваме постоянното удряне на дъждовните струи в прозореца и плискането на реката. После канавките започват да преливат и водата от покривите потича със звук като от бълбукащи водоскоци, а ние заспиваме като две водни богини под звука на пороен дъжд и прииждаща вода.

Когато се събуждаме на сутринта, е тъмно почти като нощ и още вали. Настъпил е приливът, Елизабет слиза до шлюза и казва, че водата се е вдигнала над стъпалата. Всички плавателни съдове по реката са оставени на котва заради лошото време, а малобройните гребни лодки, които се осмеляват да излязат по търговски дела, се управляват от мъже, сгърбени срещу вятъра, с чували на главите, лъснали от дъжда. Момичетата прекарват сутринта на прозорците, докато гледат как преминават подгизналите лодки. Те се движат по-високо от обикновено, докато реката се пълни и започва да приижда, а после всички малки лодки са прибрани и завързани на кея или извлечени на суша — реката продължава да приижда и теченията са твърде силни.

Палим огън, за да се стоплим в бурния ден; тъмно и влажно е като през ноември и аз играя карти с момичетата, и ги оставям да печелят. Как обичам звука на този дъжд.

Елизабет и аз заспиваме прегърнати, заслушани във водата, която се излива от покрива на абатството и пада като водопад върху настилката. В ранните часове на утринта започвам да долавям капещия звук на дъжд, който се процежда през плочестия покрив, и ставам, за да наклада отново огъня и да сложи съд, който да улавя капещата дъждовна вода. Елизабет отваря капака на прозореца и казва, че вали по-силно от всякога: изглежда, че ще вали цял ден.

Момичетата си играят на Ноевия ковчег, Елизабет им чете историята от Библията, а после подготвят жива картина с играчките си и с грубо напълнени възглавници, които изпълняват ролята на двойките животни. Ковчегът е преобърнатата ми маса, с чаршафи, завързани по протежение на краката ѝ. Позволявам им да вечерят в „ковчега“ и преди лягане ги успокоявам, че големият Потоп на Ной се е случил много, много отдавна и че Бог няма да прати друг, дори не и като наказание за коварство. Този дъжд няма да стори нищо, освен да задържи лошите мъже в къщите им, където те не могат да сторят нищо лошо. Един потоп ще задържи всички лоши мъже далече от Лондон и ние ще бъдем в безопасност.

Елизабет ме гледа с лека усмивка, а след като момичетата си лягат, взема свещ и слиза долу през катакомбите, за да види колко се е вдигнала речната вода.

Казва, че се е надигнала много повече от когато и да било преди. Смята, че ще залее коридора към стълбите — ще се надигне с няколко фута. Ако скоро не спре да вали, ще се вдигне дори по-високо. Не сме застрашени — до реката се слиза по два реда каменни стъпала — но бедните хора, които живеят по речните брегове, сигурно събират нещата си и оставят домовете си на водата.

На другата сутрин Джема влиза при нас, вдигнала нагоре роклята си, в кал до колене. Улиците в ниското са наводнени и водата отнася цели етажи от къщи, а нагоре срещу течението има разрушени мостове и откъснати от света села. Никой досега не е виждал такъв дъжд през септември, а той все още не спира. Джема казва, че на пазара няма пресни храни, тъй като много от пътищата са отнесени от водата и фермерите не могат да докарат стоката си.

Хлябът е по-скъп поради липсата на брашно, а някои пекари не могат да запалят пещите си, защото имат само мокри дърва. Джема казва, че тази нощ ще остане при нас — страхува се да си тръгне през наводнените улици.

На сутринта още вали и момичетата, застанали отново на прозореца, съобщават за странни гледки. Бриджет се уплашва от една удавена крава, която се носи под прозореца, преобърнатата каруца е била завлечена във водите. Покрай нас се носят греди от някаква сграда, които потопаът подмята и преобръща отново и отново, и чуваме тупването, когато нещо тежко се удря в стъпалата на шлюза. Тази сутрин шлюзът служи като вход единствено за водата: коридорът е наводнен и виждаме само най-горната част на железните части и късче дневна светлина. Реката сигурно се е вдигнала поне с десет фута, а приливът ще напълни с вода катакомбите и ще залее спящите мъртъвци.

Не гледам в очакване да видя пратеник от братята ми. Не очаквам някой да успее да се добере от западните графства до Лондон в такова време. Но не е нужно да получавам вести от тях, за да знам какво става. Реките са се надигнали срещу Бъкингам, приливът се е устремил срещу Хенри Тюдор, дъждът се излива върху техните армии, водите на Англия са придошли, за да защитят своя принц.

ОКТОМВРИ 1483

На мнимия крал Ричард, ужасен от измяната на своя голям приятел и човека, когото бе издигнал до поста на главнокомандващ, му е нужен само миг да осъзнае, че войската, събрана от Бъкингамския херцог, е достатъчна да победи и два пъти войниците, които го охраняват. Той трябва да събере армия, нареждайки на всички здрави мъже в Англия да се притекат на негова страна, изисквайки от тях да покажат верността, която му дължат като на техния крал. Повечето се вдигат в негова подкрепа, макар и бавно. Норфолкският херцог е потушил бунта в южните графства. Той е сигурен, че Лондон е в безопасност, но не се съмнява, че Бъкингам събира войска в Уелс и че Хенри Тюдор ще доплава от Бретан, за да се присъедини към него там. Ако Хенри доведе хиляда души, бунтовниците и армията на краля ще бъдат равностойни противници и никой няма да се осмели да предполага какъв ще е изходът. Ако доведе по-голям брой, Ричард ще се бори за оцеляването си при твърде неравностойни шансове и срещу армия, водена от Джаспър Тюдор, един от най-големите пълководци, които родът Ланкастър някога е имал.

Ричард потегля към Ковънтри и държи лорд Станли — съпруг на лейди Маргарет и пастрок на Хенри Тюдор — неотлъчно до себе си. Синът на Станли, лорд Стрейндж, не може да бъде открит вкъщи. Слугите му казват, че е събрал огромна армия от свои васали и арендатори и потегля да служи на господаря си. Тревогата на Ричард е в това, че никой не знае кой е този господар.

Ричард повежда войската си южно от Ковънтри, за да препречи пътя на коварния си приятел Бъкингам към нашите разбунтувани сили в южните графства. Според неговия план Бъкингам ще пресече река Севърн, за да влезе в Англия, и няма да намери съюзници, а вместо това — кралската армия, която го чака мрачно в поройния дъжд.

Войските се придвижват бавно надолу по разпенената кал на пътищата. Водата е отнесла мостовете и те трябва да изминават допълнителни километри, за да намерят брод. Конете на офицерите и

конната стража затъват до гърди в дълбока кал, която заплашва да ги погълне; мъжете вървят със сведени глави, подгизнали до кости, а нощем, когато отдъхват, не могат да запалят огньове, понеже всичко е мокро.

С мрачно изражение, Ричард ги подтиква да продължават. До известна степен го радва мисълта, че човекът, когото обичаше и на когото се доверяваше повече, отколкото на всички други, Хенри Стафорд, херцог Бъкингам, също си проправя с усилие път през калта, през придошли реки, през непрестанен дъжд. Това време трябва да е доста лошо за набиране на бунтовници, мисли си Ричард. Това време трябва да е лошо за младия херцог, който не е опитен във военните кампании като Ричард. Това време сигурно е лошо за човек, който зависи от отвъдморски съюзници. Едва ли Бъкингам се надява, че Хенри Тюдор е потеглил на плаване в такива бури и няма да успее да получи вест за войските на Ривърс в южните графства.

После кралят научава добри новини. Бъкингам не само се е сблъскал с поройния дъжд, който така и не спира, той е постоянно атакуван от фамилията Вон в Уелс. Тази територия е тяхна и не обичат младия херцог. Той се е надявал, че те ще го оставят да се вдигне на бунт срещу Ричард, може би дори ще го подкрепят. Но те не са забравили, че именно той отдели Томас Вон от неговия господар, младия крал, и го екзекутира. На всеки завой на пътя има по половин дузина от тях, с насочени пушки, готови да стрелят по първата редица от мъже и да избягат. При всяка долина има скрити в дърветата мъже, които мятат камъни, пускат стрели, хвърлят дъжд от копия надолу през дъжда в изоставащата войска на Бъкингам, докато мъжете осъзнават, че дъждът и копията са едно и също и че се бият с враг, подобен на водата, от който няма измъкване, и който връхлита безмилостно, и не спира дори за миг.

Бъкингам не може да изпрати вестоносците си да влязат в Уелс, за да доведат уелсци, които са верни на Тюдорите. Съгледвачите му биват покосени още в мига, когато се отдалечават от главната колона, така че армията му не може да увеличи числеността си с опитни бойци, както му е обещала лейди Маргарет. Вместо това, всяка нощ и при всяко спиране, и дори посред бял ден, неговите хора се измъкват и бягат. Казват, че той е злощастен предводител и че неговата кампания ще бъде унищожена. Всеки път, когато се строят за поход, те са по-

малобройни: той вижда, че колоната по залетия от водата път вече не се простира надалеч. Когато язди нагоре и надолу по протежение на колоната, насърчавайки мъжете, обещавайки им победа, те не го поглеждат в очите. Стоят със сведени глави, сякаш неговата бодра реч и барабаненето на дъжда са един и същ безсмислен шум.

Бъкингам няма как да знае, но се досеща, че Хенри Тюдор, съюзникът, когото той възнамерява да предаде, също е победен от водната стена, която така и не спира. Той е заклещен в пристанището от същата буря, чийто вятър отблъсква армията на Бъкингам. Хенри Тюдор има пет хиляди наемници — огромна войска, непобедима войска, платена и въоръжена от херцога на Бретан — достатъчно, за да превземе Англия сам. Той има рицари и коне, и оръдия, и пет кораба: експедиция, която не може да се провали — ако не броим вятъра и поройния дъжд. Корабите се мятат и отклоняват от курса си: дори подслонени в пристанището, те се мятат и опъват въжетата, с които са завързани. Мъжете, наблъскани вътре за краткото плаване през Английско море, повръщат от морска болест, измъчени и страдащи в трюма. Хенри Тюдор кръстосва по кея като лъв в клетка, търсейки с поглед пролука в облаците, промяна във вятъра. Пороят се лее безжалостно върху меднокосата му глава. Хоризонтът е почернял от още дъждовни облаци, вятърът вее близо до брега, и разтърсва корабите му, притиснати към пристанищните стени.

Точно отвъд морето, знае той, се решава съдбата му. Ако Бъкингам победи Ричард без него, Хенри е наясно, че няма да има шанс да заеме трона. Един узурпатор ще бъде заменен с друг, а той все така ще бъде в изгнание. Трябва да участва в битката и да убие онзи, който излезе победител. Знае, че трябва да отплава веднага, но не може да опъне платна: дъждът се лее поройно. Той не може да отиде никъде.

Бъкингам не може да знае това: той не знае нищо.

Животът му се е свел до продължителен поход в пороен дъжд и всеки път, щом погледне назад през рамо, зад него има все по-малко и по-малко войници. Те са изтощени, от дни не са яли топла храна, препъват се в кал до колене, а когато той им казва: „Скоро ще бъдем на брода, на брода към Англия и към сушата, слава Богу“, те кимат, но не му вярват.

Пътят им минава по един завой към брода на река Севърн, където водите са достатъчно плитки и широки, та армията да влезе в

Англия и да се изправи срещу врага си, вместо да се бори с природните стихии. Всички познават този брод — Бъкингам го обещава от цели мили насам. Речното корито е твърдо и каменисто, твърдо като път, а водата навсякъде е само по няколко сантиметра дълбока. Хората пресичат на това място на път към Уелс и на връщане вече от векове: това е входът към Англия. Откъм уелската страна на реката има хан, а откъм английската страна — малко селце. Те очакват, че бродът ще е залят от водата, че реката ще е станала по-дълбока. Може би на прага на хана дори ще има торби с пясък, но когато чуват рева на водите, спират като един човек, в пълен ужас.

Брод няма. Не се вижда суша. Ханът в Уелс е залят от водата, селото в далечния край е напълно изчезнало. Няма дори река: тя е излязла така бурно от бреговете си, че сега е езеро, водна пустош. Те не виждат другия бряг, брега на Англия. Дори не виждат долно и горно течение. Това вече не е река, а вътрешно море с вълни и собствени бури. Водата е превзела сушата, погълнала я е, сякаш тя никога не е съществувала. Това не е Англия или Уелс, това е вода, тържествуваща вода. Водата е превзела всичко и никой човек няма да дръзне да я предизвика.

Със сигурност никой не може да я пресече. Те напразно търсят с поглед познати ориентири, пътеката, която се спускаше във водните плитчини, но тя е дълбоко под водата. На някои им се струва, че виждат нещо в течението, и с потръпване осъзнават, че това са корони на дървета.

Реката е удавила цяла гора: самите дървета на Уелс като обезумели се мъчат да си поемат въздух. Светът не е същият като някога. Армиите не могат да се срещнат: водата се е намесила и е завладяла всичко. Бунтът на Бъкингам е приключил.

Бъкингам не казва нито дума; не издава никаква заповед. Прави лек жест с ръка, сякаш се предава; махва с вдигната нагоре длан: не към войниците си, а към този потоп, който го е унищожил. Сякаш признава победата на водата, на силата на водата. Обръща коня си и се отдалечава от огромните ѝ разбунени дълбини, а войниците му го оставят да си отиде. Те знаят, че всичко е приключило. Знаят, че бунтът е приключен, потушен от водите на Англия, надигнали се, сякаш призовани от самата богиня на водата.

НОЕМВРИ 1483

Тъмно е, почти единайсет часът. Коленичила съм за молитва преди съм до леглото, когато чувам леко почукване на голямата външна врата. Сърцето ми мигом подскача, мигом си помислям за сина си Едуард, за сина си Ричард, мигом си помислям, че те са се върнали у дома при мен. С усилие се изправям на крака, намятам пелерина върху нощницата си, покривам косата си с качулката и изтичвам до вратата.

Долавям, че сега улиците са тихи, макар че цял ден бяха изпълнени с оживление заради завръщането на крал Ричард в Лондон и неспирно се говореше по какъв начин ще отмъсти той на бунтовниците; дали ще наруши правото на убежище и ще тръгне срещу мен сега, когато разполага с доказателства, че съм вдигнала страната на бунт срещу него. Той знае това, познава и съюзниците, които избрах: лейди Маргарет и вероломния херцог Бъкингам.

Никой не може да ми каже дали моите сродници са в безопасност, пленени или мъртви: моите трима обични братя и синът ми Томас Грей, които тръгнаха с бунтовниците в Хампшър и Кент. Чувам всякакви слухове: че са избягали да се присъединят към Хенри Тюдор в Бретан, че са били намерени мъртви в някаква нива, че са екзекутирани от Ричард, че са станали изменници и са се присъединили към него. Както всички в страната, и аз трябва да чакам достоверни новини.

Дъждовете са отнесли пътища, унищожили са мостове, откъснали са от света цели градове. Новините пристигат в Лондон на вълнуващи приливи и никой не може да бъде сигурен кое е вярно. Но бурята е изчерпала силите си: дъждът вече е спрял. Когато реките се оттеглят обратно в бреговете си, ще получа вести за близките си и за битките, които водят. Моля се да са се измъкнали от Англия. Планът в случай на поражение беше да отидем при сестрата на Едуард, Маргарет, в Бургундия, да намерим сина ми Ричард в неговото скривалище и да продължим войната отвъд морето. Сега крал Ричард ще приклепти страната в своята власт на тиранин, сигурна съм в това.

На вратата се тропа повторно и някой разтърсва резето. Това не е изплашен беглец, не е моето момче. Отивам до големия дървен портал, плъзвам назад решетката на портичката на вратаря, и поглеждам навън. Това е мъж, по-висок от мен, качулката му е спусната напред, за да скрие лицето му.

— Да? — казвам кратко.

— Трябва да видя вдовстващата кралица — прошепва той. — Нося много важно съобщение.

— Аз съм вдовстващата кралица — казвам. — Предайте ми съобщението си.

Той хвърля поглед надясно, после наляво.

— Сестро, пусни ме да вляза — казва той.

Дори за миг не помислям, че това е някой от братята ми.

— Не съм ваша сестра. Кой си мислите, че сте?

Той отмята назад качулката и вдига факлата, която носи, така че виждам красивото му смугло лице. Не брат ми, а моят девер, моят враг, Ричард.

— Мисля, че съм кралят — казва той иронично.

— Е, аз пък не мисля така — казвам, без да се усмихна: но това го разсмива.

— Достатъчно — съветва ме той. — Свършено е. Аз съм миропомазан и коронясан, а твоят бунт беше напълно потушен. Аз съм крал, независимо от това какво ти се иска на теб. Аз съм сам и невъоръжен. Пусни ме да вляза, сестро Елизабет, за доброто на всички ни.

Въпреки всичко случило се аз се подчинявам. Плъзвам резетата на малката странична врата, отварям я и той се шмугва вътре. Залоствам я зад гърба му.

— Какво искаш? — питам. — Имам един слуга съвсем наблизо. Между теб и мен стои пролята кръв, Ричард. Ти уби брат ми, уби и сина ми. Никога няма да ти простя за това. Проклех те заради това.

— Не очаквам прошка от теб — казва той. — Дори не я искам. Знаеш колко далеч стигнаха заговорите ти срещу мен. Щеше да ме убиеш, ако имаше тази възможност. Между нас се водеше война. Знаеш го толкова добре, колкото и аз. И ти имаш своето отмъщение. И ти, и аз знаем какви страдания ми причини. Ти ми направи магия и гърдите ме болят, а ръката ми изневерява неочаквано. Ръката, с която

държа меча — напомня ми той. — Какво би могло да бъде по-лошо за мен? Ти прокле ръката, с която държа меча. По-добре се моли никога да не стане нужно да те защитавам.

Вглеждам се внимателно в него. Той е само на трийсет и една години, но сенките под очите му и бръчките по лицето му са като на по-възрастен човек. Изглежда като преследван от призраци. Представям си как се бои, че ръката ще му изневери в битка. Цял живот се е трудил усърдно, за да бъде толкова силен, колкото по-високите си, по-мускулести братя. Сега нещо разяжда силата му. Свивам рамене.

— Ако си болен, трябва да те види лекар. Ти си като дете: приписваш собствената си немощ на магия. Може би всичко е плод на въображението ти.

Той поклаща глава.

— Не дойдох да се оплаквам. Дойдох за нещо друго — той прави пауза и ме поглежда. Има онзи искрен поглед на рода Йорк: има прямия поглед на моя съпруг. — Кажи ми, скрила ли си сина си Едуард на безопасно място? — пита ме той.

Усещам как от болка сърцето ми забива глухо.

— Защо питаш? Тъкмо ти? Ти, който го отведе?

— Може ли просто да отговориш? Скрила ли си Едуард и Ричард на безопасно място?

— Не — казвам. Идва ми да надам вой като сломена майка, но не и пред този човек. — Защо? Защо питаш?

Той въздиша, отпуска се тежко в стола на вратаря, и притиска глава между ръцете си.

— Не ги ли държиш в Тауър? — питам го аз. — Моите момчета? Не ги ли държиш затворени там под ключ?

Ричард поклаща глава.

— Изгуби ли ги? Изгуби ли моите синове?

Все още безмълвен, той кимва и казва:

— Молах се да си ги измъкнала тайно. В името Божие, кажи ми! Ако си го направила, няма да ги преследвам, няма да им сторя зло. Можеш да избереш някоя реликва, върху която да се закълна. Ще се закълна да ги оставя там, където си ги изпратила. Няма дори да питам къде. Просто ми кажи, че ги държиш на безопасно място, за да знам. Трябва да знам. Подлудява ме това, че не знам.

Безмълвно поклащам глава.

Той разтрива лицето си, очите си, сякаш го бодат от недоспиване.

— Отидох право в Тауър — казва той, говорейки през пръстите си. — В минутата, когато се върнах в Лондон. Страхувах се. Всички в Англия говорят, че те са мъртви. Хората на лейди Маргарет Боуфорт са казали на всички, че принцовете са мъртви. Бъкингамският херцог превърна вашата армия в своя, бореща се да завземе трона за него, като каза на войниците, че принцовете са мъртви, загинали от моята ръка, и че те трябва да ми отмъстят. Каза им, че ще ги поведе да отмъстят за смъртта на принцовете.

— Значи не си ги убил?

— Не съм — казва той. — Защо да го правя? Помисли! Обмисли го внимателно. Защо да ги убивам? Защо сега? Когато вашите хора нападнаха Тауър, накарах да скрият момчетата по-навътре. Пазеха ги денонощно — не бих могъл да ги убия, дори да исках. През цялото време имаха пазачи, някой от тях щеше да разбере и щеше да каже. Аз ги обявих за незаконородени и опозорих теб. Синовете ти не са за мен по-голяма заплаха, отколкото братята ти — все победени хора.

— Уби брат ми Антъни — изсъсквам му.

— Той беше заплаха за мен — отвръща Ричард. — Антъни можеше да събере армия и умееше да командва войници. Беше подобър войник от мен. Синовете ти не са. Дъщерите ти не са. Те не ме застрашават. Аз не ги застрашавам. Не ги убивам.

— Тогава къде са те? — надавам вопъл аз. — Къде е моят син Едуард?

— Дори не знам дали са мъртви, или живи — казва той измъчено. — Нито кой е наредил смъртта или залавянето им. Мислех си, че ти може да си ги измъкнала тайно. Затова дойдох тук. Ако не ти — тогава кой? Упълномощила ли си някого да ги вземе? Възможно ли е някой да ги вземе без твое знание? Да ги държи като заложници?

Поклащам глава: не мога да мисля. Това е най-тежкият въпрос, пред който ще се изправя в живота си, а съм оглупяла от мъка.

— Не мога да мисля — казвам отчаяно.

— Опитай се — казва той. — Ти знаеш кои са съюзниците ти. Тайните ти приятели. Моите скрити врагове. Знаеш какво могат да направят. Ти знаеш какво са ти обещали, какви заговори си кроила с тях. Мисли!

Притискам ръце към главата си и правя няколко крачки нагоре-надолу. Може би Ричард ме лъже и е убил Едуард и клетия малък паж, и е дошъл да хвърли вината върху други. Но толкова неща говорят срещу това предположение — както самият Ричард казва — той няма причина да го прави, а и освен това защо да не го признае, и да се държи дръзко? Кой изобщо би възразил сега, когато той потуши бунта срещу себе си? Защо да идва тук при мен? Когато моят съпруг уби крал Хенри, показва тялото му на народа. Устрои му хубаво погребение. Целият смисъл да го убие беше да покаже на света, че родът е прекъснат. Ако Ричард беше убил синовете ми, за да сложи край на рода на Едуард, щеше да го оповести, сега, когато се върна победоносно в Лондон, и да ми даде телата да ги погребва. Би могъл да каже, че са се разболели. И което би било по-добре за него — можеше да каже, че Бъкингам ги е убил. Можеше да хвърли вината върху Бъкингам, и можеше да им устрои кралско погребение, и никой нямаше да може да стори нищо, освен да скърби за тях.

Следователно може би Бъкингамският херцог е наредил да ги убият — може би това е истината зад мълвата за смъртта им? След смъртта на двете момчета той би бил с две стъпки по-близо до трона. А може би лейди Маргарет бе наредила да ги убият, за да разчисти пътя за сина си Хенри Тюдор? Както Тюдор, така и Бъкингам имат най-голяма облага от смъртта на синовете ми. Те са следващите в реда на престолонаследията, ако моите момчета са мъртви. Възможно ли е лейди Маргарет да е наредила да убият синовете ми, докато твърдеше, че е моя приятелка? Възможно ли е да е отишла срещу набожната си съвест, за да извърши подобно нещо? Възможно ли е Бъкингам да е убил собствените си племенници, макар да се закле, че ще ги освободи?

— Претърси ли за телата им? — питам с много нисък глас.

— Обърнах Тауър надолу с главата и разпитах слугите им. Те казват, че една нощ ги сложили да си легнат. На сутринта ги нямало.

— Те са твои слуги — избухвам. — Следват твоите заповеди. Синовете ми умряха, докато бяха поверени на твоите грижи. Нима очакваш наистина да ти повярвам, че не си имал пръст в смъртта им? Нима очакваш да повярвам, че са изчезнали?

Той кимва.

— Искам да повярваш, че са умрели или са били отведени, без моя заповед, без мое знание и без мое съгласие, докато отсъствах, подготвяйки се за битка. За да се бия с братята ти, всъщност. Една нощ.

— Коя нощ? — питам.

— Нощта, в която започна да вали.

Кимвам, спомнила си за тихия глас, който пееше приспивна песен на Елизабет, толкова тих, че дори не можех да го чуя.

— О, онази нощ.

Той се поколебава.

— Вярваш ли ми, че съм невинен за смъртта им?

Поглеждам го в лицето — този човек, когото съпругът ми обичаше: неговият брат. Човекът, който се би редом до съпруга ми за моето семейство и за синовете ми. Човекът, който уби брат ми и сина ми Грей. Човекът, който може би е убил моя кралски син, Едуард.

— Не — казвам студено. — Не ти вярвам. Нямам ти доверие. Но съм несигурна. Ужасно несигурна съм за всичко.

Той кимва, сякаш за да приеме несправедливата ми присъда.

— И с мен е така — отбелязва той, почти като странична реплика. — Не знам нищо. Не се доверявам на никого. В тези войни на братовчедите убихме увереността и остана единствено недоверие.

— В такъв случай какво ще правиш? — питам аз.

— Няма да правя нищо и няма да казвам нищо — решава той с мрачен и уморен глас. — Никой няма да се осмели да ме попита направо, макар че всички ще ме подозират. Няма да казвам нищо и ще оставя хората да мислят каквото искат. Не знам какво е станало с твоите синове, но никой няма да повярва на това. Ако бяха при мен, живи, щях да ги покажа пред хората и да докажа невинността си. Ако намеря телата им, бих ги показал и бих обвинил Бъкингам. Но аз не разполагам с тях, живи или мъртви, и следователно не мога да се защита. Всички ще помислят, че съм убил две поверени на грижите ми момчета хладнокръвно, без основателна причина. Ще ме нарекат чудовище — той замълчава. — Каквото и друго да сторя в живота си, това ще хвърля уродлива сянка върху моята памет. Всички ще ме запомнят завинаги единствено с това престъпление — той поклаща глава. — А аз не съм го извършил и не зная кой го е извършил, и дори не знам дали е извършено.

Той замълчава за миг.

— Какво ще правиш? — пита после, сякаш просто му е хрумнало.

— Аз?

— Беше тук в убежище, за да бъдат момичетата ти в безопасност, когато вярваше, че братята им са застрашени от опасност в мое лице — напомня ми той. — Най-лошото вече се случи. Братята им вече ги няма. Какво ще правиш с дъщерите си, със себе си? Вече е безсмислено да оставаш в убежище — вие вече не сте кралско семейство с наследник, който може да предяви претенции за трона. Ти си майка само на момичета.

Когато той казва това, мисълта за загубата на Едуард внезапно ме връхлита и аз надавам стон, и отново изпитвам онази болка в корема си, сякаш преживявам отново, съвсем отначало, болките от неговото раждане. Отпускам се на колене върху каменния под и се превивам от болка. Чувам се как стена и усещам, че се люлея.

Той не се притичва да ме утеши, нито дори да ме повдигне. Остава да седи в стола си, с подпряна на ръката тъмнокоса глава, наблюдавайки ме, докато нареждам като някоя селянка, която оплаква смъртта на първородния си син. Не казва нищо, за да отхвърли скръбта ми, нито за да я потуши. Оставя ме да плача. Седи до мен безкрайно дълго и ме оставя да плача.

След малко хващам крайчеца на пелерината си и изтривам мокрото си лице, а после се отпускам назад на пети и го поглеждам.

— Съжалявам за загубата ти — казва той сдържано, сякаш не стоя на колене върху каменен под с безжизнено увиснала коса и с лице, мокро от сълзи. — Не е по моя заповед, нито е мое дело. Заех трона, без да причиня зло на никого от тях. Не бих ги наранил след това. Те бяха синове на Едуард. Обичах ги заради него. А Бог е свидетел, че го обичах.

— Във всеки случай, поне в това съм убедена — казвам, също толкова студена и сдържана като него.

Той се изправя на крака.

— Ще напуснеш ли убежището си сега? — пита. — Няма какво да спечелиш, като останеш тук.

— Нямам нищо — съгласявам се с него. — Нищо.

— Ще се споразумея с теб — казва той. — Ще ти обеща безопасност и добро отношение към твоите момичета, ако излезеш. По-големите могат да дойдат в двора. Ще се отнасям с тях почитателно като с мои племеннички. Ти можеш да дойдеш с тях. Ще се погрижа да ги омъжа за добри мъже, с твоето одобрение.

— Ще си отида у дома — казвам. — И ще ги взема със себе си.

Той поклаща глава.

— Съжалявам, не мога да позволя това. Ще взема момичетата ти в двора, а ти можеш да живееш известно време в Хийтсбъри под опеката на сър Джон Несфийлд. Съжалявам, но не мога да ти се доверя, за да те оставя сред твоите арендатори и роднини — той се поколебава. — Не мога да приема да бъдеш на място, където можеш да вдигнеш хора на оръжие срещу мен. Не мога да позволя да бъдеш на място, където ще намериш хора, с които да заговорничиш. Разбираш ли — въпросът не е там, че подозирам теб: въпросът е, че не мога да се доверя на никого. Никога не се доверявам никому, никъде.

Зад гърба му се чуват нечий стъпки и той се извърта рязко, измъква кинжала си и го вдига пред себе си, готов да нанесе удар. Тромаво се изправям на крака, слагам длан върху дясната му ръка и с лекота я смъквам: той е ужасно немоощен. Спомням си проклятието, което изрекох над него.

— Прибери я — казвам. — Сигурно е някое от момичетата.

Той отстъпва назад и Елизабет излиза от сенките, и застава до мен. Тя е по нощница, с наметната отгоре пелерина, и коса, сплетена на плитка под нощната шапчица. Вече е висока колкото мен. Застава до мен и поглежда мрачно чичо си.

— Ваша светлост — казва тя със съвсем лек реверанс.

Той ѝ се покланя едва-едва: вира се в нея удивено.

— Пораснала си, Елизабет — казва той колебливо. — Ти си принцеса Елизабет, нали? Нямаше да те позная. Видях те за последен път, когато беше още момиче, а сега ти... ти...

Хвърлям поглед към нея и за свое удивление виждам, че по бузите ѝ се надига руменина. Тя се изчервява под объркания му поглед. Вдига ръка към косата си, сякаш ѝ се иска да е облечена, а не босонога като дете.

— Върви си в стаята — казвам ѝ рязко.

Тя прави реверанс и се обръща, подчинявайки се веднага, но спира за миг на вратата.

— За Едуард ли става въпрос? — пита тя. — В безопасност ли е брат ми?

Ричард ме поглежда, за да разбере дали може да ѝ се каже истината. Обръщам се към нея:

— Върви си в стаята. Ще ти кажа по-късно.

Ричард се изправя на крака.

— Принцесо Елизабет — казва той тихо.

Тя спира отново, макар че ѝ е казано да си върви, и се обръща към него:

— Да, ваша светлост?

— Съжалявам, но трябва да ви съобщя, че братята ви са изчезнали. Искам да знаете, че това не е по моя вина. Изчезнали са от стаите си в Тауър и никой не може да ми каже живи ли са, или мъртви. Тази вечер дойдох при майка ви да разбера дали не ги е измъкнала тайно.

Той не би могъл да разбере нищо от бързия поглед, който тя хвърля към мен. Знам, че си мисли, че поне нашето момче Ричард е отпратено на безопасно място във Фландрия, но лицето ѝ е безизразно.

— Братята ми са изчезнали? — повтаря тя, зачудено.

— Вероятно са мъртви — казвам, а заради болката гласът ми прозвучава рязко.

— Не знаете къде са? — пита тя краля.

— От все сърце ми се иска да знаех — казва той. — Ако не знаем къде са и поне дали са в безопасност, всички ще сметнат, че те са мъртви, и ще обвинят мен.

— Те бяха поверени на твоите грижи — напомням му. — И защо някой би ги взел като заложници, без да го съобщи? Най-малкото, ти остави сина ми да умре, докато се бореше да си запазиш трона, който бе негов по право.

Той кимва, сякаш за да приеме поне тази част от вината, и се обръща да си върви. Двете с Елизабет гледаме мълчаливо, докато той повдига резето на вратата.

— Няма да простя злото, което стори на мен и на рода ми — предупреждавам го. — Който и да е убиецът на моите момчета, ще изрека проклятие над рода им — да нямат първороден син, който да

получи наследството. Онзи, който отне сина ми, ще изгуби собствения си син. Цял живот ще копнее за наследник. Ще погребем първородния си син и ще бленува и жалеет за него, защото аз не мога дори да погребам моя.

Той свива рамене.

— Прокълни онзи, който го е сторил — казва с безразличие. — Унищожи рода му. Защото заради него изгубих репутацията и спокойствието си.

— И двете ще го прокълнем — казва Елизабет, като застава до мен, с ръка, обвита около кръста ми. — Той ще си плати, задето ни отне нашето момче. Ще съжалява за загубата, която ни причини. Ще съжалява за тази ужасна жестокост. Ще се терзае от угризения. Дори и никога да не узнаем кой е сторил това.

— О, но ние ще го познаем — вмятам напевно аз, сякаш сме хор от вещици. — Ще го познаем по смъртта на децата му. Ще го познаем, когато неговият син и наследник умре. Ще разберем, че проклятието, което изричаме над него сега, действа, през годините, поколение след поколение, додето родът му отмре. Когато положи родния си син в гроба, всъщност нашето проклятие ще го погребем. И тогава ще узнаем кой е погубил момчето ни, а той ще знае, че нашето проклятие му е отнело онова, което той отне от нас. Когато му останат само момичета, които да го наследят, тогава ще го познаем.

Той пристъпва през прага и поглежда назад към двете ни, с изкривена в иронична усмивка уста.

— Нима не знаеш още, че има само едно по-лошо нещо от това да не се изпълни желанието ти? — пита той. — И то е желанието ти да се изпълни, както се изпълни моето. Аз пожелах да бъда крал и това не ми донесе никаква радост. Елизабет, не те ли е предупреждавала майка ти да внимаваш какво си пожелаваши?

— Предупреждавала ме е — казва тя въздържано. — А откакто вие отнехте бащиния ми трон и погубихте вуйчо ми и обичните ми братя, съм се научила да не си пожелавам нищо.

— Тогава тя ще стори добре и да те предупреди, че проклятието ти може и да подейства — той се обръща към мен с горчива усмивка. — Не помниш ли вятъра, който призова със свирене да унищожи Уорик и който го отвя от Кале, така че дъщеря му изгуби бебето си в морето? Това беше за нас оръжие, каквото никой друг не би могъл да

призове. Но нима не си спомняш, че бурята продължи твърде дълго и едва не удави съпруга ти и всички нас, които бяхме с него?

Кимвам.

— Твоите проклетия продължават твърде дълго и поразяват не онези, които трябва — казва той. — Може би един ден ще ти се иска дясната ми ръка да е достатъчно силна, за да те защити. Може би един ден ще съжаляваш за смъртта на нечий син и наследник, дори ако този някой е виновен, дори ако проклятието ти се сбъдне.

* * *

Отмъщението на крал Ричард се стоварва тежко върху лордовете и водачите на бунта: той прощава на по-нисшестоящите мъже, задето са били подведени. Открива, че Маргарет Боуфорт, съпругата на неговия съюзник лорд Станли, е била основна фигура в заговора, посредница на сина си и Бъкингамския херцог, и я отпраща в дома на съпруга ѝ, като нарежда да я държат под око. Съюзниците ѝ — епископ Мортън и д-р Луис — бягат от страната. Синът ми Томас Грей е успял да се измъкне и се намира в двора на Хенри Тюдор в Бретан. Това е двор от млади мъже, бунтовници, изпълнени с надежди, амбиция и страст.

Крал Ричард роптае срещу моя син Томас Грей, обявявайки го за бунтовник и прелюбодеец, сякаш измяната и любовта са еднакво големи престъпления. Повдига срещу него обвинение в измяна и определя цена за главата му. Томас ми пише от Бретан и ми съобщава, че ако Хенри Тюдор бе успял да слезе на суша, бунтът със сигурност е щял да се обърне в наша полза. Флотилията им е била разпръсната от бурята, която Елизабет и аз призовахме да се стовари върху Бъкингам. Младият човек, който каза, че идва да ни спаси, насмалко не се удавил. Томас не се съмнява, че Хенри Тюдор може да събере армия, достатъчно голяма да победи дори един принц на Йорк. Съобщава ми, че Хенри ще дойде отново в Англия, веднага щом зимните бури утихнат и че този път ще победи.

И ще се настани на трона, — пиша на сина си. — Той вече не се опитва да се преструва, че се сражава за наследството на синовете ми.

Синът ми отговаря:

Не, Хенри Тюдор не се сражава за никого, освен за себе си и вероятно винаги е постъпвал така, и винаги ще го прави. Но принцът, както той нарича себе си, ще донесе короната на рода Йорк, защото ще се ожени за Елизабет и ще я направи кралица на Англия, а синът им ще бъде крал на Англия.

Твоят син трябваше да бъде крал на Англия — пише Томас. — Но дъщеря ти все още може да бъде кралица. Да кажа ли на Хенри, че Елизабет ще се омъжи за него, ако той победи Ричард? Така ще доведем на негова страна всичките си кръвни сродници и роднини по сватовство, а не мога да си представя какво бъдеще ще имате ти и моите полусестри, докато узурпаторът Ричард е на престола, и докато се криете в убежище.

Пиша в отговор:

Кажете му, че все още държа на обещанието, което дадох на майка му, лейди Маргарет. Елизабет ще стане негова съпруга, когато той победи Ричард и седне на трона на Англия. Нека Йорк и Ланкастър станат едно, и нека войните свършат.

Поколебавам се за миг и добавям бележка.

Попитай го дали майка му знае какво е станало с моя син Едуард.

ДЕКЕМВРИ 1483

Изчаквам до последната седмица от годината, до най-тъмната нощ от годината, а после чакам най-тъмния час, между полунощ и един, и тогава вземам свещ, намятам топла пелерина върху зимната си рокля и потропвам на вратата на Елизабет.

— Отивам сега — казвам ѝ. — Искаш ли да дойдеш?

Тя е готова. Държи свещ и си е сложила пелерината, с качулка, спусната напред върху светлите ѝ коси.

— Да, разбира се. Тази загуба е и моя — казва тя. — Аз също искам отмъщение. Онези, които убиха брат ми, ме поставиха с една стъпка по-близо до трона, отдалечиха ме с една стъпка от живота, който можех да си изградя, и ме тласнаха в сърцето на опасността. За което също не изпитвам към тях благодарност. А брат ми беше сам и незащитен, далеч от нас. Само човек, направен от камък, би могъл да убие нашия принц и онзи беден малък паж. Който и да го е сторил, си е заслужил проклятието. Ще го прокълна.

— Проклятието ще се пренесе и върху сина му — предупреждавам я, — а сетне и върху неговия син. Ще сложи край на рода им.

В светлината на свещта, очите ѝ проблясват в зелено като на котка.

— Така да бъде — казва тя, както казваше баба ѝ Жакета, когато изричаше проклятие или благословия.

Тръгвам първа и ние минаваме през безмълвната крипта, надолу по каменните стълби до катакомбите, а после отново надолу, по нов ред студени каменни стълби, леденостудени и влажни под краката ни, докато чуваме лекото плискане на реката при шлюза.

Елизабет отключва желязната врата и заедно я дръпваме да се отвори. Реката е придошла, водата се е надигнала високо като при зимното пълноводие, тъмна и лъскава като стъкло, движеща се бързо покрай нас в тъмнината на нощта. Но това е нищо в сравнение с бурята, която Елизабет и аз призовахме, за да попречим на Бъкингам и

Хенри Тюдор да влязат в Лондон. Само ако знаех, че някой идва да отведе сина ми онази нощ, щях да се кача на лодка в този потоп, и да отида при него. Щях да отплавам по дълбоките води, за да го спася.

— Как ще го направим? — Елизабет трепери от студ и от страх.

— Нищо няма да правим — отвърщам аз. — Просто ще кажем на Мелузина. Тя е наша прародителка, тя е наша съветница, ще почувства загубата на нашия син и наследник, както я чувстваме ние. Ще открие онези, които ни го отнеха, и в замяна ще отнеме техния син.

Разгъвам парче хартия от джоба си и го давам на Елизабет.

— Прочети го на глас — казвам й. Държа двете свещи, докато тя го чете на бързо движещите се води.

— „Знай следното: че нашият син Едуард бе в Лондонския Тауър, държан там в плен най-вероломно от своя чичо Ричард, сега наричан крал. Знай това: че ние му дадохме спътник, едно клето момче, което представихме за нашия втори син Ричард, а самия Ричард изпратихме благополучно във Фландрия, където ти бдиш над него от водите на реката Шелда. Знай, че някой или е дошъл и е отвел нашия син Едуард, или го е убил в леглото му, но, Мелузина, ние не можем да го намерим и не ни дадоха тялото му. Не можем да узнаем кои са убийците му и не можем да ги изправим на съд, нито пък, ако момчето ни е още живо, можем да го намерим и да го доведем у дома при нас“ — гласът й потрепва за миг, а аз трябва да забия нокти в дланите си, за да не се разплача.

— „Знай това: че няма да бъде въздадена справедливост за тази злина, която някой ни причини, затова се обръщаме към теб, наша Майко Повелителко, и пред твоите мрачни дълбини изричаме това проклятие: нека ти отнемеш първородния син на онзи, който ни лиши от нашия. Нашето момче ни бе отнето, когато още не беше мъж, още не беше крал — макар да беше роден да бъде и двете. Затова погуби сина на неговия убиец, докато е още само момче, преди да стане мъж, преди да поеме владенията си. А сетне погуби и неговия внук и когато го погубиш, по смъртта му ще разберем, че това е дело на нашето проклятие и е възмездие за загубата на нашия син.“

Тя свършва да чете и очите й са пълни със сълзи.

— Сгъни го като книжна лодка — казвам.

Тя охотно взема листа и прави свършена миниатюрна лодка: момичетата правят книжни лодки още откакто за пръв път бяхме

затворени като в капан тук до реката.

Подавам ѝ свещта.

— Запали я — прошепвам и тя поднася сгънатата книжна лодка в пламъка на свещта, така че носът да се подпали. — Пусни я в реката — казвам и тя взема пламтящата лодка, и я поставя внимателно върху водата.

Лодката се поклаща, пламъкът потрепва, когато вятърът подухва към него, но после се разгаря. Бързото течение на водата поема лодката и тя се обръща, и вихрено се отдалечава. За миг я виждаме — пламък върху отражение на пламък, проклятието и огледалният му образ, събрани върху тъмното течение, а после бързо движещата се речна вода ги завихря и отнася, ние се взираме в чернотата, а Мелузина вече е чула думите ни и е отнесла нашето проклятие в своето водно кралство.

— Готово — казвам, извързвам се от реката и задържам шлюза отворен за нея.

— Това ли е всичко? — пита тя, сякаш е очаквала да отплавам надолу по течението на реката в черупка от раковина.

— Това е всичко. Това е всичко, което мога да направя, сега, когато съм кралица без кралство, с изчезнали синове. Всичко, което мога да направя сега, е да пожелавам злото на враговете си. Но Бог ми е свидетел — правя го.

КОЛЕДАТА НА 1483

Устройвам веселие заради моите момичета. Изпращам Джема да им купи нов брукат и шием нови рокли, а за коледния ден те носят като корони на главите си последните диаманти от кралската съкровищница. Победеното графство Кент щедро ни изпраща хубав скопен петел, вино и хляб за коледното ни пиршество. Ние сами сме си коледари, сами сме си пътуващи актьори, сами си устройваме гуляи. Когато най-сетне слагам момичетата в леглата, те са щастливи, сякаш са забравили кралския двор на Йорк по Коледа, когато всички посланици казваха, че никога не са виждали по-богат и пищен двор и баща им беше крал на Англия, а майка им — най-красивата кралица, която страната бе виждала някога.

Дъщеря ми Елизабет седи до късно с мен пред огъня, като чупи орехи и хвърля черупките в разжарените въглени и те припламват и прасят.

— Твоят вуйчо Томас Грей ми пише, че Хенри Тюдор смята да се обяви за крал на Англия и твой годеник в катедралата на Рен днес. Би трябвало да те поздравя — казвам аз.

Тя се обръща и ми се усмихва весело.

— Аз съм една многократно омъжвана жена — казва тя. — Бях сгодена за племенника на Уорик, а после — за престолонаследника на Франция, помниш ли? Вие с баща ми ме наричахте Дофина, вземах допълнителни уроци по френски и се мислех за много велика. Бях предопределена да бъда кралица на Франция, сигурна бях в това, и въпреки всичко погледни ме сега! Затова мисля, че ще изчакам Хенри Тюдор да слезе на суша, да проведе своята битка, да короняса себе си за крал и сам да ми направи предложение, и едва тогава ще се смятам за сгодена.

— И въпреки това време ти е да се омъжиш — казвам почти на себе си, като си спомням как се изчерви, когато чичо ѝ Ричард каза, че е пораснала толкова много, та едва я познал.

— Нищо не може да се случи, докато сме тук — казва тя.

— Хенри Тюдор е неопитен — мисля на глас. — Цял живот е бягал от шпионите ни, никога не се е случило да се обърне и да се бие. Единствената битка, която е виждал, е била под командването на настойника му Уилям Хърбърт, а тогава се би за нас! Когато стъпи на суша в Англия с теб като своя годеница, всички, които ни обичат, ще се явят в негова подкрепа. Всички останали ще го подкрепят от омраза към Ричард, макар почти да не познават Хенри. Всички, които са изгубили постове си по вина на северняците, които Ричард доведе, ще се обърнат в негова подкрепа. Бунтът остави огорчени мнозина. Ричард спечели онази битка, но изгуби доверието на народа. Той обещава справедливост и свобода, но от бунта насам поставя на важните постове лордове от Севера и управлява с приятелите си. Никой няма да му прости това. Твоят годеник ще спечели на своя страна хиляди и ще дойде с армия от Бретан. Но всичко ще зависи от това дали е толкова смел в битка като Ричард. Ричард е закален в битки. Сражавал се е из цяла Англия още като момче, под командването на баща ти. Хенри е новак на бойното поле.

— Ако спечели и ако удържи на обещанието си, аз ще бъда кралица на Англия. Казах ти, че един ден ще бъда кралица на Англия. Винаги съм го знаела. Това е съдбата ми. Но никога не е било моя амбиция.

— Знам — казвам нежно. — Но ако това е съдбата ти, ще трябва да изпълниш дълга си. Знам, че ще бъдеш добра кралица. И аз ще бъда до теб.

— Искях да се омъжа за човек, когото обичам, както ти си се омъжила за баща ми — казва тя. — Искях да се омъжа за някого по любов, не за непознат, с когото са ме сватосали неговата и моята майка.

— Ти си принцеса по рождение, а аз не бях — напомням ѝ. — И дори при това положение трябваше да се омъжа за първия си съпруг по заповед на баща си. Едва когато овдовях, можех да избирам сама. Ще трябва да надживееш Хенри Тюдор и тогава можеш да правиш каквото поискаш.

Тя се изкикотва и лицето ѝ светва при мисълта за това.

— Баба ти се омъжи за младия оръженосец на своя съпруг в мига, когато овдовя — напомням ѝ аз. — Или пък, помисли си за майката на крал Хенри, която се омъжила тайно за незначителен член

от фамилията на Тюдорите. Когато овдовях, аз поне проявих достатъчно здрав разум да се влюбя в краля на Англия.

Тя свива рамене.

— Ти си амбициозна. Аз — не. Ти никога не би се влюбила в човек, който не е богат или изтъкнат. Но аз не искам да бъда кралица на Англия. Не искам трона на клетия си брат. Видях цената, която се плаща за короната. Баща ми се бореше непрестанно от деня, в който я завоюва, а ето ни сега — хванати натясно на място, съвсем малко по-добро от затвор — защото ти все още се надяваш, че можем да се сдобием с трона. Решена си да имаш трона, дори ако това означава, че трябва да се омъжа за един беглец, привърженик на Ланкастър.

Поклащам глава.

— Когато Ричард ми изпрати предложенията си, ще излезем — казвам. — Обещавам ти. Време е. Няма да прекараш още една Коледа в скривалище. Обещавам ти, Елизабет.

— Не е нужно да излизаме, за да поемем към слава и блясък, знаеш — казва тя жаловито. — Можем просто да отидем в някоя хубава къща и да бъдем обикновено семейство.

— Добре — казвам аз, сякаш си вярвам, че някога можем да бъдем обикновено семейство. Ние сме Плантагенети. Как можем да бъдем обикновени?

ЯНУАРИ 1484

Получавам вест от сина си Томас Грей — в писмо, което стига до мен изпоцапано от пътуването от събрания от кол и въже двор на Хенри Тюдор в Бретан с дата: Коледата на 1483 г.

Както обеща, той се сгоди за дъщеря ти Елизабет в катедралата в Рен. Провъзгласи се също и за крал на Англия и всички го приветствахме като наш крал. Той прие засвидетелстваната от нас почит и клетвите ни за вяност, в това число и моята. Чух един мъж да го пита как може да претендира, че е наследник, когато младият крал Едуард може и да е жив, съдейки по всичко, което ни е известно. Той каза нещо интересно... каза, че имал сигурни доказателства, че младият крал Едуард е мъртъв, че сърцето му се късало от мъка заради това и че е редно да отмъстим на убиеца му — узурпатора Ричард. Попитах го какви доказателства има и му напомних за твоята болка от това, че не можеш да погребеш тялото на сина си и не знаеш нищо за него, и той каза, че знаел със сигурност, че човек на Ричард е убил твоите момчета. Каза, че ги задушили под завивките им, докато спели, а после ги заровили под стълбите в Тауър.

Отведох го настрани и казах, че най-малкото бихме могли да внедрим слуги или да подкупим онези, които вече са там, и да им наредим да намерят телата, стига само той да склони да ни каже къде са, под кое стълбище в Тауър. Казах, че ако намерим телата, когато започне нашествието на Хенри в Англия, можем да обвиним Ричард в убийство и цялата страна ще ни подкрепи. „Кое стълбище?“, попитах. „Къде са телата? Кой ви каза за убийството?“

Почитаема майко, лишен съм от твоите умения да прозирам във вероломните сърца човешки, но у него имаше нещо, което събуди у мен недоверие и неприязън. Той извърна поглед и каза, че нямало полза: той вече бил мислил за това, но някакъв свещеник бил вдигнал телата оттам и ги бил отнесъл в сандък, за да ги погребат по християнски, и ги спуснал в най-дълбоките води на реката, за да не бъдат намерени никога. Попитах го за името на свещеника, но той не го знаеше. Попитах го откъде свещеникът е разбрал къде са заровени и защо ги е потопил в реката, вместо да ти донесе телата. Попитах го защо, щом е трябвало да бъдат погребани по християнски, те са били оставени във водата? Попитах го в коя част от реката и той каза, че не знае. Попитах го кой му е разказал всичко това и той каза, че го сторила майка му, лейди Маргарет, и че ѝ вярвал безрезервно. Трябва да е точно както тя му е казала: той е уверен в това.

Не знам как разбираш всичко това.

Според мен тази работа вони.

Вземам писмото на Томас и го поднасям към пламъците на огъня, който гори в залата. Вземам перо да му отговоря, подострям писеца, загризвам перото отгоре и после пиша:

Съгласна съм. Хенри Тюдор и неговите съюзници трябва да са имали пръст в смъртта на сина ми. Откъде иначе той ще знае, че момчетата са мъртви, и как е било извършено злодеянието? Ричард трябва да ни освободи този месец. Отърви се от претендента Тюдор и се прибери у дома. Ричард ще те помилва и ще можем да бъдем заедно. Каквито и клетви да положи Хенри в църква и независимо колко души му засвидетелстват почит, Елизабет никога няма да се омъжи за убиеца на братята си, а ако той наистина е убиецът, тогава моето проклятие ще се пренесе от него върху сина и внука му. Никое момче от рода на

Тюдорите няма да доживее да стане мъж, ако Хенри е имал пръст в смъртта на сина ми.

Краят на дванайсетте коледни дни и завръщането на Парламента в Лондон ми носи неприятната новина, че Парламентът е удовлетворил желанието на крал Ричард и е постановил, че моят брак е бил недействителен, че децата ми са копелета и че самата аз съм блудница. Ричард беше заявил това преди и никой не беше оспорил думите му. Сега заявеното от него е закон и Парламентът, като сборище от марионетки, послушно го прокарва.

Не повдигам никакво възражение пред Парламента и не нареждам на свои приятели да подадат възражение в наша полза. Това е първата стъпка в освобождаването ни от нашето скривалище, което се е превърнало в наш затвор. Това е първата стъпка в превръщането ни в онова, което Елизабет нарича „обикновени хора“. Ако законът на страната твърди, че не съм нищо повече от вдовица на сър Ричард Грей и бивша любовница на бившия крал, ако законът на страната казва, че моите деца са просто извънбрачно родени момичета, тогава ние нямаме особена стойност, било то живи или мъртви, затворени или свободни. За никого няма значение къде сме, или какво правим. Това само по себе си ни дава свобода.

По-важното — помислям си, но не го казвам, дори на Елизабет — е, че заживеем ли тихо и спокойно в усамотена къща, синът ми Ричард може би ще може да дойде при нас. Тъй като сме лишени от кралското си положение, синът ми може отново да бъде с мен. Щом вече не е принц, мога да си го върна. Той живее под името Питър — момче, намерило подслон при бедно семейство в Турне. Той може да бъде Питър, гост в къщата ми в Графтън, мой любим паж, мой постоянен компаньон, моето сърце, моята радост.

МАРТ 1484

Получавам съобщение от лейди Маргарет. Чудех се кога ще получа отново вест от тази моя най-скъпа приятелка и съюзница. Щурмуването на Тауър, което тя планираше, се провали катастрофално. Синът ѝ оповестява на всеослушание, че моите синове са мъртви, и твърди, че единствено майка му знае подробностите за смъртта и погребението им. Бунтът, който тя ръководеше, завърши с поражение и с моите подозрения. Въпреки това съпругът ѝ се ползва с висшето благоволение на крал Ричард, макар че нейната роля в бунта е добре известна. Безспорно, тя е ненадеждна приятелка и съмнителна съюзница. Създава впечатление, че знае всичко, но не прави нищо, и така и не е наказана.

Тя обяснява, че не е имала възможност да пише и че не може да ме посети лично, защото е държана като в затвор от съпруга си лорд Станли, който беше верен приятел на Ричард, подкрепяйки го в неотдавнашния бунт. Сега се оказва, че синът на Станли, лорд Стрейндж, е събрал малка армия в подкрепа на крал Ричард и че всички слухове, че той потегля да подкрепи Хенри Тюдор, са били погрешни. Неговата лоялност никога не е подлежала на съмнение. Но имаше достатъчно хора, които да свидетелстват, че агентите на лейди Маргарет са сновали напред-назад до Бретан, за да призоват сина ѝ Хенри Тюдор да се опита да завземе трона за себе си. Имаше шпиони, които могат да потвърдят, че нейният голям съветник и приятел епископ Мортън е убедил Бъкингамския херцог да се обърне срещу своя господар Ричард. А имаше дори хора, които можеха да се закълнат, че тя е сключила договор с мен дъщеря ми да се омъжи за сина ѝ, и доказателството за това бе Коледата в катедралата на Рен, когато Хенри Тюдор обяви, че ще бъде съпруг на Елизабет и се закле, че ще бъде крал на Англия, а целият му антураж, сред който и синът ми Томас Грей, коленичиха и му се заклеха във вярност като на крал на Англия.

Предполагам, че Станли, съпругът на Маргарет Боуфорт, е трябвало да говори крайно убедително, за да увери своя разтревожен монарх, че макар съпругата му да е бунтовница и заговорница, той самият дори за миг не е помислял за облагите, които може да получи, ако доведеният му син седне на трона. Но изглежда, че го е направил. Станли *Sans Changer* си запазва благоволенieto на узурпатора, а съпругата му Маргарет е затворница в собствения си дом, лишена от обичайните си слуги, със забрана да изпраща съобщения на когото и да е — особено на сина си — а земите, богатството и наследството са ѝ отнети. Но всички те са дадени на съпруга ѝ при условие, че той ще я държи под контрол.

За влиятелна и властна жена, тя не изглежда твърде обезсърчена от това, че нейният съпруг поема в собствените си ръце цялото ѝ богатство и всичките ѝ земи и я затваря като пленница в къщата ѝ, като се кълне, че тя никога няма да напише ново писмо и да подбуди друг заговор. Явно има основание да не губи кураж, защото ето че ми пише и отново заговорничи. Поради което мога да предположа, че Станли *Sans Changer* вярно и предано следва собствените си интереси, както навярно е правил винаги — като от една страна, обещава вяност на краля, а от друга, оставя съпругата си да заговорничи с бунтовниците.

Ваша светлост, скъпа сестро — защото именно така е редно да наричам вас, която сте майка на момичето, което ще ми бъде дъщеря и което ще бъде майка на децата на сина ми,

започва тя. Тя е цветиста в стила си на писане и темпераментна в живота. Върху писмото има размазано петно, сякаш очите ѝ са преливали от сълзи на радост при мисълта за сватбата на нашите деца. Поглеждам го с неприязън. Дори и да не я подозирах в най-коварно предателство, това нямаше да събуди у мен топли чувства.

С голяма тревога научавам от сина си, че вашият син Томас Грей е смятал да напусне неговия двор и се е наложило да го убедят да се върне там. Ваша светлост,

скъпа сестро, какво ли става с вашето момче? Можете ли да го уверите, че интересите на вашето семейство и тези на моето са едни и същи и че той е любим приятел на моя син Хенри? Моля ви, умолявам ви, като любяща майка му наредете да понесе трудностите на изгнанието, за да бъдат после сигурни, че ще си получат заслужената награда, когато възтържествуват. Ако е чул нещо или се опасява от нещо, редно е да говори със сина ми Хенри Тюдор, който може да успокои ума му. Светът е пълен с клюки и Томас едва ли иска да изглежда като изменник или малодушен човек сега.

Не научавам нищо, понеже съм затворена под ключ, но разбирам, че тиранинът Ричард планира да вземе поголемите ви момичета в двора си. Умолявам ви да не ги пускате да заминат. На Хенри едва ли ще му се понрави годеницата му да е в двора на неговия враг, изложена на всякакви изкушения, а знам, че вие като майка сигурно изпитвате огромно отвращение при мисълта дъщеря ви да е в ръцете на човека, който уби двамата ви сина. Помислете си — да поставите момичетата си във властта на човека, който уби техните братя! Сигурно и на самите тях им е непоносимо дори да го гледат. По-добре да останете в убежище, отколкото да ги принуждавате да му целуват ръка и да живеят под господството на неговата съпруга. Знам, че и вие ще почувствате същото, което чувствам и аз: че това е невъзможно.

Най-малкото за свое собствено добро, наредете на момичетата си да останат с вас на тихо и спокойно място в провинцията, ако Ричард склони да ги освободи, или на спокойствие в убежището, ако откаже, до онзи Щастлив Ден, когато Елизабет ще бъде кралица на свой собствен двор и както ваша, така и моя възлюбена дъщеря.

Ваша най-вярна приятелка в целия свят, пленница също като вас,

Лейди Маргарет Станли.

Занасям писмото на моята Елизабет и гледам как усмивката ѝ става все по-широка, докато откровено се разсмива.

— О, Боже мой, каква стара вещица! — възкликва тя.

— Елизабет! Това е бъдещата ти свекърва!

— Да, в онзи Щастлив Ден. Защо не иска да отидем в двора? Защо трябва да бъдем предпазвани от изкушение?

Вземам писмото обратно от нея и го препрочитам.

— Ричард ще знае, че си сгодена за Хенри Тюдор. Тюдор го обяви, така че всички знаят. Ричард знае, че по този начин роднините по сватовство на семейство Ривърс ще застанат на страната на Тюдор. Родът Йорк сега следва теб. Ти си нашата единствена наследница. В негов интерес ще бъде да отведе всички вас, момичетата, в двора и да ви омъжи изгодно за някои от собствените си близки и приятели. По този начин Тюдор отново е изолиран, а вие, наследниците на династията Йорк, ще сте омъжени в по-нископоставени семейства. Последното нещо, което лейди Маргарет иска, е ти да се омъжиш щастливо за някой красив лорд, оставяйки нейния Хенри да изглежда като глупак без годеницата си и без твоите поддръжници.

Тя свива рамене.

— Стига да се измъкнем оттук, с радост ще живея с вас в провинцията, почитаема майко.

— Знам — казвам. — Но Ричард иска вие, по-големите момичета, да бъдете в двора, където хората могат да виждат, че сте в безопасност, поверени на неговите грижи. Ще отидете ти, Сесили и Ан, а Бриджет и Катрин ще останат при мен. Той ще иска хората да знаят, че съм ви позволила да отидете при него, че според мен сте в безопасност под неговите грижи. А и аз бих предпочела да сте навън, част от живота на света, вместо затворени вкъщи.

— Защо? — пита тя, като обръща към мен сивите си очи. — Кажи ми. Не ми харесва как звучи това. Навярно кроиш нещо, почитаема майко, а не искам повече да бъда в центъра на кроежи.

— Ти си наследницата на династията Йорк — казвам простищо. — Винаги ще бъдеш в центъра на заговори.

— Но къде ще отидеш ти? Защо няма да дойдеш в двора с нас?

Поклащам глава.

— Не бих могла да понеса да видя онази кльощава сврака Ан Невил на моето място, да носи моите рокли, преправени, за да ѝ стават,

с моите накити около мършавата ѝ шия. Не бих могла да ѝ направя реверанс като на кралица на Англия. Не бих могла да го сторя, Елизабет, дори не и за да си спася живота. А за мен Ричард никога няма да бъде крал. Аз видях един истински крал и го обикнах. Бях истинска кралица. За мен те са обикновени натрапници — не бих могла да ги понеса. Ще бъда поверена на Джон Несфийлд, който е наш пазач тук. Ще живея в имението му в Хийтсбъри и мисля, че това ще ми приляга много добре. Ти можеш да отидеш в двора и с другите момичета можете да усвоите малко дворцови маниери. Време е да се отделите от майка си и да излезете в света.

Тя идва при мен като малко момиче и ме целува.

— Ще ми хареса повече, отколкото да бъда затворница — казва тя. — Макар че ще е толкова странно да бъда далече от теб. Не съм се делила от теб през целия си живот. — После прави пауза. — Но няма ли да си самотна? Няма ли да ти липсваме твърде много?

Поклащам глава и я притеглям до себе си, за да прошепна:

— Няма да съм самотна, защото се надявам, че Ричард ще се прибере у дома. Надявам се да видя отново момчето си.

— А Едуард? — пита тя.

Срещам изпълнения ѝ с надежда поглед, без да отбягвам очите ѝ.

— Елизабет, мисля, че той е мъртъв, защото не проумявам кой би го отвел, без да ни каже. Мисля, че Бъкингам и Хенри Тюдор са наредили да бъдат убити и двете момчета, без да знаят, че сме скрили Ричард на безопасно място, като са смятали да си разчистят пътя към трона и да стоварят вината върху крал Ричард. Ако Едуард е жив, то дай Боже да успее да стигне до мен. На прозореца ми винаги ще има запалена свещ, за да осветява пътя му към дома, и вратата ми никога няма да се заключва, в случай че някой ден неговата ръка посегне към резето.

Очите ѝ са пълни със сълзи.

— Но вече не го очакваш?

— Не го очаквам — казвам аз.

АПРИЛ 1484

Новият ми дом, Хийтсбъри, се намира в красива част на страната, Уилтшър, в откритата хълмиста област на равнината Солсбъри. Джон Несфийлд е снизходителен пазач. Вижда ползата от това да бъде на страната на краля: няма истинско желание да играе ролята на моя бавачка. Щом се увери в безопасността ми и отсъди, че няма да се опитам да избягам, той замина при краля в Шериф Хътън на север, където Ричард е разположил големия си двор.

Той си обзавежда дворец, който да може да се мери с Гринич, сред хората на север, които го уважават и обичат съпругата му, последната Невил.

Несфийлд нарежда да управлявам къщата му, както ми е угодно и аз много бързо се обграждам с мебелите и вещите, които поръчвам да ми донесат от кралските дворци. Имам истинска детска стая и учебна стая за момичетата. Отглеждам любимите си плодове в градините и съм купила няколко добри коня за конюшните.

След толкова много месеци в убежище се будя всяка сутрин с усещането за безкрайна наслада, че мога да отворя вратата и да изляза на въздух. Пролетта е топла и това да слушам птиците как пеят, да поръчам да ми доведат кон от конюшните и да изляза на езда е такава огромна радост, че се чувствам преродена. Слагам пачи яйца под кокошките и гледам как патетата се излюпват и щапукат из двора. Смея се, когато ги виждам как тръгват към патешкото езеро, а кокошките кудкудякат сърдито на брега, боейки се от водата. Гледам жребчетата в малката заградена ливада до конюшнията и обсъждам с главния коняр от кои може да излязат добри ездитни коне и кои трябва да бъдат научени да теглят каруца. Излизам в пасбищата с пастира и виждам новите агънца. Говоря с краваря за теленцата и кога трябва да бъдат отбити от майките си. Превръщам се отново в онова, което бях някога — жена от английската провинция, чиито мисли са съсредоточени върху земята.

По-малките момичета почти полудяват от радост, че са освободени от своя затвор. Всеки ден ги хващам да правят нещо забранено — да плуват в бързата дълбока река, да се катерят по купите сено и да ги развалят, по ябълковите дървета, кършейки цветовете; да тичат по поляната, където е бикът, и да се втурват към портите, пищейки, когато бикът повдига едрата си глава и ги поглежда. Не мога да ги наказвам за такива изблици на радост. Те са като теленца, пуснати на полето за пръв път в живота си. Изпитват желание да лудуват и да тичат с всички сили и не знаят какво да направят, за да изразят удивлението си от това колко високо е небето и колко широк — светът. Ядат два пъти повече, отколкото в убежището. Мотаят се из кухнята и врънкат готвачката за остатъци от храна, а млекарките с удоволствие им дават прясно избито масло, за да го мажат върху топлия хляб. Те отново са се превърнали в безгрижни деца, вече не са затворници, които се страхуват дори от самата светлина.

В двора на конюшната съм, тъкмо слизам от коня си след сутрешна езда, когато с изненада виждам самия Несфийлд да язди към главния вход на къщата. Когато вижда коня ми, той се обръща да заобиколи към двора и слиза от ловния си кон, като хвърля поводите на един коняр. От самия начин, по който слиза от коня, тежко и с приведени рамене, разбирам, че се е случило нещо лошо. Ръката ми посяга към шията на коня ми и аз хващам шепа гъста грива, за да се успокоя.

— Какво има, сър Джон? Изглеждате много мрачен.

— Помислих си, че е редно да дойда и да ви съобща новината — казва той кратко.

— Елизабет? Не и моята Елизабет!

— Тя е в безопасност и е добре — успокоява ме той. — Става дума за сина на краля, Едуард, Бог да го прости, Бог да го благослови. Дано Бог го прибере до небесния Си престол.

Усещам как пулсът започва предупредително да блъска в слепоочието ми като чук.

— Мъртъв ли е?

— Винаги е бил крехък — казва сломено Несфийлд. — Никога не е бил силно момче. Но на церемонията изглеждаше толкова добре — когато го провъзгласихме за Уелски принц и смятахме, че той със сигурност ще наследи... — той млъква наскоро изречението, спомняйки

си, че аз също имах син, който беше Уелски принц и изглеждаше сигурно, че ще наследи трона. — Съжалявам — казва той. — Не исках да кажа... във всеки случай, кралят обяви траур за двора. Помислих си, че е редно да узнаете веднага.

Кимвам мрачно, но умът ми препуска. Дали тази смърт е изпратена от Мелузина? Дали това е дело на проклятието? Дали това е доказателството, което казах, че ще видим — че синът и наследникът на убиеца на моя син и наследник ще умре и така ще го позная? Това ли е нейният знак към мен, че Ричард е убиецът на сина ми?

— Ще изпратя съболезнованията си на краля и кралица Ан — казвам и се обръщам да вляза в къщата.

— Той няма наследник — повтаря Джон Несфийлд, сякаш не може да повярва колко мрачна и ужасна е новината, която ми е донесъл. — Всичко това, всичко, което направи, неговата защита на кралството, неговото... неговото приемане на трона, всичко, което направи, цялата борба... и сега няма наследник, който да дойде след него.

— Да — съгласявам се: думите ми са като замръзнали камъни. — Той направи всичко това напразно и изгуби сина си, и родът му ще отмре.

* * *

Дъщеря ми Елизабет ми съобщава, че дворът потъва в траур, сякаш той е отворен гроб, и на всички им е непоносимо да живеят без своя принц. Ричард не иска да чува смях или музика; хората трябва да вървят безшумно с приковани в земята очи и няма игри или спорт, макар че времето се затопля и те са в самото сърце на раззелениящата се Англия и хълмовете и долините навсякъде около тях гъмжат от дивеч. Ричард е неутешим. Дванайсетгодишният му брак с Ан Невил го дари само с едно дете, а сега той го изгуби. Невъзможно е да имат друго, твърде късно е, а дори и да имат, едно бебе в люлката не е гаранция за наличието на Уелски принц в тази жестока Англия, която ние, династията Йорк, създадохме. Кой знае по-добре от Ричард, че едно момче трябва да е напълно пораснало и достатъчно силно, за да

отстоява правата си, да се сражава за живота си, ако смята да бъде крал на Англия?

Той посочва за свой наследник Едуард, сина на своя брат, Джордж Кларънс, единственото момче от династията Йорк, за което се знае, че е останало на света; но след няколко месеца чувам слух, че ще бъде лишен от наследство. Това не ме изненадва. Ричард е осъзнал, че момчето е твърде слабохарактерно, за да задържи трона, както знаехме всички. Джордж, херцог Кларънс, притежаваше фатална смесица от суетност, амбиция и неподправена лудост: никой негов син не би могъл да бъде крал. Той беше сладко, усмихнато бебе, но с ленив ум, бедното дете. Всеки, който иска трона на Англия, ще трябва да притежава бързината и лукавството на змия. Ще трябва да бъде момче, родено за принц, отгледано в кралски двор. Ще трябва да бъде момче, привикнало към опасности, възпитано в смелост. Бедното малоумно момче на Джордж никога не би могло да се справи. Но ако не той, кой тогава? Защото Ричард трябва да посочи наследник и да остави наследник, а сега родът Йорк се състои само от момичета, доколкото му е известно. Само аз знам със сигурност, че има принц, който като в приказките чака в Турне, който живее като бедно момче, изучава книги и музика, учи езици, наглеждан от разстояние от леля си. Едно цвете на Йорк, което расте силно и здраво в чужда почва и чака своето време. Сега той е единственият наследник на трона на Йорк и ако чичо му знае, че е жив, навярно ще го посочи за свой наследник.

Пиша на Елизабет:

Научавам новините от двора и ме тревожи едно — мислиш ли, че смъртта на сина на Ричард е знакът на Мелузина към нас, че Ричард е убиецът на нашите момчета? Ти го виждаш всеки ден — мислиш ли, че знае, че именно нашето проклятие го унищожават? Изглежда ли като човек, който сам е донесъл тази печал на собственото си семейство? Или смяташ, че тази смърт е била просто случайност, и че убиецът на нашето момче е друг, и че неговият син е този, който ще трябва да умре, за да получим своето отмъщение?

ЯНУАРИ 1485

Чакам момичетата си да пристигнат от двора в един мразовит следобед в средата на януари. Очаквам ги за вечеря и крача нагоре-надолу по прага, като духам върху облечените си в ръкавици пръсти, за да топля ръцете си, докато слънцето залязва, червено като розата на Ланкастър, над хълмовете на запад. Чувам тропот на копита и поглеждам надолу по алеята и ето че те се задават: голям ескорт за моите три момичета, почти кралска стража, и трите с поклащащи се тави и диплещи се рокли в средата. След миг те вече са спрели конете си и са се смъкнали припряно от тях, и аз целувам светлите им бузи и студените им носове съвсем безразборно, и държа ръцете им, и възклицавам колко високи са станали и колко красиви едновременно с това.

Те изтичват весело в къщата и се нахвърлят на вечерята си, сякаш умират от глад, и аз ги наблюдавам, докато се хранят. Елизабет никога не е изглеждала толкова добре. Щом излезе от убежището и се освободи от страха, тя разцъфна, както и знаех, че ще стане. Бузите ѝ са румени, очите ѝ искрят, а дрехите ѝ! Отново поглеждам невярващо дрехите ѝ: бродерията и броката, вшитите в плата скъпоценни камъни. Тези рокли са по-хубави от онези, които носех аз, когато бях кралица.

— Мили Боже, Елизабет — казвам аз. — Откъде си намираш роклите? Това е по-фино от всичко, което съм имала, когато бях кралица на Англия.

Очите ѝ се стрелват към моите и усмивката ѝ помръква. Сесили издава рязък сумтящ смях. Елизабет ѝ се нахвърля.

— Ти можеш да си затваряш устата. Разбрахме се.

— Елизабет!

— Майко, нямате представа как се държи тя. Не е годна да бъде придворна дама на една кралица. Не прави друго, освен да клюкарства.

— Е, момичета, изпратих ви в двора да се научите на елегантност, не да се карате като продавачки на риба.

— Питайте я дали се учи на елегантност! — прошепва високо Сесили. — Питайте Елизабет колко е елегантна.

— Със сигурност ще го сторя, когато разговаряме, а вие двете вече сте си легнали — казвам твърдо. — А това ще стане доста рано, ако не можете да разговаряте любезно помежду си — обръщам се от нея към Ан. — Е, Ан? — моята малка Ан вдига поглед към мен. — Залягаш ли над книгите си? И упражняваш ли се по музика?

— Да, почитаема майко — казва Ан покорно. — Но по Коледа ни организираха празник и аз отидох в двора в Уестминстър с всички останали.

— Тук имаме прасе-сукалче — казва важно Бриджет на по-големите си сестри. — И Катрин изяде толкова много марципан, че през нощта ѝ стана лошо.

Елизабет се засмива и тревожното изражение изчезва от лицето ѝ.

— Липсвахте ми, малки чудовища такива — казва тя нежно. — След вечеря ще посвирия, а вие можете да танцувате, ако искате.

— Или можем да играем карти — предлага Сесили. — В двора отново разрешиха картите.

— Кралят свързе ли се от скръбта си? — питам я аз. — А кралица Ан?

Сесили стрелва с тържествуващ поглед сестра си Елизабет, която се изчервява като домати.

— О, свързе се — казва Сесили: гласът ѝ потрепва от смях. — Изглежда доста възстановен. Всички сме напълно удивени. Не мислиш ли, Елизабет?

Търпението ми, което никога не е в състояние да понася дълго женската злоба, дори когато е проявена от собствените ми дъщери, в този момент се изчерпва.

— Достатъчно — казвам. — Елизабет, ела сега в личния ми кабинет. Вие, останалите, можете да вечеряте, а ти, Сесили, можеш да поразмишляваш върху поговорката, че една добра дума струва колкото дузина лоши.

Надигам се от масата и излизам устремено от стаята. Усещам неохотата на Елизабет, докато ме следва, а когато стигаме до стаята ми, тя затваря вратата и аз я питам простичко:

— Дъще, за какво е всичко това?

Само за миг тя изглежда, сякаш е готова да се съпротивлява, а после потреперва като хваната натясно кошута и казва:

— Толкова се нуждаех от съветите ти, но не можех да ти пиша. Трябваше да чакам да те видя. Смятах да изчакам до след вечеря. Не съм те измамил, почитаема майко...

Сядам и ѝ правя знак, че може да седне до мен.

— Става дума за моя чичо Ричард — казва тя тихо. — Той е... о, почитаема майко, той е всичко за мен.

Откривам, че седя съвсем неподвижно. Помръднали са единствено ръцете ми и аз ги стисвам, за да се накарам да мълча.

— Той беше толкова мил с мен, когато най-напред дойдохме в двора, после положи огромни усилия да се увери, че съм доволна от задълженията си като придворна дама. Кралицата е много мила, господарка, на която е много лесно да служиш, но той ме търси и ме пита как се чувствам — тя млъква рязко. — Попита ме дали ми липсваш и ми каза, че ще бъдеш добре дошла в двора по всяко време, а дворът ще те почита. Говореше за баща ми — казва тя. — Отбелязваше колко щял да се гордее баща ми с мен, ако може да ме види сега. Казваше, че приличам на него в някои отношения. О, майко, той е такъв прекрасен човек: не мога да повярвам, че той... че той...

— Че той? — повтарям като ехо думите ѝ: гласът ми е съвсем слаб.

— Че държи на мен.

— Нима? — чувствам се студена като лед, сякаш водите от разтопените зимни снегове се стичат по гърба ми. — Интересува ли се от теб?

Тя кима енергично.

— Никога не е обичал кралицата — казва тя. — Чувствал се е длъжен да се омъжи за нея, за да я спаси от брат си Джордж, херцог Кларънс — тя ми хвърля поглед. — Сигурно помниш. Ти беше там, нали? Смятаха да ѝ устроят капан и да я изпратят в манастир. Джордж щеше да ѝ открадне наследството.

Кимвам. Не си го спомням точно така, но виждам, че тази история звучи по-добре на едно впечатлително момиче.

— Той е знаел, че ако Джордж я вземел под свое покровителство, е щял да ѝ отнеме богатството. Тя жадувала да се омъжи и той сметнал, че това е най-доброто, което може да направи. Оженил се за

нея, за да подсигури наследството ѝ, заради собствената ѝ безопасност и спокойствие.

— Нима? — казвам аз. Моят спомен е, че Джордж взе едната наследница от рода Невил, а Ричард отмъкна другата, и се сджафкаха като бездомни кучета за наследството. Но виждам, че Ричард е разказал на дъщеря ми по-благородната версия на историята.

— Кралица Ан не е добре — прошепва Елизабет, като навежда глава. — Не може да има друго дете: той е сигурен в това. Питал е лекарите и те са сигурни, че тя няма да зачене. Той трябва да осигури наследник за Англия. Попита ме дали смятам, че е възможно някое от нашите момчета да се е измъкнало благополучно.

Умът ми внезапно се изостря като меч, който мята искри по точиларски камък.

— А ти какво каза?

Тя вдига към мен усмихнато лице.

— Бих му доверила истината, бих му доверила всичко; но знаех, че ти би искала да излъжа — казва тя сладко. — Казах, че не знаем нищо, освен онова, което ни каза той. А той отново каза, че това е разбило сърцето му, но не знае къде са нашите момчета. Каза, че ако знае сега, ще ги направи свои наследници. Майко, помисли за това. Той го каза. Каза, че ако знаел къде са нашите момчета, щял да ги спаси и да ги направи свои наследници.

„О, нима?“, помислям си аз. Но каква гаранция имам, че няма да изпрати платен убиец?

— Добре — казвам овладяно. — Но дори при това положение, не трябва да му казваш за Ричард. Все още не мога да му се доверя, дори ти да можеш.

— Аз да! — възкликва тя. — Аз наистина му имам доверие. Бих му поверила и самия си живот — никога не съм познавала такъв мъж.

Правя пауза. Безцелно е да ѝ напомням, че не е познавала кой знае какви мъже. През по-голямата част от живота си е била принцеса, пазена като порцеланова статуетка в ковчеже от злато. Навърши пълнолетие като пленница, живееща с майка си и сестрите си. Единствените мъже, които е виждала, са били свещеници и слуги. Нищо не я е подготвило за един привлекателен мъж, който ще се опитва да въздейства на чувствата ѝ, ще я прелъстява, ще я подтиква да обича.

— Колко далеч е стигнало това? — питам безцеремонно. — Докъде е стигнала тази история между вас двамата?

Елизабет извърща глава.

— Сложно е — казва тя. — И толкова ми е жал за кралица Ан.

Кимвам. Предполагам, че жалостта на дъщеря ми към кралица Ан няма да ѝ попречи да ѝ отнеме съпруга. В крайна сметка, тя е моя дъщеря. А мен нищо не ме спря, когато назовах най-съкровено си желание.

— Докъде е стигнало това? — питам я отново. — От Сесили разбирам, че се носят клюки.

Тя се изчервява:

— Сесили не знае нищо. Тя вижда каквото виждат всички, и ревнува, че аз получавам такова внимание. Вижда, че кралицата проявява благосклонност към мен и ми заема роклите и накитите си. Държи се с мен като със своя дъщеря и ми казва да танцувам с Ричард, насърчава го да се разхожда с мен, да язди с мен, когато тя е твърде болна да излезе. Наистина, майко, самата кралица ми нарежда да му правя компания. Тя казва, че никой не може да го забавлява и развеселява както аз, и затова придворните твърдят, че тя проявява към мен прекомерно благоволение. Че кралят проявява към мен прекомерно благоволение. Че не съм нищо повече от придворна дама, но се отнасят с мен като с...

— Като с каква?

Тя свежда глава и прошепва:

— Като с първата дама в двора.

— Заради роклите ти ли?

Тя кимва:

— Те са рокли на самата кралица; тя накара да ушийт моите по неин модел. Харесва ѝ да се обличаме еднакво.

— Тя ли те облича така?

Елизабет кимва. Тя няма представа, че това ме изпълва с безпокойство.

— Искаш да кажеш, че тя поръчва да ти шият рокли от платовете, в които се облича самата тя? В собствения ѝ стил?

Момичето ми се поколебава:

— И, разбира се, тя не изглежда добре в тях. — Не казва нищо повече, но аз си мисля за Ан Невил, съсипана от скръб, уморена,

болна, редом с това цъфтящо момиче.

— И в стаята стоиш точно зад нея? Имаш предимство?

— Никой не говори за закона, който ни провъзгласи за копелета. Всички ме наричат „принцесо“. А когато кралицата не вечеря — което се случва често — тогава аз влизам на вечеря като първа дама и сядам до краля.

— Следователно самата кралица Ан те поставя в неговата компания, дори на собственото си място, и всички виждат това. Не Ричард? Тогава какво става?

— Той казва, че ме обича — изрича тя тихо. Опитва се да бъде скромна, но гордостта и радостта пламтят в очите ѝ. — Казва, че аз съм първата любов на живота му и ще бъде последната.

Надигам се от стола си, отивам до прозореца и дръпвам плътната завеса, за да мога да погледна към ярките студени звезди над равнината на Уилтшър. Мисля, че знам какво прави Ричард, и дори за минута не си помислям, че се е влюбил в дъщеря ми, нито че кралицата ѝ шие рокли, защото я обича.

Ричард играе трудна игра с дъщеря ми, за да опозори и нея, и мен, и да направи на глупак Хенри Тюдор, който се врече да я направи своя съпруга. Тюдор ще научи — толкова бързо, колкото неговите шпиони успеят да се качат на някой кораб — че бъдещата му невеста е влюбена в неговия враг и из целия двор се знае, че е негова любовница, докато съпругата му гледа усмихнато отстрани. Ричард би направил това, за да навреди на Хенри Тюдор, дори и да опозори собствената си племенница. Кралица Ан ще предпочете да бъде отстъпчива, отколкото да се опълчи на Ричард. И двете момичета Невил бяха третираны като пачаври от мъжете си: Ан беше покорна слугиня още от първия ден на брака им. И освен това тя не може да му откаже. Той е крал на Англия, който няма мъжки наследник, а тя е безплодна. Ще го умолява да не я напуска. Тя няма никакво влияние: нито син и наследник, нито бебе в люлката, никакъв шанс да зачене: няма никакви козове, които да изиграе. Тя е безплодна жена без собствено състояние — не е годна за нищо, освен за манастира или за гроба. Трябва да се усмихва и да се подчинява: протестите няма да ѝ донесат никаква полза. Дори и това, че ще помогне в унищожаването на репутацията на дъщеря ми, вероятно няма да спечели на Ан нищо повече от почетно анулиране на брака ѝ.

— Той каза ли ти да разтрогнеш годежа си с Хенри Тюдор? — питам я.

— Не! Няма нищо общо с това!

— О — кимвам. — Но си наясно, че това ще бъде огромно унижение за Хенри Тюдор, когато вестта се разнесе.

— И без друго никога не бих се омъжила за него — избухва тя. — Мразя го. Вярвам, че именно той е изпратил хората да убият нашите момчета. Щеше да дойде в Лондон и да завземе трона. Ние знаехме това. Затова призовахме дъжда. Но сега... но сега...

— Сега какво?

— Ричард казва, че ще напусне Ан Невил и ще се ожени за мен — промълвява тя. Лицето ѝ свети от радост. — Казва, че ще ме направи своя кралица и синът ми ще седне на бащиния ми трон. Ще създадем династия на рода Йорк и бялата роза ще бъде цветето на Англия завинаги — тя се колебава. — Знам, че не можеш да му имаш доверие, почитаема майко, но това е мъжът, когото обичам. Не можеш ли да го обикнеш заради мен?

Мисля си, че това е най-старият, най-тежкият въпрос между една майка и нейната дъщеря: Мога ли да го обичам заради теб?

Не. Това е човекът, който завиждаше на съпруга ми, човекът, който уби брат ми и сина ми Ричард Грей; който открадна трона на сина ми Едуард и го изложи на опасност, ако не и нещо по-лошо. Но не е нужно да отговарям с истината на това мое най-честно дете. Не е нужно да бъда откровена с това толкова открито дете. Тя се е влюбила в моя враг и иска щастлив завършек.

Разтварям обятия за нея.

— Винаги съм искала единствено твоето щастие. Ако той те обича и е готов да ти бъде верен, и ти го обичаш, тогава не искам нищо повече — лъжа.

Тя се сгушва в обятията ми и обляга глава на рамото ми. Но тя не е глупачка, тази моя дъщеря. Вдига глава и ми се усмихва.

— И ще бъда кралица на Англия — казва тя. — Поне това ще ти се понрави.

* * *

Дъщерите ми остават с мен близо месец и ние водим живот на обикновено семейство, както искаше Елизабет някога. През втората седмица започва да вали снет, ние намираме шейната на Несфийлд, впрягаме един от конете, които теглят каруците, и се отправяме към един от съседите, а след това откриваме, че снегът се е стопил и трябва да останем да пренощуваме. На другия ден трябва да се тътрим към вкъщи през калта и кишата, тъй като не могат да ни заемат коне, и се редуваме да яздим без седло върху собствения ни едър кон. Прибирането вкъщи ни отнема по-голямата част от деня, а ние се смеем и пеем по целия път.

В средата на втората седмица идва пратеник от двора и носи писмо за мен и едно за Елизабет. Викам я в личния си кабинет, далече от момичетата, които са завзели кухнята и правят марципанови сладкиши за вечеря, и отваряме писмата си в двата края на писалището.

Моето е от краля:

Предполагам, че Елизабет е говорила с теб за голямата любов, която изпитва към мен, и исках да те уведомя за плановете си. Моето намерение е съпругата ми да признае, че е преминала детеродната възраст, и да се засели в абатството Бърмъндси, и да ме освободи от брачните ми клетви. Ще осигуря нужните разрешения, след това ще се ожения за твоята дъщеря и тя ще бъде кралица на Англия. Ти ще приемеш титлата Нейна светлост, майката на кралицата, и в сватбения ни ден аз ще ти върна дворците Шийн и Гринич, заедно с положението ви на кралска особа. Дъщерите ти ще живеят с теб и в двора, и ще имаш правото да уредиш женитбите им. Те ще бъдат почитани като сестри на кралицата на Англия и на кралската фамилия Йорк.

Ако някой от двамата ти синове е укрит и ти е известно местонахождението му, сега можеш спокойно да изпратиш да го доведат. Ще го направя свой наследник, докато Елизабет ми роди син.

Ще се ожения за Елизабет по любов, но съм сигурен,
че можеш да видиш, че това е решение на всичките ни
трудности. Надявам се на одобрението ти, но ще действам
при всички положения. Оставам твой любящ роднина,
Крал Ричард.

Прочитам писмото два пъти и успявам да се усмихна мрачно на безчестния му начин на изразяване. Мисля си, че „решение на всичките ни трудности“ е хитър начин да опише едно кърваво отмъщение, което погуби брат ми и сина ми Грей и което ме накара да подбудя бунт срещу него и да прокълна ръката, с която държи меча. Но Ричард е Йорк — те приемат победата като нещо, което им се полага — и тези предложения са добре за мен и близките ми. Ако синът ми Ричард може да се върне благополучно у дома и отново да бъде принц в двора на сестра си, ще съм постигнала всичко, което се зарекох да си върна, а брат ми и синът ми няма да са загинали напразно.

Хвърлям поглед надолу по масата към Елизабет. Тя е порозовяла, а очите ѝ са пълни с лъскави сълзи.

— Брак ли ти предлага? — питам я.

— Кълне се, че ме обича. Казва, че му липсвам. Иска да се върна в двора. Кани те да дойдеш с мен. Иска всички да узнаят, че ще бъда негова съпруга. Казва, че кралица Ан е готова да се оттегли.

Кимвам.

— Няма да отида, докато тя е там — казвам. — А ти можеш да се върнеш в двора, но трябва да се държиш по-дискретно. Дори ако кралицата ти каже да се разхождаш с него, трябва да вземаш придружителка. И не бива да сядаш на нейното място.

Тя се кани да ме прекъсне, но аз вдигам ръка:

— Наистина, Елизабет, не искам да те сочат като негова любовница, особено ако се надяваш да бъдеш негова съпруга.

— Но аз го обичам — казва тя простичко, сякаш единствено това има значение.

Поглеждам я и знам, че изражението ми е сурово.

— Можеш да го обичаш — казвам. — Но ако искаш да се ожени за теб и да те направи своя кралица, ще трябва да направиш нещо повече, не просто да обичаш.

Тя притиска писмото му до сърцето си.

— Той ме обича.

— Може и да те обича, но няма да се ожени за теб, ако за теб се носят слухове. Никоя жена не успява да стане кралица на Англия просто защото е обичлива. Ще трябва да си изиграеш картите правилно.

Тя си поема дъх. Дъщеря ми не е глупачка и е Йорк до мозъка на костите.

— Каж ми какво трябва да направя — казва тя.

ФЕВРУАРИ 1485

Сбогувам се с дъщерите си в един мрачен февруарски ден и гледам как тяхната стража поема в тръс през мъглата, която се вихри около нас през целия ден. Изгубват се от поглед след броени мигове, сякаш са изчезнали в облак, във вода, и тропотът на копитата заглъхва, а после утихва напълно.

Къщата ми се струва много празна без по-големите момичета. И отдадена на мъката си по тях, откривам, че мислите и молитвите ми се насочват към моите момчета, към мъртвото ми бебе Джордж, изгубеното ми момче Едуард и отсъстващия ми син Ричард. Не съм получила никаква вест за Едуард, откакто отиде в Тауър, и от Ричард след първото писмо, когато той ми съобщи, че се справя добре и отговаря на името Питър.

Въпреки собствената си предпазливост, въпреки собствените си страхове започвам да се надявам. Започвам да мисля, че ако крал Ричард се ожени за Елизабет и я направи своя кралица, аз ще бъда приета отново в двора, ще заема мястото си като нейна светлост, майката на кралицата. Ще се уверя, че Ричард е достоен за доверие, и тогава ще повикам сина си.

Ако Ричард остане верен на думата си и го посочи за свой наследник, ние ще бъдем възстановени: синът ми — на мястото, което е роден да заеме, дъщеря ми — като кралица на Англия. Няма да стане точно както си мислехме Едуард и аз, когато имахме Уелски принц и Йоркски херцог и си мислехме, като млади глупаци, че ще живеем вечно. Но изходът ще е достатъчно добър. Ако Елизабет успее да се омъжи по любов и да бъде кралица на Англия, ако синът ми може да бъде крал след Ричард, тогава изходът ще се е оказал достатъчно добър.

Когато отида в двора и се сдобия с влияние, ще възложам на хора да намерят тялото на сина ми, независимо дали е под удобното стълбище — както ни уверява Хенри Тюдор — или погребано в реката, както се поправя той след това, дали е оставено в някой тъмен килер,

или е погребано в осветената земя на параклиса. Ще намеря тялото му и ще открия убийците му. Ще узная какво се е случило: дали е бил похитен и е загинал случайно, докато се съпротивлявал, дали е бил отведен и е умрял от лошо здраве, дали е бил убит в Тауър и погребан там, както е толкова убеден Хенри Тюдор. Ще науча как е загинал и ще го погребам с почести, и ще заръчам винаги да отслужват литургии за душата му.

МАРТ 1485

Елизабет ми пише накратко за влошаващото се здраве на кралицата. Не казва нищо повече — не е нужно да казва повече — и двете си даваме сметка, че ако кралицата умре, няма да има нужда от анулирането на брака или настаняването на кралица Ан в някое абатство: тя ще се махне от пътя ѝ по най-удобния възможен начин. Кралицата е измъчвана от скръб, плаче без причина по цели часове, а кралят не се доближава до нея. Дъщеря ми отбелязва това като вярна придворна дама на кралицата и не ми съобщава дали се измъква от стаята на болната, за да се разхожда с краля в градините, дали жълтурчетата в живия плет и маргаритките на ливадата напомнят на нея и на него, че животът е мимолетен и радостен, точно както напомнят на кралицата, че той е мимолетен и тъжен.

После една сутрин в средата на март се събуждам и виждам неестествено тъмно небе, слънце, почти закрито от кръг тъмнина. Кокошките отказват да излязат от курника; патиците заравят глави под крилете си и приклякат на бреговете на реката. Извеждам двете си малки момичета навън и се разхождаме неспокойно, гледайки към конете на полето, които лягат, а после тромаво се изправят отново, сякаш не знаят дали е нощ, или ден.

— Поличба ли е това? — пита Бриджет: от всичките ми деца именно тя се стреми да види Божията воля във всичко.

— Това е движение на небесата — казвам. — Виждала съм го да се случва с луната преди, но никога със слънцето. Ще отmine.

— Дали означава поличба за рода Йорк? — повтаря като ехо Катрин. — Като трите слънца при Тоутън?

— Не зная — казвам. — Но не мисля, че някоя от нас е в опасност. Би ли почувствала в сърцето си, ако сестра ти е в беда?

Бриджет придобива замислено изражение за миг, после, като прозаичното дете, каквото си е, поклаща глава.

— Само ако Бог ми проговори с много силен глас — казва тя. — Само ако изкрещи и свещеникът каже, че това е Той.

— Тогава мисля, че нямаме от какво да се боим — казвам. — Нямам лошо предчувствие, макар че затъмненото слънце прави света около нас да изглежда толкова зловещ и непознат.

Наистина, не са минали и три дни, когато Джон Несфийлд пристига на кон в Хийтсбъри, с веещо се пред него черно знаме и вестта, че кралицата е издъхнала след дълго боледуване. Идва да съобщи на мен, но се постаравя да разнесе вестта из страната и другите слуги на Ричард вероятно правят същото. Всички ще подчертаят, че е имало продължително боледуване и кралицата най-после е отишла на заслуженото си място в небесата, оплаквана от предан и любящ съпруг.

— Разбира се, някои твърдят, че е отровена — казва ми бодро готвачката. — Във всеки случай, така се говори на пазара в Солсбъри. Каза ми разносвачът.

— Колко нелепо! Кой би отровил кралицата? — питам аз.

— Говори се, че бил самият крал — казва готвачката, като накланя глава настрани и придобива мъдро изражение, сякаш знае големи дворцови тайни.

— Да убие съпругата си? — питам аз. — Смятат, че той би убил жената, която му е съпруга от дванайсет години? Просто така, изведнъж?

Готвачката поклаща глава.

— Никой в Солсбъри не казва и една добра дума за него — отбелязва тя. — Отначало го харесваха доста и смятаха, че ще донесе справедливост и честно заплащане за обикновените хора, но откакто поставя лордовете от Севера над всичко — е, оттогава говорят против него какво ли не.

— Можеш да им кажеш, че кралицата винаги е била с крехко здраве и че така и не се е съвзела от загубата на сина си — казвам твърдо.

Готвачката ми се усмихва лъчезарно.

— И нищо ли не бива да говоря за това коя може да вземе той за своя следваща кралица?

Млъквам. Не бях осъзнала, че клюките са стигнали толкова далече.

— И нищо за това — казвам безцеремонно.

* * *

Чакам това писмо още откакто ми донесоха вестта, че кралица Ан е мъртва и всички говореха, че крал Ричард ще се ожени за дъщеря ми. То пристига, покрито с петна от сълзи, както винаги, с почерка на лейди Маргарет:

До лейди Елизабет Грей
Ваша светлост,

До вниманието ми достигна вестта, че вашата дъщеря Елизабет, обявена за незаконно дете на покойния крал Едуард, е прегрешила срещу Бога и собствените си клетви и е влязла в безчестие със своя чичо, узурпатора Ричард — толкова грешна и противоестествена постъпка, че самите ангели крият очите си. В съответствие с това, посъветвах сина си Хенри Тюдор, законен крал на Англия, да не дава ръката си в брак на такова момиче, опозорено както чрез указ на Парламента, така и чрез собственото си поведение, и уредих той да се ожени за млада дама с далеч по-висок произход и далеч по-благопристойно християнско поведение.

Съжалявам за вас, че във вдовството и унижението си ще трябва да сведете глава под още една скръб, позора на вашата дъщеря, и ви уверявам, че ще си спомням за вас в молитвите си, когато споменавам лекомислените и суетни хора на този свят.

Оставам ваша приятелка во Христе,
Коуто се моля дано в старостта си да се научите на истинска мъдрост и женско достойнство,

Лейди Маргарет Станли.

Смея се на превзетия стил на тази жена, но когато смехът ми утихва, усещам студ, тръпка на студ, лошо предчувствие. Лейди Маргарет цял живот е очаквала трона, който аз получих. Имам всички основания да мисля, че синът ѝ Хенри Тюдор също ще продължи да

очаква трона на Англия, наричайки себе си крал, привличайки на своя страна отхвърлените, бунтовниците, недоволните: мъже, които не могат да живеят в Англия. Ще продължи да се опитва да отнеме трона на Йорк до смъртта си и може би е по-добре да бъде предизвикан на бой и убит по-скоро рано, отколкото късно.

Ричард, особено с дъщеря ми до себе си, може да усмири всички критики и със сигурност ще спечели всяка битка срещу всяка армия, която Хенри може да доведе. Но студентите боджежи като от иглички по тила ми подсказват друго. Вземам отново писмото и усещам желязната убеденост на тази наследница на Ланкастър. Това е жена, чиято утроба е изпълнена с гордост. От близо трийсет години тя се храни единствено със собствената си амбиция. Добре ще сторя да се пазя от нея сега, когато е решила, че съм толкова останала без сили, та вече не е нужно да се преструва на моя приятелка.

Питам се, коя ли гласи за съпруга на Хенри сега? Предполагам, че упорито ще търси някоя наследница, Може би дъщерята на Хърбърт, но никоя освен дъщеря ми не може да донесе на претендента от рода на Тюдорите обичта на Англия и предаността на фамилията Йорк. Лейди Маргарет може да излива злобата си, но това няма значение. Ако Хенри иска да управлява Англия, ще трябва да се съюзи с Йорк: ще трябва да си имат работа с нас по един или друг начин. Вземам перото.

Скъпа лейди Станли,

Наистина съжалявам да установя, че сте се вслушали в подобни клевети и клюки и че това би ви накарало да се усъмните в добросъвестността и почтеността на дъщеря ми Елизабет, която е, както е била винаги, безукорна. Не се съмнявам, че сериозното размишление от ваша страна и от страна на сина ви, ще напомни и на двама ви, че Англия няма друга наследница от рода Йорк с нейната значимост.

Тя е обичана от чичо си, както бе обичана от леля си, както е и редно, но единствено долните клюки нашепват за неблагоприличие.

Благодаря ви за молитвите, разбира се. Ще приема, че годежът все още важи поради многобройните му явни

предимства, освен ако вие нямате сериозно желание да оттеглите предложението, което смятам за толкова малко вероятно, че ви изпращам благопожеланията си и благодарността си за молитвите ви, за които зная, че са особено благосклонно приети от Бог, идвайки от такова смирено и достойно сърце.

Кралица Елизабет

Подписвам се „Кралица Елизабет“, което напоследък никога не правя, но докато сгъвам листа, докато капвам восък и го запечатвам с личния си печат, откривам, че се усмихвам на арогантността си. „Кралица Елизабет“, казвам на пергаментата. „И ще бъда Нейна светлост, майката на кралицата, докато вие ще сте все още само лейди Станли със син, загинал на бойното поле. Кралица Елизабет. Така ти се полага“ — казвам на писмото. „Ти, стара вещице“.

АПРИЛ 1485

„Майко, трябва да дойдеш в двора“, пише ми Елизабет в писмо, надраскано набързо, сгънато два пъти и двойно запечатано.

Всичко върви ужасно зле. Негова светлост кралят смята, че трябва да заmine за Лондон и да каже на лордовете, че няма да се ожени за мен, че никога не е имал намерение да се жени за мен, за да потуши слуховете, че е отровил бедната кралица. Коварни хора казват, че е бил твърдо решен да се ожени за мен и не е искал да чака смъртта или съгласието й, и сега той смята, че трябва да обяви, че не е за мен нищо друго освен мой чичо.

Казах му, че подобно изявление не е необходимо, че можем да изчакаме в мълчание клюките да утихнат, но той слуша само Ричард Ратклиф и Уилям Кейтсби, а те се кълнат, че Северът ще се обърне срещу него, ако оскърби паметта на съпругата си, потомка на рода Невил от Нортъмбърланд.

Нещо по-лошо: той казва, че заради репутацията си трябва да замина от двора, но не ми позволява да дойда при вас. От всички ужасни хора на света, той ме изпраща да посетя не кого да е, а тъкмо лейди Маргарет и лорд Томас Станли. Казва, че лорд Томас е един от малцината, на които може да има доверие, че ще ме опази, каквото и да се случи, и никой не може да се съмнява, че репутацията ми е свършена, щом лейди Маргарет ме приема в дома си.

Майко, трябва да поправиш на това. Не мога да остана при тях: ще бъда измъчвана от лейди Маргарет, която сигурно мисли, че съм изменила на годеща си с нейния син, и която със сигурност ме мрази заради сина си. Трябва да пишеш на Ричард или дори да дойдеш лично в

двора, и да му кажеш, че ще бъдем щастливи, че всичко ще бъде наред, че всичко, което трябва да направим, е да изчакаме това време на клюки и слухове да отmine, и накрая ще можем да се оженим. Той няма съветници, на които може да се довери, няма Частен съвет, който да му каже истината. Той зависи от тези мъже, които се наричат Плъха и Котака, а те се опасяват, че аз ще му повлияя и ще го настроя срещу тях за отмъщение заради онова, което причиниха на рода ни.

Майко, аз го обичам. Той е единствената ми радост на този свят. Аз му принадлежа в сърцето и в мислите си и с тялото си, и с всичко. Ти ми каза, че ще е нужно нещо повече от любов, за да стана кралица на Англия: трябва да ми кажеш какво да направя. Не мога да отида да живея със семейство Станли. Какво трябва да направя сега?

Наистина, не зная какво трябва да направи тя — моето бедно малко момиче. Влюбена е в човек, чието оцеляване зависи от това дали ще е способен да си осигури предаността на Англия, а ако каже на Англия, че се надява да се ожени за племенницата си, още преди съпругата му да е изстинала в гроба, той в миг ще е подарил на Хенри Тюдор целия Север. Там няма да приемат добре едно оскъряване спрямо Ан Невил, жива или мъртва, а именно от Севера Ричард винаги е черпил сили. Няма да се осмели да обиди мъжете от Йоркшир или Къмбрия, Дърам или Нортъмбърланд. Не може дори да рискува да го стори, не и докато Хенри Тюдор вербува войници и събира армия, и чака само пролетното прииждане на водите.

Казвам на пратеника да се нахрани, да пренощува и да бъде готов да отнесе отговора ми на сутринта, а после се разхождам край реката и слушам тихото плискане на водата по белите камъни. Надявам се, че Мелузина ще ми заговори, или че ще намеря усукан конец с пръстен с форма на корона да се влачи във водата, но се налага да се прибера у дома без никакво послание и трябва да пиша на Елизабет, осланяйки се единствено на годините си в двора и на собственото си усещане какво би дръзнал да стори Ричард.

Дъще,

Зная колко си разстроена — долавям го във всеки ред. Но бъди смела. През този сезон ще узнаем всичко и до лятото всичко ще се промени. Върви при семейство Станли и стори всичко по силите си, за да удовлетвориш и двамата. Лейди Маргарет е набожна и решителна жена: не би могла да искаш друга настойница, която така успешно да потуши скандала. Нейната репутация ще те представи неопетнена като девица и именно такава трябва да изглеждаш — каквото и да последва.

Ако успееш да я харесаш, ако съумееш да спечелиш симпатиите ѝ, толкова по-добре. Това е нещо, в което аз така и не успях, но, най-малкото, живея в разбирателство с нея, защото няма да бъдеш с нея за дълго.

Ричард те настанява на сигурно място, далече от клюките, далече от опасността, докато Хенри Тюдор направи своя опит да завземе трона и битката приключи. Когато това стане и Ричард спечели, както мисля, че трябва да се случи, той ще може да те вземе почтено от дома на семейство Станли и да се ожени за теб като част от тържествата в чест на победата.

Най-скъпа дъще, не очаквам гостуването ти при семейство Станли да ти донесе наслада, но те най-добре от всички семейства в Англия могат да покажат, че признаваш и зачиташ годежа си с Хенри Тюдор и че живееш целомъдрено. Когато битката приключи и Хенри Тюдор е мъртъв, никой няма да изрече и дума срещу теб, а неодобрението на Севера може да бъде укротено. Междувременно, остави лейди Маргарет да си мисли, че смяташ да спазиш обещанието си към Хенри Тюдор и че се надяваш на неговата победа.

Това време няма да е лесно за теб, но Ричард трябва да е свободен да призове хората си и да проведе своята битка. Както мъжете трябва да се бият, жените трябва да чакат и да правят планове. Това е твоето време да чакаш и да планираш и трябва да бъдеш решителна и дискретна.

Честността е много по-маловажна.

Изпращам ти любовта и благословията си,

Майка ти.

Нещо ме събужда рано, на разсъмване. Подушвам въздуха, сякаш съм заек, седнал на задните си крака в някоя ливада. Нещо става, зная го. Дори тук, във вътрешността на сушата в Уилтшър, мога да подуша, че вятърът се е променил, почти мога да усетя мириса на сол от морето. Вятърът идва от юг и отива на юг: това е вятър за нашествие, вятър, който духа близо до брега, и по някакъв начин знам, толкова ясно, сякаш мога да ги видя, че товарят сандъците с оръжие на палубата, че мъжете слизат надолу по подвижните мостове и скачат в лодките, че знамената са развени и издигнати на носа на кораба, а тежковъоръжените войници се събират на кея. Знам, че Хенри е събрал войската си: корабите му са на дока, капитаните обмислят курс: той е готов да отплава.

Иска ми се да можех да разбера къде ще слезе на суша. Но се съмнявам, че и самият той знае. Ще развържат надлъжните платна, ще хвърлят въжетата на борда, ще вдигнат котва и половин дузината кораби ще потеглят с носа напред от закътаното пристанище. Щом стигнат до морето, платната ще се издуют, задните краища на лодките ще запукат и лодките ще се издигат и спускат по разбунените вълни, но после те ще насочат корабите колкото могат по-добре. Може да се отправят към южното крайбрежие — бунтовниците винаги са добре приети в Корнуол или Кент — или може да се запътят към Уелс, където името Тюдор може да изведе на бой хиляди. Вятърът ще ги застигне и ще ги подхване и те ще трябва да се надяват на най-доброто, а щом видят суша, да изчислят къде са пристигнали, а след това да потеглят към брега срещу вятъра, за да намерят най-сигурното убежище.

Ричард не е глупак — той знаеше, че това ще се случи веднага щом зимните бури утихнат. Той е в големия си замък в Нотингам, в центъра на Англия: свиква своите запасници, призовава своите лордове, подготвен за предизвикателството, което знаеше, че ще дойде тази година, както щеше да дойде и миналата година, ако не беше дъждът, който Елизабет и аз призовахме, за да задържим Бъкингам извън Лондон и далече от моето момче.

Тази година Хенри идва с попътен вятър: ще трябва да посрещнем тази битка. Момчето Тюдор е от рода Ланкастър и това е последната битка във войната на братовчедите. Не се съмнявам, че Йорк ще спечели, както винаги. Уорик вече го няма — дори дъщерите му Ан и Изабел са мъртви — не е останал велик военачалник от рода Ланкастър. Само Джаспър Тюдор и синът на Маргарет Боуфорт се изправят срещу Ричард в цялата му власт, начело на всички войници на Англия. И Ричард, и Хенри нямат наследници. И двамата знаят, че те сами са възплъщение на собствената си кауза. Всеки от двамата знае, че на войната ще се сложи край със смъртта на другия. Виждала съм много битки по свое време като съпруга и вдовица в Англия, но никога — толкова ясно очертана като тази. Предвиждам кратка и жестока битка, а в края ѝ — един мъртвец, а короната на Англия и ръката на дъщеря ми — като награда за победителя.

И очаквам да видя как Маргарет Боуфорт облича черни одежди, в траур за смъртта на сина си.

Нейната скръб ще бъде началото на нов живот за мен и моите близки. Мисля, че най-сетне мога да повикам сина си Ричард. Мисля, че е време.

* * *

Чакам да задействам тази част от плана си вече от две години, още откакто трябваше да отпратя момчето си. Пиша на сър Едуард Брамптън, предан привърженик на Йорк, виден търговец, светски човек, а понякога и пират. Определено не е човек, който се бои от някой дребен риск, и изпитва наслада от авантюрите.

Той пристига в същия ден, когато готвачката забързано и неясно съобщава новината, че Хенри Тюдор е слязъл на суша. Вятърът е изтласкал корабите на Тюдор на брега към Милфорд Хейвън и той настъпва през Уелс, събирайки войници под знамето си. Ричард набира войници и потегля от Нотингам. Страната е отново във война и всичко може да се случи.

— Отново тревожни времена — казва ми сър Едуард с изискан тон. Срещам се с него далече от къщата, на бреговете на реката. Китка върби ни закрива от пътеката, която минава наблизо. Конят на сър

Едуард и моят дружески хрупат ниската трева, докато ние стоим и двамата — загледани да видим потрепването на кафява пъстърва в бистрата вода. Права съм да крия присъствието ни: сър Едуард е впечатляващ мъж, скъпо облечен, чернокос. Винаги е бил мой фаворит, кръщелник на моя съпруг Едуард, който подкрепи покръстването му от еврейската в християнската вяра. Винаги е обичал Едуард като свой кръстник, и съм готова да му поверя живота си или нещо по-скъпоценно от самия живот. Доверих му се, когато командваше кораба, с който замина Ричард, и му се доверявам сега, когато се надявам, че ще го доведе обратно.

— Времена, които, смятам, може да се окажат добри за мен и моите близки — отбелязвам аз.

— Аз съм на вашите услуги — казва той. — А вниманието на страната е толкова отвлечено от свикването на войските, та смятам, че мога да направя за вас всичко, без да ме забележат.

— Знам — усмихвам му се. — Не забравям, че ми услужихте веднъж преди, когато на борда на кораба си отведохте едно момче във Фландрия.

— Какво мога да направя за вас този път?

— Можете да идете в град Турне, във Фландрия — казвам. — При моста Сен Жан. Тамошният пазач на шлюза се казва Жан Уербек.

Той кимва, съхранявайки името в паметта си.

— И какво ще намеря там? — пита той с много нисък глас.

Едва съумявам да изрека тайната, която съм премълчавала толкова дълго.

— Ще намерите моя син — казвам. — Моя син Ричард. Ще го намерите и ще ми го доведете.

Сериозното му лице се вдига към мен, кафявите му очи блестят.

— Безопасно ли е да се върне? Ще бъде ли възстановен на трона на баща си? — пита ме той. — Значи сте се споразумели с крал Ричард и синът на Едуард ще стане крал на свой ред?

— Ако е рекъл Господ — казвам. — Да.

* * *

Мелузина, жената, която не можела да забрави своята стихия — водата — оставила своите синове при съпруга си, и си отишла с дъщерите си. Момчетата пораснали и станали мъже, херцози на Бургундия, владетели на християнския свят. Момичетата наследили Зрението на майка си и нейните познания за неизвестни неща. Тя не видяла съпруга си никога повече, никога не престанала да тъгува за него; но в смъртния си час той я чул да пее за него. Тогава разбрал, както тя знаела винаги, че няма значение дали една съпруга е наполовина риба, дали един съпруг е изцяло смъртен. Ако има достатъчно любов, тогава нищо — нито природата, нито дори самата смърт — може да застане между двама души, които се обичат.

* * *

Полунощ е, уреченото време, и аз чувам тихото почукване на кухненската врата, и слизам, заслонила свещта си с длан, за да отворя вратата. Огънят хвърля топъл отблясък над кухнята: слугите спят в сламата в ъглите на стаята. Кучето вдига глава, когато минавам край него, но никой друг не ме вижда.

Нощта е топла, тихо е, свещта не потрепва, когато отварям вратата и спирам, когато виждам едър мъж и момче, единайсетгодишно момче, застанали на прага.

— Влезте — казвам тихо. Въвеждам ги в къщата, нагоре по дървените стъпала до личната си стая, където лампите са запалени и огънят гори ярко, а в чашите чака налято вино.

После се обръщам, с треперещи ръце свалям свещта, и поглеждам момчето, което сър Едуард Брамптън ми е довел.

— Това ти ли си? Наистина ли си ти? — прошепвам.

Той е пораснал, главата му стига до рамото ми, но бих го познала навсякъде заради косата — бронзова на цвят като тази на баща му, и очите му с цвят на лешник. Запазил е познатата си крива усмивка и момчешкия навик да свежда глава. Когато посягам към него, той се сгушва в прегръдките ми, сякаш все още е моето малко момче, вторият

ми син, моето дългоочаквано момче, което се роди в мир и изобилие и винаги си мислеше, че светът е лесно място за живеене.

Подушвам го, сякаш съм майка-котка, намерила изгубеното си котенце. Кожата му има същия мирис. Косата му има аромата на нечия друга помада, а от дрехите му лъха мирис на сол от пътуването, но кожата на врата и зад ушите му има мириса на моето момче, моето бебе. Навсякъде бих познала, че това е моето момче.

— Моето момче — изричам и усещам как сърцето ми прелива от обич към него. — Моето момче — повтарям. — Моят Ричард.

Той обвива ръце около кръста ми и ме прегръща здраво.

— Бях на разни кораби, бях къде ли не, мога да говоря три езика — казва той приглушено, с лице, притиснато към рамото ми.

— Моето момче.

— Сега не е толкова лошо. Отначало беше странно. Научих музика и реторика. Мога да свиря на лютня доста добре. Написах песен за теб.

— Моето момче.

— Наричат ме Пиер. Това е Питър на английски. Казват ми Пъркин на галено — той се отдръпва назад и се вглежда в лицето ми. — Ти как ще ме наричаш?

Поклащам глава. Не мога да говоря.

— Засега почитаемата ти майка ще те нарича Пиер — постановява сър Едуард откъм огнището, където се топли. — Все още не си получил обратно онова, което е твое по право. Засега трябва да запазиш името, под което си живял в Турне.

Ричард кимва. Виждам, че самоличността му е станала за него като дреха: научил се е да я облича и съблича. Мисля си за човека, който ме накара да изпратя този малък принц в изгнание, накара го да се укрива в дома на лодкар и го принуди да ходи на училище като бедно момче, и си мисля, че никога няма да му простя, който и да е той. Проклятието ми тежи върху него и първородните му синове ще умрат, и аз няма да изпитвам угризения.

— Ще ви оставя насаме — казва сър Едуард тактично.

Той се оттегля в стаята си и аз сядам в стола си до огъня, а моето момче придърпва едно ниско столче и сяда до мен, като от време на време се обляга на краката ми, за да мога да го милвам по косата, а от време на време се обръща да ми обясни нещо. Говорим за отсъствието

му, за това какво е научил, докато е бил далече от мен. Не е водил живот на принц с кралска кръв, но са му дали добро образование — на сестрата на Едуард, Маргарет, може да се разчита за това. Тя е изпратила пари на монасите като издръжка за едно бедно момче; изтъкнала, че трябва да му се преподават латински и право, история и насоки на управлението. Заръчала е да го запознаят с географията и границите на познатия свят, а — спомняйки си за брат ми Антъни — е заръчала да го обучат и в аритметиката и арабските науки, и във философията на древните.

— А нейна светлост лейди Маргарет казва, че когато стана по-голям, ще се върна в Англия и ще се възкача на бащиния си трон — казва ми моето момче. — Тя казва, че други мъже са чакали по-дълго и с по-лоши шансове от мен. Казва ми да погледна Хенри Тюдор, който си мисли, че има шанс сега — Хенри Тюдор, който трябвало да избяга от Англия, когато бил по-малък от мен, а сега се връща с армия!

— Той е прекарал цял живот в изгнание. Дай Боже това да не се случи с теб.

— Ще видим ли битката? — пита той жадно.

Усмиввам се.

— Не, бойното поле не е място за едно момче. Но когато Ричард победи и потегли към Лондон, ние ще се присъединим към него и сестрите ти.

— И тогава мога да се върна у дома? Ще се върна ли в двора? И ще бъда ли с теб завинаги?

— Да — казвам. — Да. Ще бъдем отново заедно, както е редно да бъде.

Посягам и нежно отмятам перчема светла коса от очите му. Той въздъхва и отпуска шава на скута ми. За миг сме съвсем неподвижни. Чувам как старата къща скърца около нас, докато се готви за нощта, и някъде навън в тъмнината буха кукумявка.

— А брат ми Едуард? — пита той много тихо. — Винаги съм се надявал, че си го скрила някъде другаде.

— Лейди Маргарет не ти ли е казвала нищо? А сър Едуард?

— Казват, че не знаем, че не можем да сме сигурни. Мислех си, че ти сигурно знаеш.

— Боя се, че е мъртъв — казвам тихо. — Убит от хора, платени от Бъкингамския херцог и Хенри Тюдор. Страхувам се, че твоят брат е

изгубен за нас.

— Когато порасна, ще отмъстя за него — казва той гордо: принц на династията Йорк във всяко отношение.

Нежно полагам длан върху главата му.

— Когато пораснеш и ако станеш крал, можеш да живееш в мир — казвам аз. — Аз ще съм постигнала отмъщение. Това не е твоя задача. Свършено е. Заръчах да отслужват литургии за душата му.

— Но не и за моята? — казва той с дяволитата си момчешка усмивка.

— Да, и за твоята, защото трябва да се преструвам точно както ти; трябва да се преструвам, че и ти си изгубен за мен, както и той, но когато се моля за теб, поне знаей, че си жив и в безопасност и ще се прибереш у дома. И освен това, няма да ти навреди благочестивите жени от абатството в Бърмъндси да се молят за теб.

— Тогава могат да се молят да ме върнеш благополучно у дома — казва той.

— Те се молят. Всички се молим. Молах се за теб по три пъти на ден, откакто замина, и мисля за теб всеки час.

Той обляга глава на коленете ми и аз прокаравам пръсти през русата му коса. Отзад, зад ушите, тя е къдрава: мога да увивам къдриците около пръстите си като златни пръстени. Едва когато той изхърква леко като кученце, осъзнавам, че сме седели цели часове и той е дълбоко заспал. Едва когато усещам тежестта на топлатата му главица върху коленете си, осъзнавам, че си е наистина у дома, принц, завърнал се в кралството си, и че, когато битката бъде проведена и спечелена, бялата роза на Йорк отново ще цъфти в зелените живи плетове на Англия.

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

Този нов роман, първият от поредица за Плантагенетите, се роди, когато открих една от най-интересните и провокиращи размисъл кралици на Англия: Елизабет Удвил. По-голямата част от историята, която разказвам за нея тук, е факт, а не художествена измислица — тя е водила живот, който е дори отвъд моето въображение! Наистина е била най-прочутата с красотата си потомка на херцозите на Бургундия, които вярвали в преданието, че произхождат от Мелузина, богинята на водата. Когато открих този факт, осъзнах, че в лицето на Елизабет Удвил, една доста незачитана и нехаресвана кралица, ще мога да пренапиша историята на една кралица на Англия, която е била също и потомка на богиня и дъщеря на жена, съдена и призната за виновна в магьосничество.

Предвид интереса ми към средновековната магия, към това какво ни казва тя за силата на жените и за предразсъдъците, с които се сблъскват силните жени, знаех, че това ще бъде богат терен за мен като изследовател и писател — и така и се оказа.

Знаем, че Елизабет за пръв път се явява пред Едуард с молба за финансова помощ и че се омъжва за него тайно, но срещата им на пътя, докато тя стои под един дъб (който все още расте в Графтън Реджис, Нортхамптъншър, днес), е популярна легенда и може да е вярна, а може и да не е. Това, че е измъкнала кинжала му, за да се спаси от похищение, е съвременен слух: не знаем дали е било исторически факт. Но за голяма част от живота ѝ с Едуард има достатъчно много писмени сведения и аз съм черпила от летописите и съм основала романа си върху фактите, там, където има такива. Разбира се, понякога се налагаше да избирам между съперничещи си и противоречиви версии, а понякога трябваше да запълвам историческите празнини с измислени от самата мен обяснения или разкази.

В този роман има по-голяма доза художествена измислица, отколкото в предишните ми книги, тъй като се връщаме по-назад във

времето, отколкото с Тюдорите, и историческите сведения са по-накъсани. Освен това страната е била във война и много решения са се вземали в движение, без да остане документален запис за тях. Някои от най-важните решения са тайни заговори и често се налагаше да извличам от оцелелите доказателства причините за конкретни действия или дори какво се е случило. Например, нямаме надеждни доказателства за така наречения „Заговор Бъкингам“, но знаем, че лейди Маргарет Станли, синът ѝ Хенри Тюдор, Елизабет Удвил и Бъкингамският херцог са главните водачи на бунта срещу Ричард. Очевидно всички те са имали много различни причини да поемат тези рискове. Имаме известни сведения за посредниците и някаква представа за планове, но точната стратегия и командната структура са били тайни и си остават такива. Разгледах оцелелите сведения и последствията от заговора и тук предполагам как може да е измислено всичко. Свръхестественият елемент в действително бушувалата буря, разбира се, е плод на въображението ми. Достави ми удоволствие да си го представям.

Също толкова неизвестно ни е дори сега (след стотици теории) точно какво се е случило с принцовете в Тауър. Изказвам предположението, че Елизабет Удвил вероятно е подготвила убежище за втория си син, принц Ричард, след като първият ѝ син, принц Едуард, ѝ е отнет. Искрено се съмнявам, че би изпратила втория си син в ръцете на човека, за когото подозира, че е взел в плен първия. Провокативното предположение от страна на мнозина сериозни историци, че принц Ричард може да е оцелял, ме наведе на мисълта, че тя може изобщо да не го е изпратила в Тауър, а да си е послужила с подменено момче, което да заеме мястото му. Трябва обаче да предупредя читателя, че няма солидни доказателства за това.

Отново няма категорични доказателства как са срещнали смъртта си момчетата — ако това се е случило — нито кой е дал заповедта и, разбира се, все още няма тела, категорично идентифицирани като тези на принцовете. Предполагам, че крал Ричард не би убил момчетата, тъй като е щял да спечели твърде малко и да изгуби твърде много, и не вярвам, че Елизабет Удвил би поверила дъщерите си на неговите грижи, ако го е смятала за убиец на синовете ѝ. Изглежда също и че е повикала сина си Томас Грей да се върне от двора на Хенри Тюдор, което може би показва, че е била разочарована от претендента на

Тюдорите и е била в съюз с Ричард. Всичко това остава истинска загадка и аз просто добавям предположението си към многото други, изказани от историците, някои от които можете да намерите в книгите, изброени в библиографията.

Задължена съм на учения професор Дейвид Болдуин, автор на „Елизабет Удвил: майка на принцовете в Тауър“, както за ясното и изпълнено със симпатия изобразяване на кралицата в книгата му, така и за съветите му относно този роман, и съм признателна също и на многобройните историци и ентузиасты, чиито проучвания се основават на любовта им към този период, която сега аз споделям, а, надявам се, също и вие.

Повече информация за проучванията и написването на тази книга можете да намерите на моя уебсайт, PhilippaGregory.com, където има и подробности за семинари върху тази книга, които съм изнасяла по време на обиколки в Обединеното Кралство, в Съединените щати и по цял свят, и в обичайните представяния по интернет.

БИБЛИОГРАФИЯ

Болдуин, Дейвид. Elizabeth Woodville: Mother of the Princes in the Tower. Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2002

Болдуин, Дейвид. The Lost Prince: The Survival of Richard of York. Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2007.

Гарднър, Джеймс. „Did Henry VII Murder the Princes?“ English Historical Review VI (1891): 444–464.

Гудман, Ънтънил. The Wars of the Roses: Military Activity and English Society. 1452–97. London: Routhledge & Kegan Paul, 1981.

Гудман, Ънтънил. The Wars of the Roses: The Soldirs' Experience London: Tempus, 2005.

Джоунс, Майкъл К., и Малкълм Г. Ъндъруд. The King's Mother: Lady Margaret Beaufort, Countess of Richmond and Derby, Cambridge University Press, 1992.

Кастор, Хелън. Blood & Roses L The Paston Family in the Fifteenth Century, London: Faber and Faber, 2004.

Кендалл Пол Мъри. Richard the Third. New York: W. W. Norton, 1975.

Краймс, С. Б. Henry VII. London: Eyre Methuen, 1972

Краймс, С. Б. Lancastrians, Yorkists, and Henry VII. London: Macmillan, 1964

Кросланд, Маргарет. The Mysterious Mistress: The Life and Legend of Jane Shore. Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2006.

Купър, Чарлс Хенри. Memoir of Margaret, Countess of Richmond and Derby. Cambridge University Press, 1874.

Макгибън, Дейвид. Elizabeth Woodville (1437–1492): Her Life and Times, London L Arthur Baker, 1938.

Мансинус, Доминикус. The Usurpation of Richard the Third: Dominicus ad Angelum Catonem de occupation Regni Anglie per Ricardum Tercium Libellus, translated and with an introduction by C. A. J. Armstrong. Oxford: Clarendon Press, 1069.

Маркам, Клемънтс Р. „Richard III: A Doubtful Verdict Reviewed“, *English Historical Review* VI (1891): 250 — 283.

Нийландс, Робин. *The Wars of the Roses*. London: Cassel, 1992.

Плаудън, Алисън. *The House of Tudor*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1976.

Полард, А. Дж. *Richard III and the princes in the Tower*, Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2002.

Престуич, Майкъл. *Plantagenet England. 1225–1360*. Oxford: Clarendon Press, 2005.

Рийд, Кониърс. *The Tudors: Personalities and Practical Politics in Sixteenth Century England*. Oxford University Press, 1936.

Рос, Чарлс. *Edward IV*, London: Eyre Methien, 1974.

Рос, Чарлс. *Richard III*. London; Eyre Methuen, 1981.

Саймън, Линда. *Of Virtue Rare: Margaret Beaufort, Matriarch of the House of Tudor*. Boston: Houghton Mifflin, 1982.

Сейнт Обин, Джайлс. *The Year of Three Kings, 1483*. London: Collins, 1983.

Сюърд, Дезмънд. *A Brief History of the Hundred Years War: The English in France, 1337–1453*. London: Constable and Company, 1978.

Сюърд, Дезмънд. *Richard III, England's Black Legend*. London: Country Life Books, 1983.

Томас, Кийт. *Religion and the Decline of Magic: Studies in Popular Beliefs in Sixteenth and Seventeenth Century England*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1971.

Уилсън-Смит, Тимъти. *Joan of Arc: Maid, Myth and History*. Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2006.

Уилямс, Невил. *The Life and Times of Henry VII*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1973.

Уилямсън, Одри. *The Mystery of the Princes: An Investigation into a Supposed Murder*. Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 1978.

Уиър, Алисън. *Lankaster and York: The Wars of the Roses*, London: Jonathan Cape, 1995.

Уиър, Алисън. *The Princes in the Tower*. London: Bodley Head, 1992.

Уроу, Ан. *Perkin: A Story of Deception*. London: Jonathan Cape, 2003.

Фийлдс, Бъртрам. Royal Blood: Richard III and the Mystery of the Princes. New York: Regan Books, 1998.

Хамънд, П. У., и Ан Ф. Сътън. Richard III: The Road to Bosworth Field. London: Constable, 1985.

Харви, Нанси Ленц. Elizabeth of York, Tudor Queen. London: Arthur Baker, 1973.

Хикс, Майкъл. Anne Neville: Queen to Richard III. London: Tempus, 2007.

Хикс, Майкъл. The Prince in the Tower: The Short Life and Mysterious Disappearance of Edward V. London: Tempus, 2007.

Чийтам, Антъни. The Life and Times of Richard III. London: Weidenfed and Nicholson, 1972.

Издание:

Филипа Грегъри. Бялата кралица

Английска. Първо издание

ИК „Еднорог“, София, 2010

Редактор: Боряна Джанабетска

Художник: Христо Хаджитанев

Коректор: Борислава Велкова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.